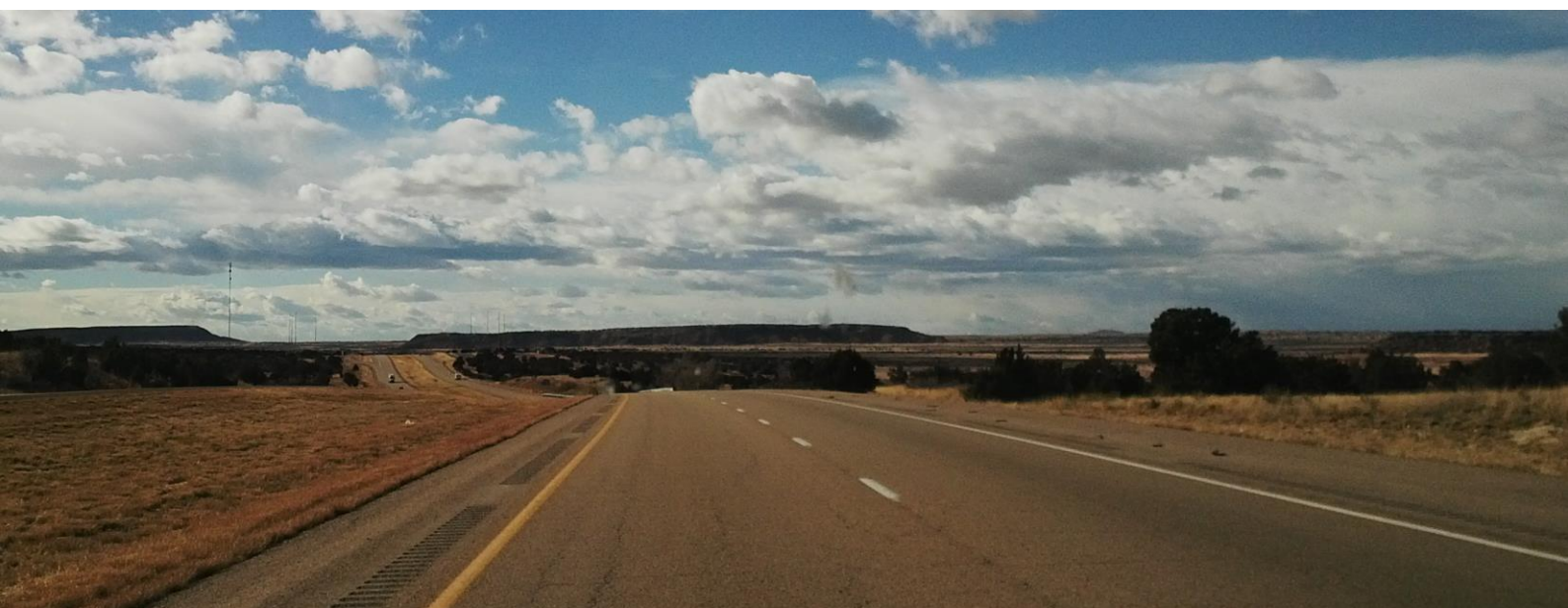

Starostwo Powiatowe w Przysusze
Fundacja Sportu Zdrowia i Turystyki EST w Warszawie

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO POWIATU PRZYSUSKIEGO na lata 2016-2022

Warszawa – Przysucha grudzień 2015

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE I DEFINICJE	4
OBSZAR I CZAS REALIZACJI	10
Część I DIAGNOZA STANU POWIATU PRZYSUSKIEGO	
1. SFERA PRZESTRZENNO-EKOLOGICZNA POWIATU	11
1.1. Charakterystyka ogólna powiatu – położenie, powierzchnia	11
1.2. Środowisko przyrodnicze	16
1.3. Uwarunkowania ochrony środowiska naturalnego	25
1.4. Infrastruktura techniczna	36
1.5. Zasoby mieszkaniowe	45
1.6. Stan obiektów dziedzictwa kulturowego	46
1.7. Identyfikacja problemów	50
2. SFERA GOSPODARCZA POWIATU	51
2.1. Główni pracodawcy	51
2.2. Struktura podstawowych branż na terenie Powiatu	51
2.3. Rynek pracy	55
2.4. Wynagrodzenia	62
2.5. Rolnictwo	65
2.6. Turystyka	67
2.7. Identyfikacja problemów	70
3. SFERA SPOŁECZNA POWIATU	71
3.1. Sytuacja demograficzna i społeczna Powiatu	71
3.2. Oświata i wychowanie	77
3.3. Zdrowie	80
3.4. Bezpieczeństwo publiczne	81
3.5. Kultura	84
3.6. Organizacje pozarządowe	85
3.7. Bezrobocie	98
3.8. Pomoc społeczna	105
3.9. Piecza zastępcza	113
3.10. Grupy społeczne wymagające wsparcia	123
3.11. Identyfikacja problemów	143
Część II REALIZACJA STRATEGII ROZWOJU LOKALNEGO POWIATU PRZYSUSKIEGO	
1. MISJA POWIATU PRZYSUSKIEGO	149
2. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE	150

2.1.	Hierarchia celów	150
2.2.	Uzasadnienie wyboru celów strategicznych	154
3.	ZADANIA REALIZACYJNE SŁUŻĄCE OSIĄGANIU CELÓW STRATEGICZNYCH I OPERACYJNYCH	162
3.1.	Lista zidentyfikowanych zadań	162
4.	SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII	170
4.1.	Dokumentacja procesu wdrażania	171
4.2.	Podmioty zarządzające realizacją <i>Strategii</i>	172
5.	SPOSOBY MONITOROWANIA, AKTUALIZACJI, FINANSOWANIA I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ STRATEGII	175
5.1.	System monitorowania	175
5.2.	Sposoby ewaluacji i aktualizacji	175
5.3.	Finansowanie realizacji <i>Strategii</i>	176
5.4.	Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym a organizacjami pozarządowymi	177
5.5.	Program promocji i <i>Public Relations</i>	178
Część III ZAŁĄCZNIKI – STRATEGIE BRANŻOWE		
1.	POWIATOWA STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	
2.	POWIATOWY PROGRAM DZIAŁAŃ NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	
3.	POWIATOWY PROGRAM REWITALIZACJI	

WPROWADZENIE I DEFINICJE

Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016 – 2022 jest implementacją strategii powiatu w obszarze przestrzenno-ekologicznym, gospodarczym oraz społecznym i stanowi podstawowy dokument planowania strategicznego w oparciu o zasady zrównoważonego i trwałego rozwoju. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy stanu powiatu Przysuskiego oraz w efekcie przeprowadzonych konsultacji społecznych *Strategia* formułuje sprecyzowane, ambitne i realne cele strategiczne i operacyjne, a także zadania i projekty realizacyjne.

Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016 – 2022 stanowi podstawę do podejmowania działań mających na celu wywołanie pozytywnej zmiany w społeczności lokalnej. Strategia jest koncepcją systemowego działania, polegającego na formułowaniu długookresowych celów, określeniu zasobów i niezbędnych środków do realizacji tych celów. Strategia jest dokumentem wspierającym rozwój powiatu w zakresie polityki ekologiczno-przestrzennej, gospodarczej i społecznej. Celem strategii jest rozwiązywanie ważnych problemów w Powiecie Przysuskim oraz planowanie i realizacja wyznaczonych zadań.

Realizacja zadań postawionych przed samorządem powiatowym na poziomie społeczności lokalnej, jak i na poziomie firmy, rodziny i jednostki oraz konieczność wypracowania zgodnych z przepisami, ale również niekonwencjonalnych form pomocy wymaga systemowego i profesjonalnego diagnozowania problemów w skali powiatu. Diagnoza problemów społecznych występujących na terenie Powiatu Przysuskiego sporządzona została na podstawie danych będących w dyspozycji Starostwa Powiatowego w Przysusze, jednostek podległych starostwu, gmin z terenu Powiatu Przysuskiego oraz innych urzędów i instytucji, a także przy użyciu danych statystyki publicznej. Ponadto przeprowadzone zostały autorskie badania terenowe na reprezentatywnej próbie 1000 mieszkańców powiatu – diagnoza społeczna – której szczegółowe wyniki znajdują się w załącznikach do dokumentu *Strategii*.

Do podstawowych zadań przy tworzeniu strategii należy zaliczyć diagnozę problemów w sferze przestrzenno-ekologicznej, gospodarczej i społecznej, wskazanie głównych kierunków działań a dla obszarów problemowych – priorytetów oraz działań niezbędnych do ich realizacji.

Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016 – 2022 jest wyrazem zintegrowanego planowania strategicznego na poziomie wspólnoty powiatowej. Cele integracji powinny być odzwierciedleniem dążeń i aspiracji społeczności lokalnej zmierzających do rozwiązywania zidentyfikowanych problemów, likwidacji barier i zagrożeń oraz do wykorzystania wszelkich szans tkwiących w potencjale ludzkim i materialnym dla przyszłej integracji.

Stosowanie zapisów *Strategii* umożliwi zaplanowanie rozwoju wybranych obszarów polityki strategicznej powiatu oraz podejmowanie innych działań na rzecz podnoszenia jakości życia mieszkańców. *Strategia* wskazuje główne kierunki działań dla podmiotów funkcjonujących na terenie Powiatu Przysuskiego – organów administracji publicznej, głównie samorządowej zarówno szczebla powiatowego jak i gminnego, powiatowych służ i straży – firm w sektorze prywatnym oraz pozarządowej – zarówno podmiotów trzeciego sektora, jak sektora prywatnego.

Zarządzanie powiatem wiąże się z codziennym podejmowaniem różnorodnych decyzji ważnych dla lokalnej społeczności. Powiat wykonuje istotne zadania w sferze społecznej z zakresu edukacji publicznej na poziomie ponadgimnazjalnym, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, polityki prorodzinnej, wspierania osób niepełnosprawnych, kultury i ochrony dóbr kultury, kultury fizycznej i turystyki, ochrony środowiska i przyrody, porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, ochrony i zapobiegania klęskom żywiołowym, przeciwdziałania bezrobociu oraz do aktywizacji lokalnego rynku pracy, a także współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016 – 2022 została opracowana Metodą Aktywnego Planowania Strategicznego polegającą na analizie otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego głównych obszarów problemowych (analiza SWOT), analizie strategicznej dotyczącej diagnozy stanu otoczenia, określeniu celów strategicznych i operacyjnych oraz działań, określeniu zasad wdrażania i monitoringu strategii.

Podstawy prawne

Realizacja Strategii w latach 2016 – 2022 ma być zgodna z programami przyjętymi przez rząd na kolejny okres programowania Unii Europejskiej a co za tym idzie umożliwiać pozyskiwanie wsparcia finansowego z funduszy strukturalnych przede wszystkim z Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego, Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, Programu Operacyjnego – Wiedza Edukacja Rozwój, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko* czy *Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój*. Jednocześnie potrzeba posiadania Strategii w części *Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych* wynika z art.19 ust.1 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64 z 2004r., poz. 593, z późniejszymi zmianami), zgodnie z którym zadaniem własnym powiatu jest opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ale także ze standardów europejskich oraz pragmatycznego punktu widzenia.

Obowiązująca od 1 maja 2004 roku *Ustawa o pomocy społecznej* (Dz. U. Nr 64, poz. 593 z dn. 12.03.2004 r.), określa:

- ✓ zadania w zakresie pomocy społecznej,
- ✓ rodzaje świadczeń z pomocy społecznej oraz zasady i tryb ich udzielania,
- ✓ organizację pomocy społecznej;
- ✓ zasady i tryb postępowania kontrolnego w zakresie pomocy społecznej.

Według ustawy (art. 2.1.) pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka (art. 3.1.).

Ustawa ta określa przypadki, w których udziela się pomocy społecznej osobom i rodzinom w szczególności z powodu: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze, trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej, klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Art. 19 i art. 20 ustawy o pomocy społecznej dotyczą obowiązków powiatu względem osób potrzebujących wsparcia. Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należą:

- ✓ pomoc uchodźcom w zakresie indywidualnego programu integracji oraz opłacanie za te osoby składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ,
- ✓ prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- ✓ realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia,
- ✓ udzielanie cudzoziemcom pomocy w zakresie interwencji kryzysowej,
- ✓ finansowanie pobytu w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz w rodzinach zastępczych dzieciom cudzoziemców,
- ✓ realizacja zadań z dziedziny przysposobienia międzynarodowego dzieci.

Do zadań własnych powiatu należy:

- ✓ prowadzenie specjalistycznego poradnictwa,
- ✓ organizowanie opieki w rodzinach zastępczych, udzielanie pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania umieszczonych w nich dzieci oraz wypłacanie wynagrodzenia z tytułu pozostawania w gotowości przyjęcia dziecka albo świadczonej opieki i wychowania niespokrewnionym z dzieckiem zawodowym rodzinom zastępczym,
- ✓ zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców, w szczególności przez organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci i młodzieży, w tym placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym, a także tworzenie i wdrażanie programów pomocy dziecku i rodzinie,
- ✓ pokrywanie kosztów utrzymania dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych i w rodzinach zastępczych, również na terenie innego powiatu,
- ✓ przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz kontynuowanie nauki osobom opuszczającym całodobowe placówki i rodziny zastępcze,
- ✓ pomoc osobom mającym trudności w integracji ze środowiskiem, które otrzymały status uchodźcy,
- ✓ pomoc w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia, młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze, mających braki w przystosowaniu się,
- ✓ prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób,
- ✓ prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy oraz powiatowych ośrodków wsparcia, w tym domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w

- cięży z wyłączeniem środowiskowych domów samopomocy i innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- ✓ prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej,
 - ✓ udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach,
 - ✓ szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej z terenu powiatu,
 - ✓ doradztwo metodyczne dla kierowników i pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu powiatu,
 - ✓ podejmowanie innych działań wynikających z rozeznanych potrzeb, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych.

Istotne znaczenie przy konstruowaniu strategii miały również inne akty prawne. Należy do nich zaliczyć m.in. **ustawę z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (j.t. Dz.U. 2015.1445 ze zm.)**, która wyraźnie określa zadania publiczne o charakterze ponad gminnym. Aż 10 z 22 zadań obejmuje swoim zakresem zadania, które obejmuje polityka społeczna. Są to m.in. pomoc społeczna, polityka prorodzinna, wspieranie osób niepełnosprawnych, przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy oraz współpraca z organizacjami pozarządowymi.

Kolejną podstawą prawną dla Strategii jest **ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (j.t. Dz.U.2015.149 ze zm.)**, która reguluje zadania państwa w zakresie promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia oraz aktywizacji zawodowej.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudniania osób niepełnosprawnych (j.t. Dz.U.2011.127.721) reguluje status prawny, ich prawa i uprawnienia, wskazuje zespół działań zmierzających do osiągnięcia przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej.

Ustawa z dnia 09 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (j.t. Dz.U.2015.332 ze zm.). Ustawa weszła w życie w dniu 1 stycznia 2012 roku. System pieczy zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców. Piecza zastępcza zapewnia realizację planu pracy z rodziną lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, przygotowanie dziecka do godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia, pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki, nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych oraz zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno – rekreacyjnych.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (j.t. Dz.U.2015.1390) reguluje działania mające na celu zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie poprzez podnoszenie świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie.

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (j.t. Dz.U.2015.1286 ze zm.) reguluje działania zmierzające do ograniczania spożycia napojów alkoholowych oraz zmiany struktury ich spożywania, inicjowania i wspierania przedsięwzięć mających na celu zmianę obyczajów w zakresie sposobu spożywania tych napojów, działania na rzecz trzeźwości w miejscu pracy, przeciwdziałania powstaniu i usuwaniu następstw nadużywania alkoholu, a także wspierania działalności w tym zakresie organizacji społecznych i zakładów pracy.

Ustawa z 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (j.t. Dz.U.2011.43.225 ze zm.), jako kolejne uwarunkowanie prawne strategii, jest ustawą napisaną specjalnie z myślą o osobach

wykluczonych społecznie - odnosi się bezpośrednio do tej grupy i zawiera prawną definicję wykluczenia.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (j.t. Dz.U.2014.1118 ze zm.) Ustawa reguluje prowadzenie działalności pożytku publicznego przez organizacje pozarządowe, tryb, zasady i formy zlecania realizacji zadań publicznych przez administrację publiczną organizacjom pozarządowym, uzyskiwanie przez organizacje statusu organizacji pożytku publicznego oraz nadzór nad działalnością organizacji pożytku publicznego, a także warunki wykonywania świadczeń przez wolontariuszy.

Wreszcie podstawą prawną jest **ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (j.t. Dz.U.2014.1649 ze zm.)** Ustawa określa zasady realizacji polityki rozwoju, podmioty prowadzące tę politykę, tryb współpracy między nimi, instrumenty służące realizacji tej polityki oraz wskazuje źródła ich finansowania. Ponadto z 15 przewidzianych w ustawie zadań aż 8 dotyczy polityki społecznej.

Definicje

Wskazywanie wyzwań, czy realnych możliwości płynących z budowania *Strategii* rozpoczęto od przeglądu definicji poniższych pojęć:

Analiza SWOT – Metoda pozwalająca przeanalizować atuty i słabości regionu wobec szans i zagrożeń stwarzanych przez otoczenie. Skrót SWOT pochodzi od pierwszych liter angielskich słów: strenghts (mocne strony), weaknesses (słabe strony), opportunities (szanse), threats (zagrożenia).

Cele – Określenie w fazie wstępnej przygotowania projektu, planowanych efektów, jakie ma przynieść dane działanie o charakterze publicznym.

Cel strategiczny – cel najwyższego rzędu w *Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016 – 2022* określający stan, jaki chcemy osiągnąć w roku 2022 poprzez osiąganie celów szczegółowych i kierunkowych.

Cel operacyjny – cel podporządkowany *celowi strategicznemu* wskazujący kierunkowe działania lub stany docelowe, który powinien być skojarzony z konkretnymi *zadaniami i projektami* realizacyjnymi.

Fundusze Strukturalne – Zasób finansowy UE umożliwiający pomoc w restrukturyzacji i modernizacji gospodarki krajów członkowskich drogą interwencji w kluczowych sektorach i regionach (poprawa struktury). Na fundusze strukturalne składają się: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR) oraz Finansowy Instrument Wsparcia Rybołówstwa (FIWR).

Integracja społeczna - jest to działanie wspólnotowe oparte na zasadach dialogu, wzajemności i równorzędności, których celem jest dążenie do społeczeństwa opartego na demokratycznym współuczestnictwie, rządach prawa i poszanowaniu różnorodności kulturowej, w którym obowiązują i są realizowane podstawowe prawa człowieka i obywatela oraz skutecznie wspomaga się jednostki i grupy w realizacji ich celów życiowych.

Monitorowanie – Proces systematycznego zbierania i analizowania wiarygodnych informacji finansowych i statystycznych dotyczących wdrażania projektów, którego celem jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i programu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami realizacji.

Polityka społeczna - jest to działanie państwa, które skierowane jest do wszystkich grup społecznych w społeczeństwie obywatelskim. Ma ona na celu zabezpieczenie ich bytu oraz podstawowych potrzeb niematerialnych i materialnych. Szczególną grupą w tej dziedzinie jest rodzina, którą uznaje się za podstawową komórkę polityki społecznej. Polityka społeczna zajmuje się różnymi problemami społecznymi, takimi jak: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, problemy rodzinne, sprawy mieszkaniowe. Zajmuje się również społecznymi zagrożeniami, wśród których należy wymienić : alkoholizm, narkomanię, przestępczość.

Pomoc publiczna - Pomoc udzielana przedsiębiorcom ze środków, spełniająca następujące warunki: przekazanie środków publicznych, korzyści dla wzrostu rozwoju Powiatu, spełnianie wymogu powszechnej dostępności, wpływ na konkurencję i handel

Pomoc społeczna - zgodnie z definicją ustawową jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości

Priorytet – zadanie i projekt o najwyższej randze, którego realizacji nadaje się przywilej pierwszeństwa.

Problem społeczny - wszelkiego rodzaju dolegliwości, zakłócenia, niedogodności występujące w życiu zbiorowym.

Programowanie – Proces organizowania, podejmowania decyzji i finansowania, prowadzony w kilku etapach w celu wdrażania, na bazie wieloletniej współpracy, wspólnych działań Wspólnoty i państw członkowskich dla osiągnięcia określonych celów znajdujący wyraz w przygotowaniu dokumentów programowych.

Projekt – zbiór działań wskazujący przedmiot przedsięwzięcia, osobę odpowiedzialną za wykonanie i nadzór, harmonogram realizacji, koszt realizacji i źródła finansowania oraz wskaźniki oceny stopnia osiągnięcia wyznaczonych celów.

Region – w potocznym znaczeniu obszar Województwa Mazowieckiego

SMART – programy, projekty i zadania są specyficzne (ang. *specific*), mierzalne (ang. *measurable*), uzgodnione (ang. *agreed*), wykonalne (ang. *real*), określone w czasie (ang. *timed*).

Wskaźnik – narzędzie pomiaru osiągnięcia celu lub realizacji zadań i projektów.

Wykluczenie społeczne - jest to sytuacja uniemożliwiająca lub znacznie utrudniająca jednostce lub grupie, zgodne z prawem pełnienie ról społecznych, korzystanie z dóbr publicznych i infrastruktury społecznej, gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób. Wprowadzenie do powszechnego użycia pojęcia wykluczenia społecznego wpłynęło na szersze postrzeganie procesu pomagania, jako wspierania, w którym jednostka/ grupa są czynnymi uczestnikami – przedmiotem i podmiotem działań pomocowych. Skutkiem takich działań powinna być integracja społeczna.

OBSZAR I CZAS REALIZACJI

Dokument *Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016 – 2022* został opracowany dla obszaru NTS 4 obejmującego Powiat Przysuski, wchodzący w skład NTS 3 – Podregionu Radomskiego (PL 128) oraz NTS 2 – Województwa Mazowieckiego (PL 12) w Regionie Centralnym (PL 1) w Rzeczypospolitej Polskiej.

Czas realizacji *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego* obejmuje okres programowania od 01 stycznia 2016 do 31 grudnia 2022.

SFERA PRZESTRZENNO-EKOLOGICZNA POWIATU

1.1.1 Położenie

[illegible]

powiatu obejmuje obszar 801 km², co stanowi 2,25% powierzchni województwa mazowieckiego (co stanowi dwudziestą pierwszą pozycję pod względem powierzchni w województwie na 42 powiaty). Siedzibą powiatu jest miasto Przysucha, będące równocześnie największym miastem powiatu o liczbie mieszkańców 6 146 (stan na dzień 31 grudnia 2013).

Powiat przysuski został powołany dnia 1 stycznia 1956 roku w województwie kieleckim, 15 miesięcy po wprowadzeniu gromad w miejsce dotychczasowych gmin (29 września 1954 roku) jako podstawowych jednostek administracyjnych PRL. Na powiat przysuski złożyło się 27 gromad, które wyłączo- no z trzech ościennych powiatów w tymże wo-

jewództwie: z powiatu koneckiego gromady Borkowice, Ninków, Ruski Bród, Rzuców i Stefanków, z powiatu opoczyńskiego gromady Bieliny, Domaszno, Gielniów, Gliniec, Goździków, Kozłowiec, Nieznamierowice, Przysławowice, Przysucha, Rusinów, Sady, Skrzywno, Skrzyńsko, Smogorzów i Sulgostów, z powiatu radomskiego gromady Brudnów, Goszczewice, Grabowa, Potworów, Wieniawa, Wir i Żuków.

Na uwagę zasługuje fakt, iż w momencie utworzenia powiatu przysuskiego jego stolicą była wieś. Prawa miejskie, które Przysucha utraciła w 1870 roku, zostały jej ponownie przyznane dopiero 1 stycznia 1958 roku.

1 lipca 1956 roku z powiatu przysuskiego wyłączono gromadę Domaszno i włączono ją z powrotem do powiatu opoczyńskiego, zaś 31 grudnia 1961 roku z powiatu opoczyńskiego wyłączono gromadę Kłwów i włączono ją do powiatu przysuskiego. 1 stycznia 1973 roku zniesiono gromady i osiedla a w ich miejsce reaktywowano gminy. Powiat przysuski podzielono na 1 miasto i 7 gmin: miasto Przysucha, gminy Borkowice, Gielniów, Kłwów, Potworów, Przysucha, Rusinów i Wieniawa. Po reformie administracyjnej obowiązującej od 1 czerwca 1975 roku całe terytorium zniesionego powiatu przysuskiego weszło w skład nowo utworzonego województwa radomskiego. 1 stycznia 1992 roku miasto Przysucha i gminę wiejską Przysu-

cha połączono we wspólną gminę miejsko-wiejską. 1 lipca 1994 roku z gminy Potworów wyłączono wsie Beżnik i Dębiny (bez przysiółka Jamki) i włączono je do gminy Przysucha.

Wraz z reformą administracyjną z 1999 roku w nowym województwie mazowieckim przywrócono powiat przysuski. W porównaniu z obszarem z 1975 roku został on zwiększony o gminę Odrzywół (będącej w latach 1973-75 w powiecie opoczyńskim w województwie kieleckim, a następnie w województwie radomskim), tworzącej specyficzny wyskok w północno-zachodniej części powiatu. 1 lipca 2002 roku z gminy Kłwów wyłączono wieś Jelonek i włączono ją do gminy Odrzywół. W porównaniu z obszarem z 1956 roku, obszar dawnej gromady Stefanków leży obecnie w powiecie szydłowieckim, gromady Goszczewice w powiecie radomskim a gromady Domaszno na terenie powiatu opoczyńskiego (województwo łódzkie) - pozostałe są ponownie w powiecie przysuskim.

Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym Polski wg Kondrackiego obszar Powiatu Przysuskiego należy do megaregionu Pozaalpejskiej Europy Środkowej, prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego i Wyżyn Polskich, podprowincji Niziny Środkowopolskie i Wyżyna Małopolska, makroregionów Wzniesienia Południowomazowieckie i Wyżyna Kielecka oraz regionów Równina Radomska, Garb Gielniowski i Przedgórze Łżeckie.

Równina Radomska to duży mezoregion fizycznogeograficzny w województwie mazowieckim, na której częściowo położona jest kraina historyczna – Ziemia Radomska. Równina Radomska rozpościera się na południe od Doliny Białobrzesckiej, między Przedgórzem Łżeckim, Równiną Kozienicką i Małopolskim Przełomem Wisły obejmując powierzchnię ok. 3640 km². Jest to równina denudacyjna o zdegradowanej pokrywie utworów czwartorzędowych (w wyniku procesów

peryglacialnych), pod którą występują warstwy jurajskie i kredowe, zapadające się ku północnowschodowi. Równinę przecinają płytkie doliny Radomki, Iłżanki i Krępianki. Jest to równina rolnicza z małym udziałem lasów.

Garb Gielniowski (również Wzgórza Koneckie) zajmuje obszar doliny Kamiennej po wieś Gielniów, graniczy ze Wzgórzami Opoczyńskimi na zachodzie a na południu z Płaskowyżem Suchedniowskim. Zbudowany jest z piaskowców retycko – liasowych. Zajmuje powierzchnię około 515 km². Najwyższym wzniesieniem jest góra Altana o wysokości 408 m n.p.m. Występują tu rzeki: Radomka oraz Drzewiczka. Tereny są porośnięte lasem.

Przedgórze Iłżeckie północno-wschodnia część Wyżyny Kieleckiej. Rozciąga się między doliną Kamiennej na południu, a Równiną Radomską na północy. Dolina Kamiennej oddziela je od Wyżyny Sandomierskiej i Gór Świętokrzyskich. Występują tu pasma wzniesień (o wysokości 200-300 m n.p.m.) zbudowanych ze skał kredowych i jurajskich, ciągnących się z północnego zachodu na południowy wschód. Przedgórze w większej części porośnięte jest lasami Puszczy Iłżeckiej. Brak tu większych cieków, istnieją natomiast trzy zbiorniki zaporowe, również o stosunkowo niewielkiej powierzchni (koło Skarżyska, Starachowic oraz Brodów). Na południowym skraju Przedgórza ulokowane są miasta Ostrowiec Świętokrzyski i Starachowice.

Mapa 1

Położenie powiatu przysuskiego w regionach fizyczno-geograficznych wg Kondrackiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie
J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2002

1.1.2 Powierzchnia

Ze względu na posiadane warunki naturalne i stan uprzemysłowienia regionu, Powiat Przysuski ma charakter rolniczy. Decydują o tym w głównej mierze stan uprzemysłowienia, oraz posiadane warunki naturalne, zależne od poszczególnych części powiatu. Strukturę użytkowania gruntów w Powiecie Przysuskim prezentuje tablica 1.1 oraz wykres 1.1.

W strukturze użytkowania gruntów dominują użytki rolne, które zajmują łącznie 42 133 hektary (52,6%). Ponad 1/3 powierzchni powiatu zajmują lasy – 24 800 ha. Pozostałe grunty (w tym grunty zabudowane i zurbanizowane oraz nieużytki), stanowiące 12,1% powierzchni, zajmują 9 718 ha, zaś pozostały obszar zajmują grunty pod wodami.

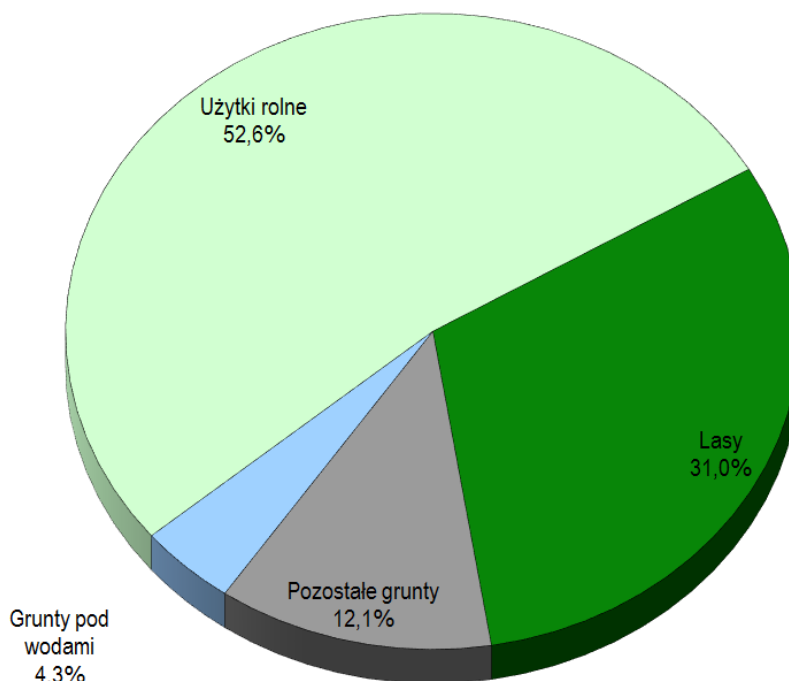
Tabela 1.1

Powierzchnia powiatu według kierunków wykorzystania

Rodzaje gruntów	Powierzchnia ewidencyjna [ha]	Udział w ogólnej powierzchni [%]
Powierzchnia ogólna	80 100	100,0
Użytki rolne	42 133	52,6
Lasy	24 800	31,0
Pozostałe grunty	9 718	12,1
Grunty pod wodami	3 449	4,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Wykres 1.1. Powierzchnia powiatu według kierunków wykorzystania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Powierzchnia Powiatu Przysuskiego jest podzielona na 8 jednostek administracyjnych (siedem gmin wiejskich oraz jedna gmina miejsko-wiejska), z których największą jest gmina Przysucha stanowiąca 22,7% obszaru powiatu. Drugą co do wielkości jest gmina Wieniawa – około 1/8 powierzchni powiatu zaś trzecią – tylko o 2 km² mniejszą jest gmina Odrzywół. Pozostałe gminy wiejskie Borkowice, Gielnów, Klwów, Potworów i Rusinów zajmują zbliżoną powierzchnię, oscylującą w granicach 10% powierzchni Powiatu Przysuskiego (odpowiednio od 9,9 do 10,9%). Najmniejszą powierzchnię ma gmina Gielnów której obszar to 79 km². Strukturę administracyjną powierzchni Powiatu Przysuskiego prezentuje tablica 1.2 oraz wykres 1.2.

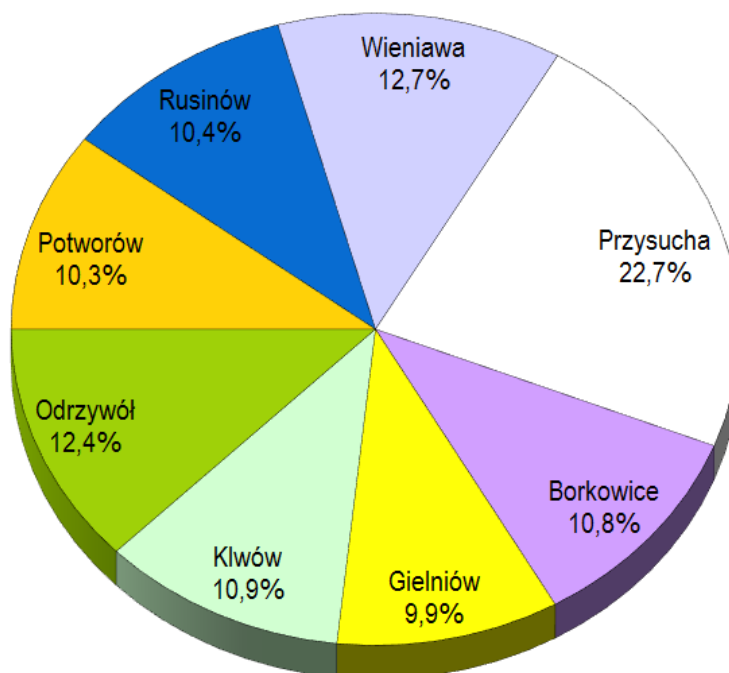
Tabela 1.2

Powierzchnia powiatu według gmin

Wyszczególnienie	Powierzchnia ewidencyjna [km ²]	Udział w ogólnej powierzchni [%]
Powierzchnia ogólna	798	100,0
Przysucha	181	22,7
Borkowice	86	10,8
Gielnów	79	9,9
Klwów	87	10,9
Odrzywół	99	12,4
Potworów	82	10,3
Rusinów	83	10,4
Wieniawa	101	12,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Wykres 1.2. Powierzchnia powiatu według gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

1.2 Środowisko przyrodnicze

1.2.1 Warunki środowiskowe

Warunki klimatyczne panujące na terenie powiatu należą do umiarkowanych i w dużej mierze uwarunkowane są wpływami mas powietrza polarno-morskiego i polarno-kontynentalnego. Według regionalizacji klimatycznej E. Romera Powiat Przysuski położony jest w obrębie regionu Kraina Wielkich Dolin.

Według A. Wiosia obszar Powiatu Przysuskiego znajduje się na pograniczu Regionu Środkowomazowieckiego i Regionu Wschodniomałopolskiego. Region Wschodniomałopolski jest jednym z największych regionów klimatycznych wyróżnianych na obszarze Polski. Obejmuje wschodnią część Wyżyny Małopolskiej, zachodni fragment Wyżyny Lubelskiej oraz południowy skraj Niziny Mazowieckiej. Granice regionu są zarysowane dość wyraźnie tylko na południowo-wschodnim odcinku. Pozostałe granice są mało wyraźne, co świadczy o znacznym podobieństwie stosunków klimatycznych tego regionu do występujących w regionach sąsiednich.

W warunkach klimatycznych Powiatu Przysuskiego na uwagę zasługuje stosunkowo mała liczba dni z pogodą umiarkowanie ciepłą, z dużym zachmurzeniem i opadem. Dni takich jest w roku mniej niż 30. Ogólnie rzecz biorąc ogólna liczba dni umiarkowanie ciepłych w tym regionie, w porównaniu z innymi należy do najmniejszych. Jest ich w roku średnio tylko około 121. Mała liczba dni charakteryzuje także pogodę umiarkowanie ciepłą z dużym zachmurzeniem (40 dni w roku). Stosunkowo liczniej natomiast zjawiają się dni z pogodą przymrozkową umiarkowanie zimną z opadem oraz niektóre typy pogód z grupy mroźnych (umiarkowanie mroźna z opadem oraz dość mroźna z opadem).

Region Środkowomazowiecki obejmuje swym zasięgiem środkową część Niziny Mazowieckiej, a w całości Kotlinę Warszawską. Ogólnie biorąc, granice klimatyczne tego regionu zarysowują się względnie słabo, uznać je należy za mało wyraźne (z wyjątkiem odcinka północnego). W porównaniu z innymi regionami, notuje się stosunkowo największą liczbę dni bardzo ciepłych i pochmurnych, szczególnie z pogodą bardzo ciepłą, pochmurną, bez opadu. Średnio w ciągu roku takich dni jest odpowiednio ponad 62 i 41. Do licznych na tym obszarze należą także dni bardzo ciepłe, bez opadów, których jest prawie 59 w ciągu roku, także dni z pogodą umiarkowanie ciepłą. Nieco mniej niż w innych regionach jest tutaj dni z pogodą przymrozkową bardzo chłodną.

Powiat przysuski położony jest w X dzielnicy rolniczo-klimatycznej – łódzkiej (podział wg R. Gumińskiego). Jest ona sferą przejściową pomiędzy nizinami a pasem wyżyn. Charakterystyczne dane dla tej dzielnicy to:

- ✓ średnia roczna opadu atmosferycznego – od 500 do 650 mm,
- ✓ orientacyjna liczba dni w roku z przymrozkami wynosi od 100 do 118 (dni mroźnych od 30 do 50),
- ✓ czas trwania pokrywy śnieżnej od 50 do 60 dni,
- ✓ średnia roczna temperatura od +7,5° do +8,5°,
- ✓ średnia temperatura stycznia od -2° do +2,5°,
- ✓ średnia temperatura lipca wynosi od +18° do +18,5°,
- ✓ okres wegetacyjny trwa od 210 do 217 dni w roku.

Przeważająca część terenu posiada korzystne warunki klimatyczne dla rozwoju osadnictwa i rolnictwa. W sąsiedztwie lasów panują dogodne warunki klimatyczne sprzyjające rozwojowi funkcji rekreacyjnej, w tym budownictwa wypoczynkowego. Niekorzystne warunki klimatu lokal-

nego dla wszelkich form budownictwa związane są z dolinami i tarasami zalewowymi Pilicy oraz terenami o płytko zalegającej wodzie gruntowej.

1.2.2. Rzeźba terenu

W obrębie powiatu wyróżnić można krajobrazy naturalne nizinne i wyżynne. Powierzchnia powiatu pochylona jest ku północy, deniwelacje przekraczają 200 m. Najniżej położone tereny występują w dolinie Pilicy (gm. Odrzywół) i osiągają 131 m n.p.m. Kulminacje wysokościowe dotyczą południowej części powiatu – Garbu Gielniowskiego – na południowy zachód od miasta Przysucha znajduje się Góra Gródek o wys. ponad 340 m n.p.m.

1.2.3 Zasoby kopalin

Kopalinami występującymi na terenie województwa mazowieckiego są głównie czwartorzędowe utwory okruchowe oraz trzeciorzędowe i czwartorzędowe surowce ilaste. Związane jest to czwartorzędowymi formami działalności lodowców bądź akumulacyjnej działalności rzecznej i procesów eolicznych.

Na terenie Powiatu Przysuskiego udokumentowano dotychczas jedenaście złóż: piaskowców, surowców ilastych ceramiki szlachetnej i budowlanej oraz kruszywa naturalnego. W zależności od zasobów mogą być one eksploatowane na potrzeby lokalne lub na skalę przemysłową.

Szczegółowy wykaz poszczególnych złóż na terenie Powiatu Przysuskiego przedstawiono w tabeli 1.3.

Tabela 1.3

Wykaz poszczególnych złóż na terenie Powiatu Przysuskiego

Nazwa złoża	Rodzaj złoża	Stan zag. złoża	Zasoby bilansowane w tys.t
Borkowice II	gliny ceramiczne	E	160
Goździków	piaski i żwiry	M	bd.
Kamień	piaski i żwiry	E	162
Kłudno	piaski i żwiry	E	125
Nocna Góra	piaski i żwiry	E	2 589
Rdzuchów	piaski i żwiry	Z	189
Ruszkowice I	piaski i żwiry	R	160
Sokolniki	piaski i żwiry	Z	5 367
Sokolniki 3	piaski i żwiry	T	3 109
Sokolniki 4	piaski i żwiry	E	5 520
Sokolniki I	piaski i żwiry	T	422
Sokolniki II	piaski i żwiry	T	250
Sokolniki Suche	piaski i żwiry	E	169
Stara Wieś	piaski i żwiry	E	181
Zygmuntów	piaski i żwiry	Z	913
Zygmuntów I	piaski i żwiry	T	167

Źródło: Starostwo Powiatowe w Przysusze 2015

E - złoża eksploatowane.

M - złoża skreślone z bilansu zasobów w roku sprawozdawczym.

R - złoża o zasobach rozpoznanych szczegółowo (w kat.A+B+C1,a dla ropy i gazu - w kat.A+B)

Z - złoża, z którego wydobyć zostało zaniechane.

T - złoża zagospodarowane, eksploatowane okresowo.

Zasoby surowców w poszczególnych gminach Powiatu Przysuskiego:

Gmina i Miasto Przysucha. Na terenie gminy i miasta Przysucha rozpoznano i udokumentowano złoża glin ogniotrwałych o największej zasobności na terenie powiatu *Kryzmanówka* w kopalni Zapniów. Eksploatacja odkrywkowa i podziemna była prowadzona. Ponadto w Przysusze - Pole Hamernia i Przysucha - Pole Skowerówka stwierdzono występowanie surowców ilastych ceramiki budowlanej, a w miejscowości Jakubów złoża glin ogniotrwałych, którego eksploatacja została zaniechana.

Gmina Borkowice. Na terenie gminy Borkowice występują następujące kopaliny: surowce ilaste i budowlane. Złoża tych surowców nie odznaczają się dużymi zasobami oraz znaczącą jakością kopaliny i dlatego, w chwili obecnej, nie prowadzi się eksploatacji. Złoża glin ogniotrwałych występują w rejonie Borkowice – Radestów, a w Ruszkowicach i Smagowie kamienie łamane i bloczne.

Gmina Gielniów. Na terenie gminy zostały wykryte złoża ilów i łupków ilastych w rejonie miejscowości Rozwady – Mroczków i Zawada, których eksploatacja została zaniechana. Ponadto na terenie gminy występuje złoża pospółki i piasku *Goździków* i *Zygmuntów I* w miejscowości Zygmuntów .

Gmina Klwów Gmina nie jest zasobna w surowce mineralne. Występujące na powierzchni terenu piaszczysto - żwirowe osady wodnolodowcowe i piaski eoliczne są eksploatowane na potrzeby własne gospodarzy (budownictwo).

Gmina Odrzywół Teren gminy Odrzywół jest bogaty w złoża piasku, żwiru oraz kamienia wykorzystywanego do utwardzania dróg. Wielkość złóż piasku jest trudna do określenia, ponieważ występują one praktycznie na całym obszarze gminy. Jednym ze zdiagnozowanych i zmierzonych złóż jest złoża *Kłonna*. To złoża piasku i żwiru jest położone na Obszarze Krajobrazu Chronionego i jest nieeksploatowane. Złoża żwiru i kamienia występują w okolicach miejscowości: Dębowa Góra, Dąbrowa, Stanisławów, Różanna. Ostatnio udokumentowane złoża odnotowano w miejscowości Kamienna Wola. Występujące w dolinach Pilicy i Drzewiczki złoża torfu, nie podlegają eksploatacji.

Gmina Potworów. Gmina nie jest zasobna w surowce mineralne. Występujące na powierzchni terenu piaszczysto - żwirowe osady wodnolodowcowe i piaski eoliczne są okresowo eksploatowane, na potrzeby własne gospodarzy (budownictwo). W miejscowości Mokrzec występuje złoża kruszywa naturalnego *Stara Wieś*, a w miejscowości Rdzuchów *Kolonia* złoża *Rdzuchów Kolonia*. Z kolei torfy występujące w dolinie Wiązownicy zaliczone zostały do złóż pozabilansowych

Gmina Rusinów. Gmina nie jest zasobna w surowce mineralne. Udokumentowane złoża *Rusinów* uwzględnia zasoby gliny ogniotrwałej.

Gmina Wieniawa. Na terenie gminy rozpoznano złoża glin ceramicznych kamionkowych w miejscowości Zawady. Złoża *Sokolniki*, *Sokolniki I*, *Sokolniki II*, *Sokolniki III*, *Sokolniki IV*, *Sokolniki Suche* oraz *Nocna Góra*, kruszywa naturalnego występują w miejscowości *Sokolniki Suche*.

Wydobycie kopalin wymaga koncesji wydanej przez Starostę na działalność gospodarczą w zakresie wydobywania kopalin ze złóż na obszarze do 2 ha i wydobywaniu w roku kalendarzowym nieprzekraczającym 20 000 m³. Większe złoża, czy zwiększone wydobywanie surowców wymaga pozwolenia na wydobywanie wydanego przez Marszałka Województwa lub Ministra Środowiska. Po zakończeniu eksploatacji złoża każdy przedsiębiorca zobowiązany jest do rekultywacji terenu. Najczęstszym sposobem rekultywacji jest zalesianie lub przeznaczenie wyrobisk na zbiorniki wodne. Kilka takich decyzji rekultywacyjnych zostało wydanych.

1.2.4. Wody podziemne

Gminy powiatu przysuskiego: Borkowice, Wieniawa, Potworów, prawie cały obszar gminy Przysucha i części gmin: Odrzywół, Klwów, Rusinów, Gielniów znajdują się w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych *Szydłowiec-Goszczewice*. Jest on zasadniczym poziomem wodonośnym wieku dolnojurajskiego i środkowojurajskiego mającym znaczenie użytkowe. Jest to zbiornik szczelinowo-porowy (piaskowce) w południowej części i szczelinowo-krasowy (wapienie) w części północnej i zachodniej. Ze względu na duże zaangażowanie tektoniczne, warunki hydrogeologiczne są bardzo zróżnicowane i zależą od wykształcenia litologicznego.

Wynikają stąd różne wydajności studni wynoszące od kilku do kilkudziesięciu m³/h. Wody charakteryzują się bardzo dużą zawartością żelaza. Zasobność GZWP jest mała, moduł zasobów dyspozycyjnych wynosi poniżej 1 l/s/km². Poziom ten narażony jest na zanieczyszczenia z powierzchni terenu, gdyż często zalega bardzo płytko i nie posiada izolacji. W całości objęty jest ochroną szczególną (OWO – wysoka ochrona wód i ONO – najwyższa ochrona wód).

Wody podziemne związane ze skałami wieku trzeciorzędowego występują w środkowej i północnej części powiatu. Związane są z piaskami stanowiącymi przewarstwienia ilów i mułków. Występują na głębokości od 30 do 90 m, wydajność poziomu waha się od 10 do 40 m³/h. Znaczenie użytkowe poziomu jest niewielkie.

Wody czwartorzędowe występują poza zasięgiem GZWP. Zwierciadło pierwszego poziomu wód gruntowych występuje na głębokości 0,5 – 1,5 m p.p.t. i zalega w przepuszczalnych utworach piaszczysto-żwirowych. W sąsiedztwie dolin i zagłębień terenu występują na głębokości od 2 do 4 m i płycej niż 2 m, na pozostałych obszarach wysoczyzny – występują głębiej niż 4 m. Ponadto, w miejscach występowania w płytkim podłożu gruntów trudno przepuszczalnych istnieje tendencja do okresowego utrzymywania się wód wierzchówkowych. Z wód tego poziomu korzystają głównie studnie kopane.

Wody podziemne, z powodu ich gospodarczego znaczenia oraz powszechnego zagrożenia jakości, zostały objęte programem monitoringu, którego koordynatorem jest Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska. Monitoring zwykłych wód podziemnych realizowany jest w sieciach obserwacyjnych: krajowej, regionalnej i lokalnej. Na terenie powiatu przysuskiego znajdują się 2 punkty obserwacyjne monitoringu krajowego, obydwa na terenie gminy Klwów w: Brzeskach i Klwowie. Badania wód wgłębnych (26,6 m) jurajskich (GZWP *Szydłowiec-Goszczewice*) na terenie zabudowanym Klwowa wykazują wysoką czystość – kl. Ib (wody wysokiej jakości).

Badania przeprowadzone przez stacje sanitarno-epidemiologiczne wykazują, że znaczna część wody pobieranej przez ludność z terenów wiejskich – z dominacją ujęć z płytkich studni kopanych, a także wodociągów lokalnych nie odpowiada wymaganiom. Stała kontrola jakości wód, rozpoznanie antropogenicznych i naturalnych procesów kształtujących jakość wód są niezbędnymi elementami ustalania strategii ochrony źródeł wód pitnych.

1.2.5. Wody powierzchniowe płynące

Teren powiatu leży w zlewni środkowej Wisły i jej lewobrzeżnych dopływów: Pilicy i Radomki. Pilica jest rzeką graniczną na niewielkim, kilkukilometrowym odcinku z powiatem grójckim (gmina Nowe Miasto n/Pilicą). W granicach powiatu przyjmuje dopływy: Kielcznicę i Drzewiczkę z Brzuśnią. Najwyższe stany wód obserwuje się na wiosnę. Tereny zalewowe (zagrożenie tzw. *wodą stuletnią*) związane z Pilicą dotyczą gm. Odrzywół oraz Drzewiczką – także gminy Odrzywół, a również Klwów i Rusinów.

Rzeki powiatu należą do niewielkich z wyjątkiem Pilicy. Ich górne odcinki mają charakter potoków górskich (w obrębie Garbu Gielniowskiego), środkowe i dolne – rzek nizinnych (Równina Radomska). Ogólnie biorąc, kierunek ich płynięcia zwrócony jest ku północy i północnemu wschodowi. W większości zachowały swoją naturalność.

Uzupełnieniem sieci rzecznej na terenie powiatu są zbiorniki wodne, zajmujące łącznie powierzchnię 358,74 ha (50 obiektów małej retencji posiada pojemność 3 198,7 tys. m³) i zbiornik w Domaniowie na rzece Radomce o pow. 500 ha (w gminie Wieniawa 449 ha).

Retencją jest zdolność zatrzymywania wody przez elementy środowiska. Właściwości retencyjne lasów, gleb, obniżeń terenowych, wód powierzchniowych itp. mają wpływ na regulację i kontrolę obiegu wody w środowisku.

Retencja wód powierzchniowych polega na gromadzeniu wody w naturalnych i sztucznych zbiornikach: rzekach, oczkach wodnych, rowach melioracyjnych. Gęsta sieć rowów melioracyjnych związana jest z doliną Pilicy i Drzewiczki (gmina Odrzywół), Wiązownicy (gmina Potworów) i Radomki (gminy Przysucha i Wieniawa).

Jakość wód powierzchniowych na terenie powiatu nie jest zadowalająca. Badane są następujące rzeki: Pilica, Radomka i Wiązownica. Pilica – powyżej ujścia Drzewiczki, w Nowym Mieście wykazuje bardzo duże zanieczyszczenie – n.o.n. – Planowana klasa czystości II. Radomka – w Wymysłowie stwierdzono II klasę czystości, w Zbożenniu i Wieniawie powyżej ujścia Szabasówki – n.o.n. Wiązownica – jedyny punkt kontrolno-pomiarowy znajduje się przy jej ujściu do Radomki, zarejestrowano wody n.o.n. Planowana klasa czystości – I.

Rzeka Pilica niesie duży ładunek zanieczyszczeń z terenów województw leżących w górę od jej styku z granicą województwa mazowieckiego. Zanieczyszczenie Radomki związane jest ze ściekami pochodzącymi z oczyszczalni ścieków w Przysusze oraz zanieczyszczeniami niezorganizowanymi bytowymi i pochodzenia rolniczego.

Wiązownica jest odbiornikiem ścieków technologicznych odprowadzanych z oczyszczalni *Hortexu* w Skrzyńsku za pośrednictwem Strugi od Pomykowa. Ponadto Strugą od Goździkowa odprowadzane są ścieki z oczyszczalni mechaniczno-biologicznej Zgromadzenia Sióstr Służek NMP w Mariówce.

Deficytem wód powierzchniowych i gruntowych objęta jest znaczna część subregionu radomskiego. Wynika to z warunków naturalnych, jak i z nieprawidłowej działalności gospodarczej. Średnie spływy jednostkowe w dorzeczu Drzewiczki wynoszą ok. 4 l/s/km² (przeciętny dopływ z obszaru kraju wynosi 5,6 l/s/km²), w dorzeczu Radomki 2 l/s/km². W okresach suszy hydrologicznej (lata 80-te i 90-te) zmniejszyły się kilkakrotnie spływy jednostkowe w Radomce. Obniżył się także poziom wód gruntowych. Zanikły źródła w dolinie Radomki i Szabasówki, bądź zmieniły charakter na okresowe. Skromna zabudowa zlewni nie pozwala na przeciwdziałanie skutkom suszy i zwiększanie dyspozycyjności zasobów.

Istnieje zagrożenie utrzymania przepływów nienaruszalnych rzeki Pilicy z uwagi na znaczne obciążenie bezzwrotnym poborem wód dla potrzeb aglomeracji łódzkiej. Ograniczeniu uległy naturalne wylewy rzeki co powoduje przekształcenie się dolin połączone ze stepowaniem i niekorzystnymi zmianami przyrodniczo-gospodarczymi.

W dolinie Kielcznicy (zlewnia Pilicy) na terenie gminy Odrzywół, uległy przesuszeniu Błota Brudzewskie na skutek jednostronnych, osuszających melioracji.

1.2.6. Gleby

Znaczną część Powiatu Przysuskiego pokrywają gleby lekkie – bielcowe wytworzone z piasków i żwirów lub glin zwałowych. Na wysoczyznach morenowych występują gleby brunatne wykształcone z glin o różnym stopniu zapiaszczenia i piasków gliniastych zaliczone do typów: gleby brunatne wylugowane i gleby płowe. Gleby bielicoziemne występują głównie na sandrach oraz na tarasach nadzalewowych zbudowanych z piasków i żwirów.

W dolinach rzek występują gleby aluwialne zaliczone do typu – mady. Gleby bagienne (torfowo-mułowe) i pobagienne (mułowo-murszowe) występują w dolinach rzek i cieków oraz na bezodpływowych obszarach wysoczyznowych.

Największy udział wśród użytków rolnych na terenie powiatu przypada na grunty orne (75%), natomiast najmniejszy na sady (4 %). W użytkowaniu ogólnym gruntów tereny leśne stanowią znaczący udział ok. 31 %, a najmniejszy w tej klasyfikacji przypada na tereny inne i nieużytki - 10 %. Na terenie powiatu przeważają gleby niskich klas cechujących się niską przydatnością do produkcji rolniczej

Tabela 1.4

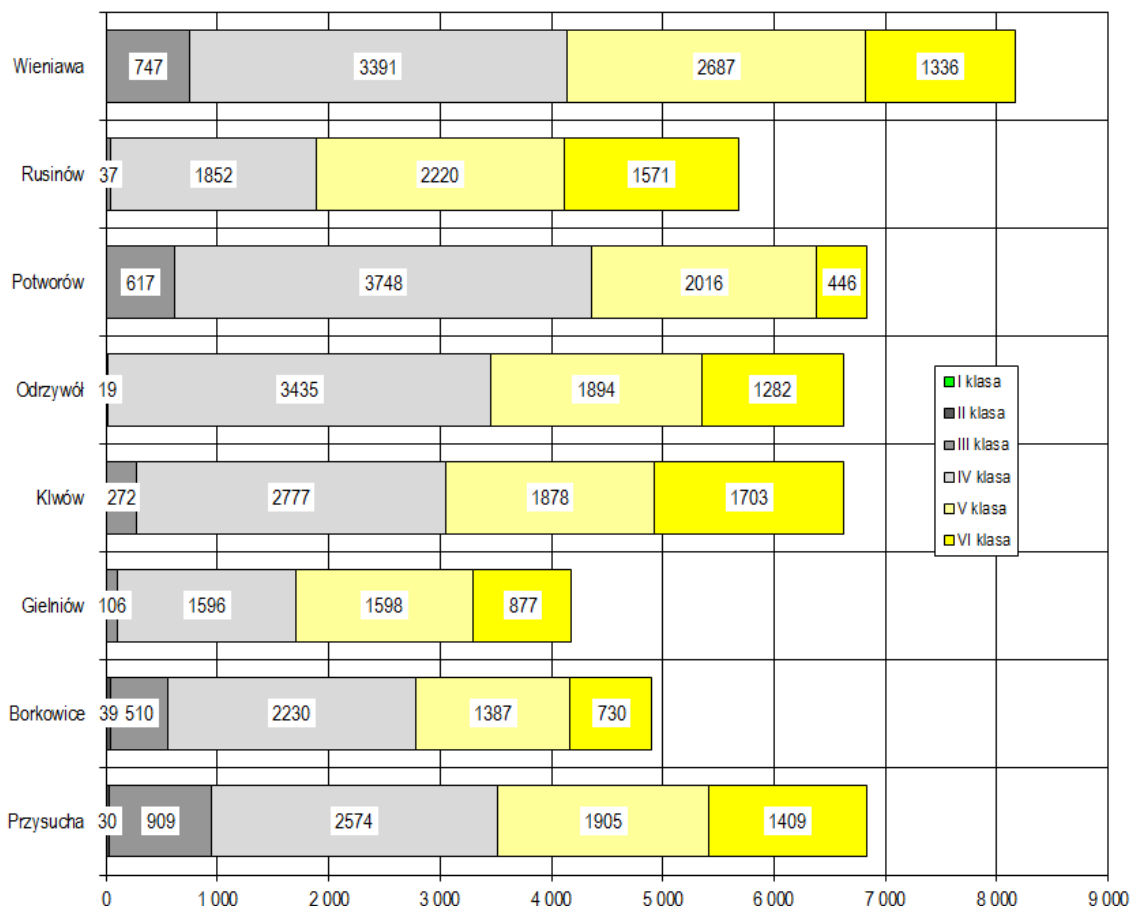
Bonitacja gruntów użytków rolnych na terenie Powiatu Przysuskiego

Gmina	Klasa bonitacyjna gruntów ornych wyrażona w [ha]					
	I klasa	II klasa	III klasa	IV klasa	V klasa	VI klasa
Przysucha	-	30	909	2 574	1 905	1 409
Borkowice	4	39	510	2 230	1 387	730
Gielniów	-	-	106	1 596	1 598	877
Klwów	-	-	272	2 777	1 878	1 703
Odrzywół	-	-	19	3 435	1 894	1 282
Potworów	-	-	617	3 748	2 016	446
Rusinów	-	-	37	1 852	2 220	1 571
Wieniawa	-	-	747	3 391	2 687	1 336

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Przysuskiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do roku 2019 aktualizacja; Starostwo Powiatowe w Przysusze 2012

Szczegółową klasyfikację gleb powiatu z uwzględnieniem podziału na poszczególne gminy, pod względem ich jakości bonitacyjnej przedstawiono w tabeli 1.4 i wykresach 1.3 i 1.4.

Wykres 1.3 Bonitacja gruntów użytków rolnych w gminach Powiatu Przysuskiego

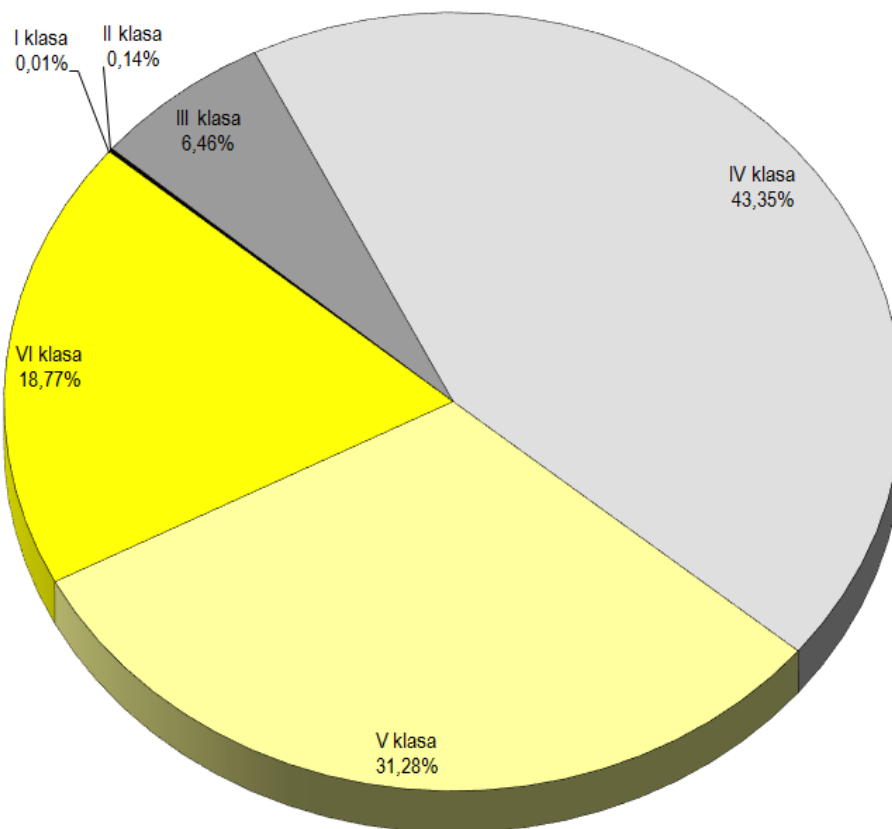

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Przysuskiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do roku 2019 aktualizacja; Starostwo Powiatowe w Przysusze 2012

Na terenie gminy Potworów w porównaniu do pozostałych gmin Powiatu Przysuskiego istnieją lepsze warunki glebowe – blisko 2/3 stanowią gleby (III i IV klasy). Lepsze gleby dominują jeszcze w gminach Borkowice (56,8%) i Odrzywół (52,1%).

Gleby piaszczyste (V i VI klasa) dominują w gminie Rusinów – gdzie stanowią aż 2/3 gruntów, Gielniów (59,3%) oraz Klwów (54,0%).

W całym Powiecie Przysuskim gleby piaszczyste (V i VI klasa) oraz gleby wyższych klas bonitacyjnych, stanowią niemal dokładnie po połowie gruntów.

Wykres 1.4 Bonitacja gruntów użytków rolnych na terenie Powiatu Przysuskiego

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Przysuskiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do roku 2019 aktualizacja; Starostwo Powiatowe w Przysusze 2012

1.2.7. Szata roślinna

Powiat Przysuski charakteryzuje się wysoką lesistością szacowaną na około 31,0 % ogólnej powierzchni (średnia dla województwa mazowieckiego 22,3%). Jeśli chodzi o analizę poziomu zalesienia powiatu w rozbiciu na poszczególne gminy, zaskakujące jest to, że najwyższy poziom osiąga ono w gminie Przysucha: 54,0% pomimo obecności na tym terenie ośrodka miejskiego. W całym województwie mazowieckim tylko jedna gmina miejsko-wiejska (Brok w powiecie ostrowskim) może poszczycić się większym wskaźnikiem zalesienia. Na terenach pozostałych gmin występuje nieco mniejszy stopień zalesienia, dlatego też ważną funkcję przyrodniczą pełni tam roślinność nieleśna i śródpolna. Szczególną rolę odgrywają zbiorowiska łąkowe i szuwarowe w dolinach rzek.

O bogactwie flory Powiatu Przysuskiego świadczy występowanie bardzo dużej liczby gatunków roślin chronionych leśnych, łąkowych i wodnych. Zaliczyć do nich można:

- w lasach: widłaki - jałowcowaty, goździsty i spłaszczony; paprotka zwyczajna, długosz królewski, rosiczka okrągłolistna, kruszczyk szerokolistny, buławnik wielkokwiatowy, lilia złotogłów. wawrzynek wilczełyko, bluszcz pospolity, wiciokrzew pomorski, jarząb brekinia;

- na łąkach: storczyki szerokolistny, krwisty i plamisty; kruszczyk błotny, mieczyk da-
chówkowaty, pełnik europejski, goździk pyszny.

Stwierdzono też gatunki roślin podlegających ochronie częściowej.

Lasy występujące na terenie powiatu to przede wszystkim drzewostan sosnowy. W mniej-
szym stopniu występuje brzoza, olsza, dąb i świerk pospolity.

Zadrzewienia śródpolne, szczególnie o charakterze pasowym spełniają na obszarach
użytkowanych rolniczo funkcję zabezpieczającą przed procesami erozyjnymi. Na terenie powiatu
najistotniejsze znaczenie ma to w gminach Potworów i Wieniawa, o największym wskaźniku rol-
niczej przestrzeni produkcyjnej. Poza gminą Przysucha wysoki poziom zalesienia występuje w
gminach Gielniów i Borkowice – odpowiednio 41,4 i 36,7% lesistości oraz w dalszej kolejności
Rusinów (24,7%), Odrzywół (23,8%) i Klwów (20,6%).

Stan zdrowotny lasów w powiecie przysuskim jest zróżnicowany. Głównym zagrożeniem
lasów są zmiany środowiska przyrodniczego spowodowane działalnością człowieka:

- ✓ przestrzenna struktura lasów tj. rozdrobnienie i rozproszenie kompleksów leśnych powo-
duje niską odporność na antropopresję,
- ✓ zanieczyszczenie powietrza, gleb i wód (uszkodzenia przemysłowe),
- ✓ zmiany stosunków wodnych przyczyniające się do osłabienia drzew i zwiększenia ich po-
datności na choroby i ataki szkodników,
- ✓ obniżenie poziomu wód gruntowych powoduje osłabienie drzew i podatność na ataki
szkodników,
- ✓ podtapianie terenów leśnych,
- ✓ zbyt duży udział jednogatunkowych drzewostanów,
- ✓ lokalnie nadmierna penetracja rekreacyjna,
- ✓ zaśmiecanie lasów,
- ✓ pożary lasów.

Różnorodność funkcji, jakie pełnią lasy (ekologiczna, produkcyjna, społeczna) oraz potrze-
ba racjonalizacji struktury użytkowania ziemi (zagospodarowanie gruntów mało przydatnych dla
rolnictwa) wskazują na potrzebę i możliwości zwiększenia powierzchni leśnej.

Lasy chronione ze względu na uszkodzenia drzewostanów na skutek działalności przemy-
słu (II strefa uszkodzeń) ustanowione są w północnej części kompleksu leśnego w bezpośrednim
sąsiedztwie kopalni *Zapniów* w gminie Przysucha.

Lasy szczególnie chronione (ochronne) ze względu na funkcję i charakter nie nadają się do
wykorzystania rekreacyjnego i winny być chronione przed penetracją ludzi. Stanowią one 13,7 %
powierzchni leśnej powiatu, a w granicach południowej jego części – 17,7 %.

Lasy państwowe uszkodzone przez przemysł (II strefa zagrożenia) występują w gminach:
Przysucha i Wieniawa. Degradacja środowiska leśnego związana jest zakończoną już działalno-
ścią wydobywczą – kopalnią gliny ogniotrwalej złoża *Kryzmanówka-Zapniów* w gminie Przysucha
oraz napływem zanieczyszczonego powietrza z uprzemysłowionych regionów położonych na
zachód i południe od Powiatu Przysuskiego m.in. Bełchatów, Końskie, Opoczno, na ubogie sie-
dliska leśne w gminie Wieniawa.

Na terenie powiatu przysuskiego znajdują się obszary podlegające ochronie:

- ✓ rezerваты przyrody o powierzchni - 268,0 ha
- ✓ obszary chronionego krajobrazu o łącznej powierzchni - 31908,0 ha
- ✓ rezerваты i pozostałe formy ochrony przyrody na obszarach chronionego krajobrazu -
92,4 ha
- ✓ użytki ekologiczne - 71,8 ha
- ✓ 42 pomniki przyrody (w tym 1 pomnik przyrody nieożywionej)²
- ✓ 1 stanowisko dokumentacyjne

1.2.8 Świat zwierząt

Fauna Powiatu Przysuskiego jest bardzo zróżnicowana. W lasach występują następujące gatunki zwierzyny grubej: sarny, dziki, jelenie i rzadko daniel. Zwierzyna drobna reprezentowana jest między innymi przez: lisy, zające, wydry, bobry, kuny, piżmaki. Drobne ssaki reprezentują także różne gatunki myszy i norników oraz chronione: ryjówka aksamitna i malutka, rzęsorek rzeczek, zębielek karliczek, wiewiórka, łasica i gronostaj. Występuje też kilka gatunków nietopierzy m. in.: nocek Natterera Brandta, duży i rudy; borowiec wielki, karlik malutki i większy, mroczek późny, gacek szary i brunatny.

Występuje też fauna ryb, do której należy m.in.: ukleja, lin, leszcz, płoć, karaś, karp, okoń, szczupak i sum. Wśród płazów występują różne gatunki żab, traszki: zwyczajna i grzebieniasta; ropuchy: szara, zielona i paskówka; rzękotka drzewna, kumak nizinny i grzebiuszka ziemna. Z gadów: jaszczurki zwinka i żyworodna, padalec, zaskroniec i żmija zygzakowata.

Najliczniejszą i najbardziej zróżnicowaną grupą są ptaki, żerujące i gniazdujące głównie w dolinach rzecznych (Pilicy i Radomki) oraz podmokłych łąkach. Znajdują się tam miejsca lęgowe ptaków wodnych, z których na szczególną uwagę zasługują: 4 gatunki perkozów (perkoz dwuczuby, perkoz rdzawoszyi, zausznik i perkozek), podobny do czapli bąk, łabędź niemy, gęś gęgawa, kilka gatunków kaczek (najczęstsze to krzyżówka, głowienka, czernica, krakwa), błotniak stawowy, łyska, kokoszka wodna, wodnik, mewa śmieszka, rybitwa rzeczna i czarna, zimorodek i remiz. Na łąkach i polach spotkać można skowronka, przepiórkę, bażanty i kuropatwy, a także gatunki rzadkich ptaków siewkowych. Gniazdują tu czajka, rycyk, bekas kszyszek rzadziej kulik wielki i brodziec krwawodziób. Bogate w ptaki są, siedliska parkowe.

1.3 Uwarunkowania ochrony środowiska naturalnego

Na terenie Powiatu Przysuskiego znajduje się rezerwat przyrody *Puszcza u źródeł Radomki* na terenie gminy Przysucha o powierzchni 73,48 ha ponadto w zarządzie Nadleśnictwa Przysucha znajduje się rezerwat *Podlesie* (na terenie gminy Chlewiska) o powierzchni 194,48 ha. Ponadto na terenie powiatu przysuskiego znajdują się obszary Natura 2000, w tym :

- ✓ Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków *Dolina Pilicy* (PLB 140003) obejmuje na terenie Powiatu Przysuskiego obszar o powierzchni 4815,6 ha (gmina Odrzywół, Klwów).
- ✓ Specjalny Obszar Ochrony *Dolina Dolnej Pilicy* (PLH 140016) na terenie Powiatu Przysuskiego obejmuje gminy Odrzywół i Klwów
- ✓ Specjalny Obszar Ochrony *Ostoja Brzeźnicka* (PLH 260026) obejmuje na terenie Powiatu Przysuskiego obszar o powierzchni pow. 812 ha (gmina Przysucha).

Na terenie Powiatu Przysuskiego występują obszary chronionego krajobrazu:

- ✓ Obszar Chronionego Krajobrazu *Lasy Przysusko-Szydłowieckie* zajmuje powierzchnię 32 247,00 ha, z czego 19 653 ha znajduje się na terenie powiatu przysuskiego (gminy Borkowice, Gielniów i Przysucha),
- ✓ Obszar Chronionego Krajobrazu *Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki* zajmuje powierzchnię 63 422,00 ha, z czego 12 255 ha znajduje się na terenie powiatu przysuskiego (gminy Klwów, Odrzywół i Rusinów).

Dane dotyczące ochrony środowiska naturalnego i krajobrazu w Powiecie Przysuskim prezentuje tabela 1.5, zaś strukturę chronionych obszarów wg rodzajów prezentuje wykres 1.5.

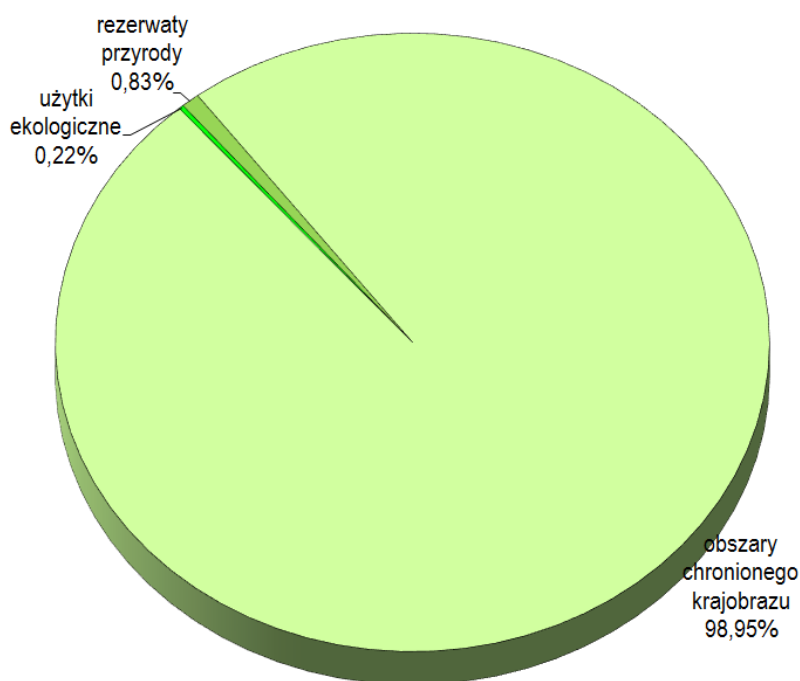
Tabela 1.5

Ochrona przyrody i krajobrazu

Wyszczególnienie	Powierzchnia [w ha]
Powierzchnia obszarów chronionych	32 340,2
% powierzchni powiatu ogółem	40,4%
parki narodowe	0,0
parki krajobrazowe	0,0
rezerваты przyrody	268,0
obszary chronionego krajobrazu, w tym	31 908,0
✓ rezerваты i pozostałe formy ochrony przyrody na obszarach chronionego krajobrazu	92,4
użytki ekologiczne	71,8
Liczba pomników przyrody, w tym	42
✓ pomniki przyrody nieożywionej	1
Stanowiska dokumentacyjne	1

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Przysuskiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do roku 2019 aktualizacja; Starostwo Powiatowe w Przysusze 2012

Wykres 1.5 Struktura obszarów chronionych w Powiecie Przysuskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Przysuskiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do roku 2019 aktualizacja; Starostwo Powiatowe w Przysusze 2012

1.3.1 Ścieki przemysłowe i komunalne

Gospodarka ściekowa regulowana jest ustawą z dnia 7 czerwca 2001 roku o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (Dz. U. 2006 nr 123, poz. 858 z późn.zm), rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006 roku w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. 2006 Nr 137, poz. 984 z późn.zm.) oraz rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 13 lipca 2010 r. - w sprawie komunalnych osadów ściekowych (Dz. U. 2010 Nr 137 poz. 924).

Zgodnie z art. 3 ustawy Prawo ochrony środowiska, ścieki (substancje ciekłe, wprowadzone bezpośrednio lub za pomocą urządzeń kanalizacyjnych do wód) zmieniają stan fizyczny, chemiczny lub biologiczny wód, działając niszcząco na świat roślinny lub zwierzęcy. Ścieki powstają w wyniku bytowania człowieka oraz prowadzonej przez niego działalności gospodarczej i rolniczej (ścieki bytowe – gospodarcze, ścieki przemysłowe, ścieki komunalne, wody opadowe, wody podgrzane), a także opadów atmosferycznych.

Dane dotyczące ścieków przemysłowych i komunalnych wytwarzanych i odprowadzanych w Powiecie Przysuskim oraz ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w Powiecie w porównaniu do podregionu radomskiego prezentuje tabela 1.6 oraz wykres 1.6.

Tabela 1.6

Ścieki przemysłowe i komunalne w Powiecie Przysuskim w roku 2013

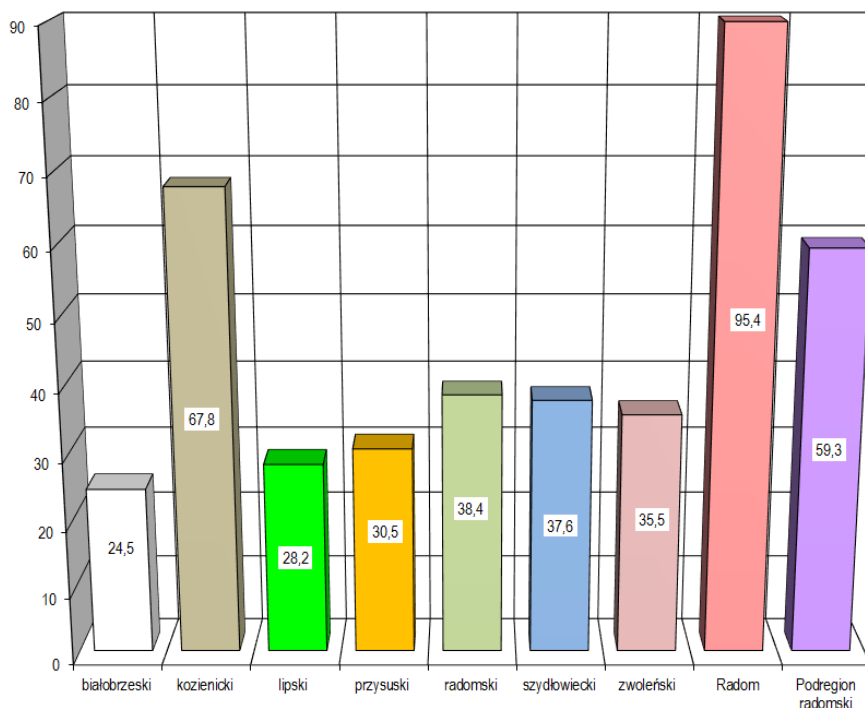
Wyszczególnienie	Ilości razem [w dam ³] w tym [w %]
Ogółem	921
Oczyszczone	921
w tym	
- mechanicznie	0,0
- chemicznie i biologicznie	99,7
- z podwyższonym usuwaniem biogenów	0,3
Nieoczyszczone	0
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem	30,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Wszystkie ścieki wytwarzane w gospodarstwach i zakładach podłączonych do sieci kanalizacyjnej w Powiecie Przysuskim są oczyszczane biologicznie, w tym znikoma część z podwyższonym usuwaniem biogenów. Dzieje się tak ponieważ wszystkie siedem istniejących na terenie Powiatu oczyszczalni ścieków jest biologicznych, w tym jedna z podwyższonym usuwaniem biogenów. Niestety do sieci przyłączone jest jedynie 30,5% ludności Powiatu. Oczywiście porównanie sytuacji Powiatu Przysuskiego do miasta Radom, gdzie niemal cała populacja jest podłączona do sieci kanalizacyjnej jest bezzasadne, ze względu na różnicę sytuacji przestrzennej w obszarze metropolitalnym. Niemniej sytuacja w Powiecie Przysuskim jest nieco gorsza również w porów-

naniu do powiatów ościennych w podregionie radomskim. Jedynie w powiecie lipskim, a w szczególności białobrzeskim niższy odsetek populacji jest podłączony do sieci kanalizacyjnej. Ze względu na postępujący proces stepowienia Polski oraz brzemienne skutki zanieczyszczenia środowiska naturalnego w tym wód, wdrożyć intensywnie rozwijać zarówno sieć wodociagową, melioracje, jak i sieć kanalizacyjną.

Tabela 1.6 Odsetek ludności korzystający z oczyszczalni ścieków w powiatach podregionu radomskiego w roku 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Długość sieci kanalizacyjnej na terenie powiatu stanowi 1,17 % udziału łącznej długości tej sieci na terenie województwa mazowieckiego. Z kolei liczba ludności korzystającej z podłączenia do sieci na terenie powiatu wykazuje udział na poziomie 0,34 % w stosunku do łącznej ich liczby na terenie województwa. Stan sieci kanalizacyjnej w powiecie prezentuje tabela 1.7.

Największy udział ludności korzystającej z instalacji przypada na zamieszkałą na terenie miasta w dwóch wymienionych jednostkach administracyjnych. Ogółem ludność korzystająca z instalacji na terenie powiatu stanowi 25,2 %, ilość ta jest niższa od odnotowanej na terenie województwa. W przypadku ludności korzystającej w mieście wartość ta jest wyższa od odnotowanej na terenie województwa o 5,3 %. Natomiast na terenie wsi powiatu udział ten jest niższy o 2,1 %. Sieć rozdzielcza przypadająca na 100 km² jest również wyższa na terenie województwa. Udział ścieków odprowadzonych z terenu powiatu stanowi 0,18 % w skali całego województwa.

Tabela 1.7

**Stan sieci kanalizacyjnej w Powiecie Przysuskim
na tle województwa mazowieckiego w 2009 roku**

Jednostka administracyjna	Długość sieci [km]	Liczba ludności korzystająca z podłączenia do sieci	Korzystający z instalacji [% ludności]			Sieć rozdzielcza na 100 km ²	Ścieki odprowadzone [dam ³]
			Ogółem	Miasto	Wieś		
Województwo	9 695,4	3 178 881	60,9	85,2	16,4	27,3	193 817,9
Powiat Przysuski	113,2	10 858	25,2	90,5	14,3	14,1	363,2

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Przysuskiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do roku 2019 aktualizacja; Starostwo Powiatowe w Przysusze 2012

Stan sieci kanalizacyjnej w gminach Powiatu Przysuskiego jest bardzo zróżnicowany. Tabela 1.8 oraz wykres 1.7 prezentują dane na temat sieci kanalizacyjnej występującej w poszczególnych gminach Powiatu Przysuskiego na koniec 2010 roku.

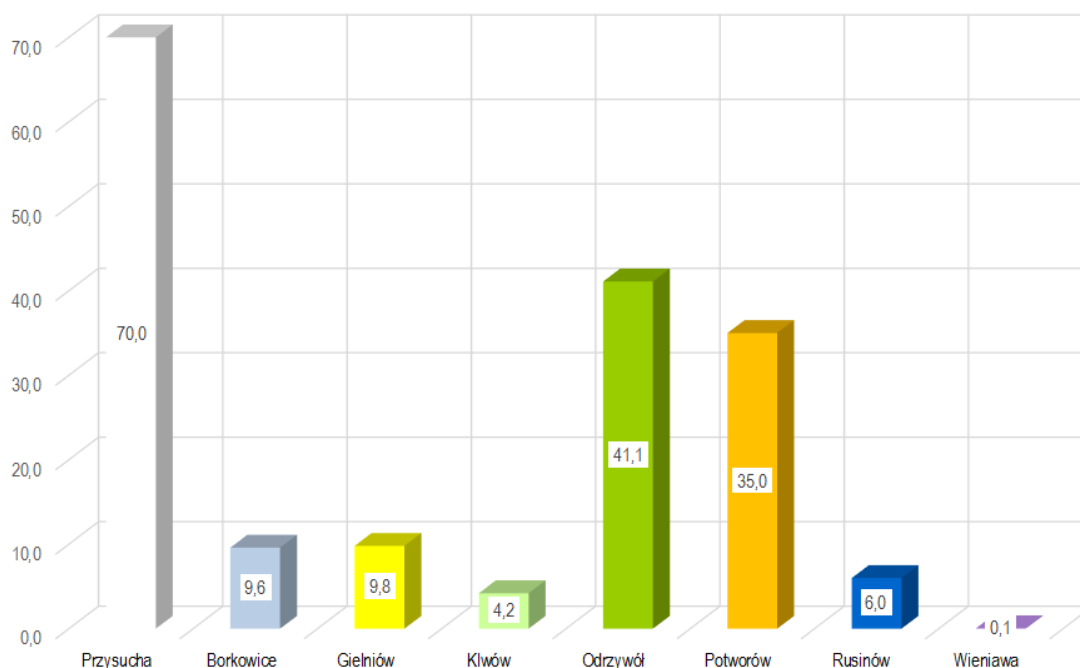
Tabela 1.8

Stan sieci kanalizacyjnej w poszczególnych gminach Powiatu Przysuskiego w 2010 roku

Wyszczególnienie	Długość sieci kanalizacyjnej [w km]	Stopień skanalizowania [w %]	Liczba przyłączy do sieci [w szt.]
Przysucha	44,9	70,0	1 612
Borkowice	14,1	9,6	122
Gielniów	5,8	9,8	119
Klwów	3,9	4,2	39
Odrzywół	21,0	41,1	477
Potworów	19,0	35,0	282
Rusinów	4,0	6,0	73
Wieniawa	21,0	0,05	201
Powiat Przysuski	133,7	175,75	2925

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Przysuskiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do roku 2019 aktualizacja; Starostwo Powiatowe w Przysusze 2012

Na terenie powiatu przysuskiego największym stopniem skanalizowania wyróżnia się gmina i miasto Przysucha tj. 70 % przy łącznej długości sieci rozdzielczej wynoszącej 44,9 km. Liczba przyłączy do sieci na tym terenie wynosi 1 612 sztuk.

Wykres 1.7 Stopień skanalizowania poszczególnych gmin Powiatu Przysuskiego w 2010 roku

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Przysuskiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do roku 2019 aktualizacja; Starostwo Powiatowe w Przysusze 2012

Szczegółowe informacje na temat oczyszczalni ścieków funkcjonujących na terenie Powiatu Przysuskiego w analizowanym okresie prezentuje tabela 1.9.

Tabela 1.9

Oczyszczalnie ścieków na terenie Powiatu Przysuskiego w 2013 roku

Przemysłowe biologiczne		Komunalne			
		Biologiczne		z podwyższonym usuwaniem biogenów	
Liczba	przepustowość w m ³ /dzień	Liczba	przepustowość w m ³ /dzień	Liczba	przepustowość w m ³ /dzień
1	4 800	5	2 673	1	200

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Oczyszczalnia o największej projektowanej przepustowości 4800 m³/d należy do Spółki **HORTEX-HOLDING S.A Oddział / Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego w Skrzyńsku**. Na niniejszą oczyszczalnię mechaniczno-biologiczną są odprowadzane ścieki przemysłowe z Zakładu – w 2010 roku odprowadzono 1 795 m³/d.

Wytworzone w oczyszczalniach ścieków osady ściekowe były przekazane do zagospodarowania zgodnie z ustawą o odpadach. Powiat jest dobrze zwodociagowany. Natomiast zaznacza się duża dysproporcja pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. W gminach powiatu jest realizowana budowa, bądź rozbudowa systemów kanalizacyjnych oraz oczyszczania ścieków, a także oczyszczalni przydomowych. Istotnym celem w ochronie środowiska jest ochrona wód powierzchniowych oraz ochrona ilościowa i jakościowa wód podziemnych.

1.3.2. Zanieczyszczenie powietrza

Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska na mocy ustawy Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2008 z Nr 25, poz. 150 z późn.zm) dokonuje corocznej oceny poziomów substancji w powietrzu we wszystkich strefach województwa. Klasyfikacja stref jest dokonywana w oparciu o rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 3 marca 2008 roku w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. Nr 47, poz. 281).

Klasyfikując strefy według kryterium ochrony zdrowia uwzględniono cały obszar województwa (4 strefy), natomiast według kryterium ochrony roślin pominięto strefy będące aglomeracją, miastem o liczbie mieszkańców powyżej 100 tys. mieszkańców, jak również mniejsze miasta znajdujące się w strefie zdefiniowanej, jako pozostały obszar województwa.

Klasyfikacji stref dokonuje się oddzielnie dla dwóch grup kryteriów ze względu na ochronę zdrowia ludzi oraz ze względu na ochronę roślin, wydzielając strefy, dla których poziom:

- ✓ **klasa A** - poziom substancji nie przekracza poziomów dopuszczalnych i docelowych
- ✓ **klasa B** - stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne, lecz nie przekraczają poziomów dopuszczalnych powiększonych o margines tolerancji
- ✓ **klasa C** - stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne powiększone o margines tolerancji, w przypadku, gdy margines tolerancji nie jest określony – poziomy dopuszczalne i poziomy docelowe

oraz dla ozonu:

- ✓ **klasa D1** - stężenia ozonu nie przekraczają poziomu celu długoterminowego,
- ✓ **klasa D2** - stężenia ozonu przekraczają poziom celu długoterminowego

Dane dotyczące emisji i redukcji zanieczyszczeń powietrza w Powiecie Przysuskim w roku 2013 prezentuje tabela 1.10.

Tabela 1.10

Emisja i redukcja zanieczyszczeń powietrza w Powiecie Przysuskim w 2013 roku

Wyszczególnienie	Wartość / odsetek
Emisja zanieczyszczeń pyłowych w tonach - w tym ze spalania paliw	20 20
Emisja zanieczyszczeń gazowych w tonach (bez CO ₂) - w tym dwutlenek siarki (SO ₂)	327 80
Zanieczyszczenia pyłowe zatrzymane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w % wytworzonych	93,6
Zanieczyszczenia gazowe (bez CO ₂) zatrzymane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w % wytworzonych	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Według zapisów ww. rozporządzenia w województwie mazowieckim klasyfikację dla dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, pyłu, PM 2,5 i PM 10, tlenku węgla, benzenu oraz pyłu ołowiu, arsenu, niklu, kadmu i benzo(a)pirenu w pyłe PM 10, a także ozonu wykonuje się w strefie mazowieckiej (PL 1404) do której należy powiat przysuski. Na terenie powiatu brak jest punktów pomiaru zanieczyszczenia powietrza.

Powiat Przysuski charakteryzuje się emisją zanieczyszczeń pyłowych na poziomie zbliżonym do przeciętnym dla powiatów podregionu radomskiego – za wyjątkiem powiatu kozienickiego, którego zawyżona emisja wynika z funkcjonowania na jego terenie elektrowni ENEA Wytwarzanie sp. z o.o. (dawniej Elektrownia Kozienice S.A.). Co warto zauważyć redukcja zanieczyszczeń pyłowych jest w Powiecie Przysuskim na bardzo wysokim, satysfakcjonującym poziomie, pozwalającym na ich niemal całkowitą likwidację.

Zdecydowanie gorszą sytuację odnotowano w zakresie zanieczyszczeń gazowych – zarówno w zakresie emisji jak i redukcji. Poza wspomnianym powiatem kozienickim, w którym emisja zanieczyszczeń gazowych jest na skrajnie wysokim poziomie ze względu na funkcjonowanie ENEA Wytwarzanie sp. z o.o. 55 023 t, emisja w Powiecie Przysuskim zdecydowanie przekracza przeciętną dla powiatów ościennych. Jest wyższa nawet od znacznie większego i bardziej zaludnionego powiatu radomskiego ziemskiego, dwukrotnie wyższa niż w powiecie szydłowieckim, sześciokrotnie wyższa niż w powiecie lipskim i dwudziestokrotnie w porównaniu do powiatu białobrzieskiego. Ponadto zanieczyszczenia gazowe emitowane w Powiecie Przysuskim – niestety identycznie jak w innych powiatach podregionu radomskiego, za wyjątkiem Kozienic – nie są wcale zatrzymywane na urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń.

Głównymi źródłami zanieczyszczeń powietrza na terenie powiatu przysuskiego są:

- ✓ procesy technologiczne i procesy energetycznego spalania paliw (na terenie gmin/miasta funkcjonujące kotłownie komunalne),
- ✓ emisja punktowa - zorganizowana, pochodząca z działalności przemysłowej: jej źródła energetyczne to kotłownie oraz źródła technologiczne (zakłady przemysłowe). Z procesów energetycznego spalania paliw do atmosfery emitowane są przede wszystkim: dwutlenek siarki, tlenki azotu, pyły, tlenek węgla, oraz dwutlenek węgla. Źródła przemysłowe wprowadzają do powietrza substancje gazowe i pyłowe oraz związki organiczne, nieorganiczne metale ciężkie i substancje specyficzne,
- ✓ emisja powierzchniowa pochodząca z sektora bytowego: jej źródłami są lokalne kotłownie i paleniska domowe. Do powietrza emitowany jest dwutlenek siarki, tlenki azotu, pyłów, sadzy oraz tlenek węgla i węglowodory aromatyczne,
- ✓ emisja liniowa - generuje ją transport prywatny i publiczny (ze względu na natężenie ruchu pojazdy przemieszczające się drogami: krajowymi, wojewódzkimi, powiatowymi i gminnymi są podstawowym źródłem zanieczyszczenia powietrza). Ze środków komunikacji do powietrza emitowane są głównie: dwutlenek azotu, pyły i węglowodory aromatyczne. Emisja liniowa powstaje z procesów spalania paliw w pojazdach oraz w trakcie towarzyszących ruchowi pojazdów zjawisk (ścieranie nawierzchni dróg, opon, okładzin), a także w wyniku unosu pyłu z dróg.

Do obiektów mogących pogorszyć stan powietrza atmosferycznego w powiecie przysuskim zaliczane są głównie: zakłady przemysłowe, szkoły, ośrodki zdrowia, szpital, składowisko odpadów, oczyszczalnie ścieków i stacje paliw płynnych.

Znaczący dla stanu powietrza atmosferycznego jest stan infrastruktury ciepłowniczej (korzystanie ze zbiorczych systemów ciepłowniczych) oraz wykorzystywanie paliw do ogrzewania. Siecią ciepłowniczą objęte jest tylko miasto Przysucha. Zarządza nią Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. w Przysusze. Z sieci tej w energię ciepłą są zaopatrywane m.in. Samorządowe Przedszkole nr 1 w Przysusze, Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. w Przysusze.

Gminy na terenie powiatu nie posiadają sieci ciepłowniczej. W zabudowie mieszkaniowej głównie korzysta się z własnych kotłowni i instalacji centralnego ogrzewania opalanych głównie paliwem stałym. Większe źródła ciepła działają w większych obiektach usługowych i obiektach użyteczności publicznej. Obszar Powiatu Przysuskiego (jako jeden z nielicznych w województwie mazowieckim) nie jest uzbrojony w sieć gazową.

Największy wpływ na stan powietrza atmosferycznego w Powiecie Przysuskim mają komunikacja samochodowa oraz spalanie paliw w paleniskach domowych. Dodatkowym minusem jest praktycznie brak wyposażenia powiatu w sieć gazową i słabo rozwinięta sieć ciepłownicza – za wyjątkiem miasta Przysucha. Ponadto na terenie powiatu znajduje się kilka zakładów uciążliwych dla stanu atmosfery. Należy traktować kwestię zanieczyszczeń powietrza jako sprawę kluczową dla zdrowia mieszkańców Powiatu. Według ogólnopolskich badań na choroby pochodne zanieczyszczenia powietrza umiera w Polsce kilkanaście tysięcy osób w każdym roku – z pewnością odsetek z nich przypada również na Powiat Przysuski.

1.3.3. Odpady

Obowiązek planowania gospodarki odpadami został sformułowany w uchwalonej przez Sejm RP ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz. U. z 2010 r. Nr 185 poz. 1243 z późn.zm). Powszechna zasada gospodarowania odpadami (Rozdział 2 art. 5 ustawy o odpadach) brzmi *„Kto podejmuje działania powodujące lub mogące powodować powstawanie odpadów, powinien takie działania planować, projektować i prowadzić tak, aby:*

- ✓ *zapobiegać powstawaniu odpadów lub ograniczać ilość odpadów i ich negatywne oddziaływanie na środowisko przy wytwarzaniu produktów, podczas i po zakończeniu ich użytkowania,*
- ✓ *zapewniać zgodny z zasadami ochrony środowiska odzysk, jeżeli nie udało się zapobiec ich powstaniu,*
- ✓ *zapewniać zgodne z zasadami ochrony środowiska unieszkodliwianie odpadów, których powstaniu nie udało się zapobiec lub których nie udało się poddać odzyskowi”.*

Zgodnie z Dyrektywą 91/156 EEC od roku 2002 w krajach Unii Europejskiej zabronione jest składowanie odpadów bez wcześniejszego ich przetworzenia. Podstawowymi kierunkami działań będzie zmniejszanie ilości odpadów do wywiezienia poprzez selektywną zbiórkę i zagospodarowanie odpadów oraz stworzenie nowoczesnych zakładów wykorzystujących i unieszkodliwiających odpady. Wizja unijnych składowisk przewiduje deponowanie odpadów wyłącznie przetworzonych, tzn. takich, w których zawartość frakcji organicznych nie przekracza 5%, a wartość opałowa nie jest wyższa niż 6000 kJ/kg. Odpady organiczne powinny być w całości kompostowane.

Szczegółowe informacje na temat odpadów wytworzonych – z wyłączeniem odpadów komunalnych – i dotychczas składowanych (nagromadzonych) w Powiecie Przysuskim w analizowanym okresie prezentuje tabela 1.11.

Tabela 1.11

**Odpady wytworzone i dotychczas składowane na terenie
Powiatu Przysuskiego w 2013 roku**

Wyszczególnienie	Dane [w tys.t]
Odpady wytworzone w ciągu roku ogółem	15,0
Odpady poddane odzyskowi	13,2
Odpady magazynowane czasowo	1,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Przepisy prawne dotyczące **odpadów niebezpiecznych** pozwalają wytwórcom lub odbiorcom odpadów, przeznaczonych do wykorzystania lub unieszkodliwiania, na tymczasowe ich magazynowanie na własnym terenie. Szczegółowe regulacje prawne zawierają ustawy: Prawo ochrony środowiska, ustawa o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw, rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie katalogu odpadów. Transport tych odpadów ma być zgodny z przepisami określającymi warunki przewożenia materiałów niebezpiecznych. Ewidencja odpadów powinna być prowadzona w oparciu o rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów (Dz.U.2010 Nr 249 poz. 1673).

Podstawowym źródłem powstawania odpadów niebezpiecznych jest działalność przemysłowa i usługowa. Odpady niebezpieczne powstają również w gospodarstwach domowych, służbie zdrowia i szkolnictwie. Do odpadów niebezpiecznych znajdujących się w strumieniu odpadów komunalnych zalicza się:

- ✓ zużyte baterie i akumulatory,
- ✓ zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne zawierające niebezpieczne elementy lub niebezpieczne substancje, w tym odpady zawierające rtęć - lampy rtęciowe, termometry, niektóre rodzaje przełączników,
- ✓ pozostałości farb i lakierów oraz opakowania po nich,
- ✓ rozpuszczalniki organiczne, w tym chlorowcoorganiczne,
- ✓ odpady zawierające inne rozpuszczalniki oraz substancje chemiczne służące do wywabiania plam, środki czyszczące,
- ✓ środki do konserwacji i ochrony drewna oraz opakowania po nich,
- ✓ opakowania po środkach do dezynfekcji i dezynsekcji wraz z pozostałościami,
- ✓ odpady zawierające oleje (filtry oleju, czyściwo, szlamy zaolejone itp.),
- ✓ smary, środki do konserwacji metali,
- ✓ odczynniki chemiczne np. fotograficzne,
- ✓ przeterminowane i niewykorzystane lekarstwa, termometry rtęciowe
- ✓ aerozole i opakowania po nich.

Zorganizowane zbieranie odpadów niebezpiecznych występuje w niektórych placówkach handlowych – baterie, akumulatory, sprzęty elektryczne (sprzęt RTV i AGD) z częściami niebezpiecznymi, opakowania po środkach ochrony roślin. Na terenie powiatu funkcjonują dwie stacje demontażu pojazdów, w gminach funkcjonują Punkty Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych, które zbierają odpady niebezpieczne np. akumulatory, baterie oraz punkty zbierania odpadów (surowców wtórnych) w ramach działalności gospodarczej. Na tym obszarze nie ma

zlokalizowanych czynnych składowisk odpadów niebezpiecznych ani Punktów Dobrowolnego Gromadzenia Odpadów Niebezpiecznych. Odpady niebezpieczne są wywożone poza teren powiatu do unieszkodliwienia lub odzysku. Na terenie powiatu nie istnieją żadne zwałowiska odpadów wydobywczych przeznaczonych do wykorzystania lub rekultywacji.

Jeśli chodzi o **odpady z sektora gospodarczego**, na terenie Powiatu Przysuskiego największą grupę wytwórców odpadów z działalności gospodarczej stanowią funkcjonujące:

- ✓ HORTEX-HOLDING S.A Oddział ZPOW Zakład Przetwórstwa Owocowo – Warzywnego w Skrzyńsku
- ✓ Zakład Płytek Ceramicznych PRZYSUCHA S.A. w Skrzyńsku
- ✓ GRETEX Spółka z o.o. w m. Odrzywół

Gospodarka odpadami w tych zakładach znajduje się pod szczególnym nadzorem służb ochrony środowiska. W 2008 r. na terenie powiatu wytworzono największą ilość 17 922,9230 Mg odpadów w sektorze gospodarczym, z czego 14,0900 Mg poddano odzyskowi (poza instalacjami), a najmniej w 2009 roku - 12 838,2527 Mg z czego poddano odzyskowi (poza instalacjami). Niniejsze wskazuje spadek wytwarzanych, a tym samym odzyskiwanych odpadów.

Na terenie Powiatu Przysuskiego znajduje się jedno czynne składowisko odpadów komunalnych w Odrzywole. Ponadto na terenie Powiatu znajdują się składowiska będące w trakcie rekultywacji lub posiadające zgodę na zamknięcie w miejscowościach:

- ✓ Gielniów prace rekultywacyjne zakończone
- ✓ Potworowie prace rekultywacyjne zakończone
- ✓ Woli Więcierzowej- decyzja Marszałka wyrażająca zgodę na zamknięcie. Brak działań.

Wszystkie gminy wchodzące w skład powiatu posiadają zorganizowany system odbioru od mieszkańców odpadów stałych (zmieszanych) oraz ciekłych.

1.3.5. Nadzwyczajne zagrożenia środowiska

Zagrożenia dla środowiska naturalnego mogą stanowić również awarie lub katastrofy. Potencjalne zagrożenie na terenie powiatu przysuskiego stwarzają:

- ✓ transport drogami krajowymi, wojewódzkimi, powiatowymi (w tym materiałów niebezpiecznych),
- ✓ transport kolejną (w tym materiałów niebezpiecznych),
- ✓ okresowe i miejscowe zanieczyszczenia wód rzek i zbiorników wodnych
- ✓ inne

Najbardziej realne zagrożenie dla środowiska stanowią awarie w transporcie drogowym i możliwość wystąpienia zdarzeń drogowych skutkujących wyciekami substancji toksycznych i niebezpiecznych o właściwościach palnych i wybuchowych np.: przewóz kwasu chloru, etyliny, oleju opałowego itp.

Na terenie powiatu w latach 2007 - 2011 odnotowane zdarzenia, które zakwalifikowano do katastrof to: trąba powietrzna odnotowana na terenie gminy Potworów, Klwów, Rusinów i Gielniów.

W Starostwie Powiatowym w Przysusze funkcjonuje Powiatowy Zespół Reagowania Kryzysowego, w zakresie jego obowiązków jest monitorowanie potencjalnych zagrożeń, przeciwdziałanie im oraz koordynacja działań w gminach powiatu.

1.4. Infrastruktura techniczna

Obsługa infrastrukturalna oraz programowanie jej rozwoju zasadniczo pozostają w gestii samorządów gminnych. W związku z tym, zagadnienia infrastrukturalne nie będą przedmiotem obszernych analiz w diagnozie stanu Powiatu Przysuskiego. Wskazać jednak należy na wyróżnione obszary, w których zagadnienia obsługi infrastrukturalnej odgrywają rolę istotną z punktu widzenia zintegrowanego zarządzania lokalnymi zasobami i kierowania rozwojem zrównoważonym. Dostępność infrastruktury technicznej jest wyznacznikiem poziomu cywilizacyjnego i warunków życia mieszkańców. Koszty świadczeń w zakresie dostaw wody i energii, odprowadzania ścieków oraz wywozu odpadów w znacznym stopniu wpływają na atrakcyjność danego obszaru jako miejsca zamieszkania.

1.4.1 Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Stan systemu zaopatrzenia w wodę w gminach na terenie Powiatu Przysuskiego jest nierównomierny – występują wciąż tereny gdzie nie ma dostępu do sieci. Długość sieci rozdzielczej sieci wodociągowej na 100 km² w 2013 roku na terenie województwa wykazuje przewagę o 40,21 km a na terenie podregionu radomskiego o 21,45 km w stosunku do wartości tego wskaźnika odnoszącego się do Powiatu Przysuskiego.

Stan sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie Powiatu Przysuskiego i w poszczególnych jego gminach na tle województwa mazowieckiego i podregionu radomskiego w roku 2013 w porównaniu do poprzedniego okresu programowania (rok 2006) prezentuje tabela 1.12 i 1.13 oraz wykresy 1.8 i 1.9.

Tabela 1.12

Sieć wodociągowa w Powiecie Przysuskim i gminach Powiatu w porównaniu do podregionu radomskiego i województwa mazowieckiego w latach 2006 i 2013

Wyszczególnienie	Sieć rozdzielcza [w km]		Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych		Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych [na 1 mieszkańca w m ³]	
	2006	2013	2006	2013	2006	2013
Województwo mazowieckie	35 334,7	42349,7	579 602	715 129	37,5	36,2
Podregion radomski	5 794,8	5 782,4	108 340	107 601	28,5	28,5
Powiat Przysuski	488,4	631,9	9 164	11 405	24,1	24,3
Przysucha	93,1	107,0	2 269	2 827	22,4	23,9
Borkowice	51,1	66,1	1 186	1 350	15,8	17,6
Gielniów	55,8	64,7	1 135	1 480	27,0	28,4
Klów	62,0	79,2	821	1 125	59,9	57,9
Odrzywół	69,5	75,9	1 365	1 236	35,5	23,4
Potworów	50,4	82,0	710	996	16,3	19,9
Rusinów	45,0	64,7	864	1 140	13,9	17,2
Wieniawa	61,5	92,3	796	1 251	15,8	15,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

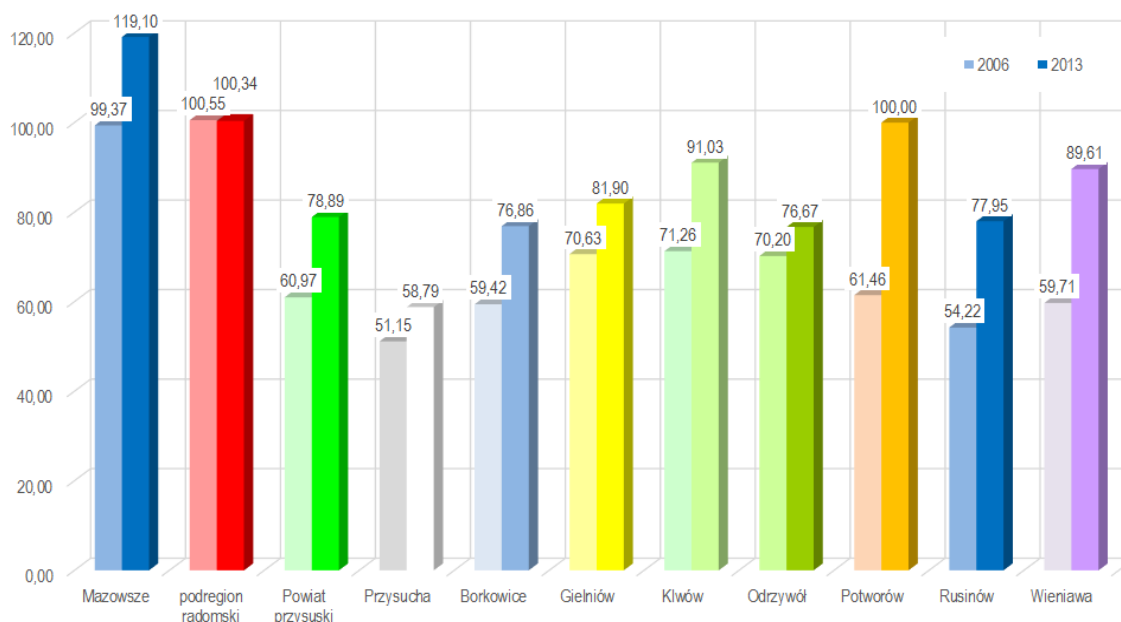
Tabela 1.13

Sieć kanalizacyjna w Powiecie Przysuskim i gminach Powiatu w porównaniu do podregionu radomskiego i województwa mazowieckiego w latach 2006 i 2013

Wyszczególnienie	Sieć rozdzielcza [w km]		Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych	
	2006	2013	2006	2013
Województwo mazowieckie	7 894,0	13 080,4	202 385	312 738
Podregion radomski	1 266,0	1 849,3	31 019	38 065
Powiat Przysuski	62,5	157,0	1 483	3 030
Przysucha	36,9	49,0	879	1 473
Borkowice	-	26,6	-	210
Gielniów	5,8	7,9	136	178
Klwów	-	3,8	-	43
Odrzywół	9,8	21,0	260	481
Potworów	10,0	19,0	208	274
Rusinów	-	8,7	-	170
Wieniawa	-	21,0	-	201

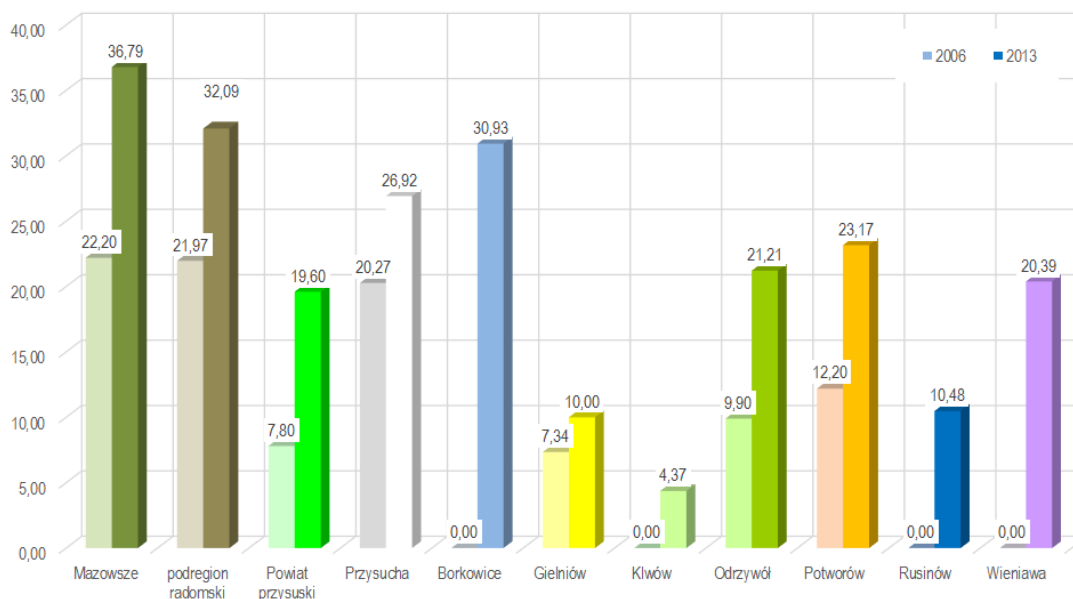
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Wykres 1.8 Sieć wodociągowa w Powiecie Przysuskim i gminach Powiatu w porównaniu do podregionu radomskiego i województwa mazowieckiego w latach 2006 i 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Wykres 1.9 Sieć kanalizacyjna w Powiecie Przysuskim i gminach Powiatu w porównaniu do podregionu radomskiego i województwa mazowieckiego w latach 2006 i 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

W przypadku długości czynnej sieci rozdzielczej występującej na terenie Powiatu Przysuskiego w ostatnim okresie programowania nastąpił skokowy wzrost. Zarówno sieć wodociągowa, a w szczególności kanalizacyjna zdecydowanie się wydłużyła a ilość podłączonych osób i gospodarstw zdecydowanie wzrosła. Co bardzo istotne przyrost ten zarówno w całym pocięciu jak i przeważającej ilości gmin istotnie wyprzedzał tendencję wzrostową w województwie mazowieckim jak i w szczególności w podregionie radomskim.

Dla większej rzetelności porównania posłużono się wartościami względnymi, odnoszącymi długość sieci rozdzielczej wodociągowej i kanalizacyjnej do powierzchni poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego w setkach km². Powala to dokonać odniesienia zachodzących procesów w jednostkach administracyjnych poszczególnych szczebli a co za tym idzie zdecydowanie różnej powierzchni.

Sieć wodociągowa w Powiecie Przysuskim zwiększyła się w okresie od 2006 do 2013 o niemal 1/3 (wzrost wskaźnika km sieci / 100 km² powierzchni o 29,4%) a sieć kanalizacyjna półtorakrotnie (wzrost wskaźnika km sieci / 100 km² powierzchni o 151,2%). W tym samym czasie w województwie mazowieckim wzrost wyniósł odpowiednio 1/5 i 2/3 a w podregionie radomskim wskaźnik dostępności sieci wodociągowej nie zmienił się a kanalizacyjnej wzrósł jedynie o niespełną połowę.

Na rozwój sieci wodociągowej w Powiecie Przysuskim złożyły się bardzo duże inwestycje w rozbudowę sieci w gminie Potworów (wzrost wskaźnika o 2/3 a długości sieci o 31,6 km), Wieniawa (wzrost wskaźnika o połowę a długości sieci o 30,8 km) oraz Rusinów (wzrost odpowiednio o 43,8% i 19,7 km). Łącznie w całym Powiecie Przysuskim przybyło w analizowanym okresie 143,5 km nowych sieci wodociągowych.

Na rozwój sieci kanalizacyjnej w Powiecie Przysuskim złożyły się nowe inwestycje w kanalizację w gminach Borkowice i Wieniawa – odpowiednio o 26,6 i 21,0 km oraz rozbudowa sieci w

gminie Odrzywół (wzrost wskaźnika o 114,3% a długości sieci o 11,2 km). Łącznie w całym Powiecie Przysuskim przybyło w okresie 2006-2013 94,5 km nowych sieci kanalizacyjnych.

Stan infrastruktury wodociągowej w poszczególnych gminach na koniec 2013 roku:

- ✓ **Gmina i Miasto Przysucha:** Zbiorowe zaopatrzenie w wodę na terenie gminy i miasta Przysucha odbywa się poprzez eksploatowane studnie głębinowe zlokalizowane w Przysusze oraz ujęcia w Skrzyńsku, Długiej Brzezynie i Kolonii Szczerbackiej;
- ✓ **Gmina Borkowice:** Na terenie gminy znajdują się 3 ujęcia wody na terenie miejscowości: Borkowice, Ninków i Politów. Zwodociągowane zostały miejscowości: Borkowice, Radestów, Ruszkowice, Zdunków, Wymysłów, Rudno, Wola Kuraszów, Rzuców, Kochanów, Ninków, Smągów Politów oraz Niska Jabłonica. Uzupełnieniem sieci wodociągowej są studnie kopane.
- ✓ **Gmina Gielniów:** Na terenie gminy znajdują się 4 ujęcia wody na terenie miejscowości: Jastrząb, Brzezinki, Rozwady, Zygmuntów. Zwodociągowane zostało 94% miejscowości w gminie. Uzupełnieniem sieci wodociągowej są studnie kopane.
- ✓ **Gmina Klwów:** Na terenie gminy znajdują się 4 ujęcia wody na terenie miejscowości: Borowa Wola, Przysałowice Duże, Głuszyna, Ulów. Zwodociągowane zostały miejscowości: Drażno, Sulgostów, Ligęzów, Kadz, Przysałowice Duże, Przysałowice Duże Kolonia, Sady Kolonia, Borowa Wola, Klwów, Podczasza Wola, Kłudno, Głuszyna, Ulów, Kolonia Ulów, Brzeski, Nowy Świat. Uzupełnieniem potrzeb są studnie kopane.
- ✓ **Gmina Odrzywół:** Na terenie gminy znajduje się 8 ujęć wody w miejscowościach: Odrzywół, Kłonna (2 sztuki), Kolonia Ossa (2 sztuki), Lipiny, Dąbrowa, Łęgonice Małe. Zwodociągowane zostały wszystkie miejscowości w 100%. Uzupełnieniem potrzeb są studnie kopane.
- ✓ **Gmina Potworów:** Na terenie gminy znajdują się 2 ujęcia wody na terenie miejscowości: Potworów i Wir. Zwodociągowane zostały miejscowości: Potworów, Kozieniec, Łojków, Długie, Kacperków, Grabowa, Grabowska Wola, Dłuska Wola, Mokrzec, Wir, Marysin, Dąbrowa, Jamki, Rdzuchów, Rdzuchów Kolonia, Sady, Rdzów. Uzupełnieniem potrzeb są studnie kopane.
- ✓ **Gmina Rusinów:** Na terenie gminy znajdują się 2 ujęcia wody na terenie miejscowości: Przysałowice Małe i Rusinów. Zwodociągowane zostały miejscowości: Baków, Baków Kolonia, Gałki, Nieznamierowice, Przysałowice Małe, Wola Gałęcka, Brogowa, Grabowa, Klonowa, Karczówka, Krzesławice, Rusinów, Władysławów, Wola Gałęcka - Janki i Zychorzyn. Uzupełnieniem sieci wodociągowej są studnie kopane.
- ✓ **Gmina Wieniawa:** Na terenie gminy znajdują się 3 ujęcia wody na terenie miejscowości: Skrzynno, Kłudno, Kaleń. Zwodociągowane zostały wszystkie miejscowości, prócz wsi Zadąbrów. Uzupełnieniem potrzeb są studnie kopane.

1.4.2. Sieci elektroenergetyczne

Administratorem sieci energetycznej 110 kV znajdującej się na terenie Powiatu Przysuskiego jest Rejonowy Zakład Energetyczny Najwyższych Napięć w Radomiu, a sieci średniego i niskiego napięcia Rejonowy Zakład Energetyczny w Końskich. Powiat Przysuski zasilany jest w energię elektryczną liniami napowietrznymi i kablowymi 15 kV wychodzącymi z GPZ-tów zlokalizowanych w Przysusze i Końskich.

Łączna długość linii średniego napięcia to 517,4 km. Z tego 500 km przypada na linie napowietrzne, a 17,4 km na kablowe. Natomiast długość linii niskiego napięcia to 601,3 km (540,4 km linii napowietrznych i 60,9 km kablowych).

W powiecie funkcjonują obecnie 382 stacje transformatorowe 15/04 kV, z czego zdecydowana większość to stacje napowietrzne (348 stacji napowietrznych przy 34 wewnętrznych). Istniejąca sieć 15 kV w pełni pokrywa zapotrzebowanie na energię elektryczną. Wykorzystanie pracujących transformatorów wynosi średnio około 60%.

Stan techniczny urządzeń elektroenergetycznych na terenie powiatu przysuskiego jest dobry. Gorszy jest jednak stan techniczny kabli. Wskazane są modernizacje i remonty linii średniego i niskiego napięcia, zmierzające do poprawy warunków napięciowych dla odbiorców. Największym jednak problemem jest konieczność wymiany kabli średniego napięcia wykonanych z polietylenu termoplastycznego (stanowiących 7,2% ogółu eksploatowanych kabli średniego napięcia) na kable z polietylenu sieciowego. Wymianie podlegać powinny również kable niskiego i średniego napięcia o przekrojach ograniczających wielkość mocy przesyłanej, co umożliwi zapewnienie sprostania zwiększonemu zapotrzebowaniu mocy wśród odbiorców.

Szczegółowe informacje na temat odbiorców oraz zużycia energii elektrycznej w gospodarstwach domowych Powiatu Przysuskiego w roku 2013 w porównaniu do poprzedniego okresu programowania prezentuje tabela 1.14.

Tabela 1.14

**Odbiorcy oraz zużycie energii elektrycznej
w gospodarstwach domowych Powiatu Przysuskiego w roku 2006 i 2013**

Lata	Odbiorcy energii elektrycznej	Zużycie energii elektrycznej		
		w GWh	na 1 mieszkańca w kWh	na 1 odbiorcę w kWh
2006	14 796	23,4	534,8	1 593,9
2013	15 017	25,7	596,9	1 711,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

W analizowanym okresie nastąpił nieznaczny – półtoraprocentowy – wzrost ilości odbiorców energii elektrycznej w Powiecie Przysuskim. Równocześnie zużycie – zarówno ogółem liczone w gigawatogodzinach jak i na 1 mieszkańca Powiatu oraz 1 odbiorcę – wzrosło około 10%. Przewidywać można dalszy wzrost zużycia energii, który będzie następował mimo coraz powszechniejszego stosowania w gospodarstwach domowych energooszczędnych urządzeń, ze względu na zwiększanie się ilości stosowanych jednostek oraz postępujące zastępowanie urządzeń napędzanych siłą ludzkich mięśni silnikami elektrycznymi różnej mocy.

1.4.3. Sieć gazowa

W Obszar Powiatu Przysuskiego (jako jeden z nielicznych w województwie mazowieckim) nie jest uzbrojony w sieć gazową. Jej budowa wiąże się z planowaną rozbudową magistrali Lubienia-Sękocin (gminy Potworów i Klwów) oraz budową magistrali Wronów-Końskie (zaopatrzenie pozostałych gmin).

Długość czynnej sieci gazowej ogółem na terenie Powiatu Przysuskiego w roku 2013 wynosiła 0,3 km, a liczba przyłączy 2 sztuki.

1.4.4. Komunikacja

Dostępność komunikacyjna jest elementem kluczowym z punktu widzenia możliwości rozwoju powiatu. Sieć dróg krajowych i wojewódzkich, na których oparty jest podstawowy układ komunikacyjny powiatu przysuskiego, zapewnia nie tylko najważniejsze relacje w połączeniach zewnętrznych, ale również wewnątrz obszaru powiatu. Uzupełnieniem sieci podstawowej są drogi powiatowe i gminne, które w sposób bezpośredni lub pośredni stanowią powiązania ośrodka powiatowego z siedzibami gmin, ośrodków gminnych między sobą, a także z sąsiednimi ośrodkami powiatowymi i innymi województwami.

Przez teren powiatu przebiega I rzędna linia kolejowa zelektryfikowana, dwutorowa Łódź – Radom – Lublin, która umożliwia komunikację z sąsiednimi rejonami województwa mazowieckiego oraz innymi województwami na kierunku wschód – zachód.

Podstawowy układ komunikacyjny powiatu przysuskiego tworzą drogi krajowe łączące województwa łódzkie, mazowieckie i lubelskie:

- ✓ DK12 Piotrków Trybunalski – Przysucha – Radom – Puławy;
 - ✓ DK48 Tomaszów Mazowiecki – Kłwów – Potworów – Białobrzegi;
- oraz drogi wojewódzkie
- ✓ Nr 727 Kłwów - Przysucha – Szydłowiec;
 - ✓ Nr 728 Grójec – Końskie;
 - ✓ Nr 729 Przysławowice Duże – Potworów;
 - ✓ Nr 749 Przysucha – Końskie.

Do dróg powiatowych zalicza się drogi, stanowiące połączenia miast będących siedzibami powiatów z siedzibami gmin i siedzib gmin między sobą. Na terenie powiatu przysuskiego do rangi dróg powiatowych zostało zaliczonych 46 ciągów drogowych o łącznej długości 300,128 km. Szczegółowe informacje na temat dróg powiatowych w Powiecie Przysuskim zawiera tabela 1.15.

Tabela 1.15

Drogi Powiatowe w Powiecie Przysuskim

Lp.	Numer	Przebieg	Lokalizacja		Długość [km]
			od km	do km	
1	1108W	Olszowa – Ulów – Kłwów	4+626	10+546	5,920
2	1109W	Jabłonna – Ulów	3+900	6+009	2,109
3	1689W	(Gapinin) granica województwa – Myślakowice – Różanna – Wysokin	0+000 8+845	6+695 13+903	11,753
4	1694W	Nowe Miasto – Ulów	5+701	10+001	4,300
5	1695W	Wólka Magierowa – Brzeski – Kłwów	2+750	9+182	6,432
6	3301W	Skrzynno – Borkowice – Bryzgów	0+000	11+227	11,227
7	3302W	Janów – Borkowice	0+000	4+827	4,827
8	3303W	Ruszkowice – Zdonków – Ryków	0+000	6+267	6,267

9	3304W	Sokolniki Mokre – Politów – Radestów	0+000	8+694	8,694
10	3305W	Zawady – Koryciska – Pogroszyn	0+000	4+904	4,904
11	3306W	Ruski Bród – Hucisko	0+000	7+169	7,169
12	3307W	droga nr 749 – Kolonia Szczerbacka – granica województwa	0+000	3+280	3,280
13	3309W	Gielniów – Gałki – Zielonka	0+000	8+204	8,204
14	3310W	Pomyków – Skrzyńsko – St. Kolejowa	0+000	4+907	4,907
15	3311W	Rusinów – Brogowa – Janików	0+000	8+221	8,221
16	3312W	Potworów – Rdzuchów – Kol. Bąków	0+000	11+984	11,984
17	3313W	Drzewica – Rusinów – Sady Kolonia	0+000	15+194	15,194
18	3314W	Odrzywół – Kadz – Łojków	0+000	11+184	11,184
19	3315W	Klwów – Sulgostów – Nieznamierowice	0+000	10+305	10,305
20	3316W	Jelonek – Sulgostów	0+000	2+600	2,600
21	3317W	Drażno – Przysławice Małe	0+000	2+941	2,941
22	3318W	Wola Galecka – Gałki	0+000	3+260	3,260
23	3319W	Pomyków – Kłonna	0+000	15+403	15,403
24	3320W	Karczówka – Goździków	0+000	3+874	3,874
25	3321W	Zychorzyn – Jastrząb – droga krajowa	0+000	5+275	5,275
26	3322W	Drzewica – Bieliny – Gielniów	0+000	5+722	5,722
27	3323W	Stanisławów – Ossa – Drzewica	0+000	4+855	4,855
28	3324W	Różanna – Stanisławów – Wysokin	0+000	12+273	12,273
29	3325W	Ulów – Kłudno	0+000	2+008	2,008
30	3326W	droga numer 740 - Podczasza Wola – Kozieniec – Potworów	0+000	5+029	5,029
31	3327W	Kozieniec – droga nr 740	0+000	1+048	1,048
32	3328W	Długie – Grabowa	0+000	5+109	5,109
33	3329W	Potworów – Jamki – Skrzyńsko	0+000	19+912	19,912
34	3330W	Sady – Jamki	0+000	4+010	4,010
35	3331W	Dębiny – Plec – Brudnów	0+000	7+284	7,284
36	3332W	Janików – Sokolniki Suche – droga krajowa nr 12	0+000	10+773	10,773
37	3333W	Komorów – Skrzyńsko	0+000	1+989	1,989
38	3334W	Wir – Goszczewice – Przytyk	0+000	0+438	0,438
39	3335W	Wir – Ostrołęka – Potkanna	0+503	3+050	2,547
40	3336W	Wieniawa – Przytyk – Jedlińsk	0+000	6+802	6,802
41	3338W	Jablonica – Smagów – Pawłów	0+000	10+787	10,787

42	3339W	Kochanów – Smagów – Krzcięcin	0+000	5+704	5,704
43	3340W	Długa Brzezina – Bryzgów – Stefanków	0+000	6+866	6,866
44	3341W	Jablonica – Pogroszyn	0+000	3+176	3,176
45	3342W	Niska Jablonica – Zawonia – Ostałów	0+000	0+373	0,373
46	3504W	Konary – Żmijków	1+275	4+464	3,189
Ogółem					300,128

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Przysusze

Ogólna gęstość dróg powiatowych wynosi 37,48 km/100 km² zaś gęstość dróg o powierzchni twardej 35,24 km/100 km². Długość dróg gminnych w powiecie przysuskim wynosi 151 km. Infrastruktura drogowa powiatu przysuskiego obejmuje 232 przepusty drogowe oraz 30 mostów - 2 mosty stalowe, 21 żelbetowych i 7 sprężonych.

Pomimo dostatecznie rozwiniętej sieci dróg publicznych, ograniczenie w funkcjonowaniu stanowi niedostosowanie układu komunikacyjnego do pełnionych funkcji. Ograniczenia te najczęściej wynikają ze słabych parametrów dróg krajowych, a także większości dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych.

Najlepszym przykładem są tu słabe parametry techniczne drogi krajowej nr 12. Przy stale zwiększającym się ruchu (tak lokalnym, jak i tranzytowym: krajowym oraz międzynarodowym) stwarza to zagrożenia i uciążliwość dla użytkowników. Przebieg tej trasy przez tereny intensywnego zainwestowania (Przysucha, Gielniów, Wieniawa) powoduje ograniczenie w ruchu i ma niekorzystny wpływ na przyległe tereny (hałas, spaliny).

Dodatkowo na terenie powiatu przysuskiego występuje ciąg drogowy (nr 749) biegnący po terenach wymagających szczególnej ochrony – lasy przysusko-szydłowieckie. Z uwagi na sąsiedztwo dużych kompleksów leśnych – chronionych, należy eliminować ruch ciężarowy z tej drogi, ograniczyć modernizację do parametrów niezbędnych dla przeniesienia ruchu osobowego i turystycznego, a także zadbać o utrzymanie dobrego stanu technicznego nawierzchni.

W dalszym ciągu utrzymuje się niewystarczający rozwój układu komunikacyjnego miasta Przysuchy w stosunku do jego rozwoju i wzrastającego stale wskaźnika motoryzacji. Wymagana jest modernizacja istniejących i budowa nowych połączeń. Pogarszające się warunki ruchu (problem parkowania, zwłaszcza w centrum miasta), małe parametry techniczne ciągów ulicznych, hałas komunikacyjny - obniżają poziom życia mieszkańców.

Wobec powyższego większość z dróg w powiecie przysuskim wymaga przebudowy bądź wzmocnienia konstrukcji. Niewystarczająca infrastruktura drogowa i jej zły stan techniczny jest przeszkodą do lokowania się nowych i rozwoju istniejących firm na terenie powiatu oraz ogranicza mobilność zawodową miejscowej ludności. Powoduje to dalszą marginalizację obszarów o niskim poziomie rozwoju i zwiększa dystans cywilizacyjny. Dlatego w zadaniach inwestycyjnych powiatu priorytetowo traktowane powinny być projekty dotyczące rozbudowy i modernizacji dróg powiatowych prowadzących do lokalnych ośrodków rozwoju gospodarczego oraz łączących poszczególne miejscowości powiatu z drogami wojewódzkimi i krajowymi.

Szczegółowe dane na temat dróg gminnych i powiatowych w Powiecie Przysuskim w latach 2006 i 2013 oraz znajdujących się w ewidencji pojazdach samochodowych i ciągnikach przedstawia tabela 1.16 i 1.17 oraz wykres 1.10.

Tabela 1.16

Drogi publiczne w Powiecie Przysuskim w roku 2006 i 2013

Lata	Powiatowe			Gminne		
	ogółem	na 100 km ²	o nawierzchni gruntowej	ogółem	na 100 km ²	o nawierzchni gruntowej
2006	272,0	33,9	38,0	182,7	22,8	179,6
2014	300,1	37,5	22,0	240,2	30,0	161,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

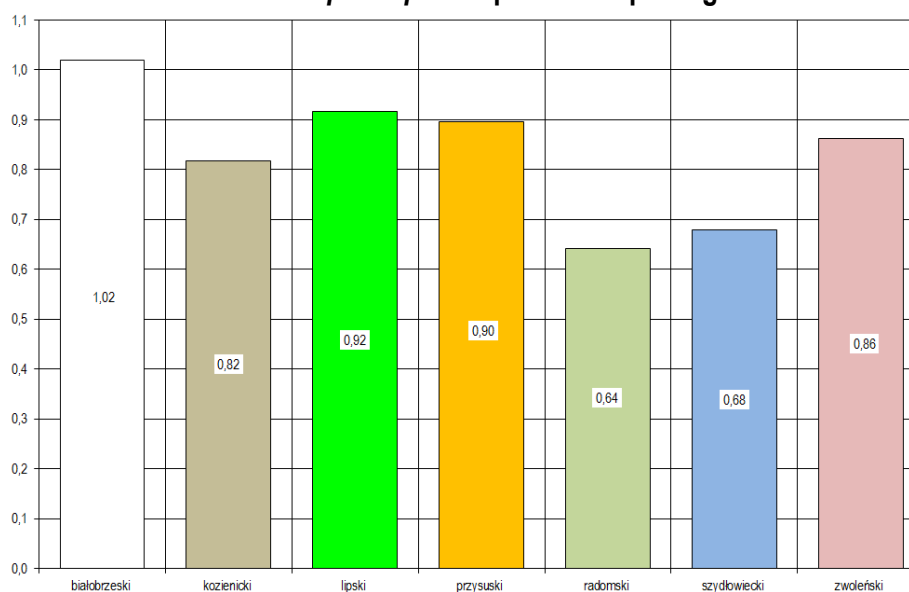
Z zaprezentowanych danych wynika że długość dróg w Powiecie Przysuskim (powiatowych i gminnych) wzrosła w analizowanym okresie o niespełna 19 punktów procentowych tj. o 85,6 km. W tym drogi powiatowe wydłużyły się o 28,1 km a drogi gminne o 57,5 km. W ciągu dróg powiatowych zlokalizowane są 30 konstrukcje mostowe, w tym 2 mosty stalowe, 21 mostów żelbetonowych oraz 7 mostów sprężonych.

Tabela 1.17

Pojazdy samochodowe i ciągniki w ewidencji pojazdów w Powiecie Przysuskim w roku 2013

Lata	ogółem	w tym				
		samochody osobowe	autobusy	samochody ciężarowe i ciągniki siodłowe	ciągniki balastowe i rolnicze	Motocykle
2013	38 519	25 090	107	6 326	5 500	1 301

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Wykres 1.10 Liczba samochodów *per capita* w powiatach podregionu radomskiego w 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

1.5. Zasoby mieszkaniowe

Zasoby mieszkaniowe Powiatu Przysuskiego obejmują 14 537 mieszkań, przy czym na przestrzeni ostatnich siedmiu lat przybyło 999 mieszkań (stan w roku 2006 wynosił 13 538 mieszkań) co oznacza przyrost o 7,4%. W istniejących na terenie Powiatu Przysuskiego mieszkaniach zlokalizowanych jest 52 856 izb – przeciętnie 3,64 izb w jednym mieszkaniu – zaś ich łączna powierzchnia użytkowa mieszkań w 2013 roku osiągnęła 1 115 359 m² – przeciętna powierzchnia mieszkania wyniosła 76,7 m². Zasoby mieszkaniowe w Powiecie Przysuskim w ostatnim okresie programowania wzrosły o 124 510 m² (stan w roku 2006 wynosił 990 849 m²) co oznacza przyrost o 12,6%.

Poprawiły się wskaźniki zagęszczenia zasobów mieszkaniowych. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania dla zasobów Powiatu Przysuskiego wyniosła w 2013 roku 76,7 m² co oznacza wzrost o 3,8 m² więcej niż w roku 2006 (przyrost o 5,2%). Wzrosła również, zdecydowanie bardziej znacząco, przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę – z 22,7 m² do 26,0 m² – tj. o 14,5%. Działo się to przy jednoczesnym spadku przeciętnej liczby osób na mieszkanie o 8,1% oraz spadku liczby osób na 1 izbę o 12,0%.

Wskaźniki zagęszczenia zasobów mieszkaniowych w Powiecie Przysuskim w roku 2006 i 2016 prezentuje tabela 1.18.

Tabela 1.18

Wskaźniki zagęszczenia zasobów mieszkaniowych w roku 2006 i 2013

Wyszczególnienie	2006	2013	Zmiana
przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,22	2,96	-8,1%
przeciętna liczba osób na 1 izbę	0,92	0,81	-12,0%
przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę w m ²	22,7	26,0	14,5%
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ²	72,9	76,7	5,2%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

Największa przeciętna liczba osób na jedno mieszkanie przypada w gminie Rusinów – 3,56, najmniejsza w gminie Odrzywół – 2,60. Największa ilość zasobów mieszkaniowych w całym Powiecie Przysuskim znajduje się w gminie Przysucha – 4 131 mieszkań, tj. 28,4%. Największą przeciętną powierzchnię mieszkania odnotowano w gminie Potworów – 89,6 m², najmniejszą w gminie Borkowice – 71,1m² oraz w mieście Przysucha – 68,6m².

W roku 2013 oddano do użytkowania w Powiecie Przysuskim 65 mieszkań. W tej liczbie było 64 mieszkania prywatne. Dla porównania w roku 2006 mieszkań oddanych do użytkowania było 54, a na przestrzeni poprzedniego okresu programowania oddano do użytkowania łącznie

999 mieszkań. Przeciętna powierzchnia 1 mieszkania oddanego do użytkowania w roku 2013 wynosiła 118,3 m², podczas gdy siedem lat wcześniej było to 136,5 m². To oznacza stopniowy przyrost nowych mieszkań oddawanych do użytkowania w Powiecie Przysuskim przy jednoczesnym racjonalizowaniu ich powierzchni jednostkowej.

Wartym zauważenia zjawiskiem jest brak w Powiecie Przysuskim budownictwa mieszkań przeznaczonych na wynajem lub do sprzedaży, a także całkowity brak budownictwa spółdzielczego. Brak tego typu budownictwa, przy ograniczonych możliwościach finansowych i zdolnościach kredytowych mieszkańców Powiatu Przysuskiego zamyka wielu z nich szybki dostęp do własnego mieszkania. Ta sytuacja nie uległa zmianie na przestrzeni poprzedniego okresu programowania.

W roku 2013 w Powiecie Przysuskim oddano do użytkowania 85 budynków, z czego 79 to budynki indywidualne. Wśród budynków oddanych do użytkowania dominowało budownictwo mieszkalne – 63 budynki, w tej liczbie 61 to budynki mieszkalne budownictwa indywidualnego

1.6. Stan obiektów dziedzictwa kulturowego

Na terenie Powiatu Przysuskiego znajdują się liczne zabytki kultury materialnej. Należą do nich cenne zabytki architektoniczne. Syntetyczne zestawienie zabytków architektonicznych prezentuje tabela 1.19

Tabela 1.19
Obiekty dziedzictwa kulturowego na terenie Powiatu Przysuskiego

Gmina	Wyszczególnienie
Gmina i Miasto Przysucha	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zespół dworski – dwór, park, lamus w Przysusze. Zbudowany został w drugiej połowie XIX wieku, rozbudowany i przebudowany na początku XX wieku. W niewielkiej odległości znajduje się lamus będący na początku XVIII wieku kaplicą (nr rej.: 873/A z 16.04.1962, 653/A z 14.01.1972 oraz 140/A z 15.03.1982 i z 31.07.1997) 2. Zespół dworski w Zbożenniu (XVIII wiek) z wartościowym pod względem architektonicznym pałacem i otaczającym go parkiem (nr rej.: 849/A z 22.06.1959, 375/A z 23.06.1962 oraz 205/A z 14.04.1983 i z 31.07.1997) 3. Kościół parafialny p.w. świętych Jana Nepomucena i Ignacego Loyoli w Przysusze, zbudowany w latach 1780-86. Charakterystycznymi cechami obiektu są: architektura zewnętrzna oraz ołtarz główny (nr rej.: 280/A z 16.10.1956, 372/A z 21.06.1967 oraz 57/A z 17.11.1980) 4. Kościół pod wezwaniem św. Teresy w Ruskim Brodzie, okres budowy 1926-30 wybudowany w stylu neogotyckim (nr rej.: 389/A z 30.08.1988) 5. Kościół pod wezwaniem św. Wojciecha w Skrzyńsku wybudowany w latach 1760-68 z zachowanym rokokowym wyposażeniem. W kościele znajduje się obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z pierwszej połowy XV wieku (nr rej.: 435/A/57 z 27.01.1957, 374/A z 21.06.1967 oraz 150/A z 16.03.1982)

	<ol style="list-style-type: none"> 6. Kościół pod wezwaniem NMP w Smogorzowie, zbudowany około 1384 roku w stylu gotyckim. Pod kaplicą Pana Jezusa spoczywają zwłoki Michała Sienkiewicza pradziadka pisarza Henryka (nr rej.: 434/A/57 z 27.01.1957, 654/A z 14.01.1967 oraz 151/A z 16.03.1982) 7. Cmentarz rzymsko-katolicki (najstarsza część z nagrobkami) w Skrzyńsku, pierwsza poł. XIX, (nr rej.: A-1114 z 17.01.2013) 8. Kaplica grobowa rodziny Dębińskich w Skrzyńsku, druga poł. XIX, (nr rej.: jak wyżej) 9. Synagoga (nr rej.: 505-VIII-28 z 31.12.1949, 41/A z 1.03.1967 oraz 128/A z 12.02.1982) i cmentarz żydowski (nr rej.: 405/A z 3.04.1989) w Przysusze. Synagoga została wybudowana około 1780 roku na cmentarzu żydowskim. Jej podstawowymi elementami są: sala modlitwenna męska i znajdujące się nad przedsionkiem pomieszczenie dla kobiet. W centrum sali głównej znajduje się ołtarz na rodąły zwieńczony stiukowymi gryfami 10. Parki w Smogorzowie (z przełomu XVIII i XIX wieku) (nr rej.: 303/A z 19.07.1985 i z 31.07.1997) i Skrzyńsku (z przełomu XIX i XX wieku) (nr rej.: 294/A z 19.07.1985) 11. Lokalne dobra kultury: domy drewniane, stanowiska archeologiczne, grodziska średniowieczne 12. Chałupa nr 4 (z podcieniami), drewniana, XVIII, (nr rej.: 198 z 25.05.1955 oraz 473 z 15.04.1967)
Gmina Borkowice	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zespół pałacowy z przełomu XVIII-XIX wieku w Borkowicach obejmujący pałac (nr rej.: 247/A z 20.03.1984), park (nr rej.: P-II-1 z 21.12.1947 oraz 292/A z 19.07.1985 i z 7.05.1998) i spichlerz (nr rej.: 15-II-1 z 22.09.1947, 568/A z 11.12.1970 oraz 33/A z 25.04.1980) 2. Dom rządcy przełom XIX i XX wieku w Borkowicach 3. Czworaki podworskie XIX wiek w Borkowicach 4. Kościół parafialny pw. św. Krzyża i św. Mateusza w Borkowicach (nr rej.: 427/A z 25.01.1957, 377/A z 21.06.1967 oraz 32/A z 25.04.1980) 5. Budynek plebanii z 1916 roku w Borkowicach 6. Dom parafialny z 1931 roku w Borkowicach 7. Organistówka z 1919 roku w Borkowicach 8. Kaplica na Krakowej Górze z 1933 roku w Borkowicach 9. Dwór z 1914 roku w Ninkowie 10. Młyn z 1953 roku w Radestowie 11. Dwór koniec XIX wieku w Ruszkowicach 12. Zespół dworski z połowy XIX wieku w Rzućcu (nr rej.: 805 z 16.11.1972 oraz 276/A/84 z 20.11.1984 i z 22.01.1997) obejmujący dwór i park

	<p>13. Dwór drewniany z XX wieku w Rzurowie</p> <p>14. Młyn z XX wieku w Rzurowie</p> <p>15. Budynek dawnej szkoły XX wieku w Rzurowie</p> <p>16. Leśniczówka Gucin z 1905 roku w Rzurowie</p>
Gmina Gielniów	<p>1. Kościół parafialny pw. św. Szymona i Judy Tadeusza, drewniany z 1780 roku w Bielinach (nr rej.: 440/A z 20.02.1957, 376/A z 21.06.1967 oraz 28/A z 25.04.1980)</p> <p>2. Kościół parafialny pw. św. Ładysława w Gielniowie (nr rej.: 439/A/57 z 19.02.1957, 735/A/72 z 19.04.197 oraz 62/A z 5.03.1981)</p> <p>3. Kaplica w Gielniowie (nr rej. jak wyżej)</p>
Gmina Klwów	<p>1. Grodziska wczesnośredniowieczne w miejscowości Klwów, obiekt wybudowany w dwu fazach: w pierwszej - niewielki grodek datowany na XIII wiek, w drugiej - dwór obronny powstały na przełomie XVI i XVII wieku</p> <p>2. Osada i cmentarzysko w Brzeskach, datowane na I - III w., zachowane groby i fragment kręgu kamiennego; w osadzie pozostałość 2 pieców, jamy gospodarcze typu mieszkalnego</p> <p>3. Kościół parafialny pw. św. Macieja z 1491 roku w Klwowie, zbudowany w 1491 r., obiekt murowany z cegły i kamienia w stylu gotyckim przebudowany na przełomie XIX i XX wieku (nr rej.: 288/A z 24.04.1985)</p> <p>4. Kościół parafialny pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego wybudowany w latach 1924 – 1931 (nr rej. : 390/A z 30.08.1988)</p> <p>5. Klwów – plebania - pierwsze ćwierćwiecze XX w. – murowana</p> <p>6. Przysławowice Duże Kolonia – kapliczka murowana – pierwsze ćwierćwiecze XX wieku</p> <p>7. Sady Kolonia – dwór murowany – przełom XIX i XX wieku</p> <p>8. Kościół Parafialny pw. Najświętszego Serca Jezusowego, zbudowany w latach 1924-31 w Sadach (Sady Kolonia)</p>
Gmina Odrzywół	<p>1. Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny, drewniany z 1765 roku, w miejscowości Łęgonice Małe (nr rej.: 438/A/57 z 4.02.1957, 339/A z 23.06.1967 oraz 85/A z 15.03.1981)</p> <p>2. Budynek plebani w Odrzywole z XVIII wieku (837/A z 30.01.1957, 341/A z 21.06.1967 oraz 94/A z 15.03.1981)</p> <p>3. Kościół parafialny w Odrzywole zbudowany w latach 1893-1913 (nr rej.: 371/A z 5.01.1988)</p> <p>4. Kaplica dworska pw. św. Teresy w miejscowości Ossa (Kolonia Ossa) z XVIII wieku (nr rej.: 780 z 30.05.1972 oraz 444/A z 6.08.1990)</p>

Gmina Potworów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Historyczny zespół urbanistyczny Potworowa (XVIII wiek zabytkowy park z osią alei, stary rynek z zabudowanymi pierzejami, karczma z XIX wieku) (nr rej.: 302/A z 19.07.1985) 2. Kościół parafialny pw. Św. Doroty w Potworowie zbudowany w latach 1861-80 (nr rej.: 281/A z 1.03.1985) 3. Kaplica w Kol. Rdzuchów XVIII wiek 4. Karczma z pierwszej połowy XIX wieku w Potworowie (nr rej.: 393/A z 12.09.1988)
Gmina Rusinów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Drewniany kościół w Rusinowie wzniesiony w 1926 roku wraz z zabytkową dzwonnica 2. Murowany kościół w Nieznamierowicach pod wezwaniem św. Andrzeja budowany w latach 1924-33, który został wzniesiony w miejsce spalonego pochodzącego z 1782 roku (nr rej.: 386/A z 15.05.1988) 3. Zespół pałacowo parkowy z XVIII wieku w Rusinowie (nr rej.: 852/A/59 z 29.06.1959, 373/A z 21.06.1967 oraz 200/A z 14.04.1983 i z 5.11.2009) 4. Zagroda nr 47 w miejscowości Zychorzyn z początku XX wieku (nr rej.: 310/A z 13.08.1985)
Gmina Wieniawa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kościół parafialny pw. Św.Katarzyny w Wieniawie ze słynnym obrazem Matki Boskiej Wieniawskiej z początku XVI wieku (nr rej.: 448/A/57 z 27.02.1957, 378/A z 21.06.1967 oraz 183/A z 15.10.1982) 2. Kościół parafialny pw. Św.Szczepana renesansowy w Skrzynnie (nr rej.: 436 z 27.01.1957, 655/A z 14.01.1972 oraz 149/A z 16.03.1982) 3. Cmentarz rzymsko-katolicki, z nagrobkami, XIX – początek XX w Wieniawie (nr rej.: A-1115 z 15.02.2013) 4. Dawny dom gminy z 1920 roku w Wieniawie (nr rej.: 455/A z 25.01.1991) 5. Zespół dworski z początku XIX, obejmujący dwór oraz park w Wieniawie (nr rej.: 792/A z 16.09.1972)

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Przysuskiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do roku 2019 aktualizacja; Starostwo Powiatowe w Przysusze 2012

1.7 Identyfikacja problemów

1.7.1. Główne problemy wynikające z przeprowadzonych konsultacji społecznych

Syntetyczne zestawienie problemów dotyczących sfery ekologiczno-przestrzennej, już istniejących oraz zagrożeń które oddziałując z zewnątrz mogą istniejące problemy pogłębić i być przyczyną nowych, które będą przedmiotem rozwiązań części realizacyjnej strategii zidentyfikowanych w Powiecie Przysuskim prezentuje tablica 1.1

Tablica 1.1

**Zidentyfikowane problemy i zagrożenia
dotyczące sfery ekologiczno-przestrzennej Powiatu Przysuskiego**

Problemy i zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Istotne deficyty planu zagospodarowania przestrzennego ✓ Istotne zapóźnienia w procesie melioracji i scalania gruntów ✓ Brak zbiorników retencyjnych powodujący stepowanie Powiatu Przysuskiego ✓ Brak oczyszczalni przydomowych w obszarach peryferyjnych powiatu i niedobory w sieci kanalizacyjnej ✓ Brak ścieżek rowerowych ✓ Występowanie materiałów budowlanych zawierających azbest na około 60% budynków gospodarczych na wsi ✓ Marginalizacja energetyczna Powiatu Przysuskiego ze względu na zbliżony do zera odsetek energii produkowanej lokalnie ze źródeł odnawialnych w tym fotowoltaika i elektrownie wodne ✓ Niewykorzystany wysoki poziom lesistości Powiatu Przysuskiego połączony z postępującą degradacją szaty roślinnej i ubożeniem świata zwierzęcego ✓ Zły stan infrastruktury drogowej powiatowej i wojewódzkiej ✓ Zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych ✓ Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego

Źródło: Opracowanie analityczne, na podstawie konsultacji społecznych

Rozdział 2.

SFERA GOSPODARCZA POWIATU

2.1. Główni pracodawcy

Do najważniejszych z punktu widzenia zatrudnienia i wielkości produkcji na terenie Powiatu Przysuskiego należą następujące przedsiębiorstwa:

- ✓ *Hortex Holding* – Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego w Skrzyńsku,
- ✓ *PW Krystian Sp. z o.o* – produkcja odzieży roboczej
- ✓ *Klinkier Przysucha SA* – Produkcja wyrobów ceramiki budowlanej i wyrobów klinkierowych w Skrzyńsku k. Przysuchy,
- ✓ *PH Export – Import G.Piotrowski* – sprzedaż hurtowa płytek w Gielniowie
- ✓ *Agro-Skład Sp. z o.o* – transport drogowy towarów, w Potworowie
- ✓ *Przedsiębiorstwo Robót Drogowych Zaskórski i wspólnicy Sp. z o.o* – Budownictwo drogowe w Gielniowie
- ✓ *PPHU K. Biegaj* – produkcja odzieży roboczej w Goździkowie
- ✓ Zakład Piekarniczy *C.Cieluch* – produkcja pieczywa w Sadach
- ✓ *PPHU BUMIS* zakład w Rdzowie gmina Potworów – Produkcja betonowych elementów prefabrykowanych drobnowymiarowych
- ✓ *PPHU - Autoservice Krzysztof Kos* - usługi motoryzacyjne i obsługa serwisowa
- ✓ Nadleśnictwo Przysucha – przedsiębiorstwa usług leśnych

2.2. Struktura podstawowych branż na terenie Powiatu

Wśród podmiotów gospodarczych, analizowanych według rodzaju prowadzonej działalności zdecydowanie dominują firmy zajmujące się:

- handlem i naprawami pojazdów samochodowych
- budownictwem,
- działalnością przemysłową (w tym sektorze dominuje przetwórstwo przemysłowe),
- transportem i gospodarką magazynową.

Z rozwojem działalności gospodarczej celowe jest zintegrowanie działań przedsiębiorców (lub przyszłych przedsiębiorców) z działaniami władz lokalnych. Prowadzenie wspólnych przedsięwzięć może przynieść duży postęp jakościowy z uwagi na wzajemne zrozumienie potrzeb, oczekiwań i możliwości partnerów, specjalistów różnych branż zamieszkujących na terenie powiatu, np. z branży budowlanej czy przemysłowej. Niewątpliwie istotnym elementem wpływającym na rozwój gospodarczy jest przemysł rolno-spożywczy.

Szczegółowe informacje na temat zmian struktury podmiotów gospodarczych według wybranych branż w Powiecie Przysuskim w ujęciu dynamicznym uwzględniającym obecny oraz poprzedni okres programowania (lata 2006 i 2013) prezentuje tabela 2.1 oraz wykresy 2.1 i 2.2.

Konieczne jest uwzględnienie faktu, iż na przestrzeni ostatnich 10 lat zmieniły się nieznacznie zasady opisu i prezentowania danych w statystyce publicznej, co skutkuje brakiem moż-

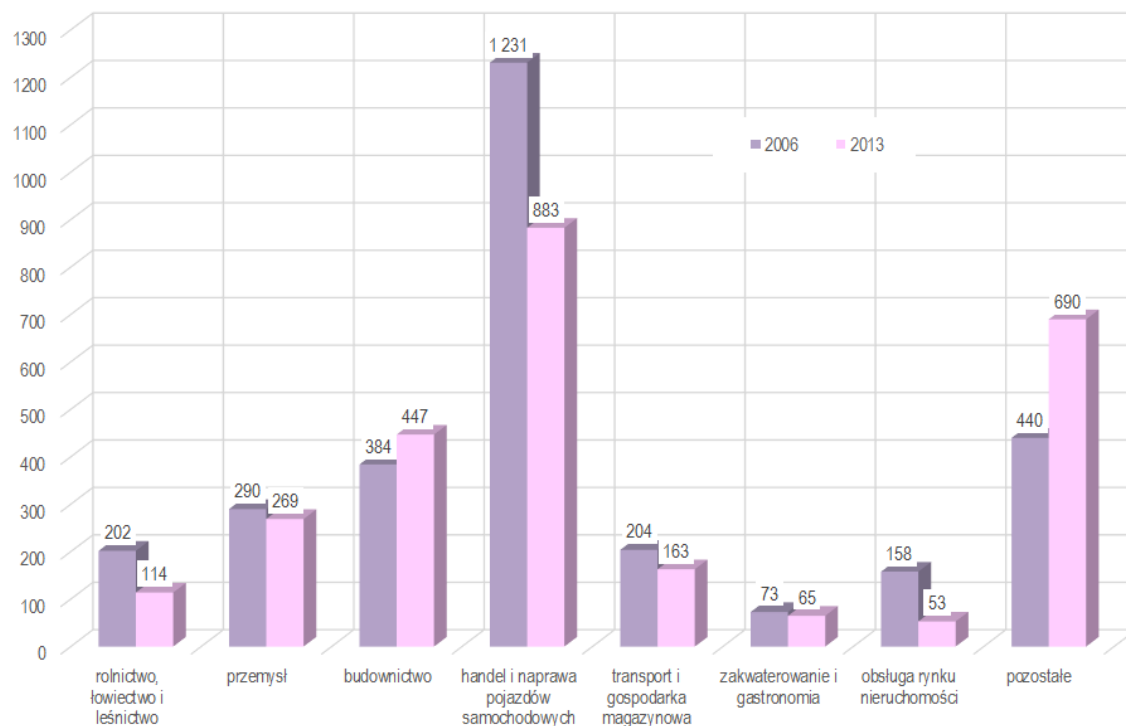
liwości prezentacją pełnego uszczegółowienie struktury, a nie możliwa do oznaczenia w obu okresach część podmiotów znalazła się w sekcji *pozostałe*.

Tabela 2.1
Podmioty gospodarcze według wybranych branż w Powiecie Przysuskim w 2006 i 2013 r.

Wyszczególnienie	2006	2013
Podmioty gospodarcze w Powiecie Przysuskim	2 982	2 684
rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	202	114
przemysł	290	269
budownictwo	384	447
handel i naprawa pojazdów samochodowych	1 231	883
transport i gospodarka magazynowa	204	163
zakwaterowanie i gastronomia	73	65
obsługa rynku nieruchomości	158	53
pozostałe	440	690

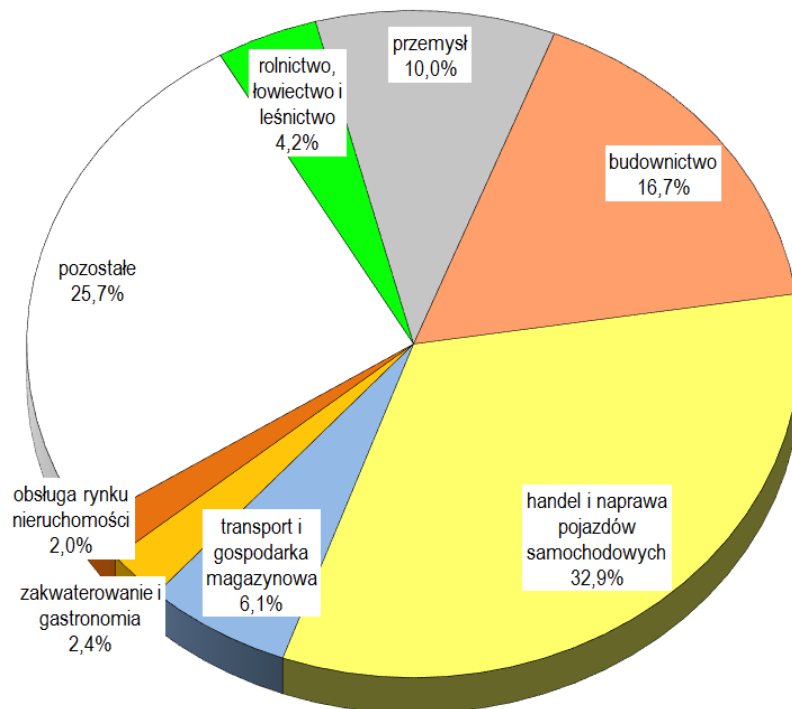
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

Wykres 2.1 Podmioty gospodarcze według wybranych branż w Powiecie Przysuskim w roku 2006 i 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

Wykres 2.2 Struktura podmiotów gospodarczych według wybranych branż w Powiecie Przysuskim w roku 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

W analizowanym okresie spadła ilość podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Powiecie Przysuskim – spadek wyniósł 10% tj. blisko 300 firm. Największy wpływ na ten fakt miał spadek ilości podmiotów gospodarczych w sektorze *handlu i naprawy pojazdów samochodowych* (choć częściowo wynika to również z faktu iż w roku 2006 w tym sektorze były wszystkie typy przedsiębiorstw naprawczych), których ubyło 348, czyli blisko 1/3. Mimo iż stanowi on nadal najważniejszą gałąź gospodarki Powiatu Przysuskiego to w poprzednim okresie programowania podmioty w tym sektorze stanowiły ponad 40% wszystkich zarejestrowanych, a obecnie udział ten zmniejszył się jedynie do niespełna 1/3. Przyczyną jest pojawienie się w analizowanym okresie licznych ogólnopolskich sieci handlowych które otworzyły swoje średniopowierzchniowe sklepy – głównie spożywcze – na terenie Powiatu Przysuskiego. To doprowadziło do upadku licznych małych sklepów lokalnych. Również postępujący proces jednorazowości produktów – który jest charakterystyczny dla całej gospodarki globalnej – miał tu znaczenie i spowodował zanikanie zakładów naprawczych.

Mniejszy spadek w liczbach bezwzględnych – bo o 88 podmiotów – ale bardzo istotny biorąc pod uwagę indeks dynamiki, nastąpił w branży *rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo*. Firm w tym sektorze jest obecnie mniej o blisko połowę w porównaniu do roku 2006. Jest to – przynajmniej częściowo – wynikiem procesu koncentracji gospodarstw powiązanego z ekonomią skali produkcji rolnej. Równocześnie wpływ ma na to niechęć ludzi młodych do przejmowania gospodarstw rolnych swoich rodziców.

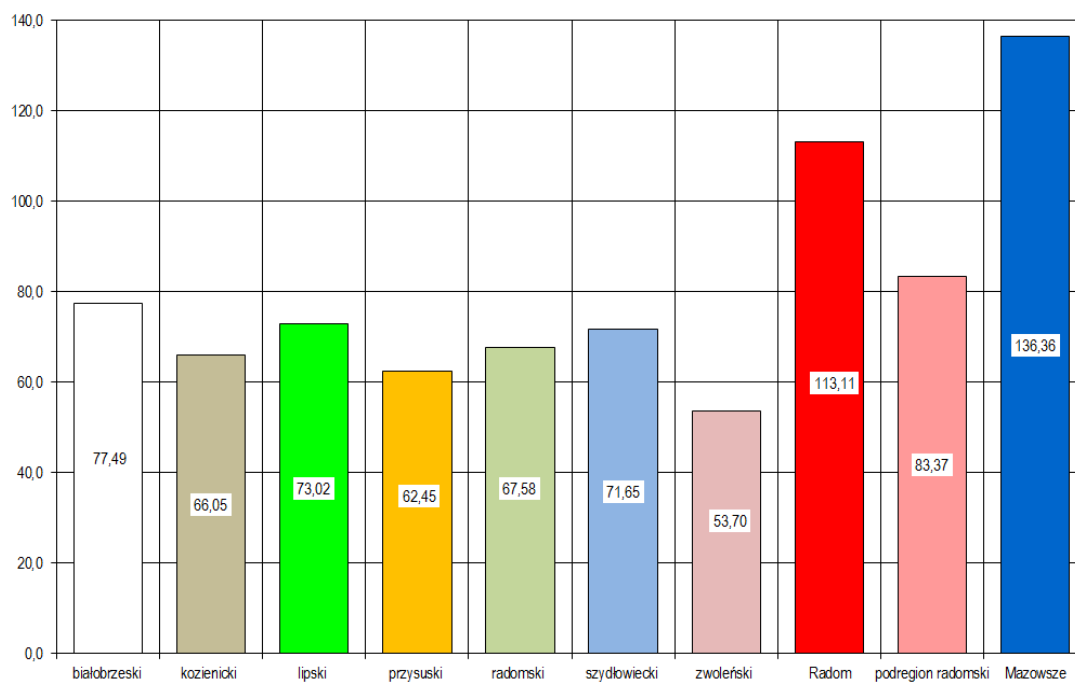
Najgorszy indeks dynamiki odnotowano w sektorze *obsługa rynku nieruchomości*, z którego zniknęło 2/3 podmiotów to jest 105 firm. Najbardziej prawdopodobną przyczyną jest koncentracja rynku przy wchodzeniu nań dużych graczy ogólnopolskich i ponadregionalnych oraz niskie zainteresowanie inwestycjami w nieruchomości na terenie Powiatu Przysuskiego.

Cieszyć może wzrost ilości firm w sektorze budownictwa o 16,4%, których przybyło aż 63. Ma to szczególne znaczenie ponieważ znaczny odsetek z nich prowadzi swoją działalność operacyjną poza terenem Powiatu Przysuskiego, a wytworzone zyski wpływają pozytywnie – zgodnie z efektem mnożnikowym – na lokalną sytuację gospodarczą. Ten kierunek, związany z tworzeniem różnych typów firm usługowych – architektury krajobrazu, usług utrzymania czystości, usług opiekuńczych – operujących na ościennych rynkach metropolitalnych tj. Radom, Łódź czy Warszawa, może stanowić jeden z motorów rozwojowych gospodarki Powiatu w najbliższym okresie programowania.

Wzrost pozostałych sektorów ujętych tutaj zbiorczo, wynikał ze zmian sposobu prezentowania danych w statystyce publicznej co spowodowało niemożność wyszczególnienia pozostałych branż i podania ich wyniku zbiorczo.

Wykres 2.3 prezentuje porównanie potencjału gospodarczego Powiatu Przysuskiego – to jest ilość firm działających w roku 2013 na tysiąc mieszkańców – na tle powiatów podregionu radomskiego.

Wykres 2.3 Potencjał gospodarczy Powiatu Przysuskiego na tle powiatów podregionu radomskiego w roku 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

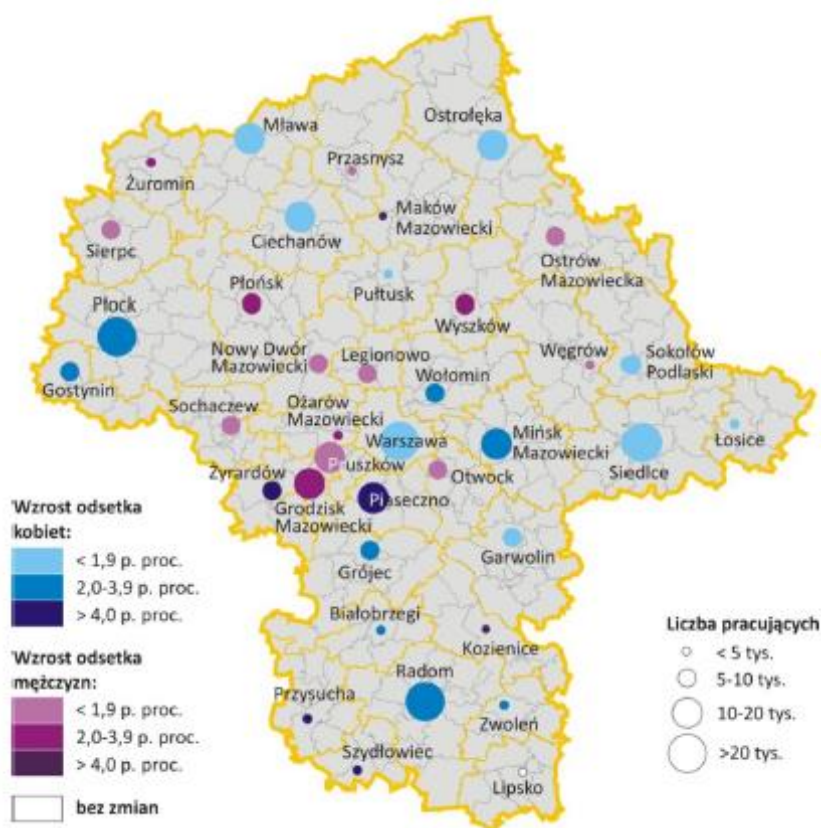
Analizowane dane wskazują na niższy poziom potencjału gospodarczego Powiatu Przysuskiego w porównaniu zarówno do powiatów ościennych – jedynie w powiecie zwoleńskim odnotowano niższą liczbę podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców – ale również w stosunku do przeciętnej podregionu radomskiego czy całego województwa mazowieckiego. Różnice te nie są bardzo znaczące – wahają się w przedziale od kilku do kilkunastu procent – jednak w ujęciu dynamicznym ten dystans wzrasta.

Dynamiczny rozwój sfery gospodarczej Powiatu Przysuskiego będzie stanowił jedno z najważniejszych wyzwań do realizacji w ramach niniejszej strategii.

2.3. Rynek pracy

W Powiecie Przysuskim na koniec 2013 roku zatrudnionych było 4 063 osoby, w tym 2 280 kobiet. Taka liczba zatrudnionych oznacza przyrost ilości zatrudnionych ogółem o 0,99% w stosunku do sytuacji w roku 2006 oraz wzrost ilości zatrudnionych kobiet o 13,15% oraz wzrost odsetka kobiet w strukturze zatrudnienia o 6,03 punktu procentowego. Wzrost odsetka kobiet odnotowany w Powiecie Przysuskim w analizowanym okresie, był najwyższy w całym województwie mazowieckim. Szczegółowe informacje na ten temat prezentuje wykres 2.4.

Wykres 2.4 Zmiany udziału kobiet i mężczyzn w ogólnej liczbie pracujących w województwie mazowieckim w okresie 2006-2013

Źródło: Opracowanie na podstawie *Wielkość i Struktura Rynków Pracy w Miastach Powiatowych na Mazowszu*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Strukturę wszystkich zatrudnionych według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności w Powiecie Przysuskim w roku 2013 prezentuje tabela 2.2 i wykres 2.5. Dominujące w strukturze zatrudnienia sekcje PKB w poszczególnych powiatach województwa mazowieckiego prezentuje wykres 2.6.

Warto zaznaczyć iż do pracujących zalicza się:

- osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy

- b) pracodawców i pracujących na własny rachunek (w tym właścicieli, współwłaścicieli i dzierżawców gospodarstw indywidualnych, łącznie z pomagającymi członkami rodzin oraz osoby wykonujące wolne zawody)
- c) osoby wykonujące pracę nakładczą
- d) agentów (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin oraz osobami zatrudnionymi przez agentów)
- e) członków spółdzielni produkcji rolniczej
- f) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie

Dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

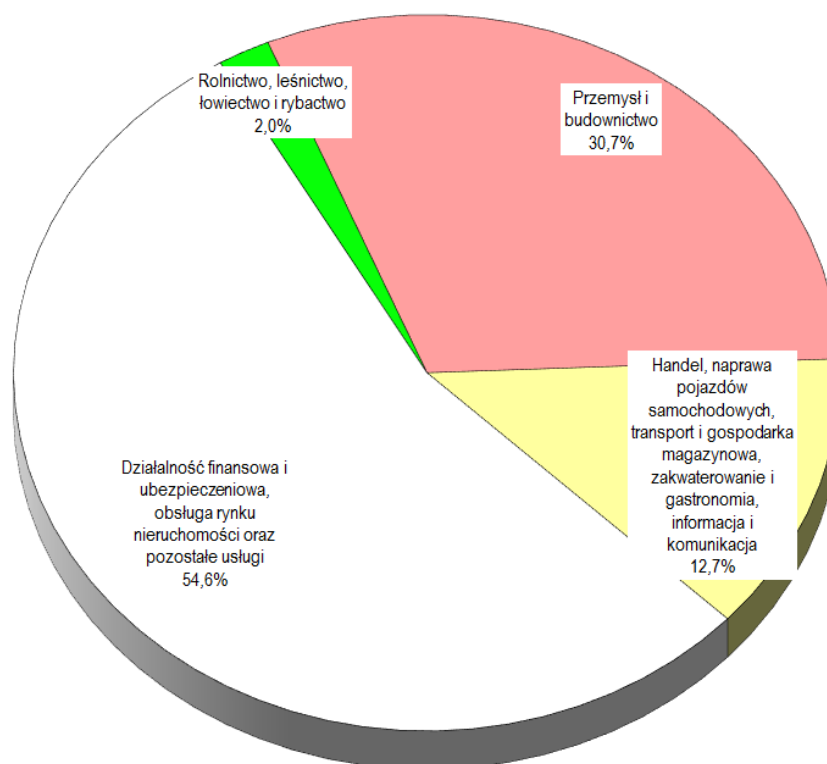
Tabela 2.2

Struktura zatrudnienia w Powiecie Przysuskim (stan na 31 grudnia 2013)

Ogółem	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości oraz pozostałe usługi
4 063	83	1 246	515	2 219

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Wykres 2.5 Struktura zatrudnienia w Powiecie Przysuskim (stan na 31 grudnia 2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Tabela 2.3

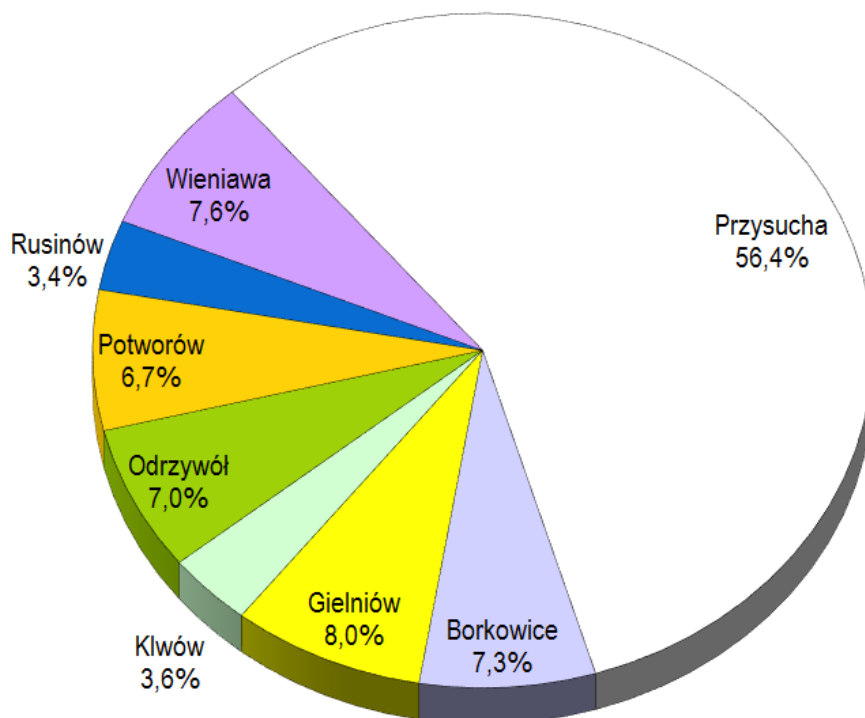
Struktura zatrudnienia gminach w Powiecie Przysuskim (stan na 31 grudnia 2013)

Wyszczególnienie	Ogółem	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastro- nomia, informacja i komunikacja	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości oraz pozostałe usługi
Przysucha	2 293	55	884	280	1 074
Borkowice	296	#	#	#	239
Gielniów	325	#	134	#	160
Klwów	145	7	39	—	99
Odrzywół	284	#	43	#	218
Potworów	273	#	44	#	146
Rusinów	137	—	#	#	128
Wieniawa	310	#	#	99	155

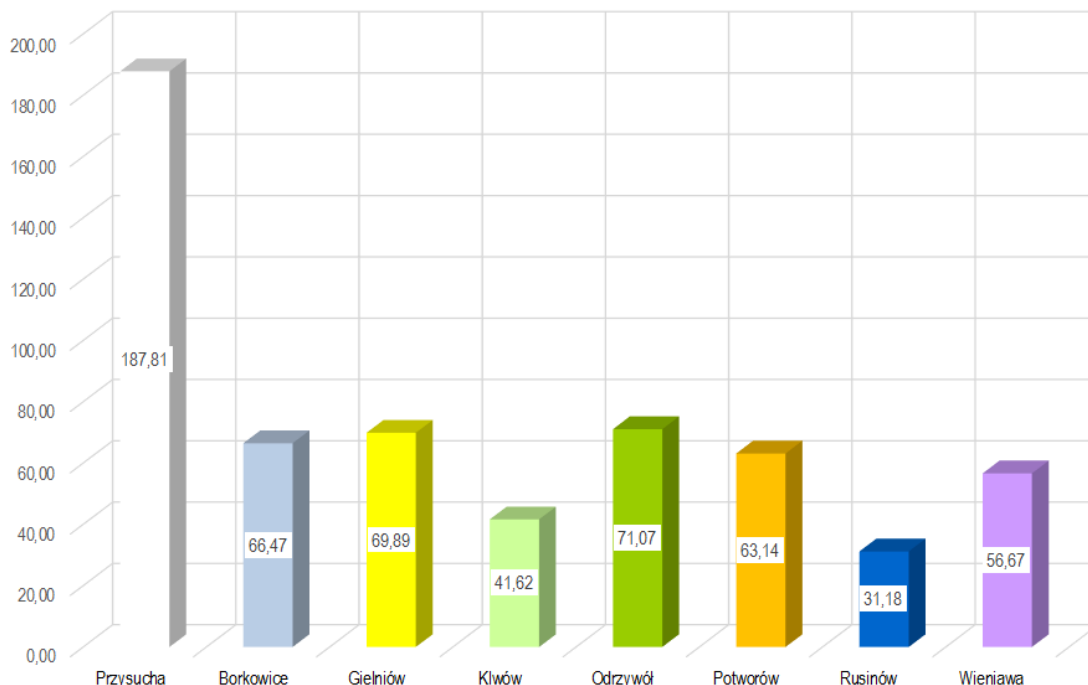
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Znak # oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej.

Wykres 2.7 Struktura zatrudnienia gminach w Powiecie Przysuskim (stan na 31 grudnia 2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Wykres 2.8 Zatrudnieni na tysiąc mieszkańców gminach w Powiecie Przysuskim w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

W strukturze dominuje gmina Przysucha – zarówno w odniesieniu do wartości bezwzględnych jak i w proporcji do tysiąca mieszkańców, w przypadku której gmina przekracza znacznie nawet przeciętną dla podregionu radomskiego. Najmniej korzystna sytuacja występuje w gminach Rusinów oraz Klwów, gdzie odnotowano zarówno najmniejszą liczbę pracujących jak i najmniej pracujących na tysiąc mieszkańców. Oczywiście istotnym czynnikiem wpływającym na wynik analizy jest fakt, iż prezentowane dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, co zdecydowanie negatywnie odbija się na wynikach w szczególności dla gmin wiejskich.

Co istotne udział w strukturze zatrudnionych poszczególnych gmin jest dość zbliżony do wartości wskaźnika ilości osób pracujących na tysiąc mieszkańców gminy. To ważne o tyle, iż w gminach wiejskich mamy do czynienia z podobną skalą problemu do rozwiązania.

Informacją uzupełniającą są dane dotyczące osób zatrudnionych w warunkach zagrożenia oraz w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi dla zdrowia w roku 2006 i 2013, które prezentują tabele 2.4 i 2.5.

Tabela 2.4

Zatrudnieni w warunkach zagrożenia w Powiecie Przysuskim w roku 2006 i 2013

Wyszczególnienie	2006	2013
Ogółem	108	149
– w tym przez jedną grupę czynników	85	111
Zagrożenia związane ze środowiskiem pracy	63	76
– w tym przez jedną grupę czynników	40	73
Zagrożenia związane z uciążliwością pracy	40	38
– w tym przez jedną grupę czynników	40	38
Zagrożenia czynnikami mechanicznymi związanymi z maszynami szczególnie niebezpiecznymi	5	35
– w tym przez jedną grupę czynników	5	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

Tabela 2.5

Zatrudnieni w warunkach zagrożenia czynnikami niebezpiecznymi i szkodliwymi dla zdrowia w Powiecie Przysuskim w 2013 roku

Wyszczególnienie	2013
Zagrożenia związane ze środowiskiem pracy	115
– substancje chemiczne	-
– pyły przemysłowe	6
– hałas	105
– wibracje	-
– mikroklimat gorący	-
– mikroklimat zimny	4
Zagrożenia związane z uciążliwością pracy	38
– w tym niedostateczne oświetlenie stanowisk pracy	-
Zagrożenia czynnikami mechanicznymi związanymi z maszynami szczególnie niebezpiecznymi	36

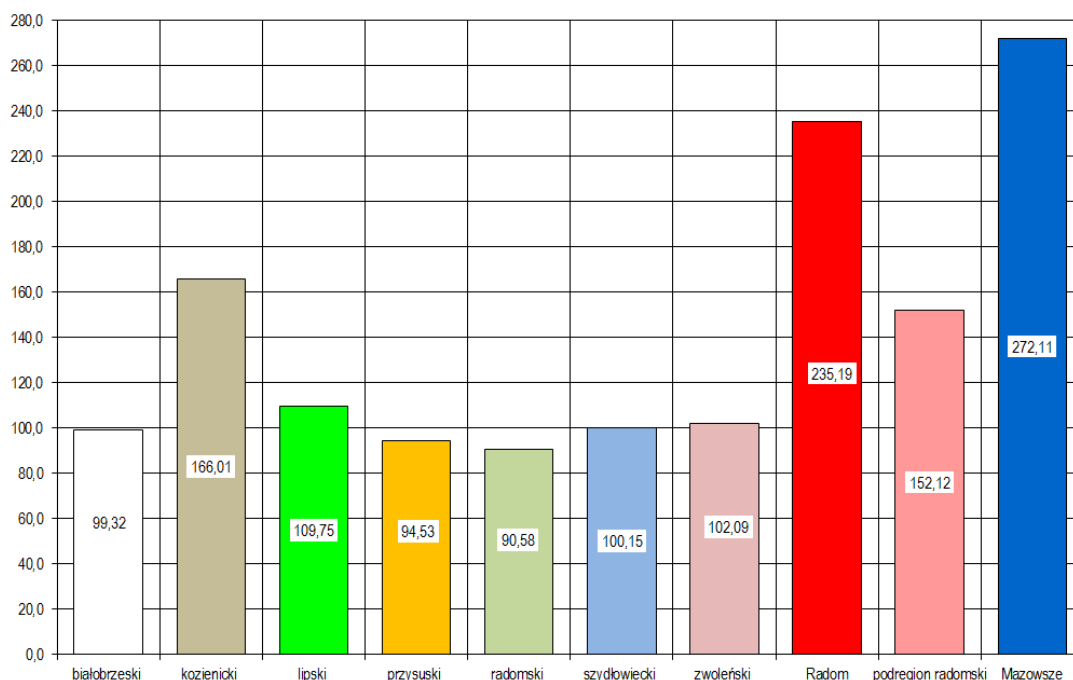
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

W odniesieniu do osób zatrudnionych w warunkach zagrożenia, ich ilość w porównaniu do poprzedniego okresu programowania wzrosła o ponad 1/3 (38,0%) w tym liczba zagrożonych przez jedną grupę czynników wzrosła o 30,6%. W populacji dominują pracownicy podlegający zagrożeniom związanym ze środowiskiem pracy, których w analizowanym okresie było 76 to jest o ponad 1/5 więcej niż w roku 2006. Liczba osób podlegających zagrożeniom związanym z uciążliwością pracy pozostawała na niemal identycznym poziomie, jednocześnie siedmiokrotnie wzrosła ilość pracowników zagrożonych czynnikami mechanicznymi związanymi z maszynami szczególnie niebezpiecznymi.

Wśród osób zatrudnionych w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi i niebezpiecznymi dla zdrowia dominowali pracownicy narażeni na hałas, których było 105. Ponadto odnotowano jeszcze zatrudnionych zagrożonych pyłami przemysłowymi i mikroklimatem zimnym – odpowiednio 6 i 4 osoby. Na zagrożenia czynnikami szkodliwymi i niebezpiecznymi dla zdrowia związanymi z uciążliwością pracy poddanych było 38 osób, a czynnikami mechanicznymi związanymi z maszynami szczególnie niebezpiecznymi 36.

Informacje porównawcze odnośnie liczby zatrudnionych w Powiecie Przysuskim i innych powiatach podregionu radomskiego na tysiąc mieszkańców zawiera wykres 2.9.

Wykres 2.9 Liczba zatrudnionych na tysiąc mieszkańców w powiatach podregionu radomskiego w 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Powiat Przysuski pod względem ilości osób pracujących na tysiąc mieszkańców zajmuje skromną, przedostatnią pozycję wśród powiatów podregionu radomskiego dominuje jedynie nad powiatem radomskim ziemskim. Ponownie – podobnie jak w przypadku wskaźnika ilości podmio-

tów gospodarczych na tysiąc mieszkańców – sytuacja w powiatach sąsiednich jest korzystniejsza od kilku do kilkunastu procent. Zdecydowanie wyróżnia się w strukturze sytuacja w powiecie kozienickim co wynika z funkcjonowania na jego terenie potężnego pracodawcy – elektrowni ENEA Wytwarzanie sp. z o.o. (dawniej Elektrownia Kozienice S.A.). Ponownie warto podkreślić, iż na sytuację w powiatach położonych poza obszarami metropolitalnych ma wpływ fakt, iż prezentowane dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

2.4. Wynagrodzenia

Wysokość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Powiecie Przysuskim w roku 2013 wyniosło 3 142,24 zł i było wyższe o 56,0% w porównaniu do roku 2006, co przy uwzględnieniu skumulowanego wskaźnika inflacji w analizowanym okresie na poziomie 23,8%, oznacza realny przyrost wartości wynagrodzeń o 26,0%.

Wysokości przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto w poszczególnych sektorach gospodarki w Powiecie Przysuskim w roku 2013 prezentuje tabela 2.6 oraz wykres 2.10. Również w przypadku tych danych nie są uwzględniane informacje dotyczące osób zatrudnionych w podmiotach gospodarczych o liczbie pracujących poniżej 9 osób.

Tabela 2.6

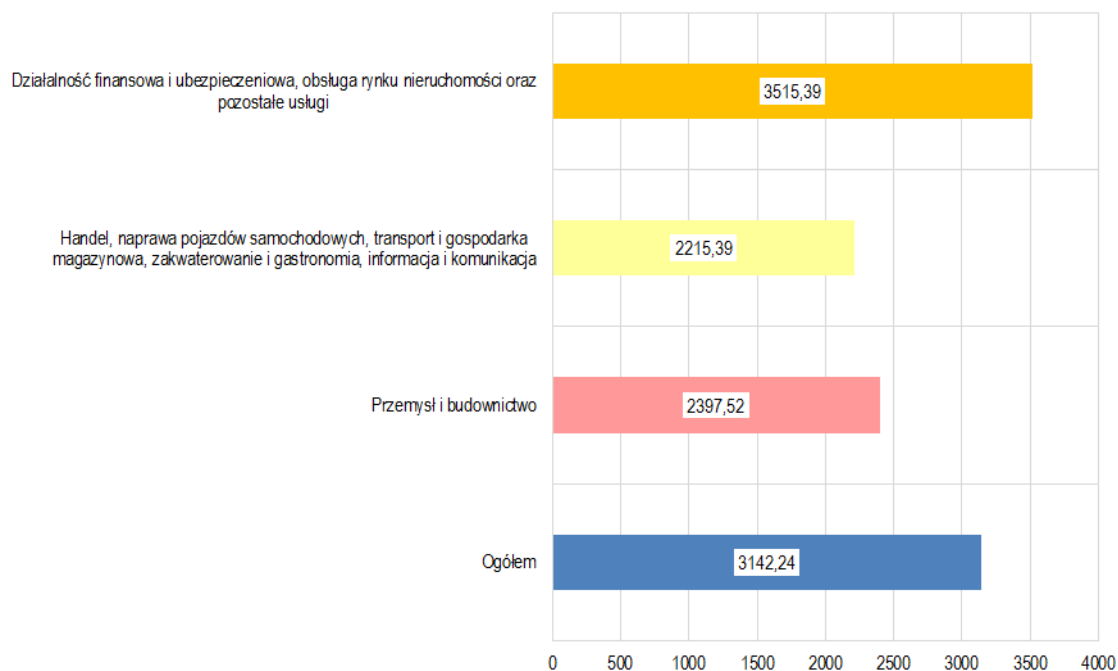
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w poszczególnych sektorach gospodarki w Powiecie Przysuskim w roku 2013

Wyszczególnienie	Wynagrodzenia w zł
Ogółem	3 142,24
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	#
Przemysł i budownictwo	2 397,52
Handel; naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja	2 215,39
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości oraz pozostałe usługi	3 515,39

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Znak # oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej.

Wykres 2.10 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w poszczególnych sektorach gospodarki w Powiecie Przysuskim w roku 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

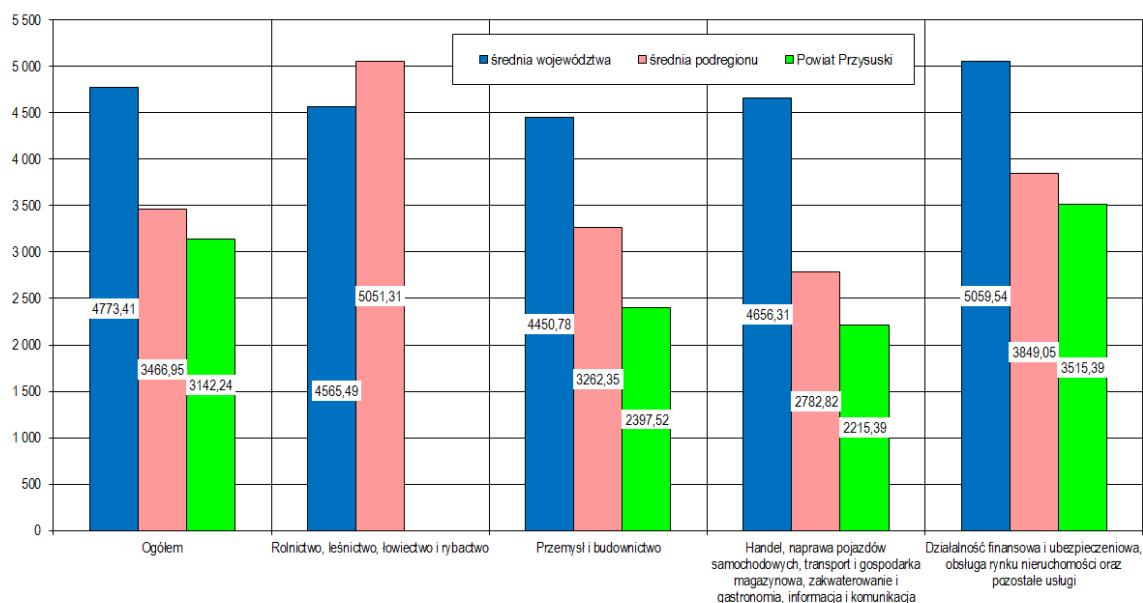
W analizowanym okresie w Powiecie Przysuskim najwyższej przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto odnotowano w sektorze usługowym obejmującym administrację, działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości oraz pozostałe usługi. Wynagrodzenia w tym sektorze były średnio 11,8% wyższe od ogólnej wartości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Powiecie Przysuskim.

Zdecydowanie poniżej średniej – o blisko 1/3 – były wynagrodzenia w sektorze handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja (-29,5%), oraz – o niespełna 1/4 – w sektorze przemysł i budownictwo (-23,7%).

Porównanie przeciętnych wynagrodzeń miesięcznych brutto w poszczególnych sektorach gospodarki w Powiecie Przysuskim do średniej województwa mazowieckiego i podregionu radomskiego oraz poziomu wynagrodzenia w poszczególnych powiatach podregionu radomskiego w roku 2013 prezentują wykresy 2.11 i 2.12.

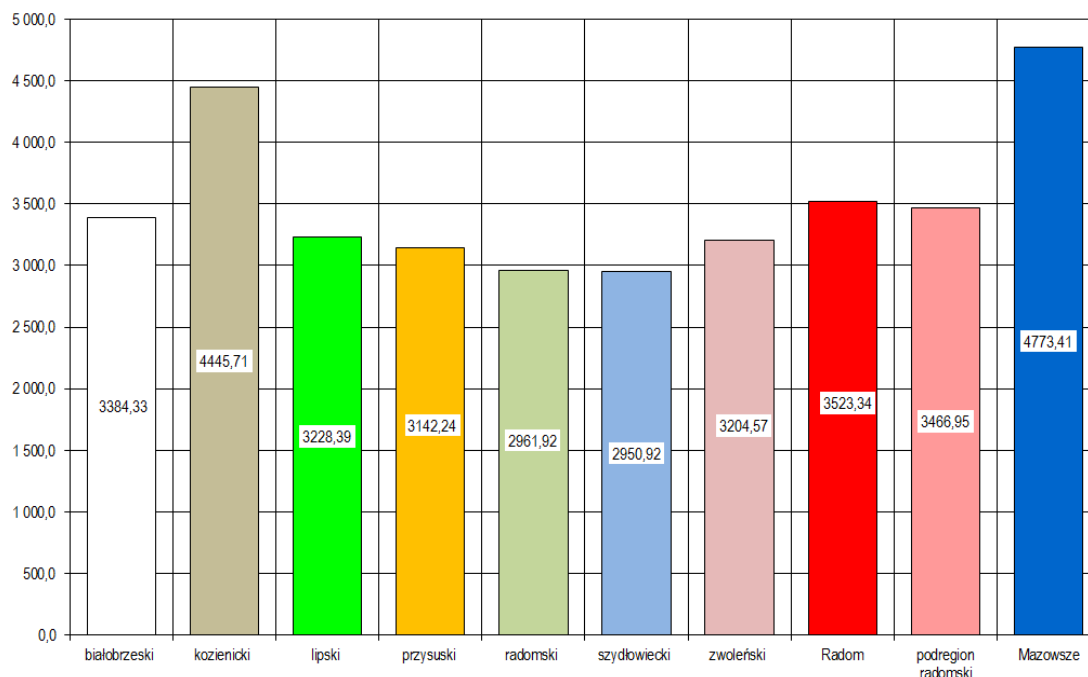
Nie są w nich uwzględniane dane dotyczące osób zatrudnionych w podmiotach gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

Wykres 2.11 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Powiecie Przysuskim w poszczególnych sektorach w porównaniu do średniej województwa mazowieckiego i podregionu radomskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Wykres 2.12 Porównanie przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w poszczególnych powiatach podregionu radomskiego w roku 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w Powiecie Przysuskim w 2013 roku w podmiotach gospodarczych zatrudniających powyżej 9 osób wyniosło 3 142,24 zł i było niższe do średniej województwa mazowieckiego o ponad 1/3 (34,2%), zaś od średniej podregionu radomskiego niższe o blisko 1/10 (9,4%). Zdecydowanie największe dysproporcje przeciętnych wynagrodzeń miesięcznych brutto w poszczególnych sektorach w Powiecie Przysuskim odnosiły się do średniej województwa, którą zdecydowany wpływ mają wynagrodzenia w podregionie Miasto Stołeczne Warszawa, przekraczające przeciętnie pięć tysięcy złotych. W tym porównaniu przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w Powiecie Przysuskim były niższe od średniej wojewódzkiej o około połowę. Jedynie w sektorze usług ta dysproporcja była mniejsza i wynosiła niepełna 1/3 (odpowiednio -46,1 i -52,4% oraz -30,5%). W porównaniu do średnich podregionu radomskiego sytuacja wygląda podobnie w ujęciu sektorowym – również najmniejszą różnicę *in minus* zaobserwowano w sektorze usług – jednak ich odzwierciedlenie w punktach procentowych jest z niższe i wynosi -26,5% w sektorze przemysł i budownictwo i -20,4% w sektorze handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja oraz -8,7% w sektorze usług.

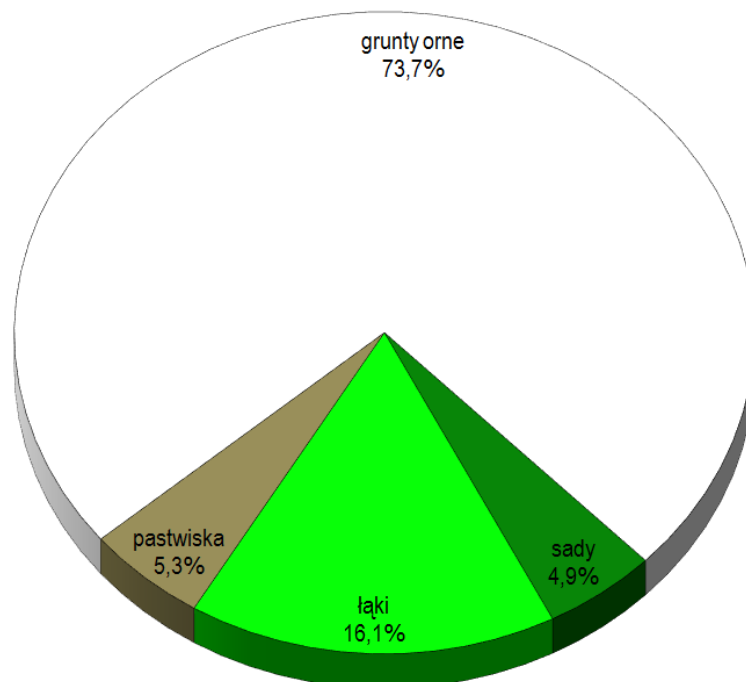
Z porównania przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto w Powiecie Przysuskim do wynagrodzeń w pozostałych powiatach podregionu radomskiego wynika że można jest sklasyfikować w trzech grupach. Pierwsza grupa cztery powiaty o podobnym stopniu rozwoju gospodarczego (lipski, radomski ziemski, szydlowiecki oraz zwoleński) w których wynagrodzenia są zbliżone – nieco wyższe lub niższe – do przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto w Powiecie Przysuskim. Druga grupa to obszar metropolitalny miasta Radom poszerzony o leżący w ciągu drogi ekspresowej S7 powiat białobrzeski. W tej grupie powiatów wynagrodzenia są wyższe o około 10% w porównaniu do przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto w Powiecie Przysuskim. I w reszcie ostatnia grupa obejmująca powiat kozienicki, którego poziom gospodarczy jest skutkiem funkcjonowania elektrowni ENEA Wytwarzanie sp. z o.o. (dawniej Elektrownia Kozienice S.A.). Poziom przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto w tym powiecie jest wyższy o 41,5% w porównaniu do wynagrodzeń w Powiecie Przysuskim.

2.5 Rolnictwo

Gminy, które wchodzi w skład Powiatu Przysuskiego to gminy rolnicze. Z rolnictwa utrzymuje się ponad 90% ludności. Tereny użytkowane rolniczo w powiecie zajmują powierzchnię 42 086 ha, co stanowi 52,6% ogólnej powierzchni powiatu, z czego:

- grunty orne 73,7% (31001 ha),
- sady 4,9% (2081 ha),
- łąki 6,1% (6775 ha),
- pastwiska 5,3% (2229 ha).

Strukturę terenów użytkowanych rolniczo w Powiecie Przysuskim prezentuje wykres 2.13.

Wykres 2.13 Struktura terenów użytkowanych rolniczo w Powiecie Przysuskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Przysusze

Naturalne warunki przyrodnicze wyznaczają potencjał produkcyjny i możliwości dalszego rozwoju rolnictwa w powiecie. W gminach powiatu wykształciły się rejony specjalizacji w produkcji rolniczej. Dominujące kierunki produkcji rolniczej:

- ✓ uprawa owoców i warzyw (szczególnie papryki pod osłonami),
- ✓ uprawa zbóż i ziemniaków – występująca we wszystkich gminach powiatu (przede wszystkim na własne potrzeby),
- ✓ produkcja mleka – w gminach o dużych zasobach użytków zielonych: Borkowice, Odrzywół, Przysucha i Wieniawa,
- ✓ chów trzody chlewnej – w całym powiecie.

Najbardziej charakterystycznym produktem dla powiatu przysuskiego jest papryka. Tunele, w których uprawia się paprykę, zajmują ponad 800 hektarów. Produkcja papryki dominuje w gminach Potworów, Klwów i Rusinów. Szacuje się, że uprawą papryki zajmuje się ponad pół tysiąca rolników.

Obserwuje się również coraz większe zainteresowanie sadownictwem, pojawiają się nowe odmiany drzewek i wzrasta powierzchnia sadów. Szansą na rozwój sadownictwa jest zapotrzebowanie ze strony Zakładu Przetwórstwa Owocowego i Warzywnego *Hortex Holding* w Skrzyńsku.

Gospodarstwa rolne na terenie powiatu przysuskiego charakteryzują się dużym rozdrobnieniem. Według danych z Rocznika Statystycznego Województwa Mazowieckiego w powiecie istnieje 8974 gospodarstw rolnych, których przeciętna powierzchnia wynosi 5,42 ha.

W celu usprawnienia gospodarki rolnej na terenie powiatu funkcjonują instytucje otoczenia rolnictwa. Należą do nich Powiatowy Oddział Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Ośrodek Doradztwa Rolniczego oraz Wojewódzka Inspekcja Ochrony Roślin.

Powiatowy oddział Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wspiera działania służące rozwojowi rolnictwa i obszarów wiejskich w tym:

- ✓ inwestycje w rolnictwie i związanych z nim usługach oraz w przetwórstwie rolno-spożywczym,
- ✓ przedsięwzięcia tworzące dla mieszkańców wsi stałe miejsca pracy poza rolnictwem,
- ✓ rozwój infrastruktury wiejskiej,
- ✓ poprawy struktury agrarnej,
- ✓ inwestycje związane z budową giełd i rynków hurtowych,
- ✓ oświatę i doradztwo rolnicze oraz upowszechnianie i wdrażanie rachunkowości w gospodarstwach.
- ✓ dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych.
- ✓ gwarancje kredytowe i poręczenia spłat kredytów oraz pożyczek.

Wspólną cechą wszystkich form pomocy finansowej jest łączenie środków publicznych, którymi zarządza Agencja, ze środkami własnymi inwestora. Pomoc pochodząca z budżetu państwa jest ich uzupełnieniem. Poza rolnikami i przedsiębiorcami z pomocy Agencji korzystają zarządy gmin inwestujące w infrastrukturę techniczną i produkcyjną na terenach wiejskich.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa prowadzi konsultacje dla przedsiębiorców ubiegających się o pomoc finansową w ramach Działania 1 Programu SAPARD Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych. Prowadzone konsultacje obejmują jeden z aspektów oceny i dotyczą badania kondycji ekonomicznej przedsiębiorstwa pod kątem możliwości uzyskania wsparcia finansowego w ramach Programu SAPARD.

2.6 Turystyka

Turystyka jest jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się dziedzin gospodarki oraz ważnym czynnikiem wpływającym na rozwój gospodarczy regionów. Jej znaczenie przejawia się w wysokiej zdolności do generowania nowych miejsc pracy, podnoszenia jakości życia lokalnych społeczności, podwyższania konkurencyjności regionów. Równocześnie turystyka przyczynia się do odkrywania najcenniejszych zasobów kulturowych i środowiskowych, których eksponowanie poprawia wewnętrzny i zewnętrzny wizerunek regionu.

Szczegółowe dane dotyczące bazy noclegowej turystyki w Powiecie Przysuskim, turystów korzystających z noclegów oraz ilości świadczonych usług noclegowych w roku 2006 i 2013 prezentuje tabela 2.7 i wykres 2.15.

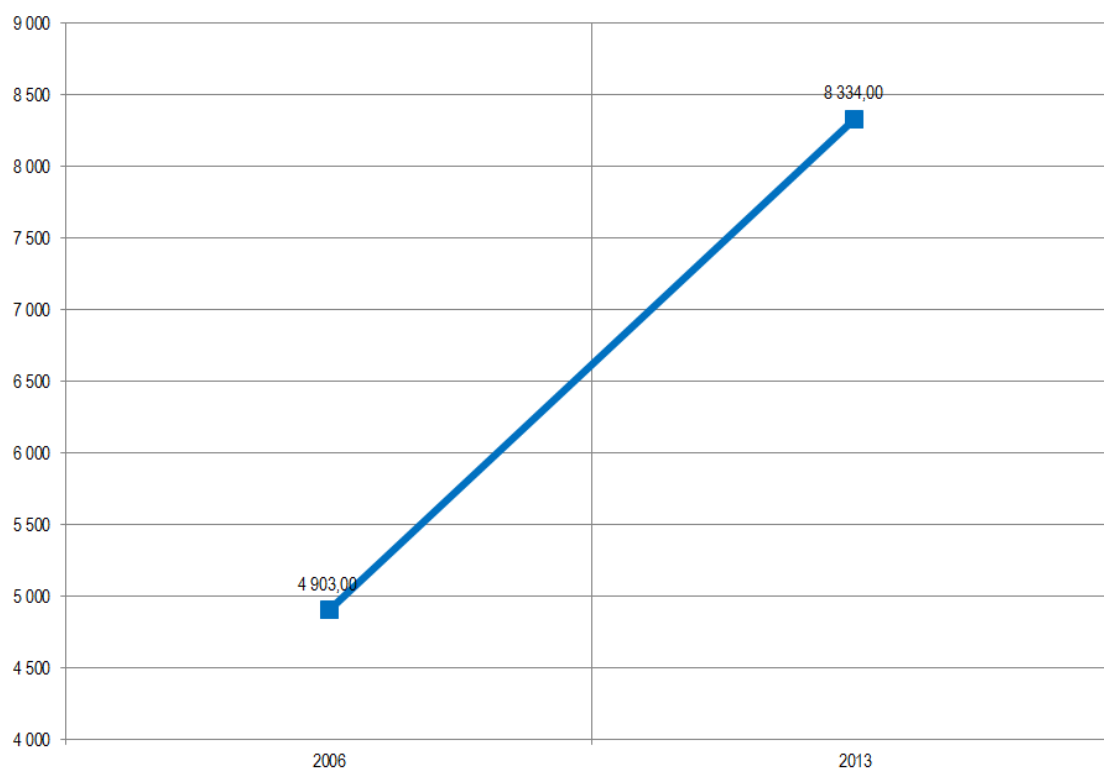
Tabela 2.7

Baza noclegowa turystyki w Powiecie Przysuskim w roku 2006 i 2013

Wyszczególnienie	2006	2013
Obiekty noclegowe turystyki	3	3
Miejsca noclegowe	191	211
- w tym całoroczne	61	211
Korzystający z noclegów	865	2 374
- w tym turyści zagraniczni	25	24
Udzielone noclegi	4 903	8 334
- w tym turystom zagranicznym	26	192

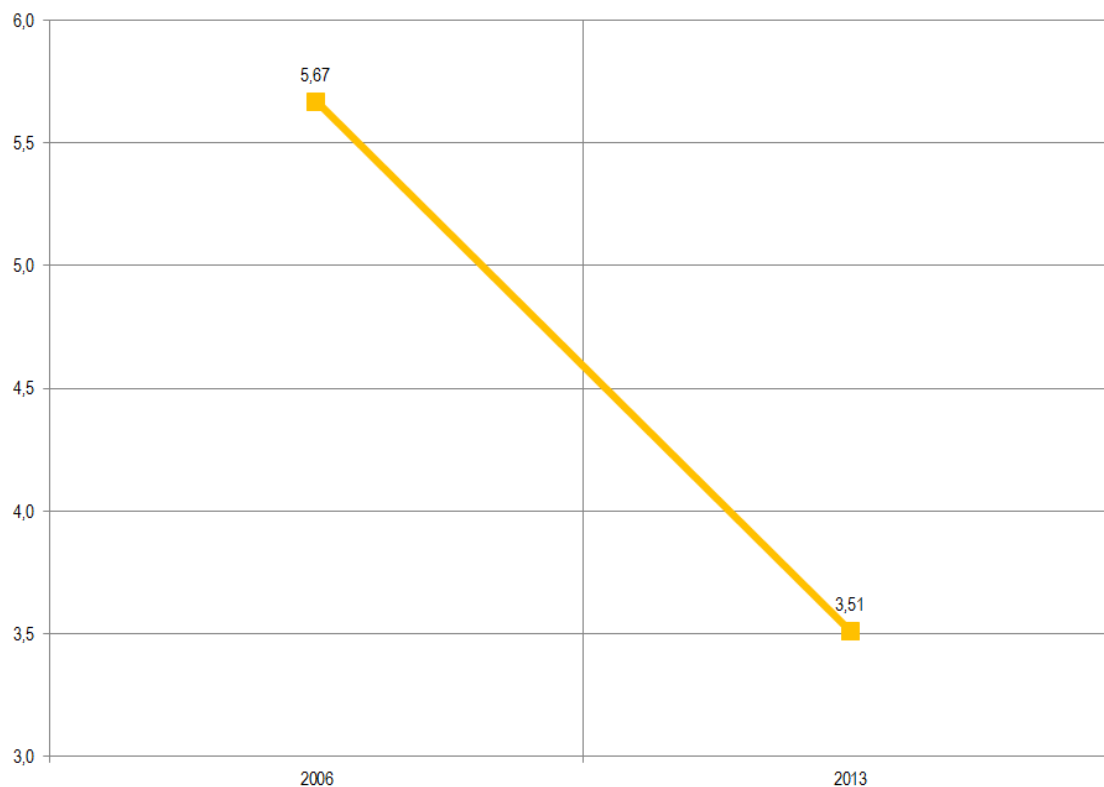
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

**Wykres 2.14 Wykorzystanie bazy noclegowej turystyki
w Powiecie Przysuskim w latach 2006 i 2013**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Wykres 2.15 Przeciętna długość pobytu turysty odwiedzającego Powiat Przysuski w latach 2006 i 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Z przedstawionych danych wynika iż w porównaniu do poprzedniego okresu programowania nastąpił dynamiczny wzrost zarówno ilości osób odwiedzających Powiat Przysuski jak i ilości udzielanych im noclegów. Równocześnie uległ skróceniu przeciętny czas pobytu turystów na terenie Powiatu.

Niewątpliwie turystyka, w szczególności aktywne jej formy, ze względu na duży potencjał rozwojowy i bardzo niskie ciągle wykorzystanie zasobów stanowi alternatywny motor rozwoju gospodarczego Powiatu Przysuskiego.

2.7 Identyfikacja problemów

2.7.1. Główne problemy wynikające z przeprowadzonych konsultacji społecznych

Syntetyczne zestawienie problemów dotyczących sfery gospodarczej, już istniejących oraz zagrożeń które oddziałując z zewnątrz mogą istniejące problemy pogłębić i być przyczyną nowych, które będą przedmiotem rozwiązań części realizacyjnej strategii zidentyfikowanych w Powiecie Przysuskim prezentuje tablica 2.1

Tablica 2.1

**Zidentyfikowane problemy i zagrożenia
dotyczące sfery gospodarczej Powiatu Przysuskiego**

Problemy i zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Niewykorzystane gospodarczo walory turystyczne i wielokulturowość ✓ Niewykorzystany potencjał gospodarczy terenów turystycznych na cele budownictwa mieszkaniowego i infrastruktury turystycznej ✓ Mała ilość funkcjonujących firm prywatnych i niski udział sektorów innowacyjnych ✓ Liczne obszary o niskim potencjale gospodarczym ✓ Monokulturowość rolnictwa ✓ Ograniczone możliwości inwestycyjne samorządu powiatowego ✓ Dominująca rola sektora administracji publicznej w strukturze zatrudnienia ✓ Brak terenów inwestycyjnych wyposażonych w infrastrukturę techniczną i drogową ✓ Nie satysfakcjonujące wykorzystanie położenia Powiatu Przysuskiego jako zaplecza obszarów metropolitalnych Radomia, Warszawy i Łodzi ✓ Restrykcyjny i mało atrakcyjny dla prowadzenia inwestycji system podatkowy i sądowy oraz tempo wydawania pozwoleń na budowę w Polsce

Źródło: Opracowanie analityczne, na podstawie konsultacji społecznych

Rozdział 3.

SFERA SPOŁECZNA POWIATU

3.1. Sytuacja demograficzna i społeczna Powiatu

Liczba ludności Powiatu Przysuskiego wynosiła w dniu 31 grudnia 2013 roku 42 980 osób. W tej liczbie było 21 639 kobiet i 21 341 mężczyzn (odpowiednio 50,35 i 49,65% populacji). Współczynnik feminizacji – tj. liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn – był poprawny i wyniósł 101,4 kobiet na 100 mężczyzn. Tylko w mieście Przysucha oraz w gminie Przysucha – gdzie wskaźnik ten wyniósł odpowiednio 106,0 i 105,6 – niebezpiecznie przekroczono poziom wartości 105 wskaźnika, powyżej którego relacja liczby kobiet do liczby mężczyzn może niekorzystnie wpływać na biologiczną reprodukcję populacji. Niemniej warto zauważyć iż na przestrzeni ostatnich 7 lat współczynnik feminizacji w całym Powiecie Przysuskim nieznacznie spadł o 0,4 kobiety na 100 mężczyzn. Odwrotna, choć równie niekorzystna sytuacja demograficzna ma miejsce w gminie Odrzywół, gdzie na 100 mężczyzn przypadają zaledwie 93 kobiety. W mniejszym stopniu sytuacja ta występuje również w gminie Potworów. W gminie Odrzywół problem dynamicznie narasta – 7 lat temu deficyt kobiet wynosił 61 osób, dzisiaj to już 146 osób – czyli blisko 4% mieszkańców gminy.

Powiat Przysuski pod względem liczby mieszkańców zajmował trzydzieste szóste miejsce w województwie mazowieckim, na 42 powiaty w regionie. Należał do dziesiątki najmniej licznych powiatów w województwie – w podregionie radomskim miał liczebność przeciętną. Gęstość zaludnienia Powiatu Przysuskiego wynosiła 54 osoby/1km² – co oznacza spadek o 1 osobę w porównaniu do poprzedniego okresu programowania – i była dokładnie o połowę niższa od średniej gęstości zaludnienia w podregionie radomskim oraz o niespełna 2/3 niższa od średniej w województwie mazowieckim (36% wartości dla Mazowsza). Pod względem gęstości zaludnienia Powiat Przysuski zajmował 33 pozycję w województwie mazowieckim.

Wśród mieszkańców powiatu 14,3% stanowiła ludność miejska. W ciągu ostatnich 7 lat odsetek ludności miejskiej wzrósł w Powiecie Przysuskim o 0,1 punktu procentowego.

Sytuację demograficzną Powiatu Przysuskiego w latach 2002-2013 przedstawia tabela 3.1.

Tabela 3.1
Liczba ludności Powiatu Przysuskiego według płci w latach 2002 – 2013

Rok	2002	2006	2013
Ogółem	44 713	43 731	42 980
Kobiety	22 594	22 063	21 639
Mężczyźni	22 119	21 668	21 341

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

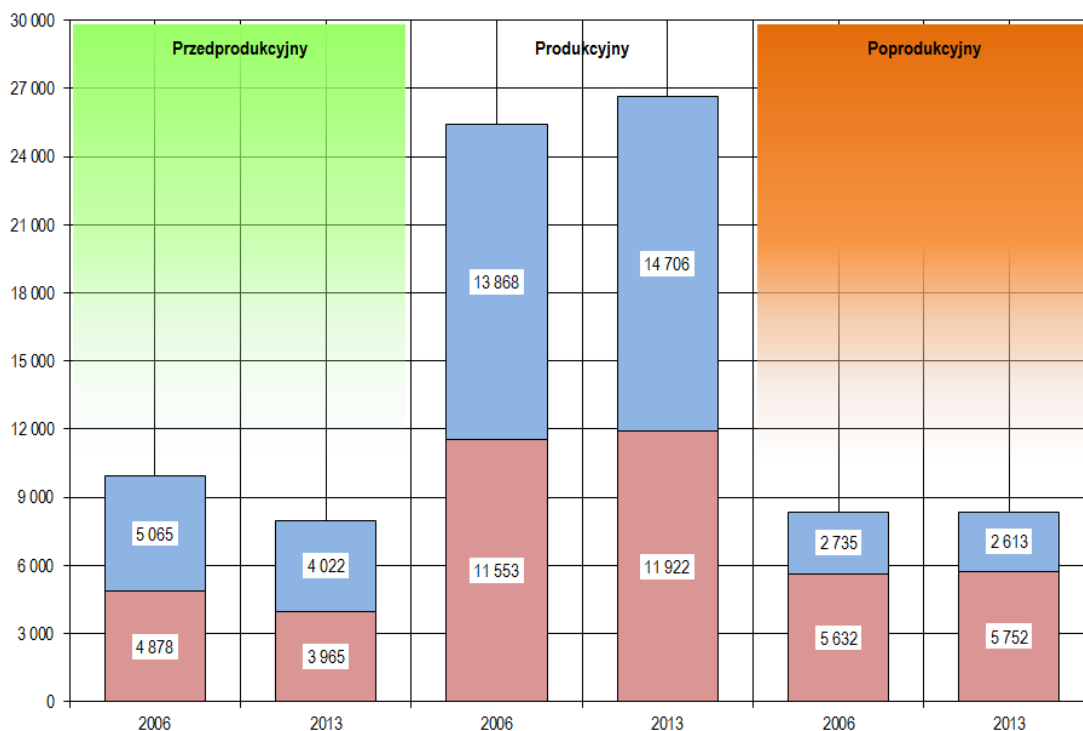
Do roku 1999 liczebność ludności Powiatu stale rosła. Od początku XXI wieku, w relacji do lat poprzednich, liczba mieszkańców Powiatu Przysuskiego regularnie spada. Niestety zgodnie z *Prognozą Ludności dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2050* ten proces będzie systematycznie narastał. W okresie ostatniego dziesięciolecia liczebność Powiatu zmniejszyła się o 1733 – w porównaniu to jakby zniknęła połowa mieszkańców całej gminy Klwów. Jednocześnie w badanym okresie zmieniał się również współczynnik feminizacji, który w roku 2002 wynosił 102,2 kobiet/100 mężczyzn, by w roku 2013 spaść do 101,4 kobiet/100 mężczyzn.

Warto zauważyć że spadek liczebności populacji oraz spadek współczynnika feminizacji, który w Powiecie Przysuskim następował w ostatnim dziesięcioleciu, obserwuje się w blisko 1/3 powiatów w województwie mazowieckim. Przyczyna związana jest ze zmianą systemu wartości, zmianą zachowań prokreacyjnych rodzin (dziecko w rodzinie stało się dobrem konkurencyjnym wobec mieszkania czy dobrej pracy). Niemniej te powiaty, będą w związku ze spadkiem populacji ulegać postępującej marginalizacji.

Liczba ludności w wieku produkcyjnym w Powiecie Przysuskim wprawdzie wzrosła na przestrzeni ostatnich 10 lat o blisko pięć procent, również jej udział w całej populacji podniósł się o 3,9 punktu procentowego, jednak w ujęciu globalnym struktura grup wiekowych zmienia się niekorzystnie. W badanym okresie nastąpił drastyczny spadek liczby mieszkańców Powiatu Przysuskiego w wieku przedprodukcyjnym – o blisko 20% - w tym samym czasie liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym praktycznie nie uległa zmianie (spadek o 2 osoby). W konsekwencji wskaźnik obciążenia demograficznego (ilość osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym na każde 1000 osób w wieku produkcyjnym) w Powiecie Przysuskim w badanym okresie spadł z 720 do 614 osób. Główną przyczyną tej sytuacji był znaczny spadek dzietności i w konsekwencji stopnienie populacji przedprodukcyjnej w liczbach bezwzględnych o 1 956 osób.

Wykres 3.1 prezentuje strukturę ludności Powiatu według grup wiekowych – produkcyjnych i nieprodukcyjnych.

Wykres 3.1 Struktura ludności Powiatu według wieku w roku 2006 i 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

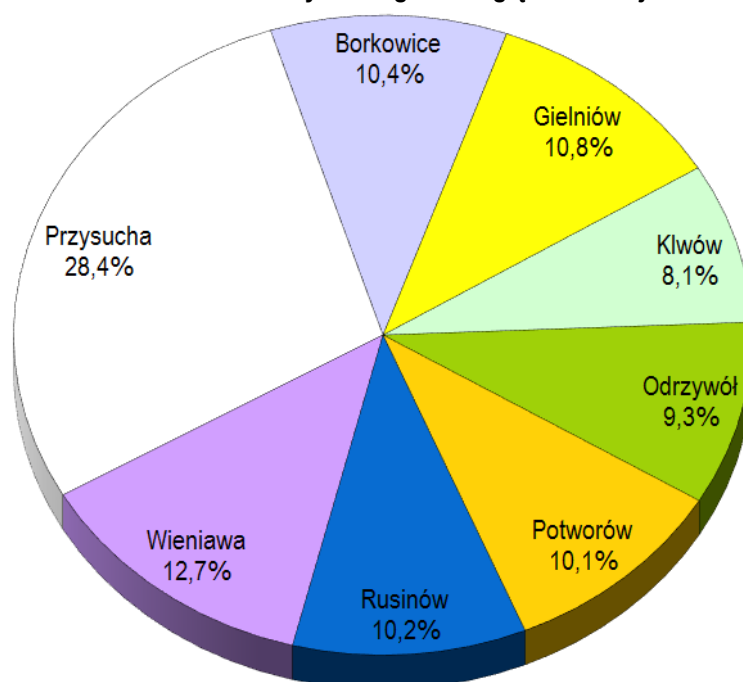
Umowna granica określająca stopień starzenia się społeczeństwa to 15% osób powyżej 60. roku życia. W Powiecie Przysuskim na koniec roku 2013 wskaźnik ten wyniósł 19,5% i wzrósł w stosunku do roku 2006 o blisko pół punktu procentowego. Ta sytuacja z pewnością niekorzystnie zaprocentuje trudnościami zabezpieczenia emerytalnego i podstawowej opieki zdrowotnej, ponieważ w wiek emerytalny zaczynają wkraczać roczniki wyżu demograficznego lat pięćdziesiątych. Spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym spowoduje w najbliższej przyszłości wiele problemów związanych np. z bezrobociem wśród nauczycieli oraz koniecznością likwidacji niektórych placówek oświatowych.

Wskaźnik gęstości zaludnienia w Powiecie Przysuskim w badanym okresie wyniósł 54 osób/km² i był niższy od przeciętnego dla województwa mazowieckiego o ponad 2/3. Natomiast w poszczególnych gminach Powiatu kształtował się następująco:

– Gmina Przysucha	67
– w tym miasto Przysucha	875
– Borkowice	52
– Gielniów	59
– Klwów	40
– Odrzywół	40
– Potworów	53
– Rusinów	53
– Wieniawa	53

Wykres 3.2 prezentuje strukturę ludności Powiatu pod względem miejsca zamieszkania według stanu na dzień 31 grudnia 2013 roku.

Wykres 3.2 Struktura ludności Powiatu Przysuskiego ze względu na miejsce zamieszkania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Najliczniej zamieszkałą gminą Powiatu Przysuskiego jest gmina miejsko-wiejska Przysucha, w której mieszka blisko 1/3 populacji z czego połowa w mieście Przysucha. Pozostałe gmin zamieszkuje podobna liczba mieszkańców – oscylująca wokół 10% populacji Powiatu. Najmniej licznie zamieszkane są gminy Odrzywół (9,30%) i Klwów (8,11%).

Dane dotyczące przyrostu naturalnego w Powiecie Przysuskim oraz w poszczególnych gminach Powiatu w roku 2013 prezentuje tabela 3.2.

Tabela 3.2

Przyrost naturalny w Powiecie Przysuskim i gminach Powiatu

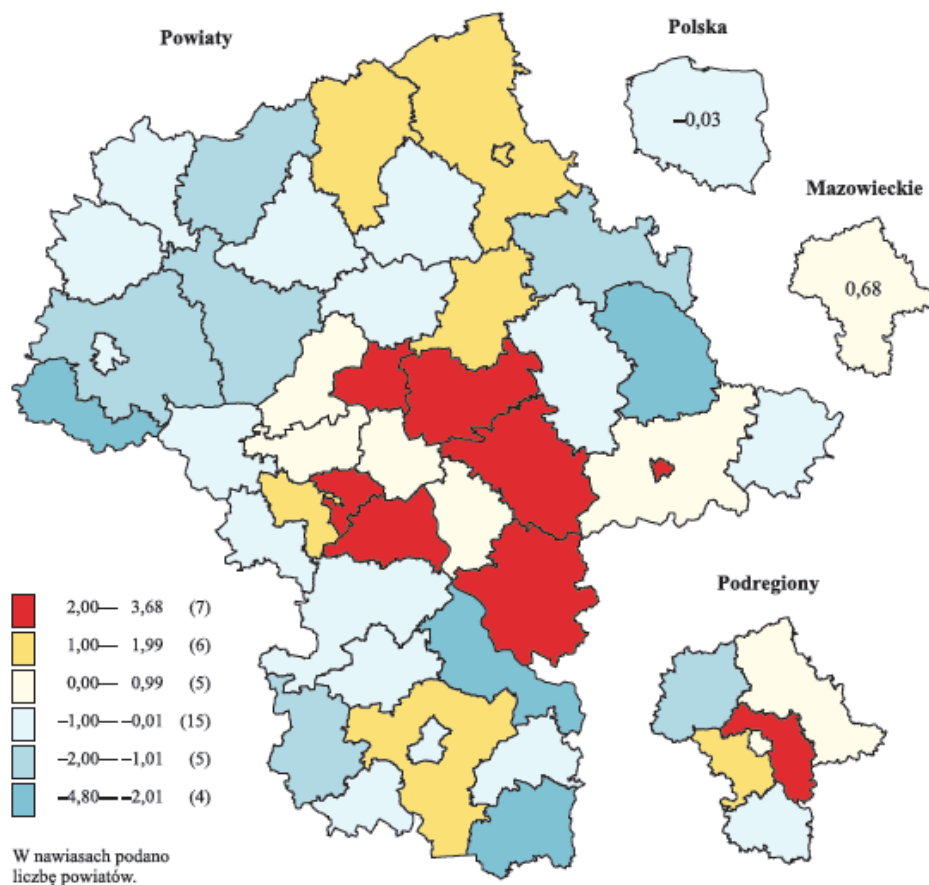
Wyszczególnienie	Przyrost naturalny
Powiat Przysuski	-2,95
Przysucha	-2,35
w tym miasto	0,97
Borkowice	-2,01
Gielniów	-3,66
Klwów	-0,87
Odrzywół	-3,00
Potworów	-3,03
Rusinów	-6,17
Wieniawa	-3,11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Z zaprezentowanych danych wynika, iż przyrost naturalny w całym Powiecie Przysuskim oraz we wszystkich jego jednostkach administracyjnych jest ujemny i niższy od przeciętnego dla województwa mazowieckiego i podregionu radomskiego. Dodatni nieznaczny przyrost zanotowano jedynie w mieście Przysucha (0,97). W liczbach bezwzględnych wartości przyrostu naturalnego oznaczają, iż w ciągu roku ubywało w Powiecie Przysuskim 127 mieszkańców – najwięcej w gminie Przysucha (29 osób), w gminie Rusinów (27 osób) oraz w gminach Gielniów i Wieniawa (17 osób). Taka sytuacja może świadczyć o drastycznym i narastającym procesie wyludniania się Powiatu Przysuskiego, co w połączeniu z niekorzystną strukturą wiekową ludności oraz niedoborem kobiet w wieku najwyższej aktywności płciowej stanowi bardzo poważny sygnał alarmowy. Warto zauważyć iż proces ten zdecydowanie przyspieszył na przestrzeni ostatnich 7 lat – w roku 2006 rocznie liczba mieszkańców powiatu spadała o 77 osób, dziś o 127 osób czyli o ponad 2/3 więcej.

Sytuację Powiatu Przysuskiego w zakresie przyrostu naturalnego na 1000 ludności w porównaniu do województwa mazowieckiego i podregionu radomskiego w roku 2014 prezentuje wykres 3.3.

Wykres 3.3 Przyrost naturalny na 1000 ludności w województwie mazowieckim wg podregionów i powiatów w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Raport o Sytuacji Społeczno-Gospodarczej Województwa Mazowieckiego w 2014 roku*,
Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2015

Prognozę kształtowania się liczby ludności w Powiecie Przysuskim w latach 2006 – 2050 prezentuje tabela 3.3 i wykres 3.4.

Tabela 3.3

Prognoza ludności w Powiecie Przysuskim (w tysiącach osób)

Wyszczególnienie	2006	2013	2020	2030	2040	2050
Powiat Przysuski	43,7	43,0	38,2	33,6	30,5	29,0

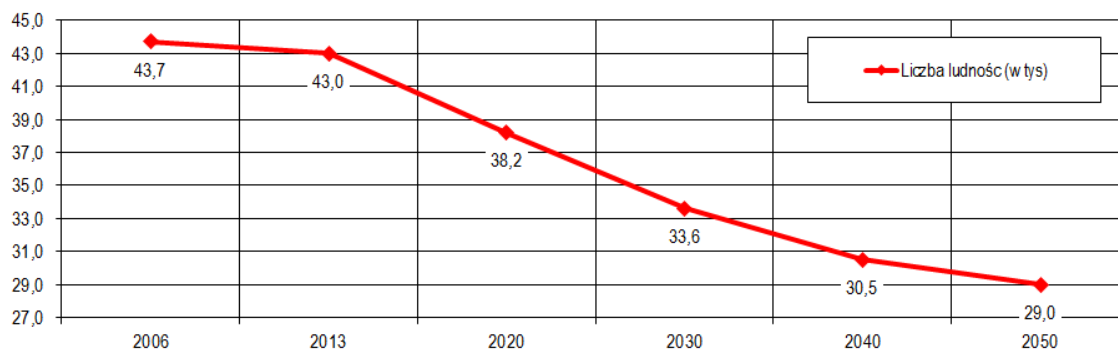
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Prognozy Ludności dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2050*,
Urząd Statystyczny w Warszawie, Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych, Warszawa 2015

Opracowana na podstawie *Prognozy Ludności dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2050* Urzędu Statystycznego w Warszawie prognoza ludności w Powiecie Przysuskim, jest skrajnie pesymistyczna. Wynika z niej, iż w ciągu najbliższych 35 lat liczba mieszkańców Powiatu spadnie o 32,5%. W kolejnych latach – wraz z postępującymi niekorzystnymi zmianami w strukturze ludności według wieku oraz zmniejszaniem się liczebności kobiet w wieku rozrodczym –

przewidywany jest ujemny przyrost naturalny, który z każdym kolejnym rokiem prognozy będzie się pogłębiał.

Całościową zmianę liczby ludności województwa mazowieckiego w roku 2050 w porównaniu do roku 2013 prezentuje wykres 3.5.

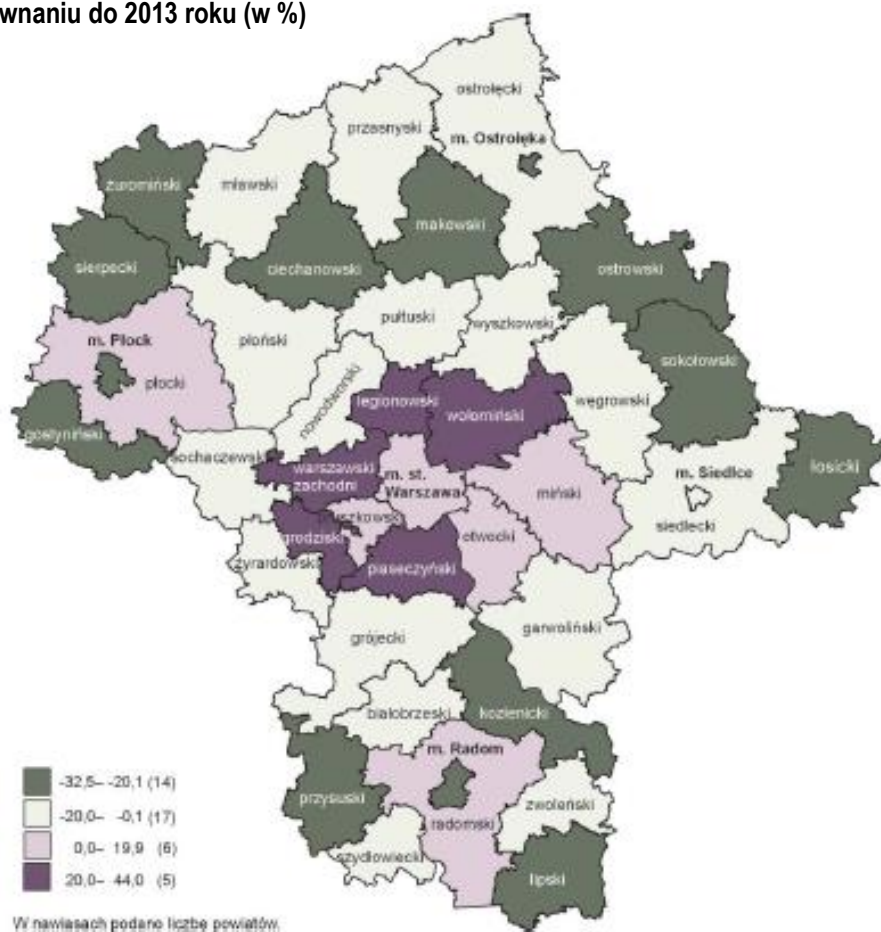
Wykres 3.4 Prognoza ludności w Powiecie Przysuskim (w tysiącach osób)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Prognozy Ludności dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2050*,

Urząd Statystyczny w Warszawie, Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych, Warszawa 2015

Wykres 3.5 Zmiana liczby ludności w województwie mazowieckim w 2050 r. w porównaniu do 2013 roku (w %)

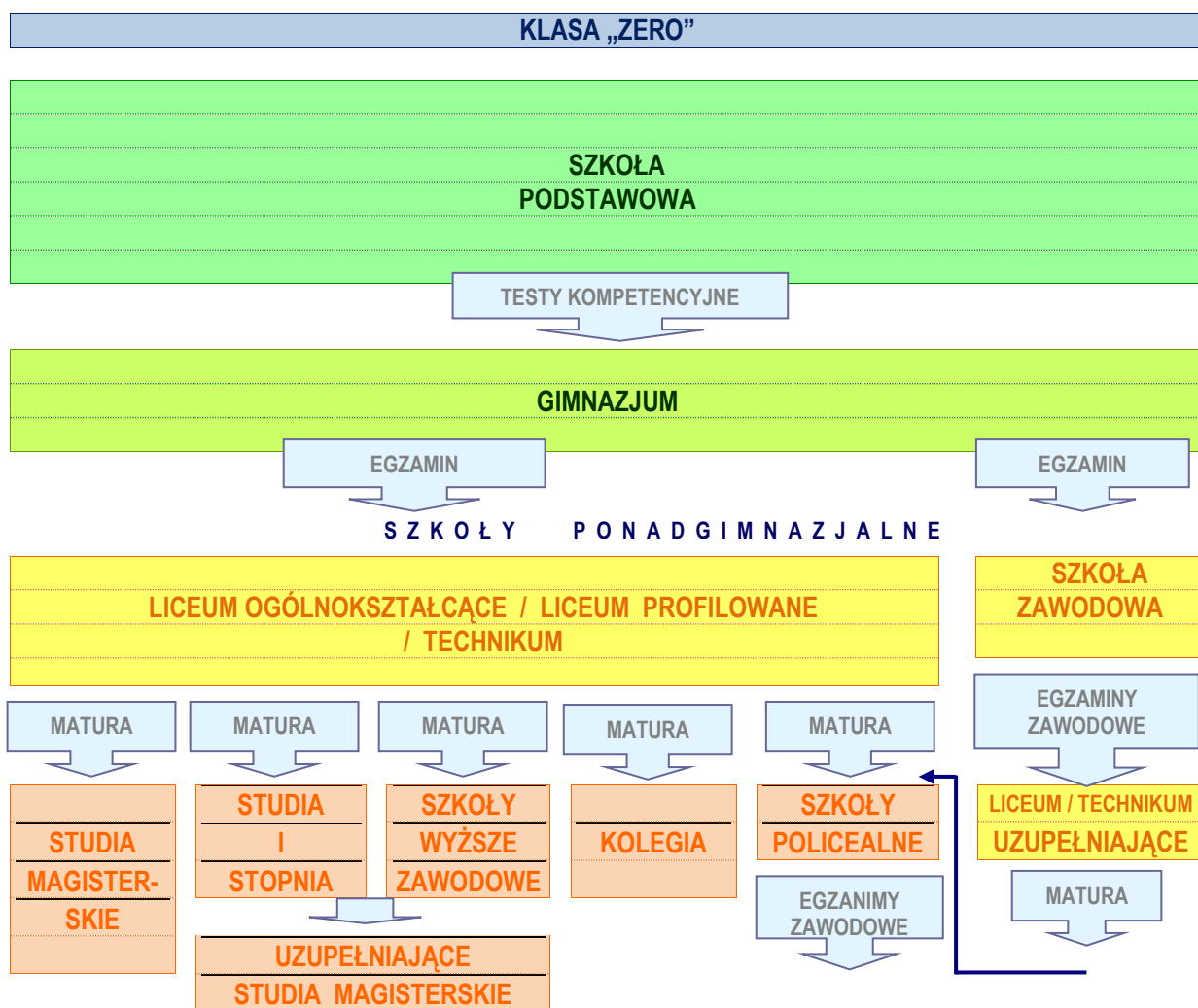
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Prognozy Ludności dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2050*,

Urząd Statystyczny w Warszawie, Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych, Warszawa 2015

3.2. Oświata i wychowanie

Punktem wyjścia dla dobrego zrozumienia problematyki oświaty i wychowania w Powiecie Przysuskim, schemat funkcjonowania systemu w Polsce prezentowany na rysunku 3.1.

Rysunek 3.1 System edukacji w Polsce – stan na 01 stycznia 2015

Źródło: Opracowanie własne

3.2.1 Szkoły podstawowe i gimnazja

Na terenie Powiatu Przysuskiego funkcjonowało w badanym okresie 22 szkoły podstawowych i 19 gimnazjów. W porównaniu z poprzednim okresem zmniejszyła się liczba szkół podstawowych – o 11 szkół tj. o 1/3 - wzrosła natomiast liczba gimnazjów – o 6 sztuk tj. o ponad połowę. Szczegółowe dane dotyczące liczby szkół podstawowych i gimnazjów w Powiecie Przysuskim w roku szkolnym 2006/07 w porównaniu do roku 2013/14, globalnie oraz w rozbiciu na poszczególne gminy Powiatu prezentują tabela 3.4 i wykres 3.6.

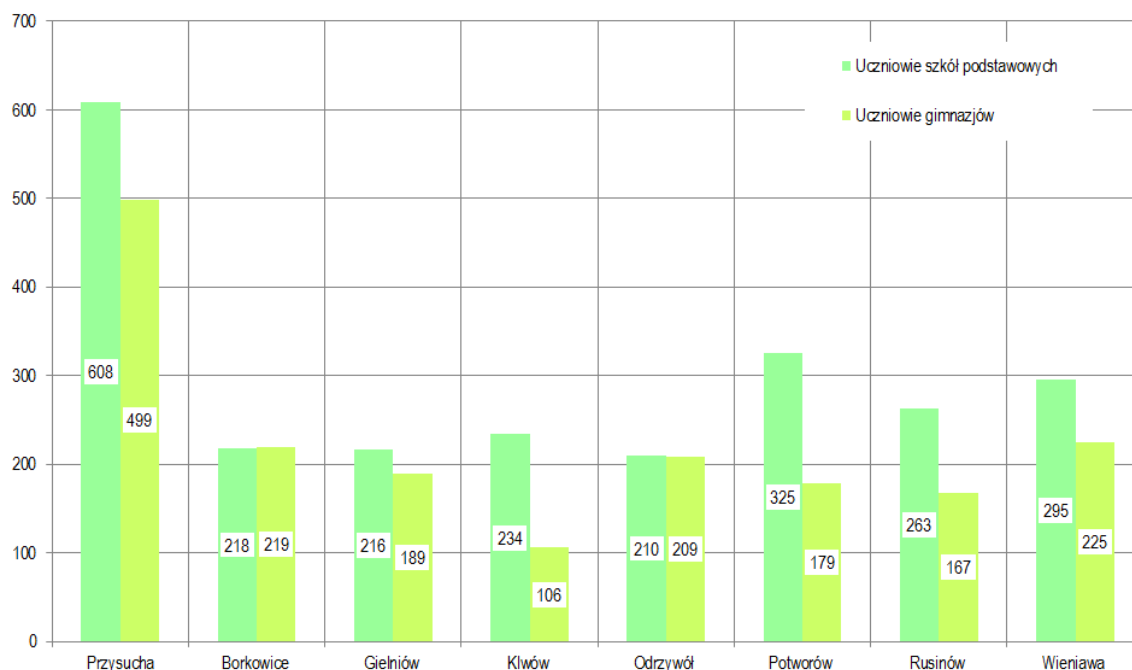
Tabela 3.4

**Szkolnictwo podstawowe i gimnazja w Powiecie Przysuskim
w roku szkolnym 2006/07 i 2013/14**

Wyszczególnienie	Rok	Szkoły	Uczniowie	Absolwenci
Szkoły podstawowe	2006/07	33	3 343	679
	2013/14	22	2 369	470
Gimnazja	2006/07	13	2 211	766
	2013/14	19	1 793	647

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

**Wykres 3.6 Liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjów w Powiecie Przysuskim
w roku szkolnym 2013/14**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Niezależnie od zmieniającej się ilości szkół, która jest pochodną polityki gminy, która musi uwzględniać kwestie kosztów prowadzenia placówki, wyzwania logistyczne i transportowe a również przepisy karty nauczyciela, zaobserwowano na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat znacząco zmieniającą się ilość uczniów w placówkach oświatowych. W przypadku szkół podstawowych spadek ilości uczniów był najbardziej znaczący i wyniósł blisko 1/3 (29,1%), liczba uczniów gimnazjów spadła o niespełna 1/5 (18,9%). Świadczy to o niżu demograficznym który trafia na ten poziom kształcenia i jest pochodną poważnych trudności w sytuacji demograficznej Powiatu Przysuskiego, ale także całej Polski.

3.2.2 Szkoły ponadgimnazjalne

Szkoły ponadgimnazjalne (licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika, ogólnokształcące szkoły artystyczne, szkoły policealne oraz zasadnicze szkoły zawodowe) wchodzi w zakres kompetencji i odpowiedzialności Starostwa Powiatowego. Na terenie Powiatu Przysuskiego funkcjonowało w badanym okresie 4 licea ogólnokształcące, 4 technika i ogólnokształcące szkoły artystyczne, 2 szkoły policealne oraz 4 zasadnicze szkoły zawodowe. Liczba liceów w stosunku do 2006 roku nie uległa zmianie, powstały cztery technika i ogólnokształcące szkoły artystyczne, jedna szkoła policealna oraz trzy zasadnicze szkoły zawodowe. Liczbę szkół ponadgimnazjalnych, absolwentów oraz liczbę uczącej się w nich młodzieży w Powiecie Przysuskim w roku szkolnym 2006/07 oraz 2013/14 prezentuje tabela 3.5 i wykres 3.7.

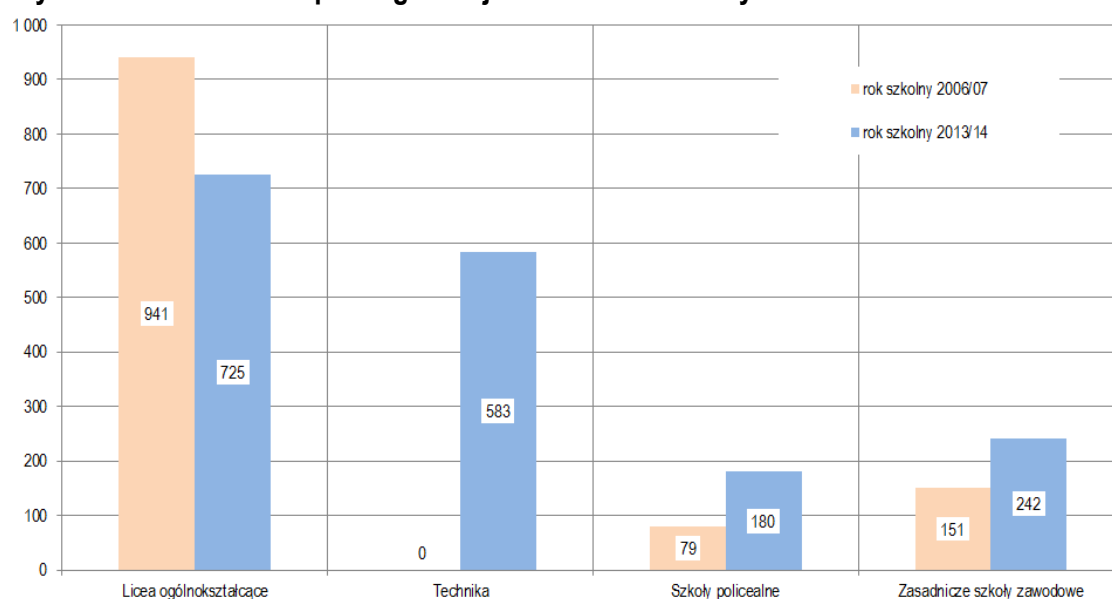
Tabela 3.5

Szkolnictwo ponadgimnazjalne w Powiecie Przysuskim

Wyszczególnienie	Rok	Szkoły	Uczniowie	Absolwenci
Licea ogólnokształcące	2006/07	4	941	261
	2013/14	4	725	245
Technika i ogólnokształcące szkoły artystyczne	2006/07	0	0	0
	2013/14	4	583	168
Szkoly policealne	2006/07	1	79	22
	2013/14	2	180	48
Zasadnicze szkoły zawodowe	2006/07	1	151	62
	2013/14	4	242	62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, UStat w W-wie, W-wa 2014; *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007*, UStat w Wa-wie, W-wa 2007

Wykres 3.7 Szkolnictwo ponadgimnazjalne w Powiecie Przysuskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, UStat w W-wie, W-wa 2014; *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007*, UStat w Wa-wie, W-wa 2007

3.3. Zdrowie

System opieki zdrowotnej na obszarze Powiatu Przysuskiego jest dobrze rozwinięty, dotyczy to zarówno opieki podstawowej, jak i specjalistycznej. Organizacja systemu oparta jest na zakładach podstawowej opieki zdrowotnej (jednostki publiczne, niepubliczne i gabinety prywatne). Na terenie Powiatu Przysuskiego funkcjonuje jeden szpital (Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej) dysponujący liczbą 57 łóżek (to jest 13,3 łóżka na 10 tysięcy mieszkańców Powiatu).

Ponadto na terenie Powiatu Przysuskiego w badanym okresie funkcjonowało 15 przychodni oraz 8 praktyk lekarskich. Udzielono 207,0 tys. porad, w tym 192,5 tys. porad lekarskich.

Informacje dotyczące placówek ochrony zdrowia oraz ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w Powiecie Przysuskim w roku 2013 w porównaniu do roku 2006 prezentują tabele 3.6 i 3.7.

Tabela 3.6

Ambulatoryjna opieka zdrowotna w Powiecie Przysuskim w roku 2006 i 2013

Wyszczególnienie	Liczba placówek w roku 2006	Liczba placówek w roku 2013
Przychodnie / Zakłady Opieki Zdrowotnej	18	15
Szpital	1	1
Praktyki lekarskie	10	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

Tabela 3.7

Ochrona Zdrowia i Opieka Zdrowotna w Powiecie Przysuskim w roku 2006 i 2013

Lata	Porady udzielone				Łóżka w szpitalach	Apteki
	w tysiącach	na 1 mieszkańca	Lekarskie	Stomato- logiczne		
2013	207,0	4,8	192,5	14,6	57	9
2006	196,3	4,5	179,6	16,8	73	9

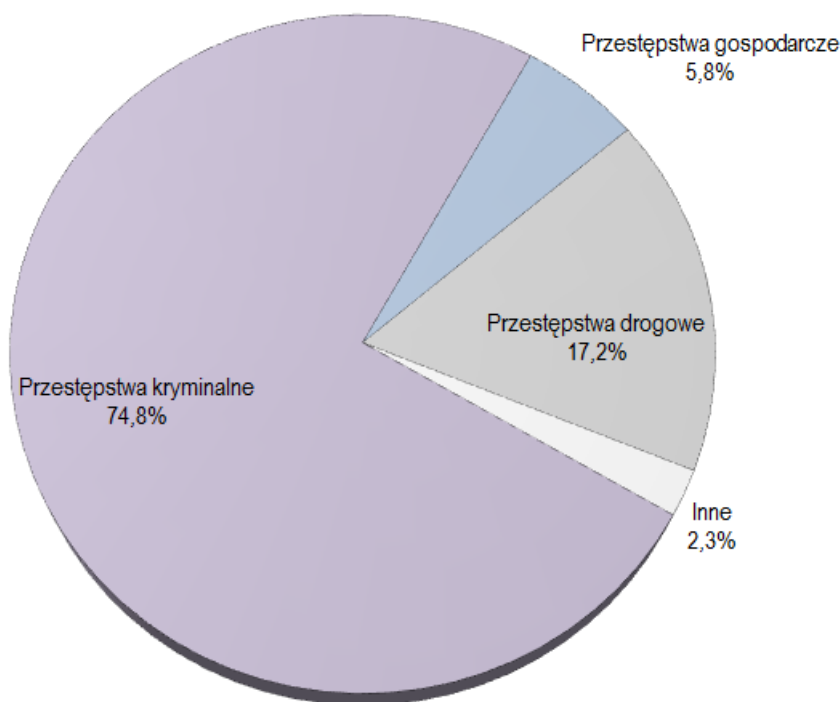
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

Mieszkańcy Powiatu mają dostęp do 9 aptek oraz 4 punktów aptecznych.

3.4. Bezpieczeństwo publiczne

W badanym okresie stwierdzono na terenie Powiatu Przysuskiego 886 popełnionych przestępstw stwierdzonych przez policję w zakończonych postępowaniach, co oznacza wzrost o ponad 6% w porównaniu do roku 2006. Warto jednocześnie zauważyć bardzo istotny wzrost ilości przestępstw kryminalnych, których odnotowano więcej o blisko 1/3 (29,0%). W roku 2006 stanowiły one blisko 2/3 popełnianych przestępstw, zaś w roku 2013 odsetek ten znacznie wzrósł do 74,8% - czyli niespełna 3/4 wszystkich stwierdzonych czynów niedozwolonych. Warto również odnotować bardzo istotny o ponad 1/3 spadek ilości wykrytych przestępstw drogowych na terenie Powiatu Przysuskiego. Ponadto odnotowano istotny przyrost ilości przestępstw gospodarczych (o 30,7%), które jednak nadal stanowiły tylko znikomy odsetek przestępstw stwierdzonych przez policję. Szczegółowe informacje na temat charakteru przestępstw popełnionych w Powiecie Przysuskim w roku 2013 oraz ich dynamikę w stosunku do roku 2006 przedstawiają wykresy 3.8 i 3.9.

Wykres 3.8 Struktura przestępstw stwierdzonych według typów w roku 2013

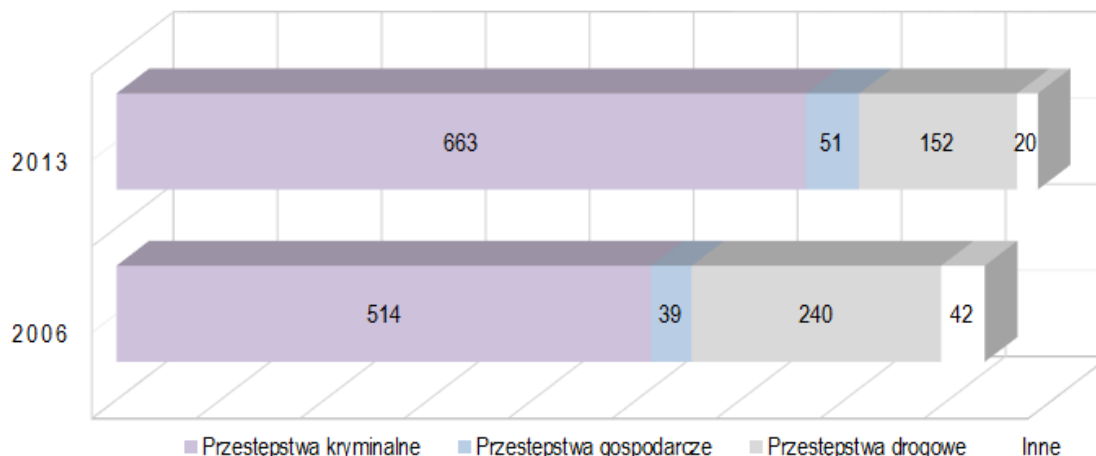
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014

Typem przestępstwa, który najczęściej występował na terenie Powiatu Przysuskiego były różne formy przestępstw przeciwko mieniu, które ujęte zbiorczo stanowiły ponad 36,2% wszystkich popełnionych czynów zabronionych.

Warto również zauważyć iż odsetek przestępstw kryminalnych jest zdecydowanie wyższy niż w podregionie radomskim, gdzie stanowią one niespełna 2/3 wszystkich popełnianych czynów zabronionych. Po znacznym spadku na przestrzeni ostatnich 7 lat do średniej podregionalnej dorównała natomiast liczba wykrytych przestępstw drogowych. Warto jednocześnie zauważyć iż przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji prze-

ciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji stanowiły łącznie 17,5% przestępstw stwierdzonych przez policję.

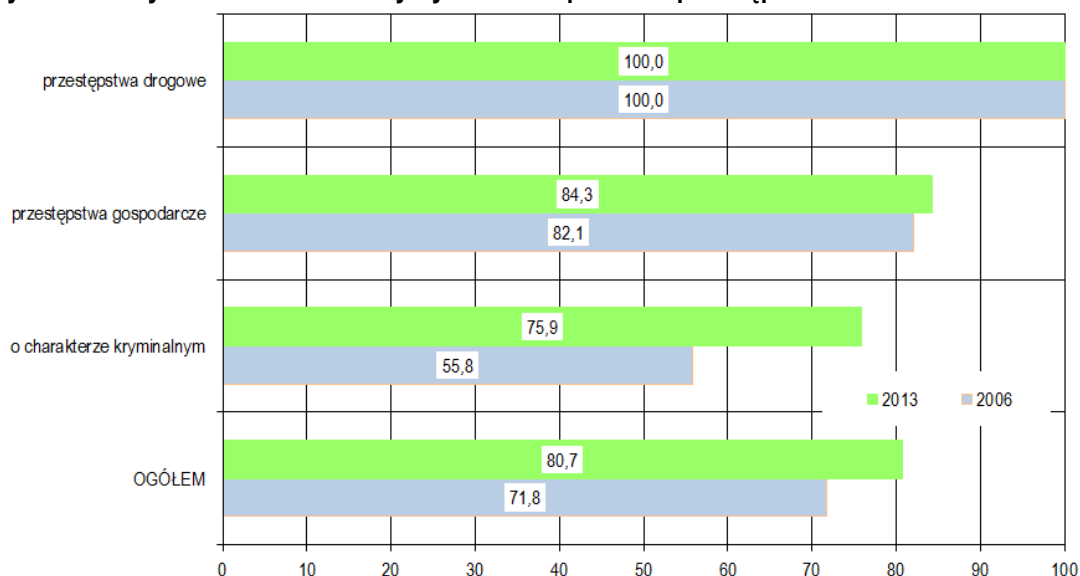
Wykres 3.9 Dynamika ilości przestępstw stwierdzone według typów w latach 2006-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

W kontekście bezpieczeństwa publicznego dla szerokiej opinii społecznej najbardziej istotną kwestią jest wskaźnik poziomu wykrywalności przestępstw. W Powiecie Przysuskim wyniósł on w roku 2012 aż 80,7% co oznacza bardzo istotny wzrost w porównaniu do poprzedniego okresu programowania o blisko 10%. Informacje o poziomie wykrywalności przestępstw w Powiecie Przysuskim według poszczególnych ich typów w roku 2013 w porównaniu do roku 2006 przedstawia wykres 3.10.

Wykres 3.10 Dynamika wskaźnika wykrywalności sprawców przestępstw w latach 2006-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

Najwyższą wykrywalność stwierdzono w przypadku przestępstw drogowych – wykrywano 100,0% tego rodzaju przestępstwa, które miały miejsce na terenie Powiatu Przysuskiego, co nie zmieniło się w stosunku do roku 2006. Nieznacznie wzrósł wysoki wskaźnik wykrywalności przestępstw o charakterze gospodarczym, który wyniósł 84,3%. Najwyższy wzrost wykrywalności – o ponad 1/3 – odnotowano w odniesieniu do przestępstw o charakterze kryminalnym. W roku 2013 wykrywano 75,9% sprawców przestępstw o charakterze kryminalnym stwierdzonych przez policję i prokuraturę, a siedem lat wcześniej jedynie ponad połowę. Wskaźnik wykrywalności tego typu przestępstw wzrósł w ciągu ostatniego okresu programowania o 10,1 punktu procentowego.

W analizowanym okresie na terenie Powiatu Przysuskiego odnotowano 175 pożarów, w tym 148 pożarów małych i 27 średnich. Oznacza to istotne podniesienie bezpieczeństwa pożarowego, ponieważ w stosunku do bazowego roku 2006 ilość pożarów spadła 28,6%. Warto zauważyć iż znacząco spadła również ilość wyjazdów Państwowej Straży Pożarnej do fałszywych alarmów pożarowych – w roku 2006 było takich wyjazdów 17, w roku 2013 już tylko 7. Wiąże się to ze wzrastającym poziomem odpowiedzialności społeczności powiatu i zaufania do straży pożarnej, przy jednoczesnym wzroście poziomu sprzętu technicznego w posiadaniu straży, który pozwala na identyfikowanie sprawców tego typu działań. W roku 2013 w akcjach ratowniczych związanych z pożarami w Powiecie Przysuskim brało udział 1 534 ratowników.

Informacje dotyczące działalności Państwowej Straży Pożarnej w Powiecie Przysuskim w zakresie pożarów w roku 2013 w porównaniu do roku 2006 prezentuje tabela 3.8.

Tabela 3.8

**Działalność Państwowej Straży Pożarnej w zakresie pożarów
w Powiecie Przysuskim w roku 2006 i 2013**

Lata	Pożary			Wyjazdy do fałszywych alarmów	Ratownicy biorący udział w akcjach
	Ogółem	małe	średnie		
2013	175	148	27	7	1 534
2006	245	209	36	17	2 032

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

Państwowa Straż Pożarna w systemie bezpieczeństwa publicznego poza walką z pożarami jest odpowiedzialna za reakcje na zgłaszane przez telefon alarmowy przypadki zagrożeń miejscowych oraz wypadków z ludźmi. Zagrożenia miejscowe to katastrofy naturalne, awarie techniczne, wypadki w komunikacji i inne zagrożenia życia i mienia.

W roku 2013 na terenie Powiatu Przysuskiego odnotowano 377 przypadków miejscowych zagrożeń, w tym 30 małych i 346 lokalnych, oraz 5 wypadków z ofiarami śmiertelnymi i 36 wypadków z rannymi i poparzonymi. Oznacza to spadek ilości wypadków z ofiarami śmiertelnymi oraz wzrost ilości zagrożeń miejscowych – których było więcej o prawie 1/4 – i wypadków z rannymi i poparzonymi – o 16,1%.

Informacje dotyczące działalności Państwowej Straży Pożarnej w Powiecie Przysuskim w zakresie zagrożeń miejscowych oraz wypadków z ludźmi w roku 2013 w porównaniu do roku 2006 prezentuje tabela 3.9.

Tabela 3.9

**Działalność Państwowej Straży Pożarnej w zakresie miejscowych zagrożeń
oraz wypadków z ludźmi w Powiecie Przysuskim w roku 2006 i 2013**

Lata	Miejscowe zagrożenia			Wypadki z ludźmi		Ratownicy biorący udział w akcjach
	Ogółem	małe	lokalne	ofiary śmiertelne	ranni i poparzeni	
2013	377	30	346	5	36	1772
2006	305	303	1	6	31	1205

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

3.5. Kultura

W pięciu gminach Powiatu Przysuskiego funkcjonują ośrodki kultury, tę funkcję pełnią:

- ✓ Gminny Ośrodek Kultury w Borkowicach
- ✓ Gminny Ośrodek Kultury w Gielniowie
- ✓ Wiejskie Centrum Kultury w Przysławowicach Dużych,
- ✓ Dom Kultury w Przysusze,
- ✓ Gminne Centrum Kultury w Wieniawie
- ✓ oprócz wymienionych ośrodków kultury na terenie Powiatu Przysuskiego działają świetlice wiejskie

Warte zauważenia jest rozwinięte kultywowanie folkloru i kultury ludowej na terenie Powiatu Przysuskiego, w szczególności w gminach Rusinów i Odrzywół. Jedną z uczestniczek zespołu ludowego *Zakukała Kukulecka* została odznaczona srebrnym krzyżem za zasługi na rzecz krzewienia kultury ludowej. Zespoły ludowe z terenu obu gmin odnoszą sukcesy podczas przeglądów kapel i zespołów ludowych.

Na terenie Powiatu Przysuskiego funkcjonowało w badanym okresie 19 bibliotek co oznacza iż jedna biblioteka przypadała na 2 262 mieszkańców Powiatu. W mieście Przysucha działają 2 biblioteki i 1 filia biblioteczna, zaś na wsi 7 bibliotek gminnych i 9 filii bibliotecznych. W porównaniu do poprzedniego okresu programowania została otwarta 1 nowa biblioteka. Księgozbiór wszystkich bibliotek Powiatu Przysuskiego wyniósł 196,4 tysięcy woluminów, co oznacza wzrost o blisko 1/3 (29,2% i 44,4 tysięcy woluminów) w porównaniu do roku 2006. Nieznacznie spadła liczba czytelników, przy jednoczesnym wzroście liczby wypożyczeń a w konsekwencji również liczby wypożyczeń na 1 czytelnika. W roku 2006 czytelnikami bibliotek w Powiecie Przysuskim było 6 394 osoby, które dokonały 102,2 tysięcy wypożyczeń, co daje średnią 16,0 książek na jednego czytelnika biblioteki w ciągu roku. W roku 2014 liczba czytelników spadła do 6 260 osób – spadek o 2,1%, liczba wypożyczeń nieznacznie spadła do 101,4 tysięcy (tj. o 0,8%), zaś przeciętna liczba książek przeczytanych przez jednego czytelnika bibliotek wyniosła 16,2 to jest o blisko 1,25% więcej. Na tle spadku czytelnictwa w podregionie radomskim, województwie mazowieckim oraz całej Polsce, ta tendencja napawa optymizmem, szczególnie że proces ten następuje w okresie intensywnej digitalizacji zasobów intelektualnych oraz dominacji kultury obrazko-

wej, które to czynniki bardzo negatywnie wpływają na poziom czytelnictwa. Co również istotne czytelnictwo w Powiecie Przysuskim jest na wyższym poziomie niż w większość powiatów ościennych w podregionie radomskim.

Szczegółowe informacje na temat funkcjonowania bibliotek publicznych w Powiecie Przysuskim przedstawia tabela 3.10.

Tabela 3.10

Funkcjonowanie bibliotek publicznych w Powiecie Przysuskim w roku 2006 i 2013

Lata	Biblioteki	Księgozbiór w tys. woluminów	Czytelnicy	Wypożyczenia		Ludności na 1 bibliotekę
				w tys. woluminów	na 1 czytelnika	
2014	19	196,4	6 260	101,4	16,2	2 262
2006	18	152,0	6 394	102,2	16,0	2 430

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2014*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2014; *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy 2007*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2007

Powiat Przysuski może się poszczycić istnieniem na swoim terenie jednej placówki muzealnej – Muzeum im. Oskara Kolberga w Przysusze. W roku 2013 w Muzeum im. Oskara Kolberga w Przysusze zorganizowane zostały 4 wystawy czasowe własne oraz 3 wystawy obce. W badanym okresie bardzo istotnie wzrosła liczba zwiedzających w stosunku do poprzedniego okresu programowania. Wyniosła ona 3 510 i była o niemal 3/4 wyższa niż 7 lat temu (tj. o 74,4%). W tej liczbie w zorganizowanych grupach muzeum odwiedziło 1 770 uczniów młodzieży szkolnej – ponad półtorakrotnie więcej niż w poprzednim okresie programowania (tj. o 53,5%).

Poważną słabą stroną Powiatu Przysuskiego w sferze kultury są kina. Działalność nie prowadzi obecnie żadne kino, a jedyne, które funkcjonowało jeszcze w 2006 roku zostało zamknięte. Posiadało ono widownię na 222 osób, a w roku 2006 odbyło się w nim jedynie 19 seansów. Kino zostało odwiedzone przez 1 781 widzów co oznacza przeciętnie 94 osoby na 1 seans. Obecnie dwa najbliższe kina dostępne dla mieszkańców powiatu znajdują się w Radomiu.

3.6. Organizacje pozarządowe

Bardzo istotnym elementem sfery społecznej Powiatu Przysuskiego są funkcjonujące na jego terenie organizacje pozarządowe realizujące cele i działania ukierunkowane na rozwiązywanie problemów społecznych. Zdecydowana większość z nich ma lokalny i podregionalny zasięg działania, co oznacza iż ich funkcjonowanie będzie wspierało realizację celów dokumentu *Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016 – 2022*. Ponadto na terenie Powiatu funkcjonują oddziały terenowe organizacji ogólnopolskich, a także jedna organizacja posiadająca swoje jednostki w każdej gminie – Ochotnicza Straż Pożarna.

Informacje na temat podmiotów trzeciego sektora, działających w sferze społecznej na rzecz mieszkańców Powiatu Przysuskiego zawiera tabela 3.12.

Tabela 3.12

Organizacje pozarządowe działające na rzecz mieszkańców Powiatu Przysuskiego

Lp.	Wyszczególnienie	Charakterystyka działań
1	Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym <i>Pomóż Mi Być</i>	<p>Celem stowarzyszenia jest udzielanie wszechstronnej pomocy osobom niepełnosprawnym oraz ich rodzinom poprzez podejmowanie działań na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, tworzenie warunków dla ich adaptacji do środowiska oraz prowadzenie Niepublicznego Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Przysusze.</p> <p>Obszary działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych ✓ Turystyka i krajoznawstwo, wypoczynek dzieci i młodzieży
2	Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Ich Rodzin <i>Przyjacieł</i>	<p>Celem stowarzyszenia jest integracja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych. Wszechstronna pomoc osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom oraz osobom w trudnej sytuacji życiowej.</p> <p>Obszary działań</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Działalność charytatywna, pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych i osób w wieku emerytalnym ✓ Ochrona zdrowia ✓ Upowszechnianie i ochrona praw konsumentów, działalność na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechnianie i ochrona praw dziecka ✓ Działalność na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, promocja zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy ✓ Pomoc w samozatrudnieniu, wspieranie przedsiębiorczości ✓ Oferowanie miejsc pracy osobom bezrobotnym, organizowanie zatrudnienia, ułatwianie dostępu do ofert pracy ✓ Doradztwo zawodowe, szkolenia, podnoszenie kwalifikacji ✓ Reprezentowanie bezrobotnych i grup zawodowych ✓ Działalność na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami, działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych, promocja i organizacja wolontariatu ✓ Wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej i sportu, turystyka i krajoznawstwo, wypoczynek dzieci i młodzieży ✓ Bezpieczeństwo publiczne

3	Fundacja Razem	<p>Prowadzona działalność w zakresie</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób ✓ działalności charytatywnej ✓ podtrzymania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości kulturowej ✓ działalności na rzecz mniejszości narodowych ✓ ochrony i promocji zdrowia ✓ działania na rzecz osób niepełnosprawnych ✓ działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości ✓ działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych ✓ nauki, edukacji, oświaty i wychowania ✓ krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży ✓ kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji ✓ upowszechniania kultury fizycznej i sportu, ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego ✓ porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym
4	Towarzystwo Kulturalne im. Oskara Kolberga w Przysusze	<p>Prowadzone działania</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ utrwalanie i popularyzowanie dziejów miasta i powiatu, ✓ gromadzenie, opracowywanie i upowszechnianie materiałów i dokumentów dotyczących historii miasta i powiatu, ✓ opiekowanie się miejscami i obiektami związanymi z historią ✓ inicjowanie i organizowanie działań na rzecz ochrony środowiska i pomników przyrody, ✓ popieranie podejmowanie i rozwiązywanie bieżących inicjatyw indywidualnych i zbiorowych zmierzających do ożywienie kulturalnego i społecznego miasta i powiatu. <p>Obszary działań</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Przewycięzanie trudnych sytuacji życiowych, działalność wspierająca ✓ Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego ✓ Działalność międzynarodowa, wspólnoty lokalne, aktywność społeczna ✓ Tożsamość, tradycja narodowa ✓ Turystyka i krajoznawstwo, wypoczynek dzieci i młodzieży

5	Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych w Powiecie Przysuskim	Obszary działania <ul style="list-style-type: none"> ✓ Działalność międzynarodowa, wspólnoty lokalne, aktywność społeczna
6	Stowarzyszenie Grupa Razem	Cele stowarzyszenia <ul style="list-style-type: none"> ✓ Promowanie i pielęgnowanie, kultury narodowej, lokalnych tradycji, historii i atrakcji regionu. ✓ Wspieranie i prowadzenie inicjatyw na rzecz osób niepełnosprawnych. ✓ Interwencja w przypadkach łamania praw obywatelskich. ✓ Pomoc członkom stowarzyszenia oraz osobom, które zwracają się o pomoc w sprawach ich dotyczących wobec organów administracji rządowej i samorządowej oraz ochrona ich interesów wobec tych organów, łącznie z reprezentowaniem przed tymi organami na podstawie udzielonego pełnomocnictwa. ✓ Udzielanie pomocy informacyjnej, organizacyjnej, doradczej i prawnej członkom stowarzyszenia oraz osobom, które po taką pomoc zwracają się do stowarzyszenia. ✓ Wspieranie współpracy społecznej również międzynarodowej na rzecz budowy i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz upowszechniania nowatorskich rozwiązań problemów społecznych.
7	Ochotnicza Straż Pożarna	Misja <ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom oraz współdziałanie w tym zakresie z Państwową Strażą Pożarną, organami samorządowymi i innymi podmiotami. 2. Udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska oraz innych klęsk i zdarzeń. 3. Informowanie ludności o istniejących zagrożeniach pożarowych i ekologicznych oraz sposobach ochrony przed nimi. 4. Rozwijanie wśród członków ochotniczej straży pożarnej kultury fizycznej i sportu oraz prowadzenia działalności kulturalno-oświatowej i rozrywkowej. 5. Wykonywanie innych zadań wynikających z przepisów o ochronie przeciwpożarowej. 6. Działania na rzecz ochrony środowiska. Obszary działań <ul style="list-style-type: none"> ✓ Przewycięzanie trudnych sytuacji, pomoc ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen ✓ Bezpieczeństwo publiczne (ratownictwo i ochrona ludności)
8	Towarzystwo Edukacji Muzycznej – Młodzieżowa Orkiestra Dęta	Obszary działań <ul style="list-style-type: none"> ✓ Nauka, kultura, ekologia (kultura, sztuka, ochrona dziedzictwa narodowego; muzyka; edukacja kulturalna)

9	Stowarzyszenie Chóru Nauczycielskiego <i>Canto</i> w Przysusze	<p>Misja</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Popularyzowanie różnych rodzajów muzyki wokalne. 2. Kulturowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego regionu poprzez organizowanie koncertów dla społeczności lokalnej. 3. Prezentowanie regionu i jego dorobku kulturowego na imprezach okolicznościowych, gminnych, powiatowych, wojewódzkich, krajowych i międzynarodowych 4. Współorganizowanie imprez o charakterze kulturalnym. 5. Organizacja i realizacja regionalnych imprez kulturalnych mających na celu integrację kulturą społeczeństwa. 6. Przygotowywanie wydawnictw (programy koncertów, foldery) propagujących działalność Stowarzyszenia. 7. Udział w przeglądach (festiwalach, konkursach) chórów. 8. Organizowanie i realizowanie koncertów muzyki kościelnej w porozumieniu z instytucjami Kościoła. 9. Współpraca z innymi stowarzyszeniami kulturalnymi. <p>Obszary działań</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Nauka, szkolnictwo wyższe, edukacja, oświata i wychowanie, kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, muzyka ✓ Podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości, rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej
10	Polski Związek Niewidomych - Koło w Przysusze	<p>Obszary działań</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych
11	Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej <i>Olimp</i>	<p>Misja</p> <p>Popularyzacja kultury fizycznej i sportu.</p> <p>Obszary działań</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej i sportu
12	Polski Czerwony Krzyż Zarząd Rejonowy	<p>Prowadzone działania</p> <p>Działania na rzecz osób potrzebujących pomocy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Honorowe Krwiodawstwo 2. Pomoc rzeczowa 3. Organizowanie wypoczynku dla dzieci <p>Obszary działań</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Działalność charytatywna, pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans ✓ Ochrona i promocja zdrowia

13	Stowarzyszenie Przysuskich Inicjatyw Gospodarczych	<p>Obszary działań</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Przeciwdziałanie bezrobociu, działalność wspomagająca rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości ✓ Działalność międzynarodowa, wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych
14	Caritas Parafii p.w. Miłosierdzia Bożego w Przysusze	<p>Obszary działań</p> <p>Przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans</p>
15	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym Przysucha	<p>Misja</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie rehabilitacji i hipoterapii. 2. Integracja młodzieży niepełnosprawnej ze środowiskami ludzi zdrowych. 3. Rehabilitacja dzieci z wadami postawy. 4. Rehabilitacja dzieci po urazach. <p>Prowadzone działania</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hipoterapia. Prowadzenie zajęć z dziećmi niepełnosprawnymi (wady postawy, autyzm - rehabilitacja na koniu). 2. Zajęcia integracyjne dzieci zdrowych i niepełnosprawnych. 3. Zimowe zajęcia z dziećmi - jazda konna, hipoterapia, kuligi. 4. Organizowanie letniego obozu integracyjnego.
16	Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Oddział Miejsko-Gminny w Przysusze	<p>Obszary działań</p> <p>Przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych oraz osób w wieku emerytalnym</p>
17	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział w Przysusze	<p>Obszary działań</p> <p>Turystyka i krajoznawstwo, wypoczynek dzieci i młodzieży</p>
18	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju i Promocji Gminy Borkowice	<p>Prowadzone działania</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aktywizacja środowiska lokalnego, ✓ promowanie walorów gminy Borkowice, ✓ szerzenie świadomości obywatelskiej i ekologicznej, ✓ wspieranie rozwoju kulturalnego, oświatowego i turystycznego, ✓ gromadzenie, opracowywanie i upowszechnianie materiałów i dokumentów dotyczących historii regionu i współczesnego życia mieszkańców.
19	Stowarzyszenie Z Nadzieją w Przyszłość	Brak danych

20	Stowarzyszenie Gmina Klwów - Wspólne Marzenia	<p>Prowadzone działania</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywizacja społeczna i gospodarcza gminy Klwów 2. Przyczynianie się do podnoszenia poziomu edukacji i kultury 3. Inicjowanie działań na rzecz ochrony środowiska i zabytków architektury i krajobrazu 4. Wspieranie wszelkich form współpracy z samorządem lokalnym różnych szczebli 5. Podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania bezrobociu i zjawisku patologii społecznej 6. Działalność na rzecz zwiększenia aktywności kobiet w życiu społecznym i gospodarczym 7. Inicjowanie działań na rzecz aktywnych form wypoczynku 8. Wspieranie wszelkich inicjatyw społecznych, dobroczynności, ochrony zdrowia i pomocy społecznej 9. Wspieranie działalności kulturowo oświatowej 10. Wspieranie działalności w zakresie kultury fizycznej i sportu 11. Wspieranie inicjatyw na rzecz bezpieczeństwa, porządku i estetyki wsi 12. Wyrównywanie szans w dostępie do edukacji, dóbr kultury, nauki i techniki dzieci i młodzieży 13. Wspieranie i organizowanie działań na rzecz edukacji młodzieży, kształcenia ustawicznego osób dorosłych 14. Pomoc dla niepełnosprawnych i ich rodzin 15. Pomoc dla osób starszych, chorych i opuszczonych 16. Pomoc i organizacja wolontariatu 17. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego 18. Wspieranie inicjatyw dla społeczności lokalnej.
21	Stowarzyszenie Babska Rzeczpospolita Klwów	Brak danych
22	Spółdzielnia Socjalna Oaza	<p>Obszary działań</p> <p>Przeciwdziałanie bezrobociu, działalność na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym</p>
23	Stowarzyszenie Oświatowe Gminy Klwów	<p>Obszary działań</p> <p>Nauka, szkolnictwo wyższe, edukacja, oświata i wychowanie</p>
24	Stowarzyszenie na rzecz Promocji i Rozwoju Gminy Klwów	<p>Obszary działań</p> <p>Działalność międzynarodowa, działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych</p>
25	Stowarzyszenie Kulturalno- Oświatowe Ziemi Odrzywolskiej	<p>Obszary działań</p> <p>Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego</p>

26	Stowarzyszenie Blask	<p>Prowadzone działania</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Promowanie zdrowego trybu życia oraz podejmowanie inicjatyw w zakresie rozwoju kultury fizycznej i sportu poprzez upowszechnianie zajęć sportowych, prowadzenie klubu sportowego, organizacji rozrywek sportowych i wspieranie powstawania obiektów rekreacyjnych i sportowych. 2. Promowanie i pielęgnowanie, kultury narodowej, lokalnych tradycji, historii i atrakcji regionu. 3. Zachęcanie mieszkańców do uczestnictwa w życiu publicznym. 4. Interwencja w przypadku łamania praw obywatelskich. 5. Pomoc członkom stowarzyszenia oraz osobom, które zwrócić się o pomoc w sprawach ich dotyczących wobec organów administracji rządowej i samorządowej na szczeblu, lokalnym, powiatowym, wojewódzkim i krajowym oraz ochrona ich interesów wobec tych organów, łącznie z reprezentowaniem przed tymi organami na podstawie udzielonego pełnomocnictwa. 6. Udzielanie pomocy informacyjnej, organizacyjnej, doradczej i prawnej członkom stowarzyszenia oraz osobom, które po taką pomoc zwrócić się do stowarzyszenia. 7. Wspieranie współpracy społecznej również międzynarodowej w regionie na rzecz wprowadzania i utrwalania przemian demokratycznych, budowy i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz upowszechniania nowatorskich rozwiązań problemów społecznych. 8. Wspieranie aktywności mieszkańców. 9. Wspieranie inicjatyw na rzecz osób niepełnosprawnych. 10. Inicjowanie aktywności młodych ludzi na rzecz społeczności lokalnej, oraz wspieranie i prowadzenie inicjatyw na rzecz dzieci i młodzieży. 11. Aktywizacja społeczna i zawodowa osób wykluczonych. 12. Podejmowanie działań na rzecz ochrony środowiska naturalnego i ochrony zwierząt. 13. Podejmowanie działań na rzecz ochrony zabytków znajdujących się w regionie. 14. Wspieranie inicjatyw społecznych na rzecz budowy nowych i modernizacji istniejących dróg, ścieżek rowerowych, sieci kanalizacyjnych i wodociągowych, sieci telekomunikacyjnych, placówek edukacyjnych i kulturalnych.
27	Stowarzyszenie Wzajemna Pomoc	<p>Obszary działań</p> <p>Przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans</p>
28	Stowarzyszenie Chili-Babki z Potwora	Brak danych

29	Lokalna Grupa Działania <i>Wszyscy Razem</i>	Obszary działań Działalność międzynarodowa, działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych
30	Stowarzyszenie <i>Józefinki</i>	Prowadzone działania <ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywizacja społeczna i gospodarcza mieszkańców wsi Rusinów gminy Rusinów 2. Przyczynianie się do podnoszenia poziomu edukacji i kultury 3. Inicjowanie działań na rzecz ochrony środowiska oraz zabytków architektury i krajobrazu 4. Wspieranie wszelakich form współpracy z samorządem lokalnym różnych szczebli 5. Podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania bezrobociu i zjawisku patologii społecznej 6. Działalność na rzecz zwiększenia aktywności kobiet w życiu społecznym i gospodarczym 7. Podejmowanie i inicjowanie działań na rzecz aktywnych form wypoczynku 8. Wspieranie wszelkich inicjatyw społecznych, dobroczynności, ochrony zdrowia i pomocy społecznej 9. Wspieranie działalności kulturalno-oświatowej 10. Wspieranie działalności w zakresie kultury fizycznej i sportu 11. Wspieranie inicjatyw na rzecz bezpieczeństwa, porządku i estetyki wsi 12. Wyrównywanie szans w dostępie do edukacji, dóbr kultury, nauki i techniki dzieci i młodzieży 13. Wspieranie i organizowanie działań na rzecz edukacji młodzieży, kształcenia ustawicznego osób dorosłych 14. Pomoc dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin 15. Pomoc dla osób starszych, chorych i opuszczonych 16. Promocja i organizacja wolontariatu 17. Wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych i grup obywatelskich 18. Wspieranie inicjatyw ważnych dla społeczności lokalnej.
31	Stowarzyszenie Oświatowe <i>Wieniawa</i>	Obszary działań Nauka, szkolnictwo wyższe, edukacja, oświata i wychowanie
32	Stowarzyszenie Abstynentów Klubu <i>OPOKA</i>	Cele Klubu <ol style="list-style-type: none"> 1) Niesienie pomocy członkom Klubu i rodzinom z problemem alkoholowym. 2) Wspieranie w dążeniu do utrzymania abstynencji. 3) Propagowanie ruchu trzeźwościowego wśród społeczeństwa naszego kraju.

		<p>4) Uczenie się życia w duchu trzeźwości.</p> <p>5) Rozwijanie u członków Klubu pożytecznych i satysfakcjonujących zainteresowań.</p> <p>6) Profilaktyka i współpraca z młodzieżą.</p> <p>7) Udzielanie pomocy osobom niepełnosprawnym, starszym.</p> <p>8) Podejmowanie działań w kierunku jak najwszechstronnej rehabilitacji leczenia osób niepełnosprawnych.</p> <p>9) Współpraca z organizacjami i stowarzyszeniami skupiającymi emerytów, seniorów, osoby starsze.</p> <p>10) Działalność na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym</p>
33	Stowarzyszenie Pszczelarzy Ziemi Przysuskiej	Brak danych
34	Stowarzyszenie <i>Planeta Kobiet</i> z Kadzi	<p>1) Wsparcie społecznej aktywności kobiet, w tym przede wszystkim kobiet z grup ryzyka, zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym</p> <p>2) Wsparcie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju ekonomicznego i społecznego kobiet</p> <p>3) Promocja i wspomaganie nauki, edukacji, wyrównywanie szans edukacyjnych kobiet umożliwiających im wejście i powrót na rynek pracy oraz na aktywny udział w życiu społecznym</p> <p>4) Promocja i wspomaganie rozwoju gospodarczego, w tym rozwoju przedsiębiorczości kobiet</p> <p>5) Promocja i propagowanie zdrowego trybu życia, poprzez promowanie sportu, rekreacji i aktywnego wypoczynku kobiet i ich rodzin</p> <p>6) Promocja zatrudnienia, aktywizacja zawodowa bezrobotnych kobiet, przeciwdziałanie i zwalczanie bezrobocia zwłaszcza wśród ludzi młodych, wspieranie przekwalifikowania się kobiet (w tym z działalności rolniczej)</p> <p>7) Promocja i wspieranie działań na rzecz integracji i współpracy lokalnej, regionalnej, krajowej i międzynarodowej kobiet</p> <p>8) Pomoc społeczna, w tym pomoc kobietom i ich rodzinom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych kobiet i ich rodzin</p> <p>9) Promocja i wspieranie rozwoju szeroko pojętej kultury w tym między innymi podtrzymywanie i ochrona tradycji narodowej i regionalnej, dóbr kultury, pielęgnowanie polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej</p> <p>10) Promocja i ochrona środowiska naturalnego</p> <p>11) Pomoc osobom niepełnosprawnym, integracja zawodowa i społeczna kobiet, osób niepełnosprawnych oraz członków ich rodzin</p>

		12) Upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działania wspomagające rozwój demokracji i włączenia kobiet w proces decyzyjny
35	Stowarzyszenie <i>Gospodie z Przysławowic Dużych</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywizacja społeczna i gospodarcza mieszkańców wsi Przysławowice Duże w gminie Klwów 2. Przyczynianie się do podnoszenia poziomu edukacji i kultury 3. Inicjowanie działań na rzecz ochrony środowiska 4. Wspieranie wszelkich form współpracy z samorządem lokalnym różnych szczebli 5. Podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania bezrobociu i zjawiska patologii społecznej 6. Działalność na rzecz zwiększenia aktywności kobiet w życiu społecznym i gospodarczym 7. Wspieranie wszelkich inicjatyw społecznych, dobroczynności, ochrony zdrowia i pomocy społecznej 8. Wspieranie działalności kulturalno-oświatowej 9. Wspieranie działalności w zakresie kultury fizycznej i sportu 10. Wspieranie inicjatyw na rzecz bezpieczeństwa, porządku i estetyki wsi 11. Wyrównywanie szans w dostępie do edukacji, dóbr kultury, nauki i techniki dzieci i młodzieży 12. Wspieranie i organizowanie działań na rzecz edukacji młodzieży i kształcenia ustawicznego osób dorosłych 13. Pomoc dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin 14. Pomoc dla osób starszych, chorych i opuszczonych 15. Pomoc i organizacja wolontariatu 16. Wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych o grup obywatelskich 17. Wspieranie inicjatyw ważnych dla społeczności lokalnej i darczyńców
36	Stowarzyszenie <i>Wystrzałowe Babki z Sulgostowa</i>	<p>Misja</p> <p>Tworzenie warunków do wszechstronnego rozwoju kobiet i ich rodzin, poprzez tworzenie warunków do aktywnego, opartego na dostępie do informacji i wiedzy o życiu zawodowym oraz na niesieniu pomocy w trudnych sytuacjach życiowych i zawodowych</p> <p>Obszary działania</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Wspieranie społecznej aktywności kobiet, w tym przede wszystkim z grup ryzyka, zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym 2) Wspieranie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju ekonomicznego i społecznego kobiet 3) Promocje i wspomaganie nauki, edukacji, wyrównywanie szans edukacyjnych kobiet umożliwiających im wejście i po-

		<p>wrót na rynek pracy oraz na aktywny udział w życiu społecznym</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) Promocja i wspomaganie rozwoju gospodarczego, w tym rozwoju przedsiębiorczości kobiet 5) Promocja i propagowanie zdrowego stylu życia, poprzez promowanie sportu, rekreacji i aktywnego wypoczynku kobiet i ich rodzin 6) Promocja zatrudnienia, aktywizacja zawodowa bezrobotnych kobiet, przeciwdziałanie i zwalczanie bezrobocia zwłaszcza wśród ludzi młodych, wspieranie przekwalifikowania się kobiet (w tym z działalności rolniczej) 7) Promocja i wspieranie działań na rzecz integracji i współpracy lokalnej, regionalnej, krajowej i międzynarodowej kobiet 8) Pomoc społeczna, w tym pomoc kobietom i ich rodzinom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych kobiet i ich rodzin 9) Promocja i wspieranie rozwoju szeroko pojętej kultury w tym między innymi podtrzymywanie i ochrona tradycji narodowej i regionalnej, dóbr kultury, pielęgnowanie polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej 10) Promocja i ochrona środowiska naturalnego 11) Pomoc osobom niepełnosprawnym, integracja zawodowa i społeczna kobiet, osób niepełnosprawnych oraz członków ich rodzin 12) Upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działania wspomagające rozwój demokracji i włączenia kobiet w proces decyzyjny.
37	Stowarzyszenie Kobiety Kreatywnych na Plus z Ulowa	Brak danych
38	Stowarzyszenie <i>Babska Rzeczpospolita</i> z Kłwowa	<p>Obszary działania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wspieranie społecznej aktywności kobiet, w tym z grup społecznie zagrożonych marginalizacją lub wymagających szczególnego wsparcia 2. Wspieranie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju ekonomicznego kobiet 3. Promocja i wspomaganie nauki, edukacji, wyrównywania szans edukacyjnych kobiet, umożliwiających im wejście i powrót na rynek pracy oraz aktywny udział w życiu społecznym 4. Promocja i propagowanie zdrowego stylu życia, poprzez promowanie sportu, rekreacji i aktywnego wypoczynku 5. Podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania bezrobociu i zjawisku patologii społecznej 6. Działalność na rzecz zwiększenia aktywności kobiet w życiu społecznym i gospodarczym

		<ol style="list-style-type: none"> 7. Promocja i wspieranie działań na rzecz integracji i współpracy międzynarodowej kobiet 8. Pomoc społeczna, w tym pomoc kobietom i ich rodzinom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych kobiet i ich rodzin 9. Promocja i wspieranie rozwoju szeroko pojętej kultury w tym m.in. podtrzymywanie i ochrona tradycji narodowej i regionalnej, dóbr kultury, pielęgnowanie polskości oraz świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej 10. Promocja i ochrona środowiska naturalnego 11. Pomoc osobom niepełnosprawnym, integracja zawodowa i społeczna kobiet, osób niepełnosprawnych, integracja zawodowa i społeczna kobiet, osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin 12. Upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działania wspomagające rozwój demokracji 13. Rozwój wolontariatu 14. Wspieranie rozwoju kobiet mieszkających na wsi 15. Aktywizacja zawodowa i społeczna kobiet z terenów wiejskich 16. Zwiększenie poziomu aktywnego uczestnictwa kobiet w rozwoju ekonomii społecznej 17. Prowadzenie działalności na rzecz lokalnych społeczności 18. Wspieranie aktywności społecznej osób starszych 19. Wspieranie i prowadzenie poradnictwa społecznego, prawnego i medycznego dla kobiet 20. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć.
--	--	--

Źródło: dane Krajowego Rejestru Sądowego oraz portalu www.ngo.pl

3.7. Bezrobocie

Zjawisko bezrobocia jest poważnym problemem społecznym. Wpływa ujemnie na postawy i zachowania osób bezpośrednio dotkniętych bezrobociem, a także członków ich rodzin. Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze na dzień 31 grudnia 2014 roku w Powiecie Przysuskim zarejestrowanych było 4 882 osób bezrobotnych, w tym 2 225 kobiet tj. 45,6%, w tej liczbie było 3 427 długotrwale bezrobotnych, w tym 1 571 kobiet. Udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych był niższy od proporcjonalnego udziału kobiet w całej populacji mieszkańców Powiatu.

Dynamikę zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego prezentują tabela 3.13 i wykres 3.11.

Tabela 3.13

Dynamika zjawiska bezrobocia w Powiecie Przysuskim w latach 2004-2014
(stan na koniec okresu sprawozdawczego)

Rok	Bezrobotni ogółem	w tym	
		kobiety	długotrwale bezrobotni
2004	6 365	2 974	Bd.
2007	5 213	2 578	Bd.
2012	5 646	2 597	3 857
2013	5 594	2 507	3 811
2014	4 882	2 225	3 427

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze

Wykres 3.11 Dynamika zjawiska bezrobocia w Powiecie Przysuskim w latach 2004-2014

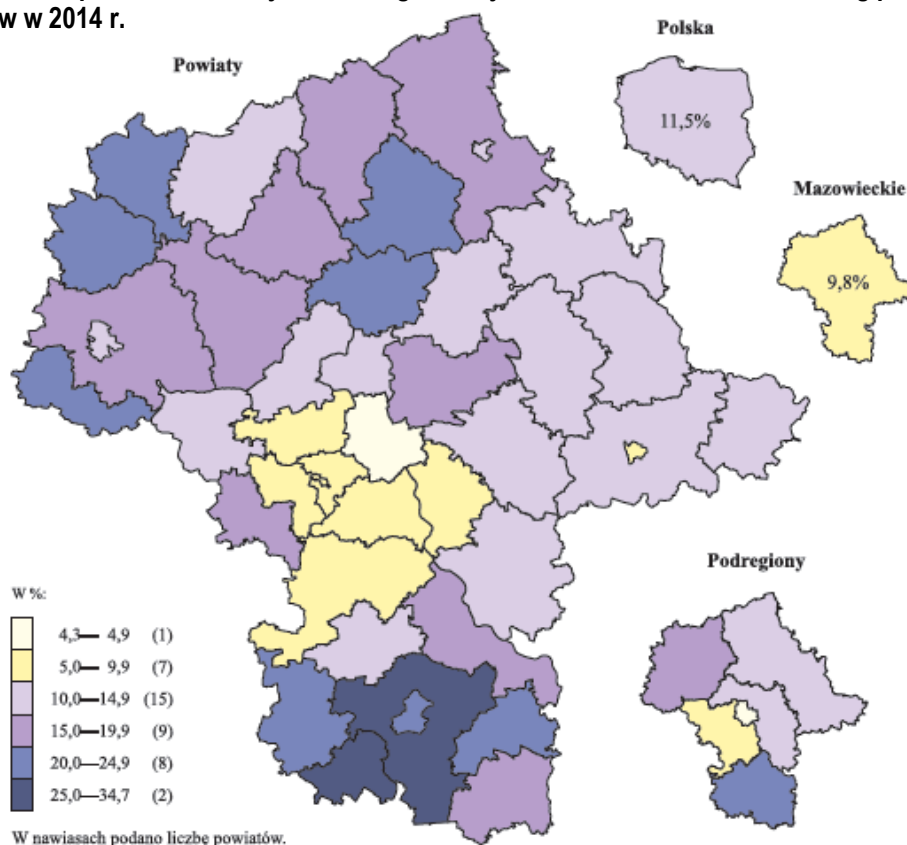
Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze

Analizując dynamikę zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego na przestrzeni ostatnich lat oraz w odniesieniu do sytuacji sprzed 10 lat warto zauważyć kilka istotnych faktów, które mogą mieć wpływ na konstruowanie celów strategii oraz zadań realizacyjnych. Po pierwsze udział kobiet w ogólnej liczbie osób bezrobotnych – w całym analizowanym okresie mimo zmieniającej się koniunktury pozostawał na zbliżonym poziomie około 45% populacji. W tym samym okresie kobiety stanowiły około 51% wszystkich mieszkańców Powiatu Przysuskiego. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w pozostałych powiatach podregionu radomskiego.

W badanym okresie zaobserwowano istotny spadek wskaźnika bezrobocia w Powiecie Przysuskim w stosunku do okresu bazowego (rok 2004). Wskaźnik bezrobocia w ujęciu rok do roku obniżał się w latach 2004-2008, następnie na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku wzrósł na skutek kryzysu całej gospodarki europejskiej, by następnie ponownie zacząć coraz intensywniejszą tendencję spadkową aż do wartości aktualnych.

Niestety mimo spadku wskaźnika bezrobocia Powiat Przysuski ciągle jest w czołówce województwa mazowieckiego pod względem odsetka osób pozostających bez pracy. Sytuację Powiatu Przysuskiego w zakresie poziomu bezrobocia w porównaniu do województwa mazowieckiego i podregionu radomskiego w roku 2014 prezentuje wykres 3.12.

Wykres 3.12 Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie mazowieckim według podregionów i powiatów w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Raport o Sytuacji Społeczno-Gospodarczej Województwa Mazowieckiego w 2014 roku*, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2015

Bardzo istotną informacją dotyczącą zjawiska bezrobocia jest określenie jego struktury. Poniższe tabela i wykresy prezentują strukturę bezrobocia w Powiecie Przysuskim w latach 2004 – 2014 pod względem wieku, posiadanego wykształcenia, posiadanego stażu pracy oraz czasu pozostawania bez pracy.

Dynamikę struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego, pod względem wieku osoby zarejestrowanej, prezentują tabela 3.14 i wykres 3.13.

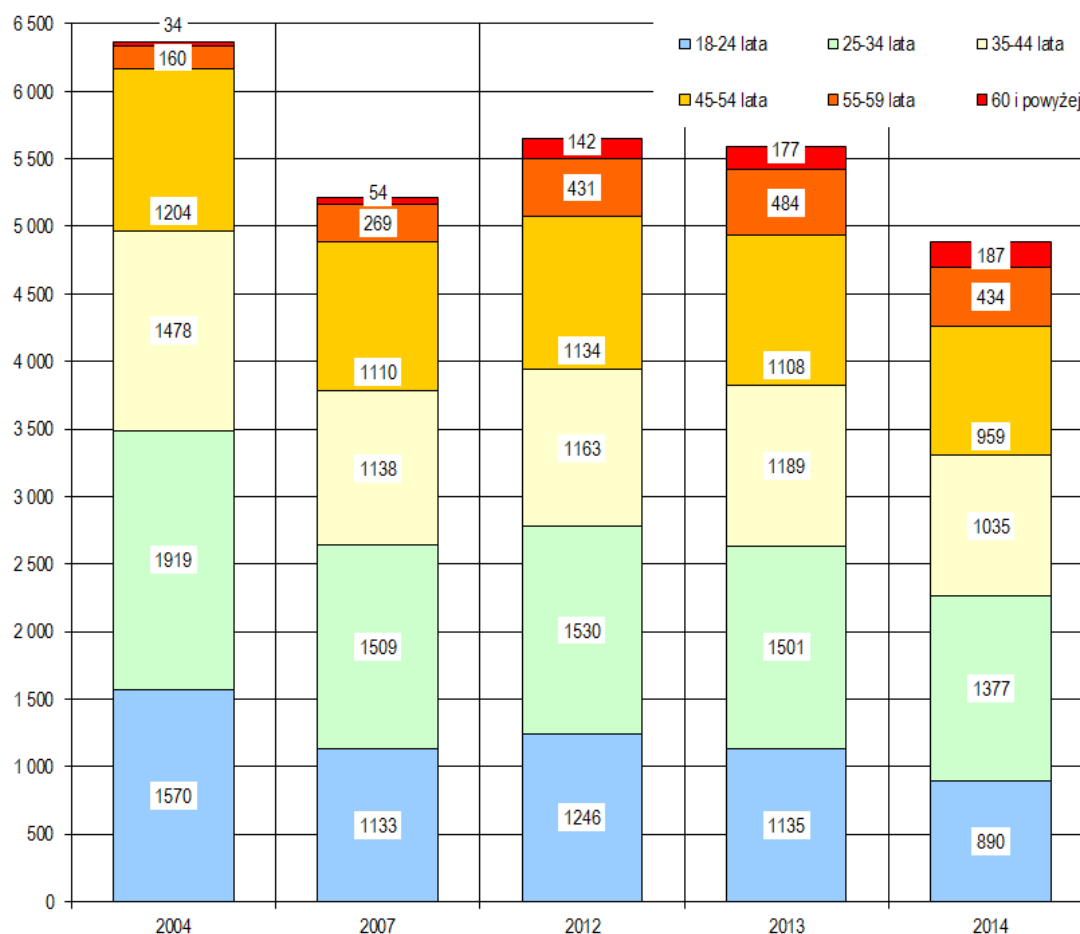
Tabela 3.14

Dynamika struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego pod względem wieku osoby zarejestrowanej w latach 2004-2014

Wyszczególnienie	2004	2007	2012	2013	2014
18-24 lat	1 570	1 133	1 246	1 135	890
25-34 lat	1 919	1 509	1 530	1 501	1 377
35-44 lat	1 478	1 138	1 163	1 189	1 035
45-54 lat	1 204	1 110	1 134	1 108	959
55-59 lat	160	269	431	484	434
60 i powyżej	34	54	142	177	187

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze

Wykres 3.13 Dynamika struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego, pod względem wieku osoby zarejestrowanej w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze

Dynamikę struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego, pod względem poziomu wykształcenia osoby zarejestrowanej, prezentują tabela 3.15 i wykres 3.14.

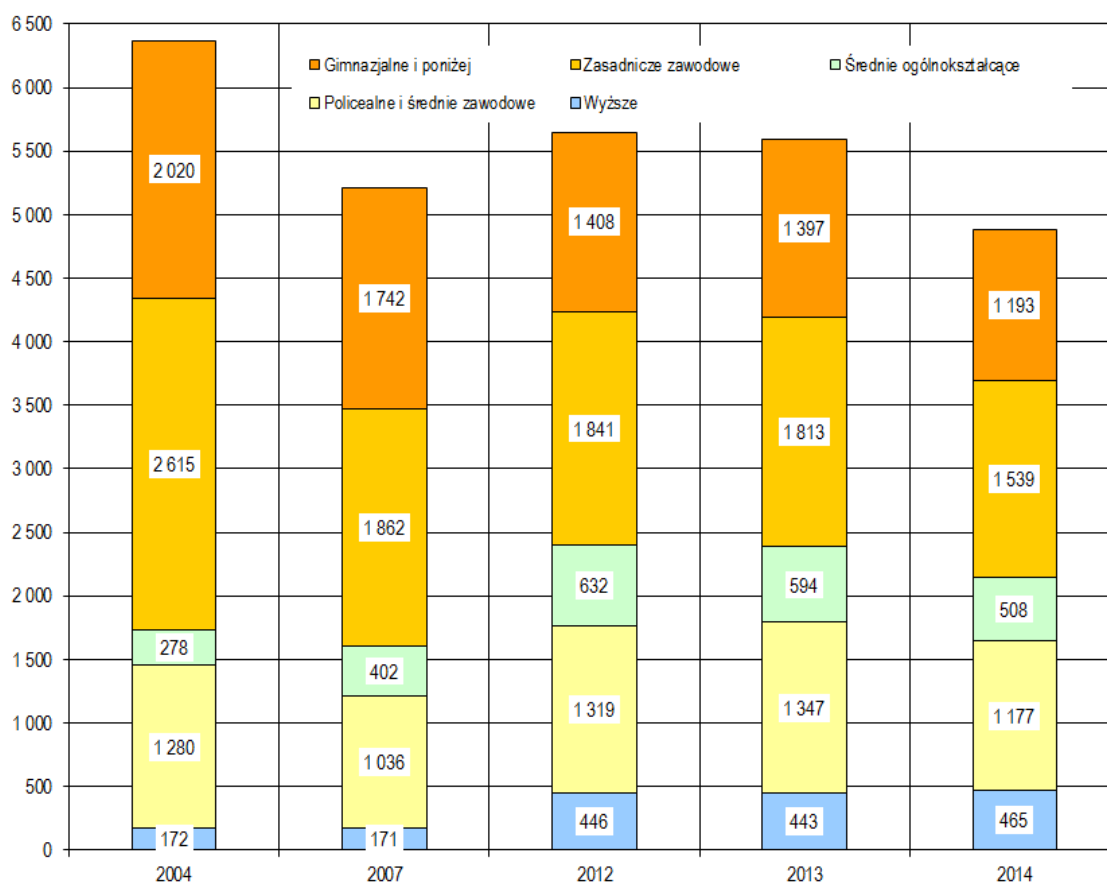
Tabela 3.15

Dynamika struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego pod względem wykształcenia osoby zarejestrowanej w latach 2004-2014

Wyszczególnienie	2004	2007	2012	2013	2014
Wyższe	172	171	446	443	465
Policealne i średnie zawodowe	1 280	1 036	1 319	1 347	1 177
Średnie ogólnokształcące	278	402	632	594	508
Zasadnicze zawodowe	2 615	1 862	1 841	1 813	1 539
Gimnazjalne i poniżej	2 020	1 742	1 408	1 397	1 193

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze

Wykres 3.14 Dynamika struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego, pod względem wykształcenia osoby zarejestrowanej w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze

Dynamikę struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego, pod względem stażu pracy osoby zarejestrowanej, prezentują tabela 3.16 i wykres 3.15.

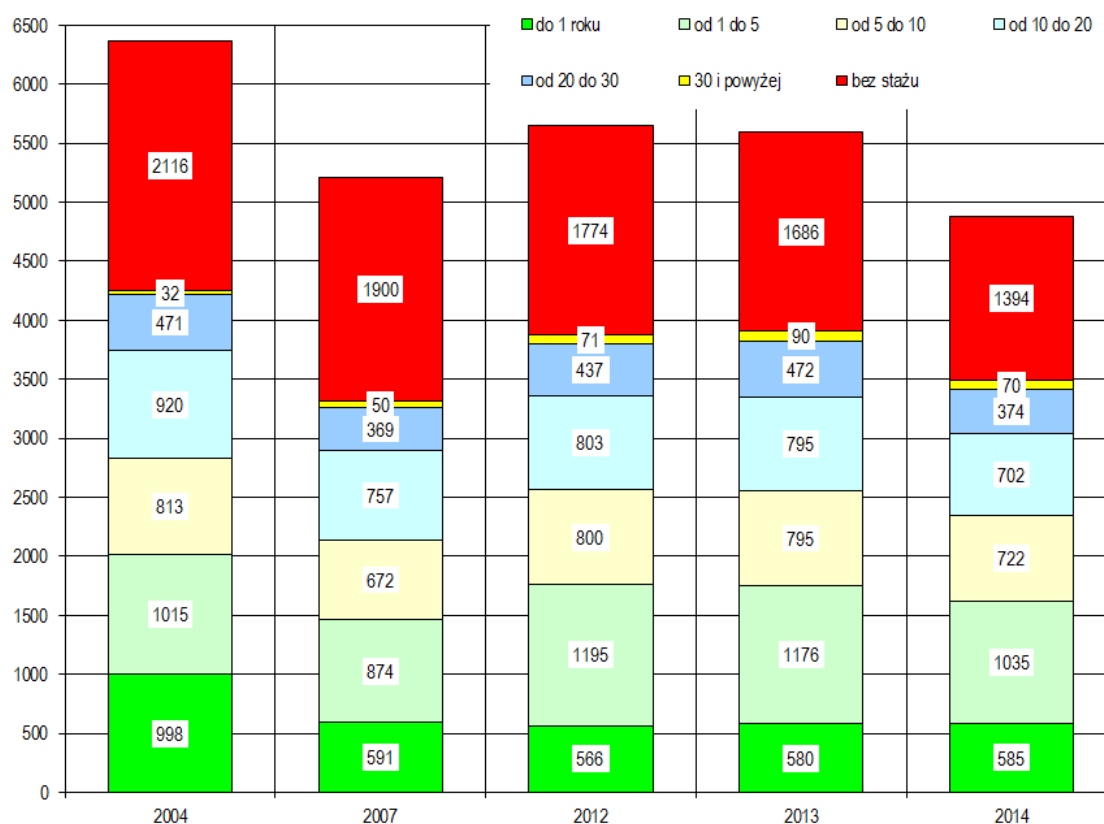
Tabela 3.16

Dynamika struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego pod względem stażu pracy osoby zarejestrowanej w latach 2004-2014

Wyszczególnienie	2004	2007	2012	2013	2014
do 1 roku	998	591	556	580	585
od 1 do 5	1 015	874	1 195	1 176	1 035
od 5 do 10	813	672	800	795	722
od 10 do 20	920	757	803	795	702
od 20 do 30	471	369	437	472	374
30 i powyżej	32	50	71	90	70
bez stażu	2 116	1 900	1 774	1 686	1 394

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze

Wykres 3.15 Dynamika struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego, pod względem stażu pracy osoby zarejestrowanej w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze

Dynamikę struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego, pod względem czasu pozostawania bez pracy osoby zarejestrowanej, prezentują tabela 3.17 i wykres 3.16.

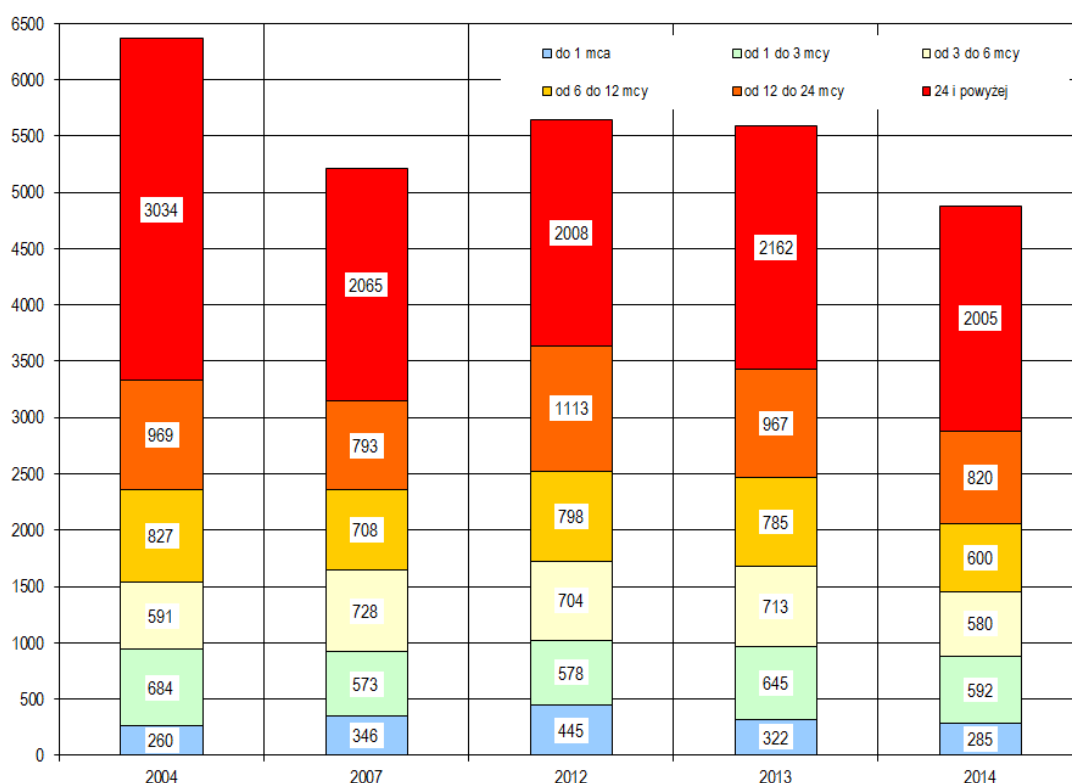
Tabela 3.17

Dynamika struktury zjawiska bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego pod względem czasu pozostawania bez pracy osoby zarejestrowanej w latach 2004-2014

Wyszczególnienie	2004	2007	2012	2013	2014
do 1 mca	260	346	445	322	285
od 1 do 3 mcy	684	573	578	645	592
od 3 do 6 mcy	591	728	704	713	580
od 6 do 12 mcy	827	708	798	785	600
od 12 do 24 mcy	969	793	1 113	967	820
24 i powyżej	3 034	2 065	2 008	2 162	2 005

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze

Wykres 3.16 Dynamika struktury bezrobocia na rynku pracy Powiatu Przysuskiego pod względem czasu pozostawania bez pracy osoby zarejestrowanej w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze

Struktura bezrobocia w kontekście **wieku osoby bezrobotnej** ulega ewolucyjnym zmianom. Przede wszystkim warto zauważyć iż podniósł się o ponad trzy lata z 34,38 do 37,71 lat średni ważony wiek przeciętnego bezrobotnego zarejestrowanego w Powiecie Przysuskim. To oznacza iż średnia ważona wieku wzrosła o blisko 10 procent (9,69%). Sytuacja ta wynika z omówionych wcześniej tendencji demograficznych.

Druga zaobserwowana zmiana to znaczny, ponad siedmiokrotny wzrost udziału osób powyżej 60 roku życia w strukturze bezrobocia. Wiąże się to w największym stopniu ze zmianą wieku emerytalnego oraz większym naciskiem kładzionym na aktywizację zawodową tej grupy, co spowodowało bardziej powszechne jej ujawnienie w statystykach, a przede wszystkim zanik barier ochronnych - zarówno formalnych jak i zwyczajowych – dla osób w okresie poprzedzającym wiek emerytalny co spowodowało wzrost ilości osób bezrobotnych w tej grupie.

Niezmiennie wysoki odsetek osób młodych – od 18 do 34 roku życia – które stanowią w całym analizowanym okresie blisko połowę populacji bezrobotnych wskazuje na konieczność dalszego koncentrowania działań polityki społecznej Powiatu na tej grupie. Warto jednak zauważyć iż w analizowanym okresie nastąpił nieznaczny spadek udziału całej grupy w strukturze bezrobotnych, spowodowany przede wszystkim spadkiem o 1/4 udziału osób z grupy 18-24 lata. Realizacja dalszych działań w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój pozwoli na dalsze pozytywne procesy w odniesieniu do tej grupy. Ma to również znaczenie w kontekście niepokojących trendów demograficznych, które bez wsparcia na rzecz zatrudniania osób młodych będą się umacniały. Trudno bowiem sobie wyobrazić iż osoba młoda nie mogąca znaleźć zatrudnienia będzie wchodziła w kolejne fazy rozwoju rodziny, a co za tym idzie kreowała przyrost naturalny w Powiecie Przysuskim.

W strukturze bezrobocia ze względu na **poziom wykształcenia osoby bezrobotnej** zastryły w analizowanym okresie bardzo istotne zmiany. Przede wszystkim nastąpił skokowy – trzy-i-pół-krotny – przyrost odsetka osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym. Wzrost odnotowano nie tylko w udziale procentowym – z 2,70 do 9,52% - ale również w liczbach bezwzględnych co przy spadku ogólnej liczby osób bezrobotnych o blisko 1/4 jest szczególnie znaczące. Wskazuje to na istotne zmiany na rynku pracy: dyplom magistra, inżyniera czy licencjata nie stanowi już gwarancji zatrudnienia. Rynek docenia obecnie bardziej specjalistów z wybranych dziedzin niż posiadających wyższe wykształcenie humanistyczne, czy absolwentów zbyt licznie reprezentowanych kierunków ekonomicznych.

Drugim istotnym faktem, jest spadek o blisko 1/4 odsetka osób bezrobotnych posiadających wykształcenie zawodowe oraz osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Potwierdza to większe dostosowanie do potrzeb rynku pracy szkół zawodowych z terenu Powiatu Przysuskiego. Niemniej w dalszym ciągu współpraca tych szkół z pracodawcami przy opracowywaniu programów kształcenia jest priorytetem w ramach polityki społecznej Powiatu, ponieważ bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym nadal stanowią najbardziej liczną grupę 31,52% całej populacji osób bezrobotnych. Równocześnie to zjawisko wskazuje na charakter podmiotów gospodarczych operujących na terenie Powiatu Przysuskiego, które koncentrują się na wykorzystaniu taniej, niewykwalifikowanej siły roboczej jako kluczowego czynnika przewagi konkurencyjnej.

W analizowanym okresie ponad dwukrotnie wzrósł odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem średnim ogólnokształcącym. Proces zachodzący w tej grupie jest odwrotny do bezrobotnych z wykształceniem zawodowym (zarówno zasadniczym jak i średnim), wykształcenie średnie nie stanowi żadnej gwarancji uzyskania zatrudnienia a program nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących nie daje kwalifikacji – nawet uniwersalnych – poszukiwanych przez rynek pracy. Ten obszar powinien znaleźć swoje odzwierciedlenie w celach i zadaniach strategii.

W strukturze bezrobocia pod względem **stażu pracy** zdecydowanie dominującą grupą są osoby bezrobotne bez żadnego doświadczenia, które stanowią niespełna 1/3 wszystkich zarejestrowanych oraz osoby o stażu pracy od 1 roku do 5 lat, stanowiące ponad 1/5 populacji. Natomiast najniższy odsetek stanowi grupa osób o największym, trzydziestoletnim i dłuższym stażu pracy. Warto zauważyć iż wydłużył się z 5,71 (pięć lat i 8,5 miesiąca) do 6,38 lat (sześć lat i 4,5 miesiąca) średni ważony staż pracy przeciętnego bezrobotnego zarejestrowanego w Powiecie Przysuskim. To oznacza iż średnia ważona stażu pracy bezrobotnego wzrosła o blisko 12 procent (11,74%). Wynika to ze spadku o blisko 15 procent (14,11%) odsetka osób bez stażu pracy w strukturze osób bezrobotnych oraz spadek ilości osób ze stażem pracy do 1 roku o 1/4 przy jednoczesnym wzroście odsetka osób z przedziału od 1 roku do 5 lat o blisko 1/3 i z przedziału 5 do 10 lat o 15,78%. Ponadto przyczyną był również skokowy – blisko trzykrotnego – przyrostu odsetka osób bezrobotnych ze stażem pracy 30 lat i powyżej, którzy jednak stanowią jedynie marginalny odsetek wszystkich zarejestrowanych.

W analizowanym okresie, w strukturze bezrobocia pod względem **długości czasu pozostawania bez pracy** nastąpiły istotne zmiany. W analizowanym okresie o 8,08% skrócił się średni ważony czas pozostawania bez pracy w Powiecie Przysuskim z 17,43 miesiąca (siedemnaście miesięcy i 13 dni) do 16,02 miesiąca. Jedną z głównych przyczyn tej zmiany jest różnorodność podejmowanych działań na rzecz wszystkich osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy. W konsekwencji liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne przez 24 miesiące i dłużej zmniejszyła się o blisko 1/3 a odsetek tej grupy w całej populacji zarejestrowanych – mimo że nadal jest najwyższy – ale spadł do poziomu około 40%. Zdecydowanie (o 42,9%) zwiększył się odsetek osób bezrobotnych do 1 miesiąca, przy czym stanowi on nadal niewielki odsetek zarejestrowanych (5,84%). Można było zaobserwować również wzrost w strukturze o 1/4 odsetka osób zarejestrowanych od 3 do 6 miesięcy. Pozostałe grupy utrzymują zbliżone poziomy udział w populacji.

Zmiany zwiększające skuteczność funkcjonowania Powiatowego Urzędu Pracy, w tym skuteczność weryfikowania osób rejestrujących się wyłącznie dla ubezpieczenia społecznego, spowodowały skrócenie ich pozostawania w rejestrze bezrobotnych. Równocześnie realizowane projekty i działania współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz ze środków krajowych umożliwiły obniżenie poziomu bezrobocia w Powiecie Przysuskim.

3.8. Pomoc społeczna

Pomoc Społeczna jest jednym z elementów polityki społecznej Powiatu. Głównym realizatorem i koordynatorem polityki społecznej z zakresu pomocy społecznej na terenie powiatu jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Ponadto na potencjał pomocy społecznej składają się:

- ✓ Miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej (Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Przysusze oraz Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej w Borkowicach, Gielniowie, Klwowie, Odrzywole, Potworowie, Rusinowie i Wieniawie)
- ✓ Ośrodki dla młodzieży niedostosowanej społecznie (Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Kolonii Ossa, Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Kolonii Szczerbac-

- kiej, Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Rusinowie Koneckim, Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Goździkowie)
- ✓ Ośrodek dla młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym (Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Goździkowie)
- ✓ Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Przysusze,
- ✓ Warsztaty Terapii Zajęciowej w Lipinach i w Borkowicach,
- ✓ W systemie pomocy społecznej funkcjonuje również orzekanie o niepełnosprawności realizowane przez Powiatowy Zespół Orzekania o Niepełnosprawności z Radomia,
- ✓ Ponadto wspierane są programy socjalne organizacji pozarządowych..

Ośrodki pomocy społecznej realizują zadania statutowe wynikające z ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 15 kwietnia 2004 r., Nr 64, poz. 593, ze zm.) i przepisów wykonawczych wydanych na jej podstawie, ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. Nr 228, poz. 255) i przepisów wykonawczych wydanych na jej podstawie, ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 20 września 2005 r. Nr 180, poz. 1493) i przepisów wykonawczych wydanych na jej podstawie, ustawy z 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz. U. Nr 86, poz. 732) i przepisów wykonawczych wydanych na jej podstawie oraz uchwał Rady Miasta i Rad Gminnych

W ostatnim okresie zmieniały się zasady finansowania zadań z zakresu pomocy społecznej. Rozszerzał się zakres świadczeń obligatoryjnych przy jednoczesnym redukowaniu środków na zadania fakultatywne. Przełomowym rokiem był rok 2004, gdzie m.in. z ustawy o pomocy społecznej wyszły takie świadczenia jak okresowy zasiłek gwarantowany, zasiłek stały z tytułu opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym, jednorazowy zasiłek macierzyński. Świadczenia te przeniesiono do katalogu świadczeń rodzinnych.

W ustawie o pomocy społecznej zmieniono zakres zadań. Od 2004 roku do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym dołączono zadania w formie przyznawania i wypłacania zasiłków okresowych, kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu. Zasiłki okresowe stały się zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym, jednak przez najbliższe lata będą dotowane z budżetu państwa.

Od maja 2004 roku Ośrodki Pomocy Społecznej realizują nową ustawę o świadczeniach rodzinnych, a od 2005 roku realizują zadania ustawy o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej. Na mocy ustawy o pomocy społecznej prowadzona jest również pomoc osobom i rodzinom w postaci pracy socjalnej.

W analizowanym okresie ośrodki pomocy społecznej nie realizowały zadań zleconych. W ramach zadań własnych gminy realizowane były następujące rodzaje wsparcia: zasiłki stałe, zasiłki okresowe – związane z bezrobociem, długotrwałą chorobą, niepełnosprawnością oraz innymi przyczynami, schronienie, posiłki, ubranie, usługi opiekuńcze, zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego, zasiłki celowe w formie biletu kredytowanego, sprawienie pogrzebu, inne zasiłki celowe i w naturze oraz odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej.

Strukturę ilości osób objętych poszczególnymi świadczeniami, ilość udzielonych świadczeń oraz wartość udzielonych świadczeń w roku 2014 w poszczególnych gminach Powiatu Przysuskiego prezentują tabele od 3.18 do 3.20 oraz wykres 3.17.

Tabela 3.18

**Ilość osób objętych świadczeniami pomocy społecznej
w ramach zadań własnych gmin Powiatu Przysuskiego w roku 2014**

Wyszczególnienie	Przysucha	Borkowice	Gielniów	Klów	Odrzywół	Potworów	Rusinów	Wieniawa
Zasiłki stałe	50	47	27	9	9	19	13	15
Zasiłki okresowe	19	14	53	34	16	14	10	11
✓ bezrobocie	11	10	38	22	6	8	6	9
✓ długotrwała choroba	5	4	6	6	2	5	2	0
✓ niepełnosprawność	3	0	9	2	4	1	1	3
✓ inne	0	0	0	5	4	0	2	0
Posiłek	205	192	187	152	109	160	241	232
Usługi opiekuńcze	7	5	0	1	0	0	0	3
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego	0	0	0	0	0	1	0	0
Sprawienie pogrzebu	0	1	0	0	0	0	0	0
Inne zasiłki celowe i w naturze	172	116	41	44	67	56	41	75
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	0	1	0	0	0	0	0	0
Odpłatność za pobyt w DPS	7	4	7	5	1	4	4	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS Przysucha, GOPS Borkowice, GOPS Gielniów, GOPS Klów, GOPS Odrzywół, GOPS Potworów, GOPS Rusinów oraz GOPS Wieniawa za rok 2014

Tabela 3.19

**Ilość udzielonych świadczeń pomocy społecznej
w ramach zadań własnych gmin Powiatu Przysuskiego w roku 2014**

Wyszczególnienie	Przysucha	Borkowice	Gielniów	Klów	Odrzywół	Potworów	Rusinów	Wieniawa
Zasiłki stałe	529	491	253	106	100	213	141	174
Zasiłki okresowe	73	73	112	91	52	43	34	28
✓ bezrobocie	47	66	87	61	13	27	16	21
✓ długotrwała choroba	15	7	10	15	18	11	7	0
✓ niepełnosprawność	11	0	15	4	10	5	4	8
✓ inne	0	0	0	11	11	0	7	0
Posiłek	26 123	23 419	21 263	20 001	14 864	22 247	32 636	27 491
Usługi opiekuńcze	2 499	2 773	0	1 332	0	0	0	1 032
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego	0	0	0	0	0	1	0	0
Sprawienie pogrzebu	0	1	0	0	0	0	0	0
Inne zasiłki celowe i w naturze	x	x	x	x	x	x	X	X
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	x	x	x	x	x	x	X	X
Odpłatność za pobyt w DPS	73	48	45	60	12	48	40	35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS Przysucha, GOPS Borkowice, GOPS Gielniów, GOPS Klów, GOPS Odrzywół, GOPS Potworów, GOPS Rusinów oraz GOPS Wieniawa za rok 2014

Tabela 3.20

**Wartość udzielonych świadczeń pomocy społecznej
w ramach zadań własnych gmin Powiatu Przysuskiego w roku 2014**

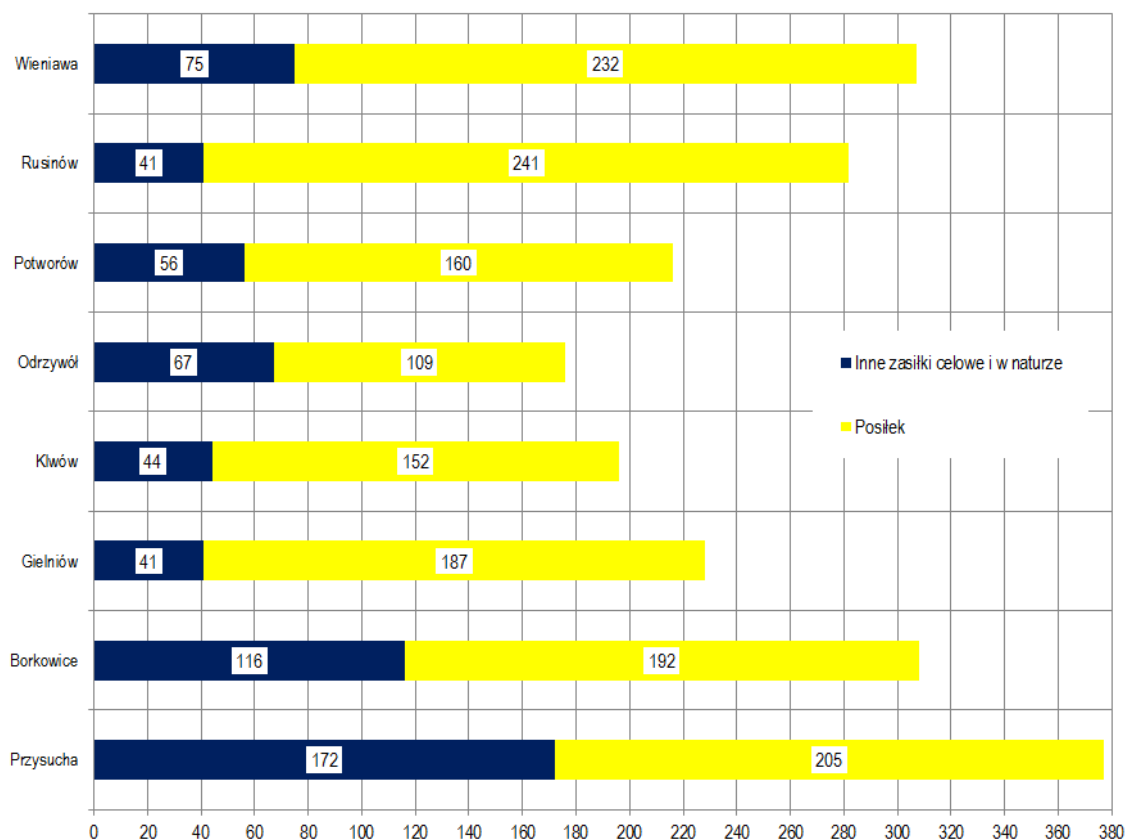
Wyszczególnienie	Przysucha	Borkowice	Gielniów	Klwów	Odrzywół	Potworów	Rusinów	Wieniawa
Zasiłki stałe	247 184	224 690	118 003	45 291	45 669	88 595	64 152	78 641
Zasiłki okresowe	20 599	30 980	38 180	28 766	19 795	14 276	11 543	8 920
✓ bezrobocie	14 518	28 767	29 380	18 710	5 193	7 740	5 297	7 224
✓ długotrwała choroba	2 405	2 213	3 392	5 113	4 778	4 630	1 836	0
✓ niepełnosprawność	3 676	0	5 408	1 731	4 521	1 906	2 131	1 696
✓ inne	0	0	0	3 212	5 303	0	2 279	0
Posilek	79 153	59 013	42 526	40 002	21 614	33 413	52 217	70 803
Usługi opiekuńcze	55 199	56 091	0	5 475	0	0	0	34 995
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego	0	0	0	0	0	2 000	0	0
Sprawienie pogrzebu	0	3 101	0	0	0	0	0	0
Inne zasiłki celowe i w naturze	98 734	69 739	15 805	25 775	29 405	25 150	27 258	25 080
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	0	3 274	0	0	0	0	0	0
Odpłatność za pobyt w DPS	149 124	72 987	68 565	131 478	28 089	113 322	86 674	51 400

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS Przysucha, GOPS Borkowice, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Odrzywół, GOPS Potworów, GOPS Rusinów oraz GOPS Wieniawa za rok 2014

Wykres 3.17 Struktura ilości osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w ramach zadań własnych w gminach Powiatu Przysuskiego w roku 2014

Wykres 3.17 Struktura ilości osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w ramach zadań własnych w gminach Powiatu Przysuskiego w roku 2014 cd.

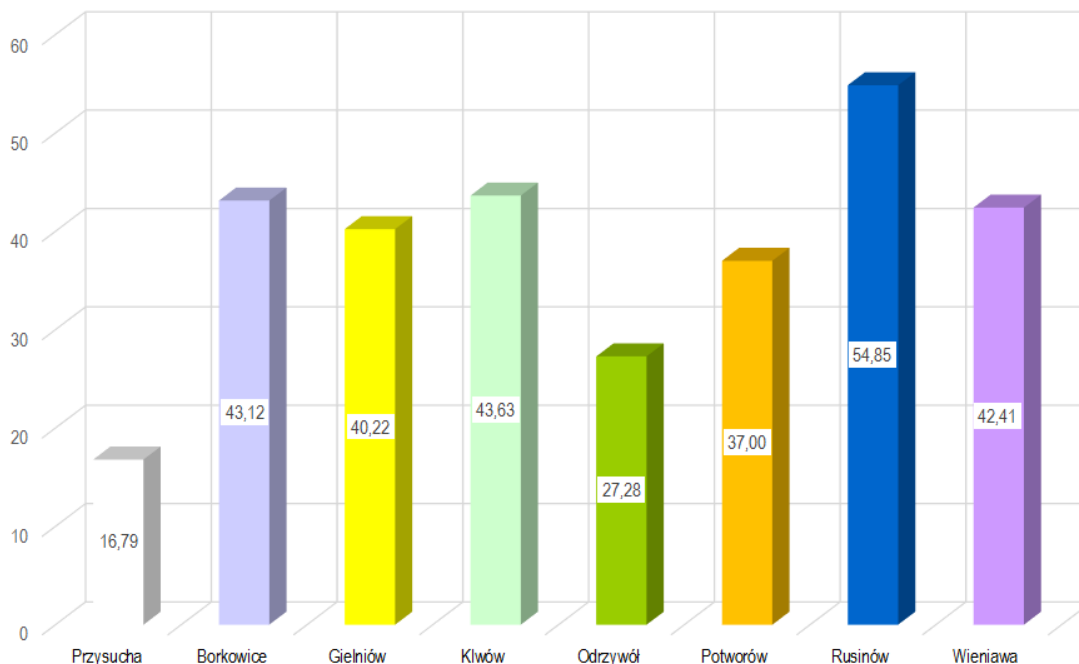
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS Przysucha, GOPS Borkowice, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Odrzywół, GOPS Potworów, GOPS Rusinów oraz GOPS Wieniawa za rok 2014

W strukturze udzielonych świadczeń – pod względem ilości osób, które z nich korzystały – zdecydowanie dominują posiłki, z których w roku 2014 skorzystało w Powiecie Przysuskim 1 478 osób. Kolejną formą wsparcia były inne zasiłki celowe i w naturze, które skierowano do łącznie 612 osób. Mimo swej powszechności, ta forma wsparcia pochłonęła jednocześnie jedynie nieco ponad 1/4 wartości wszystkich świadczeń (26,88%). Warto podkreślić, iż posiłki jako świadczenie pomocy społecznej, w zasadniczym stopniu trafiały do dzieci. W porównaniu do poprzedniego okresu programowania drastycznie zmniejszyła się ilość osób objętych posiłkami – o ponad 1 000 osób co stanowi ponad 1/3 podopiecznych ośrodków pomocy społecznej, zaś łączna liczba korzystających z innych zasiłków celowych i w naturze spadła o blisko 1/5. Największa ilość osób korzystała z posiłków w gminie Rusinów – 241 osób oraz w gminach Wieniawa 232 i Przysucha 205 osób. Warto odnieść te dane do wielkości populacji poszczególnych gmin. Ilość osób korzystających z posiłków na 1000 mieszkańców danej gminy prezentuje wykres 3.18.

Kolejnymi pod względem ilości osób korzystających, formami świadczeń były zasiłki stałe i zasiłki okresowe z których w roku 2014 skorzystało odpowiednio 189 i 171 osób tj. jest blisko trzykrotnie mniej osób niż w poprzednim okresie programowania.

Najniższym zainteresowaniem cieszyły się zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego, na sprawienie pogrzebu oraz pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie. Z każdej z tych form skorzystała tylko jedna osoba.

Wykres 3.18 Ilość osób korzystających z posiłków na 1000 mieszkańców danej gminy Powiatu Przysuskiego w roku 2014

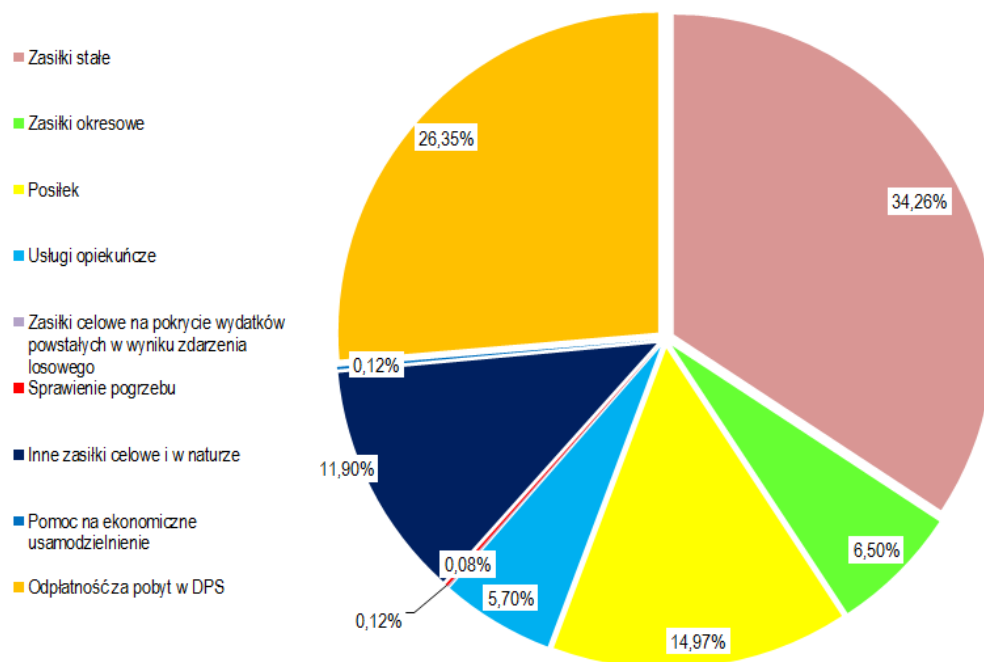
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS Przysucha, GOPS Borkowice, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Odrzywół, GOPS Potworów, GOPS Rusinów oraz GOPS Wieniawa za rok 2014

Wyniki przeprowadzonej analizy wskazują iż gmina Rusinów dominuje nie tylko w ilości osób objętych wsparciem w postaci posiłku, ale również na głowę mieszkańca gminy udzielanych jest ich najwięcej – korzysta z nich 5,5% mieszkańców. Wysoki poziom dożywiania posiłkami występuję również w gminach Klwów, Borkowice i Wieniawa – odpowiednio 4,4%, 4,3% i 4,2% ich mieszkańców korzysta z posiłków. Zdecydowanie najmniejszy odsetek mieszkańców korzysta ze wsparcia w postaci posiłków w gminie Przysucha – zaledwie 1,7%.

Wykres 3.19 przedstawia strukturę wartości udzielonych świadczeń pomocy społecznej w ramach zadań własnych w gminach Powiatu Przysuskiego w roku 2013.

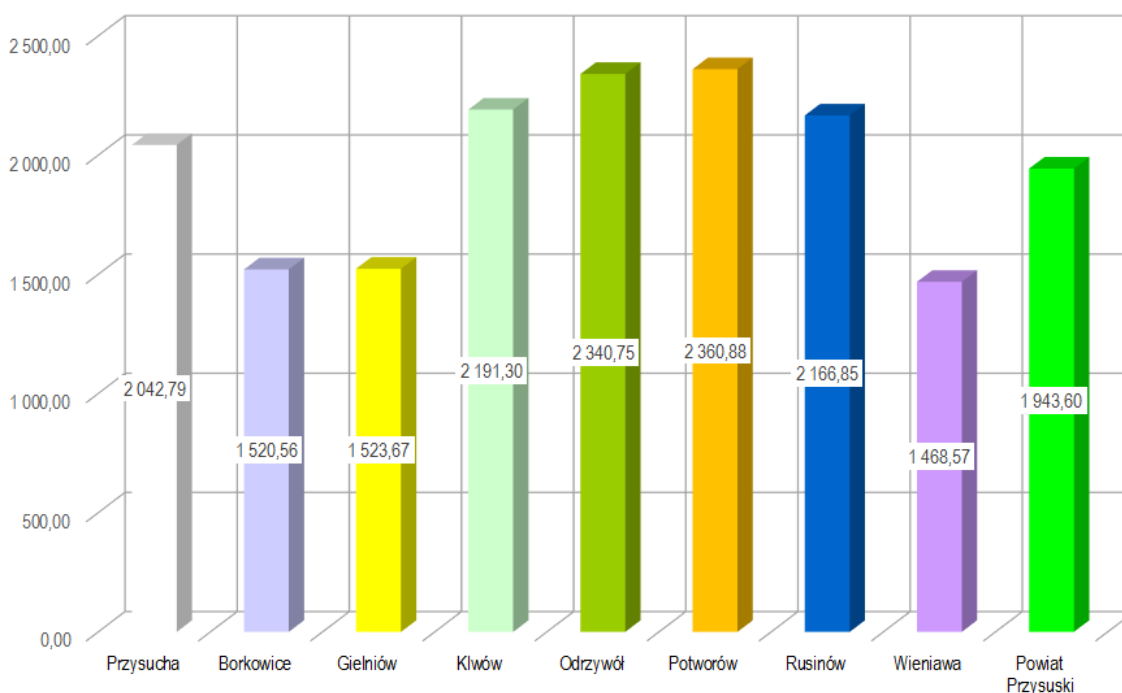
Jeśli chodzi o wydatki na poszczególne typy udzielonego wsparcia, najwięcej środków pochłonęły zasiłki stałe, które stanowiły ponad 1/3 wartości wszystkich świadczeń pomocy społecznej (34,26%) zrealizowanych w 2014 roku i pochłonęły ponad 912 tys. złotych. Ponad 1/4 wydatkowanych środków (26,35%) stanowiły odpłatności za pobyt w Domu Pomocy Społecznej. Z tej formy pomocy skorzystało we wszystkich gminach Powiatu Przysuskiego 37 osób, co oznacza iż przeciętny koszt na osobę tego świadczenia wyniósł 18,9 tysiąca złotych i był najwyższy ze wszystkich udzielonych. Warto zauważyć iż poziom dofinansowania pobytu w Domu Pomocy Społecznej różnił się w poszczególnych gminach. Wysokość kosztu miesięcznego utrzymania w DPS prezentuje wykres 3.20, zaś wykres 3.21 przedstawia proporcje przeciętnych kosztów poszczególnych typów udzielonych świadczeń.

Wykres 3.19 Struktura wartości udzielonych świadczeń pomocy społecznej w ramach zadań własnych w gminach Powiatu Przysuskiego w roku 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS Przysucha, GOPS Borkowice, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Odrzywół, GOPS Potworów, GOPS Rusinów oraz GOPS Wieniawa za rok 2014

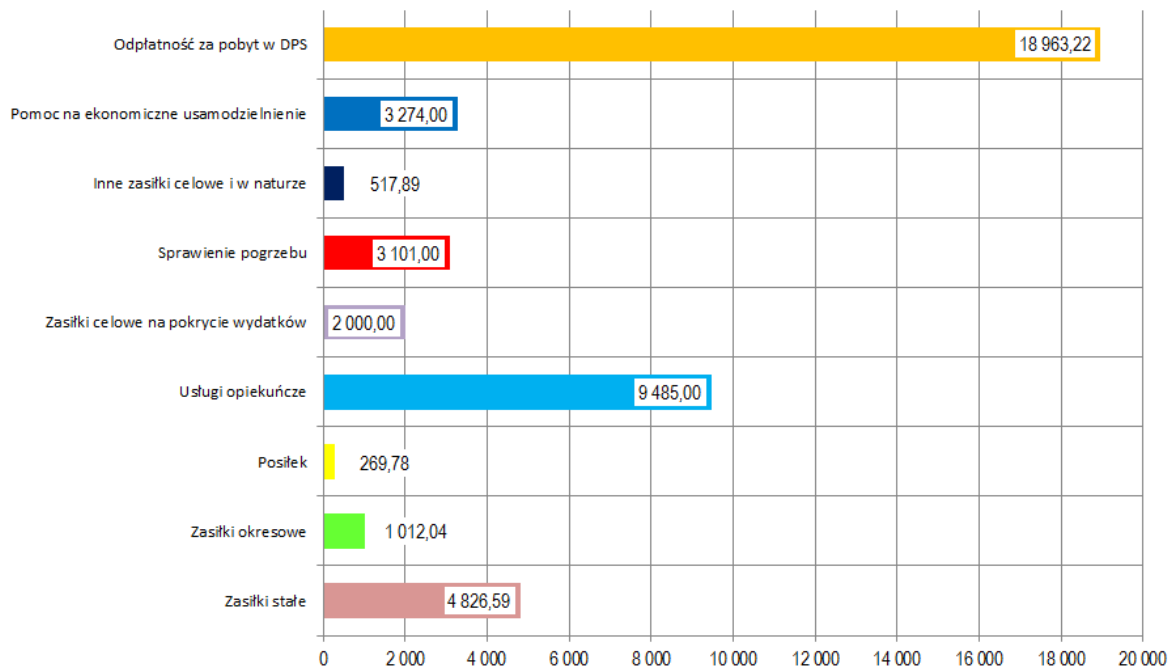
Wykres 3.20 Wysokość kosztu jednomiesięcznego pobytu w Domu Pomocy Społecznej w poszczególnych gminach Powiatu Przysuskiego w roku 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS Przysucha, GOPS Borkowice, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Odrzywół, GOPS Potworów, GOPS Rusinów oraz GOPS Wieniawa za rok 2014

Najwyższy koszt pobytu w Domu Pomocy Społecznej pokrywany ze środków gminy odnotowano w 2013 roku w gminie Potworów oraz w gminie Odrzywół – odpowiednio 2 360,88 zł i 2 340,75 zł, najniższy w gminie Wieniawa – 1 468,57 zł. Średnia ważona dla całego Powiatu Przysuskiego wyniosła 1 943,60.

Wykres 3.21 Wysokość przeciętnych kosztów poszczególnych typów świadczeń udzielonych w Powiecie Przysuskim w roku 2014

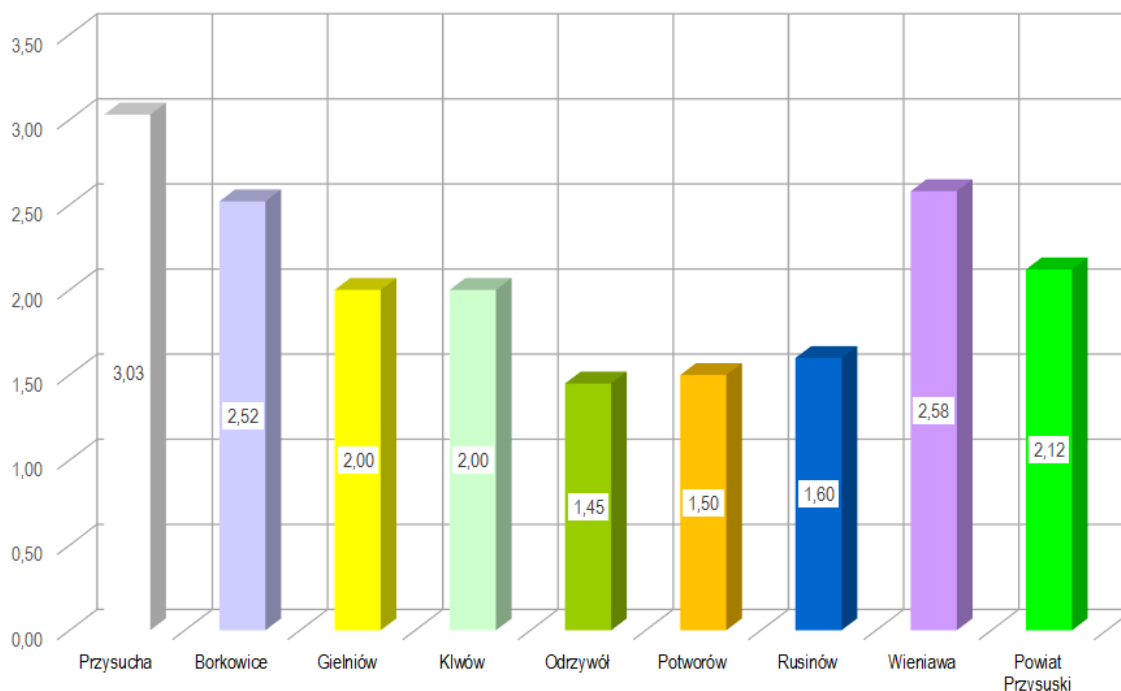
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS Przysucha, GOPS Borkowice, GOPS Gielniów, GOPS Kłwów, GOPS Odrzywół, GOPS Potworów, GOPS Rusinów oraz GOPS Wieniawa za rok 2014

Jak już zostało powiedziane, najwyższy przeciętny koszt na jedną osobę odnotowano w przypadku odpłatności za pobyt w domu pomocy społecznej. Na drugiej pozycji znalazły się usługi opiekuńcze, w przypadku których koszt realizacji świadczenia dla jednej osoby wyniósł 9 485,00 zł. Warto jeszcze zauważyć wartość przeciętną zasiłków stałych która wyniosła 4 826,59 zł, pozostałe świadczenia były wypłacane w jednostkowych przypadkach (np. pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu czy zasiłek celowy na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego) lub ich przeciętna wartość per capita była niska.

Wracając do struktury wartości udzielonych świadczeń, to w dalszej kolejności znalazły się posiłki oraz inne zasiłki celowe i w naturze, które stanowiły odpowiednio 14,97% oraz 11,90%. Wydatkowano na te cele kwoty 399 i 317 tys. zł. Przeciętnie w Powiecie Przysuskim jedna osoba korzystająca z posiłków otrzymała 127,2 takich świadczeń pomocy społecznej – najwięcej w gminie Potworów – 139,0 posiłków, najmniej w gminie Gielniów 113,7 posiłków. Taka liczba udzielonych świadczeń oznacza iż w Powiecie Przysuskim osoby korzystające z posiłków przeciętnie otrzymały je w co drugi dzień pracy pomocy społecznej (51,7% dni roboczych) w 2014 roku – najczęściej w gminie Potworów 56,5% a najrzadziej w gminie Gielniów 46,2%.

Warto zauważyć iż poziom kosztów posiłków finansowanych w ramach świadczeń pomocy społecznej różnił się dość istotnie w poszczególnych gminach Powiatu Przysuskiego. Wysokość jednego posiłku prezentuje wykres 3.22.

Wykres 3.22 Wysokość kosztu jednego posiłku w poszczególnych gminach Powiatu Przysuskiego w roku 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS Przysucha, GOPS Borkowice, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Odrzywół, GOPS Potworów, GOPS Rusinów oraz GOPS Wieniawa za rok 2014

Wyniki przeprowadzonej analizy są interesujące – różnice pomiędzy cenami posiłków w poszczególnych gminach są nawet ponad dwukrotne. Oczywiście, aby racjonalnie ocenić ten fakt konieczne byłoby zapoznanie się z zawartością zakupywanych posiłków. Najniższą przeciętną cenę posiłku odnotowano w gminie Odrzywół (1,45 zł) oraz w gminie Potworów (1,50 zł) i Rusinowie (1,60 zł). Najwięcej ośrodków pomocy społecznej za posiłki dla swoich podopiecznych płaciły w gminach Przysucha (3,03 zł), Wieniawa (2,58 zł) oraz Borkowice (2,52 zł). Średnia ważona cena posiłku dla całego Powiatu Przysuskiego w roku 2014 wyniosła 2,12 zł.

3.9. Piecza zastępcza

W dniu 1 stycznia 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. System pieczy zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców. Piecza zastępcza zapewnia:

1. Realizację planu pracy z rodziną lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka;

2. Przygotowanie dziecka do godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia, pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki, nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych,
3. Zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno – rekreacyjnych.

Pieczą zastępczą sprawowana jest w formie rodzinnej i instytucjonalnej. Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

- a) rodzina zastępcza (spokrewniona, niezawodowa, zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna)
- b) rodzinny dom dziecka.

Zasadniczy podział dokonany przez ustawodawcę to podział na rodziny zastępcze oraz podział na rodzinne domy dziecka. Zarówno jedną, jak i drugą formę rodzinnej pieczy zastępczej mogą sprawować małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim. Rodzinę zastępczą spokrewnioną tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, będący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka. W przypadku wstępnych w zasadzie wchodzi w grę tylko dziadkowie dziecka. Z uwagi na konieczność zapewnienia dziecku całodobowej opieki i wychowania przez rodziców zastępczych raczej trudno wyobrazić sobie by rodzicami zastępczymi mogli być dalsi wstępni. Rodziną zastępczą spokrewnioną z dzieckiem nie może być np. wujostwo dziecka, pomimo niewątpliwie bliskiej więzi pokrewieństwa. Takie uregulowanie wynikało z potrzeby bliższego powiązania sprawowania funkcji rodziny zastępczej spokrewnionej z regulacjami dotyczącymi obowiązku alimentacyjnego – konsekwencją jest zaś zagwarantowanie rodzinie zastępczej spokrewnionej mniejszych środków na pokrycie kosztów utrzymania dziecka pozostającego w pieczy. Rodzina zastępcza oraz prowadzący rodzinny dom dziecka zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Przysusze w związku z wejściem w życie Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku, od dnia 1 stycznia 2012 roku pełni rolę organizatora pieczy zastępczej na terenie powiatu Przysuskiego, od dnia 1 lutego 2012 roku w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Przysusze pracuje 1 koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, który swą opieką objął wszystkie rodziny zastępcze funkcjonujące na terenie powiatu.

PCPR prowadzi kampanię na rzecz promowania i pozyskiwania nowych kandydatów do pełnienia funkcji zawodowej rodziny zastępczej i chętnych do prowadzenia rodzinnego domu dziecka. Ogłoszenia są rozwieszone w Ośrodkach Pomocy Społecznej, Urzędach Miast, przy parafiach, w szkołach.

3.9.1 Rodzinna piecza zastępcza

Dzieci częściowo bądź całkowicie pozbawione opieki rodzicielskiej umieszczane są w rodzinach zastępczych bądź w placówkach opiekuńczo – wychowawczych. W pierwszej kolejności podejmowane są starania, aby dziecko umieścić w rodzinie zastępczej, a dopiero wówczas, gdy nie ma kandydatów na rodziców zastępczych dla danego dziecka, umieszczane jest ono w placówce opiekuńczo – wychowawczej.

Dynamikę ilości poszczególnych typów rodzin zastępczych oraz dynamikę liczby dzieci przebywających w pieczy zastępczej w latach 2012-2014 prezentują tabele 3.21 i 3.22 oraz wykresy 3.23 – 3.25.

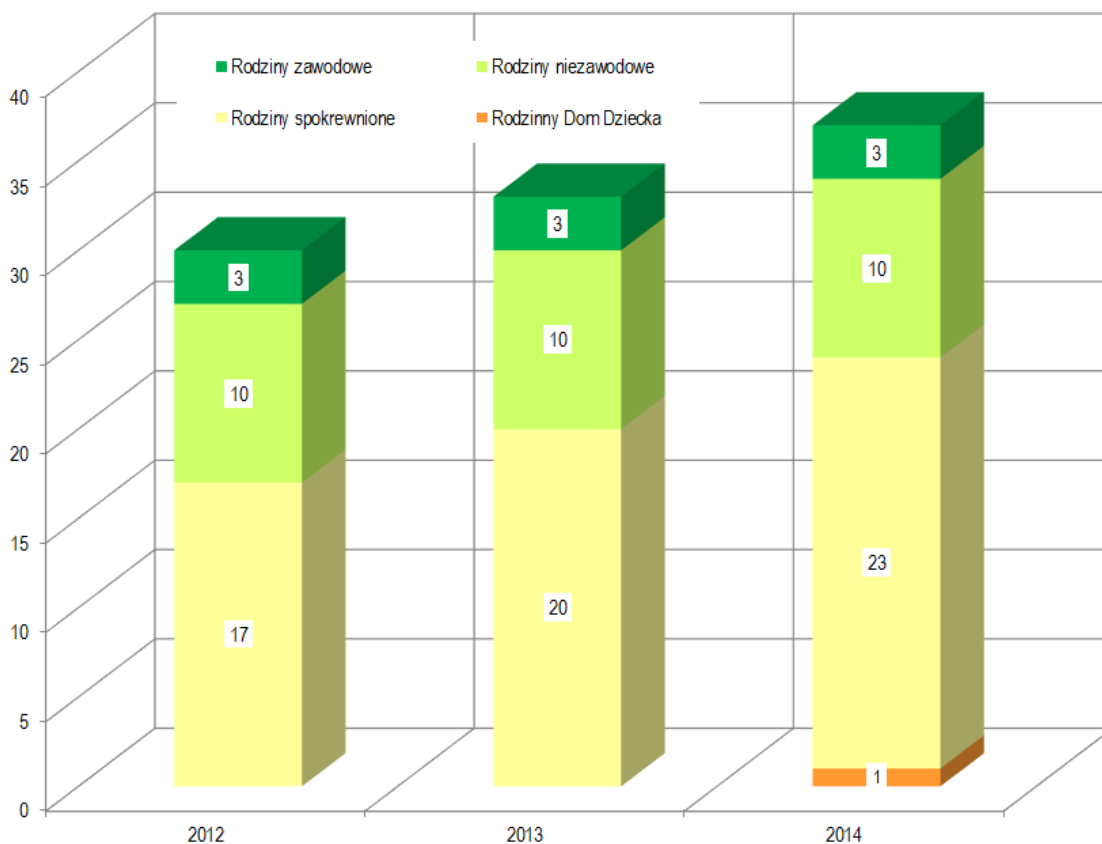
Tabela 3.21

Rodziny zastępcze w podziale na spokrewnione, niezawodowe, zawodowe i domy dziecka na terenie Powiatu Przysuskiego w latach 2012 – 2014

Wyszczególnienie	2012	2013	2014
Rodziny spokrewnione	17	20	23
Rodziny niezawodowe	10	10	10
Rodziny zawodowe	3	3	3
Rodzinny Dom Dziecka	0	0	1
Ogółem	30	33	37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha za lata 2012-2014

Wykres 3.23 Rodziny zastępcze w podziale na spokrewnione, niezawodowe, zawodowe i domy dziecka na terenie Powiatu Przysuskiego w latach 2012 – 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha za lata 2012-2014

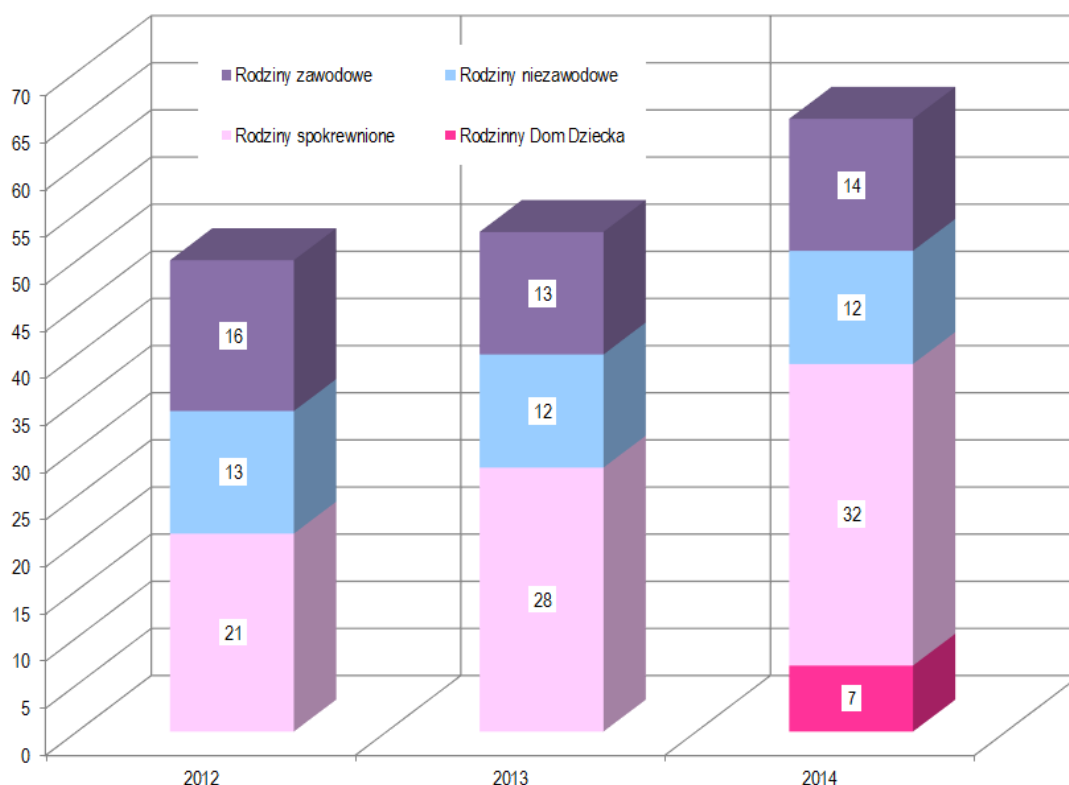
Tabela 3.22

Liczba dzieci umieszczonych w poszczególnych typach rodzin zastępczych na terenie Powiatu Przysuskiego w latach 2012 – 2014

Wyszczególnienie	2012	2013	2014
Rodziny spokrewnione	21	28	32
Rodziny niezawodowe	13	12	12
Rodziny zawodowe	16	13	14
Rodzinny Dom Dziecka	0	0	7
Ogółem	50	53	65

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha za lata 2012-2014

Wykres 3.24 Liczba dzieci umieszczonych w poszczególnych typach rodzin zastępczych na terenie Powiatu Przysuskiego w latach 2012 – 2014

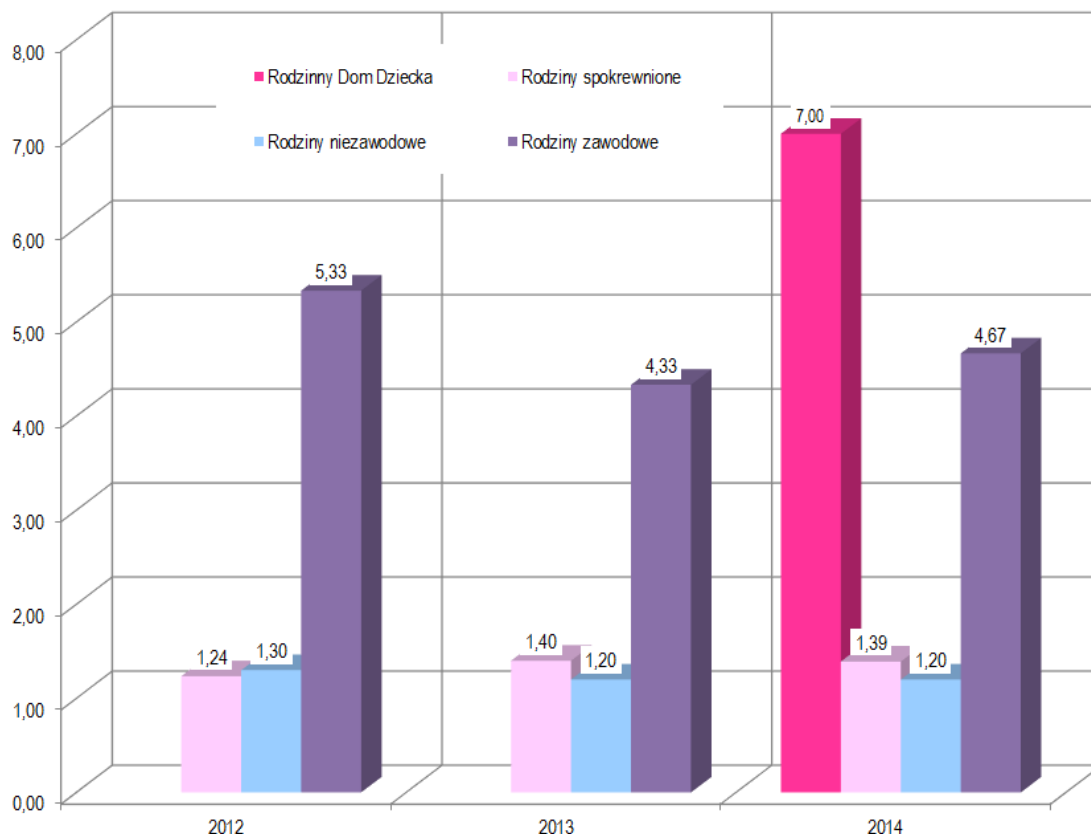
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha za lata 2012-2014

Część dzieci pochodzące z Powiatu Przysuskiego przebywały w rodzinach zastępczych funkcjonujących na terenie innych powiatów – między innymi piaseczyńskiego i pruszkowskiego.

Liczba dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej cały czas wzrasta, stąd też starania na rzecz rozwoju sieci rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych.

W rozbiciu na typy rodzin przeważającą część stanowią rodziny spokrewnione których jest najwięcej i jednocześnie opiekują się największą ilością dzieci – sprawują opiekę przeciętnie nad 1,24-1,40 dziećmi. Podobne zaangażowanie – jednak przy zdecydowanie mniejszej ilości – występuje w przypadku rodzin niezawodowych. Zdecydowanie wyższy odnotowano w przypadku rodzin zawodowych, które mają w pieczy przeciętnie około 5 dzieci. Rodzinny dom dziecka przyjął w 2014 roku 7 wychowanków.

Wykres 3.25 Przeciętna liczba dzieci w poszczególnych typach pieczy zastępczej w Powiecie Przysuskim w latach 2012 – 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha za lata 2012-2014

Rodzinie zastępczej udziela się pomocy pieniężnej na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka. Wysokość miesięcznej pomocy pieniężnej, do końca grudnia 2011r. uzależniona była między innymi od wieku dziecka, stanu zdrowia dziecka oraz od dochodu dziecka i stopnia pokrewieństwa z rodzicami zastępczymi. Była to pomoc określana mianem *na częściowe pokrycie kosztów utrzymania*. Natomiast od 1 stycznia 2012 r. wysokość pomocy uzależniona jest od typu rodziny zastępczej. W przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej spokrewnionej świadczenie określone *na pokrycie kosztów utrzymania* wypłacane jest w wysokości nie mniej niż 660 zł miesięcznie, natomiast w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej zawodowej, niezawodowej lub rodzinnym domu dziecka świadczenie wynosi nie mniej niż 1 000 zł miesięcznie. Dla dzieci z orzeczoną niepełnosprawnością przysługuje dodatek 200 zł miesięcznie. Zawodowe rodziny zastępcze otrzymują dodatkowo miesięczne wynagrodzenie w wysokości nie niższej niż 2 000 zł. Finansowanie zadań z zakresu pieczy zastępczej, zarówno rodzinnej jak i instytucjonalnej należą do zadań własnych powiatu.

Dynamikę kosztów utrzymania rodzin zastępczych oraz usamodzielniających się wychowanków rodzin zastępczych ponoszone przez Powiat Przysuski w latach 2011 – 2013 prezentują tabela 3.23 oraz wykres 3.26.

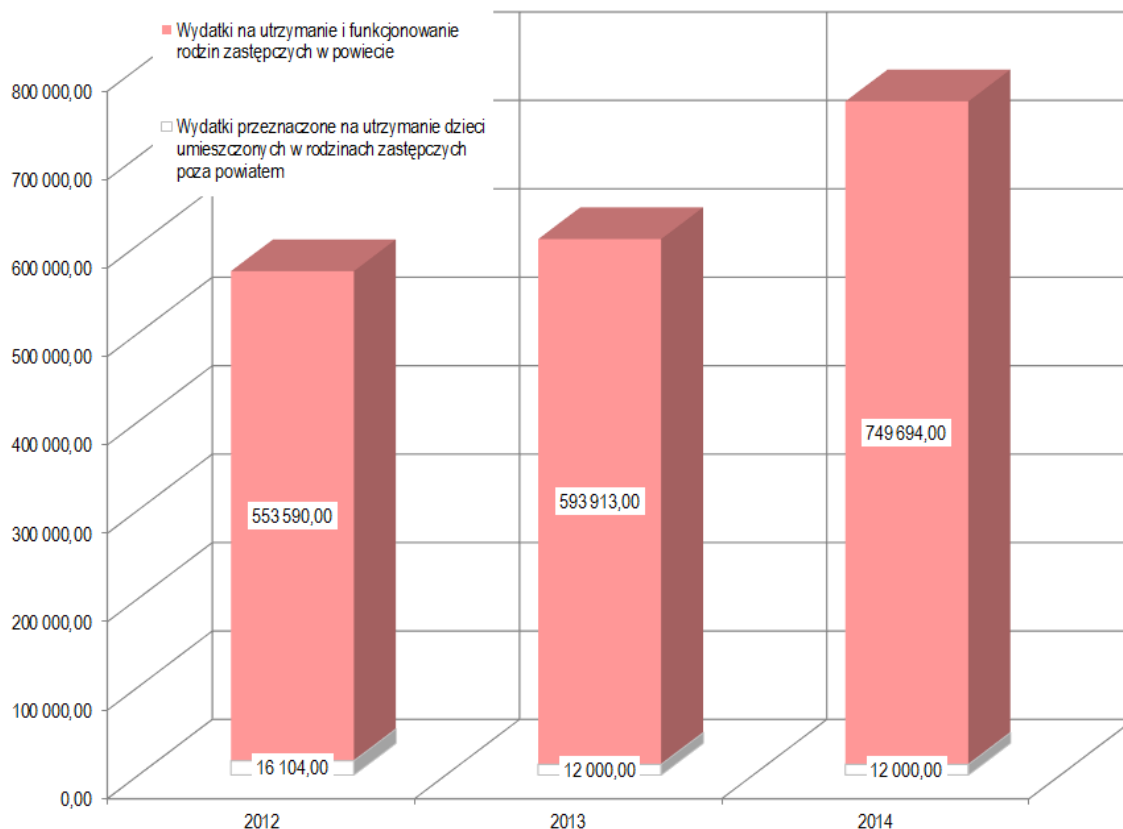
Tabela 3.23

Koszty utrzymania rodzin zastępczych oraz usamodzielniających się wychowanków rodzin zastępczych ponoszone przez Powiat Przysuski w latach 2012 – 2014

Wyszczególnienie	2012	2013	2014
Wydatki na utrzymanie i funkcjonowanie rodzin zastępczych w powiecie	553 590,00	593 913,00	749 694,00
Wydatki przeznaczone na utrzymanie dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych poza powiatem	16 104,00	12 000,00	12 000,00
Łączne wydatki Powiatu Przysuskiego przeznaczone na rodziny zastępcze	569 694,00	605 913,00	761 694,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha za lata 2012-2014

Wykres 3.26 Koszty utrzymania rodzin zastępczych ponoszone przez Powiat Przysuski w latach 2012-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha za lata 2012-2014

Od 01 stycznia 2012 r. gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej ponosi odpowiednio wydatki w wysokości:

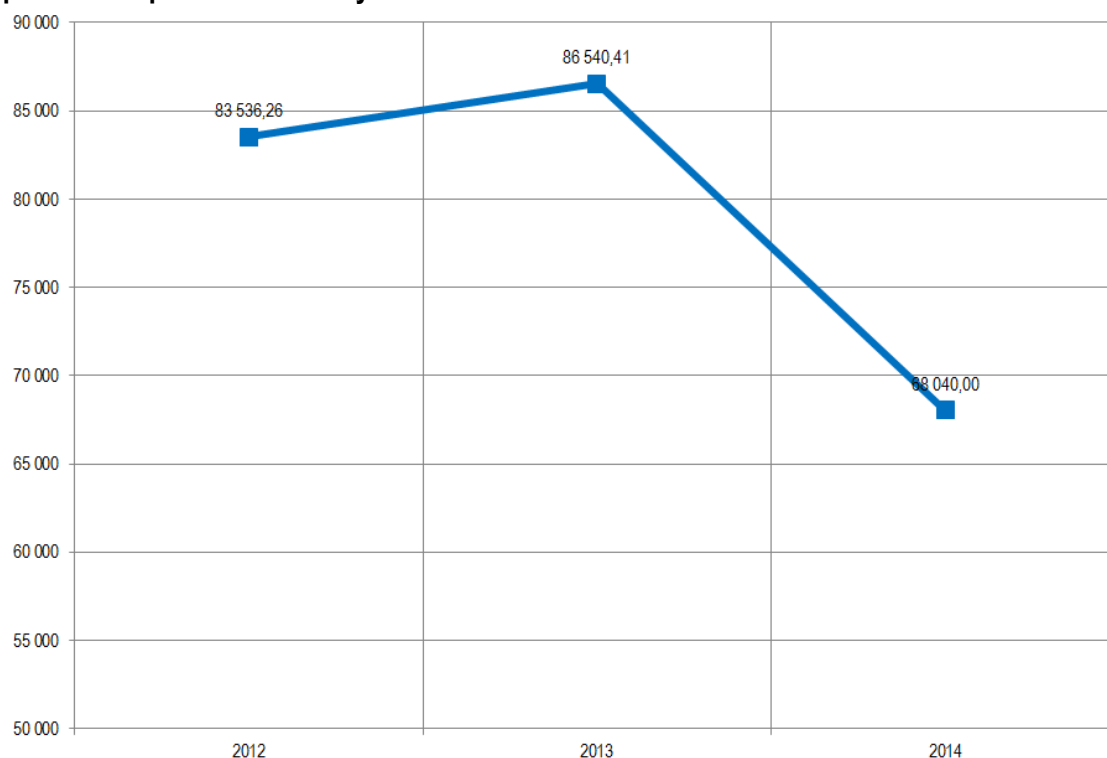
- ✓ 10% wydatków na opiekę i wychowania dziecka – w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej;
- ✓ 30% wydatków na opiekę i wychowania dziecka – w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej;
- ✓ 50% wydatków na opiekę i wychowania dziecka – w trzecim roku i następnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej;

3.9.2 Instytucjonalna piecza zastępcza

W związku z tym, że na terenie Powiatu Przysuskiego nie ma całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, dzieci umieszczane są w placówkach na terenie tylko innych powiatów. Powiat posiadający placówkę w pierwszej kolejności umieszcza w niej dzieci pochodzące ze swojego terenu, a dopiero w przypadku wolnych miejsc – dzieci z innych powiatów. Dzieci umieszczane są w placówkach ze względu na dostępność miejsc w placówkach bliższych lub specyfikę tych placówek.

Dwoje dzieci z Powiatu Przysuskiego przebywało w Powiatowym Zespole Placówek Pomocy Dziecku i Rodzinie w Siennie, zaś jedno czasowo w Placówce Socjalizacyjnej *Panda* w Kozienicach. Koszty ich utrzymania w latach 2012-2014 prezentuje wykres 3.27.

Wykres 3.27 Koszty utrzymania dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych ponoszone przez Powiat Przysuski w latach 2012-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha za lata 2012-2014

Z tytułu umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej w 2014 r. powiat Przysuski poniósł wydatki w łącznej wysokości 68 040 zł. Z powyższych danych wynika, że przeciętne koszty utrzymania dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych z roku na rok stopniowo spadają z 3180 zł w 2012 roku do 2 835 zł w 2014. Jednocześnie globalny wydatek na ten cel obniżył się o blisko 20%. Z przedstawionych powyżej danych wynika, że w analizowanym okresie zmniejszyła się również liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

3.9.3 Usamodzielnienie pełnoletnich wychowanków zastępczych form opieki

Zgodnie z art. 88 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 175 z 2009 roku, poz.1362, z późn. zm.) oraz art. 140 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2011 roku Nr 149, poz. 887 z późn. zm.) – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie zajmuje się usamodzielnieniem osób pełnoletnich opuszczających rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo – wychowawcze, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno – wychowawczy oraz młodzieżowy ośrodek socjoterapii i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie świadczy pomoc w formie pieniężnej, jest to pomoc na usamodzielnienie i pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki. Świadczy również pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i na zagospodarowanie w formie rzeczowej.

Pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki przyznaje się na okres roku szkolnego lub akademickiego po przedłożeniu na początku każdego semestru zaświadczenia potwierdzającego kontynuowanie nauki.

Dynamikę ilości usamodzielniających się pełnoletnich wychowanków opuszczających zarówno rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo wychowawcze w Powiecie Przysuskim w latach 2012-2014 prezentuje tabela 3.24.

Tabela 3.24

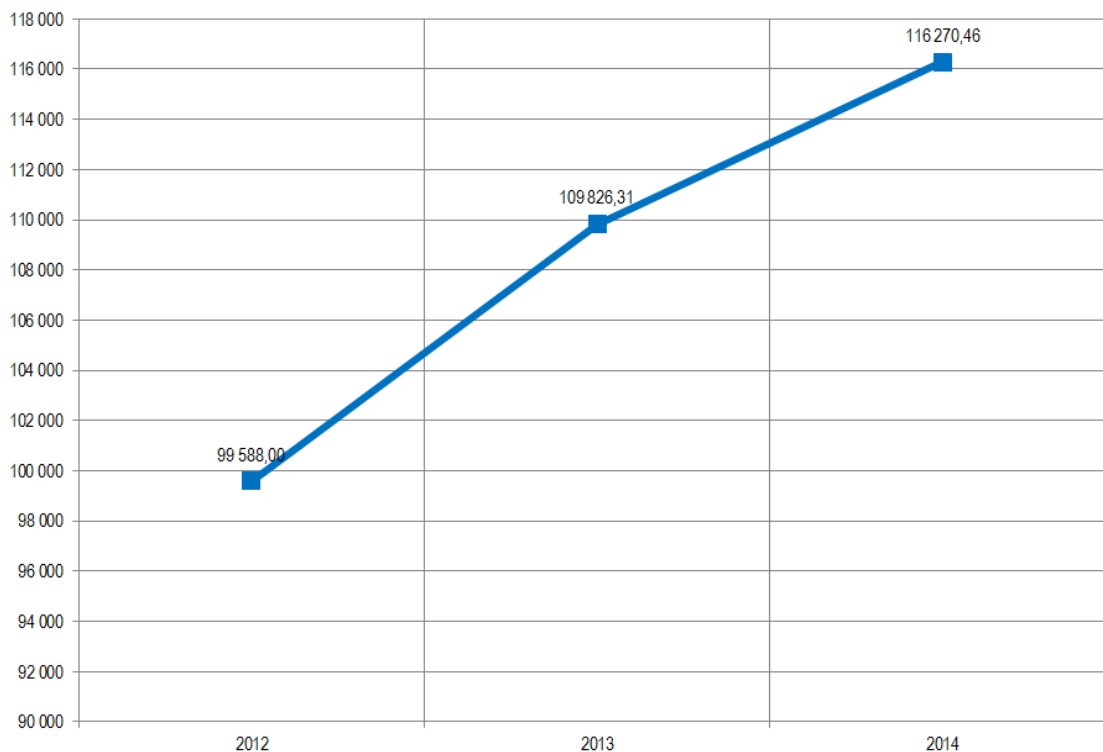
Liczba usamodzielniających się pełnoletnich wychowanków opuszczających zastępcze formy opieki w Powiecie Przysuskim w latach 2012-2014

Rok / Wyszczególnienie	2012		2013		2014	
	placówki opiekuńczo - wychowawcze i inne formy opieki instytucjonalnej	rodziny zastępcze	placówki opiekuńczo - wychowawcze i inne formy opieki instytucjonalnej	rodziny zastępcze	placówki opiekuńczo - wychowawcze i inne formy opieki instytucjonalnej	rodziny zastępcze
pomoc na kontynuowanie nauki	1	16	0	16	0	17
pomoc na usamodzielnienie	0	2	0	1	0	8
pomoc na zagospodarowanie	0	0	0	2	0	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha za lata 2012-2014

Dynamikę wartości świadczeń wypłacanych usamodzielniającym się pełnoletnim wychowankom opuszczających zarówno rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo wychowawcze w Powiecie Przysuskim w latach 2012-2014 prezentuje wykres 3.28.

Wykres 3.28 Wartość świadczeń wypłacanych usamodzielniającym się pełnoletnim wychowankom opuszczającym zastępcze formy opieki w Powiecie Przysuskim w latach 2012-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha za lata 2012-2014

3.9.4 Zadania powiatu w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

Do zadań własnych powiatu należy m.in.:

- 1) opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych,
- 2) zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo – wychowawczych,
- 3) organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka oraz placówki opiekuńczo – wychowawcze i regionalne placówki opiekuńczo – terapeutyczne, przez wspieranie procesu usamodzielnienia,
- 4) tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych,
- 5) prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych oraz placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym,

- 6) organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka, rodzin pomocowych i dyrektorów placówek opiekuńczo - wychowawczych typu rodzinnego oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo – wychowawczej typu rodzinnego,
- 7) organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, w szczególności przez tworzenie warunków do powstawania:
 - a. grup wsparcia,
 - b. specjalistycznego poradnictwa,
- 8) wyznaczenie organizatora rodzinnej pieczy zastępczej,
- 9) zapewnienie przeprowadzenia przyjętemu do pieczy zastępczej dziecku niezbędnych badań lekarskich,
- 10) prowadzenie rejestru danych o osobach:
 - a. zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub do prowadzenia rodzinnego domu dziecka,
 - b. pełniących funkcję rodziny zastępczej zawodowej lub rodziny zastępczej niezawodowej oraz prowadzących rodzinny dom dziecka,
- 11) kompletowanie we współpracy z właściwym ośrodkiem pomocy społecznej dokumentacji związanej z przygotowaniem dziecka do umieszczenia w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka,
- 12) finansowanie:
 - a. świadczeń pieniężnych dotyczących dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka, placówkach opiekuńczo – wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo – terapeutycznych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych lub rodzinach pomocowych, na jego terenie lub na terenie innego powiatu,
 - b. pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo – wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo – terapeutyczne,
 - c. szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo – wychowawczej typu rodzinnego oraz szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo – wychowawczych typu rodzinnego,
- 13) sporządzanie sprawozdań rzeczowo – finansowych z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego (który stosowany jest w urzędach administracji publicznej realizujących zadania w zakresie określonym w ustawie, stanowią integralne części systemów teleinformatycznych stosowanych do realizacji świadczeń rodzinnych określonych w ustawie z dnia 28 listopada 2003r. o świadczeniach rodzinnych),
- 14) przekazywanie do biura informacji gospodarczej informacji w przypadku powstania zaległości z tytułu nieponoszenia opłatności.

3.10. Grupy społeczne wymagające wsparcia

3.10.1 Ubóstwo

Zjawisko ubóstwa jest poważnym problemem społecznym, a jego ujemny wpływ tego zjawiska na funkcjonowanie jednostek jest ogromny. Ubóstwo i wiążąca się z tym zjawiskiem zła sytuacja materialna rodziny powoduje poważne konsekwencje dla prawidłowego rozwoju dzieci, szczególnie w rodzinach wielodzietnych. Na budżetach tych rodzin bardzo niekorzystnie odbijają się wysokie koszty żywienia oraz wzrost odpłatności w systemie ochrony zdrowia i edukacji. Oszczędzanie na żywności w okresie rozwojowym dziecka ma później konsekwencje w jego kondycji psychicznej i fizycznej.

Negatywne skutki ubóstwa dają się odczuć w rodzinach niepełnych. Pomimo utrzymywania się w wielu przypadkach z dochodów z pracy, samotne matki lub samotni ojcowie nie są w stanie zapewnić dzieciom odpowiedniej sytuacji materialnej. Oprócz tego narastają w takich rodzinach problemy wychowawcze związane z brakiem czasu i odpowiednich wzorców do naśladowania.

Ubóstwo i życie na poziomie minimum egzystencji powoduje, że wydatki na żywność i opłaty mieszkaniowe pochłaniają cały budżet. Konsekwencją jest minimalizacja potrzeb żywnościowych oraz zakup produktów spożywczych bardzo niskiej jakości. Prowadzi to do rozwijania się różnego rodzaju schorzeń, a te w dalszym etapie powodują wzrost kosztów utrzymania, związanych z leczeniem bądź rehabilitacją. Mogą one również prowadzić do powstawania niepełnosprawności, która w znacznym stopniu ogranicza podejmowanie aktywności zawodowej, a może podwyższać poziom wydatków na leczenie.

Dane ośrodków pomocy społecznej z terenu Powiatu Przysuskiego, wskazują na występowanie problemu ubóstwa. Na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto, że rodziny żyjące w ubóstwie to rodziny, które korzystają z różnorodnych form pomocy ośrodków pomocy społecznej z terenu powiatu. Liczbę rodzin korzystających ze wsparcia z powodu ubóstwa w poszczególnych gminach przedstawia tabela 3.25 i wykres 3.29.

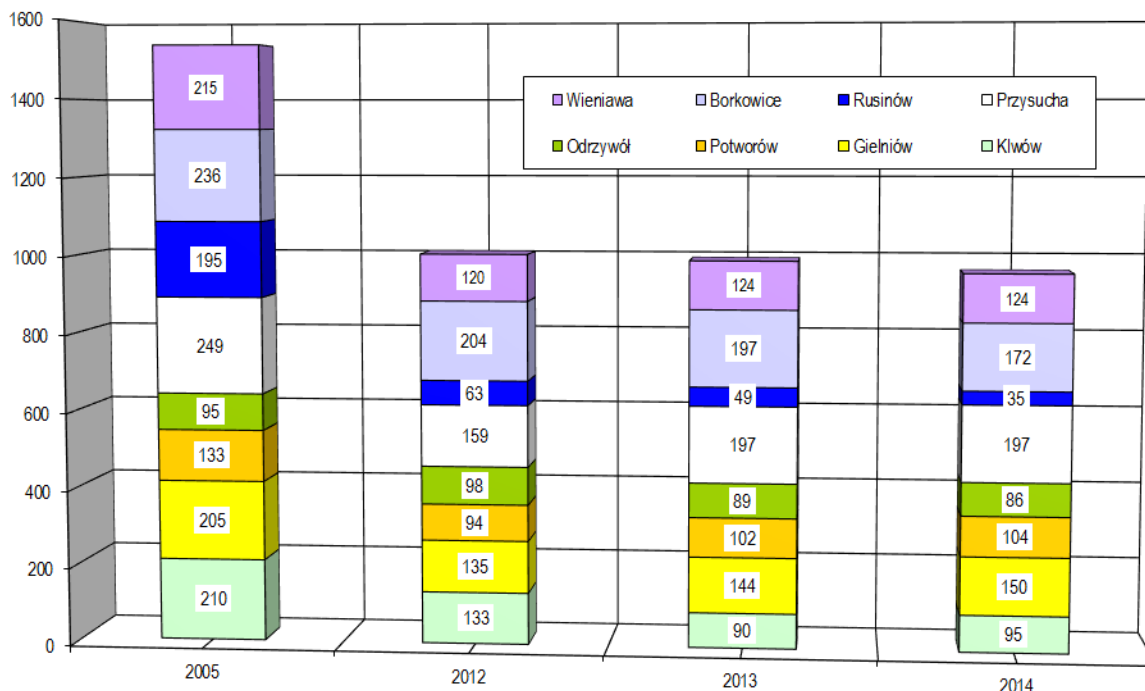
Tabela 3.25

Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w latach 2005 i 2012-2014

Gmina	2005	2012	2013	2014
Klwów	210	133	90	95
Gielniów	205	135	144	150
Potworów	133	94	102	104
Odrzywół	95	98	89	86
Przysucha	249	159	197	197
Rusinów	195	63	49	35
Borkowice	236	204	197	172
Wieniawa	215	120	124	124
Powiat Przysuski	1538	1006	992	963

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Wykres 3.29 Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w latach 2005 i 2012-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

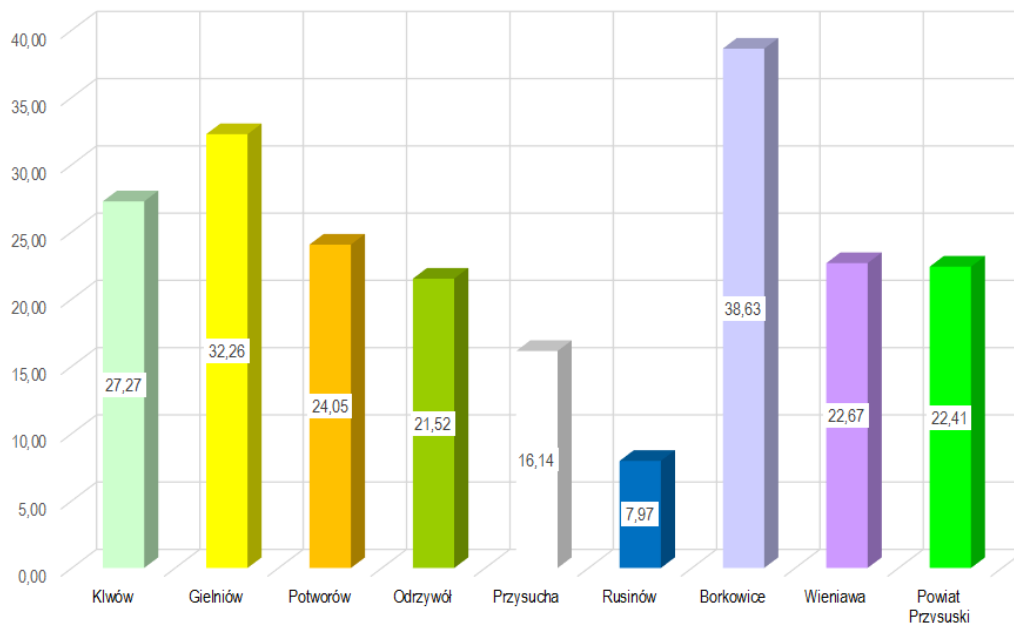
Analiza dynamiki zjawiska ubóstwa w Powiecie Przysuskim wskazuje na jego zdecydowany spadek na przestrzeni ostatnich 10 lat – w szczególności w drugiej połowie pierwszego dziesięciolecia XXI wieku. W ostatnich latach tendencja spadkowa się utrzymuje ale ma ona zdecydowanie słabszą dynamikę. W porównaniu do poprzedniego okresu programowania ilość osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa spadła o ponad 1/3 (do 62,6%) w porównaniu z rokiem 2005.

W strukturze dominuje gmina Przysucha, w której odnotowano ponad 1/5 przypadków ubóstwa (20,5%) w dalszej kolejności są gminy Borkowice oraz Gielniów odpowiednio 17,9% i 15,6%. Najmniejszy odsetek osób ubogich stanowi gmina Rusinów, która odnotowała zaledwie 3,6% przypadków całego Powiatu.

Warto jednak porównać te dane do liczby mieszkańców poszczególnych gmin oraz całego Powiatu, aby lepiej zrozumieć intensywność występowania zjawiska bezdomności na poszczególnych obszarach. Przeciętnie w Powiecie Przysuskim na 1 000 mieszkańców żyją 22,4 osoby ubogie. W ujęciu z podziałem na poszczególne gminy wyróżniają się w szczególności Borkowice i Gielniów – odpowiednio 38,6 i 32,3 osób ubogich na 1 000 mieszkańców gminy – co oddaje wysoki udział w strukturze a jednocześnie jest jeszcze bardziej uwypuklone przez zdecydowanie niższą liczbę mieszkańców. W porównaniu, gmina Przysucha która miała najwięcej ubogich w ujęciu nominalnym, proporcjonalnie do liczby mieszkańców jest ponad dwukrotnie mniej zagrożona ubóstwem niż wymienione gminy. Na najniższym poziomie problem ubóstwa *per capita* występuje w gminie Rusinów, gdzie odnotowano zaledwie niespełna 8 osób ubogich na 1 000 mieszkańców.

Liczbę osób korzystających ze wsparcia z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców w poszczególnych gminach oraz w Powiecie Przysuskim przedstawia wykres 3.30.

Wykres 3.23 Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa na 1000 mieszkańców w roku 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

3.10.2 Bezdomność

Bezdomność, problem społeczny, charakteryzujący się brakiem miejsca stałego zamieszkania osoby nim dotkniętej. Wiąże się z uwarunkowanym psychologicznie kryzysowym stanem egzystencji osoby nie posiadającej faktycznego miejsca zamieszkania, pozbawionej środków niezbędnych do zaspokojenia elementarnych potrzeb, dotkniętej trwałym wykluczeniem społecznym i zawodowym. Jako stan ewidentnej i trwałej deprywacji potrzeb mieszkaniowych, w sytuacji, gdy dotknięta bezdomnością osoba nie jest w stanie jej zapobiec, wiąże się z poważnym upośledzeniem psychicznego i społecznego funkcjonowania człowieka.

Natura bezdomności wyklucza zamkniętą i jednoznaczną klasyfikację jej przyczyn, ponieważ doprowadza do niej cały zespół nakładających się na siebie sił sprawczych, zespół postaw, zachowań determinowanych predyspozycjami osobowościowymi, którym sprzyjają sytuacje społeczne i sposób funkcjonowania służb socjalnych. Ustawa o pomocy społecznej, jako osobę bezdomną definiuje osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych, a także osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania.

Brak domu uniemożliwia normalny rozwój człowieka, wpływa negatywnie na stan zdrowia psychicznego i fizycznego, uniemożliwia rozwijanie aspiracji kulturowych, regenerację sił i wypoczynek. Deprywacji zatem podlegają nie tylko szeroko rozumiane potrzeby mieszkaniowe, ale właściwie wszystkie poziomy potrzeby, począwszy od najbardziej podstawowych potrzeb fizjologicznych, skończywszy zaś na potrzebie samorealizacji. Stan ten jest uwarunkowany wieloczynnikowo, między innymi poprzez zmniejszoną zdolność do samodzielnego życia i radzenia sobie, poddania się wymaganiom społeczeństwa, niewielką odpornością na sytuacje trudne, czy marginalizację społeczną.

Dynamikę zjawiska bezdomności w Powiecie Przysuskim według podziału na gminy przedstawia tabela 3.26 i wykres 3.31.

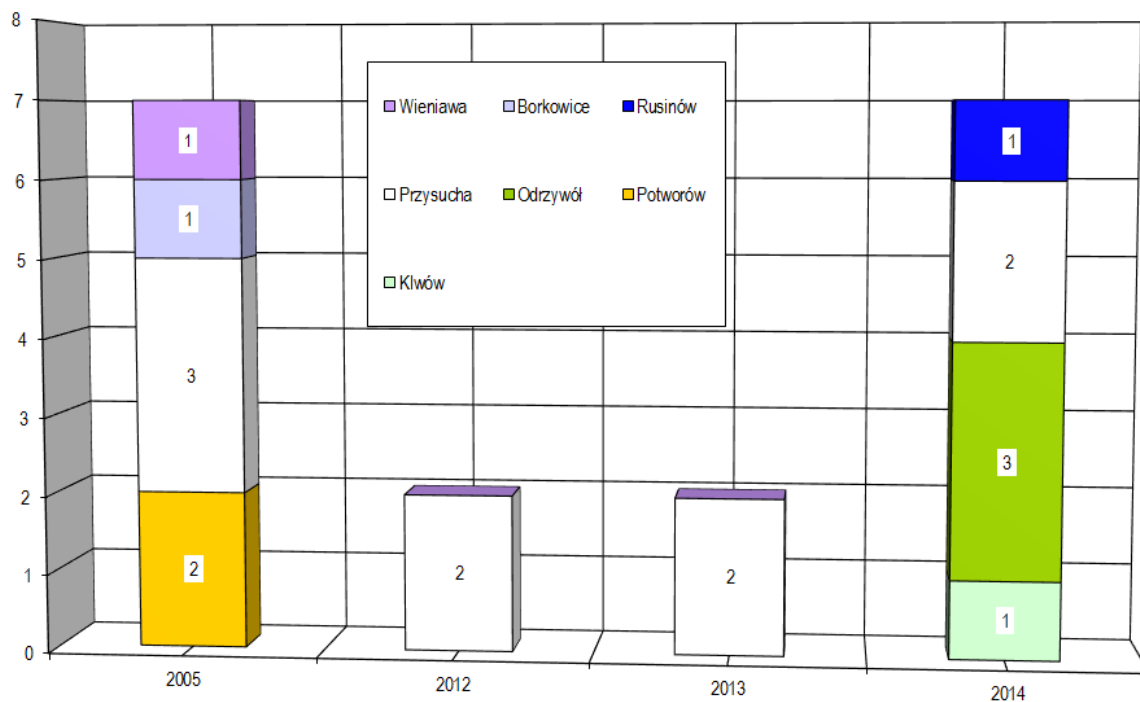
Tabela 3.26

**Liczba osób objętych wsparciem z tytułu bezdomności
w gminach Powiatu Przysuskiego w latach 2005 i 2012-14**

Gmina	2005	2012	2013	2014
Klwów	0	0	0	1
Gielniów	0	0	0	0
Potworów	2	0	0	0
Odrzywół	0	0	0	3
Przysucha	3	2	2	2
Rusinów	0	0	0	1
Borkowice	1	0	0	0
Wieniawa	1	0	0	0
Powiat Przysuski	7	2	2	7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Wykres 3.31 Liczba osób objętych wsparciem z tytułu bezdomności w gminach Powiatu Przysuskiego w latach 2005 i 2012-14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Najczęstsze przyczyny bezdomności wynikają z:

- ✓ z sytuacji społeczno-ekonomicznej, w tym wzrostu bezrobocia, braku miejsc w szpitalach, zakładach opiekuńczych, domach pomocy społecznej, braku opieki nad wychowankami domów dziecka po ukończeniu 18 lat,
- ✓ z sytuacji prawnej, polegającej na możliwości wyeksmitowania lokatora "donikąd" za zaległości w opłatach czynszowych,
- ✓ z przyczyn związanych z patologiami, w tym z powodu alkoholizmu, przestępczości, odrzucenia lub braku opieki ze strony najbliższych, rozwodu lub trwałego rozpadu więzi formalnych lub nieformalnych, prostytucji kobiet, przemocy w rodzinie,
- ✓ z przyczyn natury socjopsychologicznej, w tym świadomego wyboru innego sposobu życia, odrzucenia obowiązującego systemu wartości,
- ✓ z przyczyn osobowościowych, w tym poczucia niższości, osamotnienia, wstydu, przekonania o złej naturze świata i ludzi.

Z przedstawionych danych iż ośrodkiem o najwyższym natężeniu zjawiska bezdomności jest gmina Przysucha – w tym w szczególności miasto Przysucha jako największy ośrodek miejski Powiatu. W badanym okresie połowa osób dotkniętych problemem bezdomności korzystała ze wsparcia na terenie tej gminy. Co ma swoje uzasadnienie w specyfice zjawiska, które w swojej naturze dotyka częściej mieszkańców miast niż terenów wiejskich. Ponadto osoby bezdomne sporadycznie (w pojedynczych latach) pojawiały się również w gminach Odrzywół, Potworów oraz sporadycznie pojedyncze osoby w gminach Klwów, Rusinów, Borkowice i Wieniawa.

Warto również zauważyć iż poziom występowania zjawiska na terenie Powiatu Przysuskiego nie ulega większym zmianom na przestrzeni ostatnich 10 lat. Można raczej mówić o okresowych wahaniach oraz pojawianiu się i znikaniu zjawiska bezdomności w poszczególnych gminach.

3.10.3 Rodziny dysfunkcyjne

Pełna, zdrowa rodzina posiada sprzyjające warunki do samowystarczalności materialnej, opiekuńczej i psychologicznej. Postęp cywilizacyjny, transformacje ustrojowe i sytuacje losowe mogą odciskać swoje piętno na rodzinę, wpływać na powstawanie nieprzewidywanych problemów. Z punktu widzenia trwania i funkcjonowania rodzin, w szczególnie trudnej sytuacji znajdują się rodziny niepełne, w których dzieci są wychowywane przez jednego z rodziców. Przyczynami powstawania rodzin niepełnych są: śmierć jednego z rodziców, opuszczenie, rozwód, urodzenie dziecka poza związkiem.

Członkowie rodziny tworzą układ, na który można spojrzeć jak na system. Wzajemne oddziaływanie na siebie poszczególnych elementów, czyli członków rodziny powoduje funkcjonowanie systemu. W rodzinie zdrowej relacje pomiędzy małżonkami są równoległe oraz dwukierunkowe, oparte na wspólnych ustaleniach dotyczących podziału obowiązków i sposobu wychowywania dzieci. Zaburzone funkcjonowanie jednego z jej członków uderza w cały jej system rodzinny, wtedy można mówić o dysfunkcjonalności takiej rodziny. Sama dysfunkcja oznacza zaburzenie komunikacyjne bądź strukturalne rodziny, np. centralną postacią jest rodzic będący sprawcą przemocy itd.). Może to też być zaburzenie własnych granic, granic pomiędzy poszczególnymi osobami w rodzinie, np. nieuszanowanie czyjejś intymności, uczuć i poglądów.

Rodzina dysfunkcyjna, to także rodzina z problemem wykorzystywania seksualnego, czyli taka, w której jedno bądź oboje rodziców wykorzystuje seksualnie kogoś (współmałżonka, dzieci) w rodzinie. To także rodzina z terrorem psychicznym, czyli taka, w której jedno bądź oboje rodziców stosuje przemoc emocjonalną (szantaż, zastraszenie itp.) wobec członków swojej rodziny.

Tabela 3.27

Sytuacja rodzin dysfunkcyjnych w Powiecie Przysuskim w latach 2005 i 2012-14

Gmina	2005	2012	2013	2014
Konieczność ochrony macieżyństwa				
Klwów	0	37	31	31
Gielniów	34	42	4	45
Potworów	35	28	38	38
Odrzywół	1	0	1	29
Przysucha	0	4	2	2
Rusinów	0	54	59	52
Borkowice	0	0	4	0
Powiat Przysuski	70	165	139	197
Bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego				
Klwów	104	28	27	28
Gielniów	72	18	22	20
Potworów	53	14	10	14
Odrzywół	44	42	44	11
Przysucha	57	42	23	18
Rusinów	146	8	5	3
Borkowice	47	8	8	9
Wieniawa	190	71	78	90
Powiat Przysuski	713	231	217	193
Przemoc w rodzinie				
Klwów	4	1	0	1
Gielniów	0	6	11	1
Przysucha	0	10	11	5
Powiat Przysuski	4	17	22	7

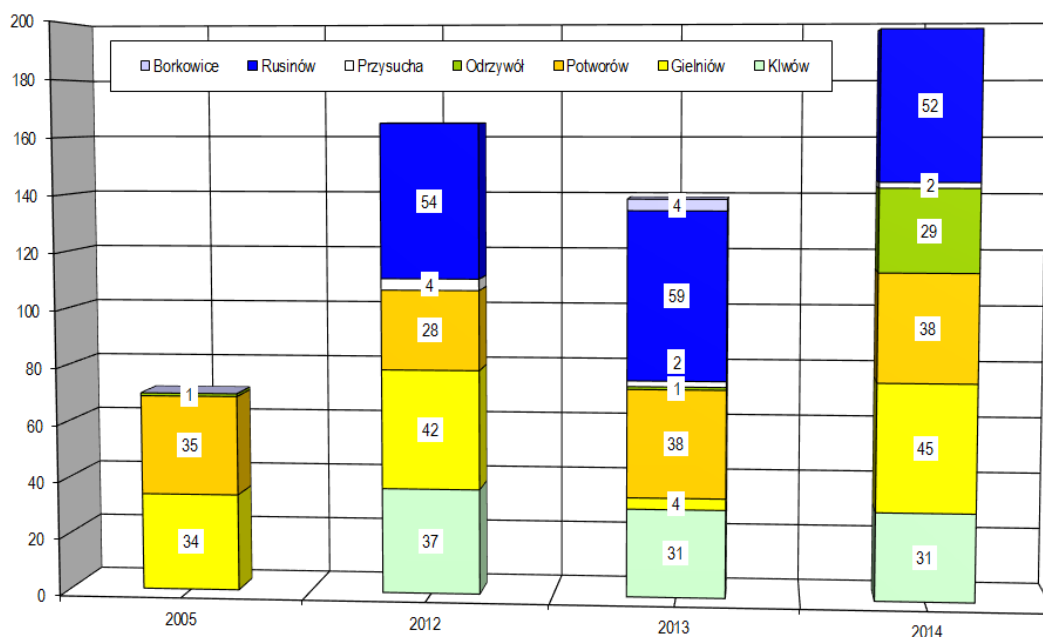
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Rodziną taką jest też rodzina z przemocą fizyczną, czyli taka, w której jedno bądź oboje rodziców bije, maltretuje fizycznie kogokolwiek z członków rodziny. Rodziną dysfunkcyjną jest też rodzina z przewlekłą chorobą – jedno bądź oboje rodziców cierpi na stałe schorzenie bądź jest przykute do wózka inwalidzkiego, za swój stan obarcza winą domowników, staje się centralną postacią w rodzinie.

Przyczyną dysfunkcji rodziny może być również problem alkoholowy, który jednak ze względu na złożoność tego problemu i występowanie również poza ramami jakie tworzy rodzina, został scharakteryzowany w odrębnym podrozdziale.

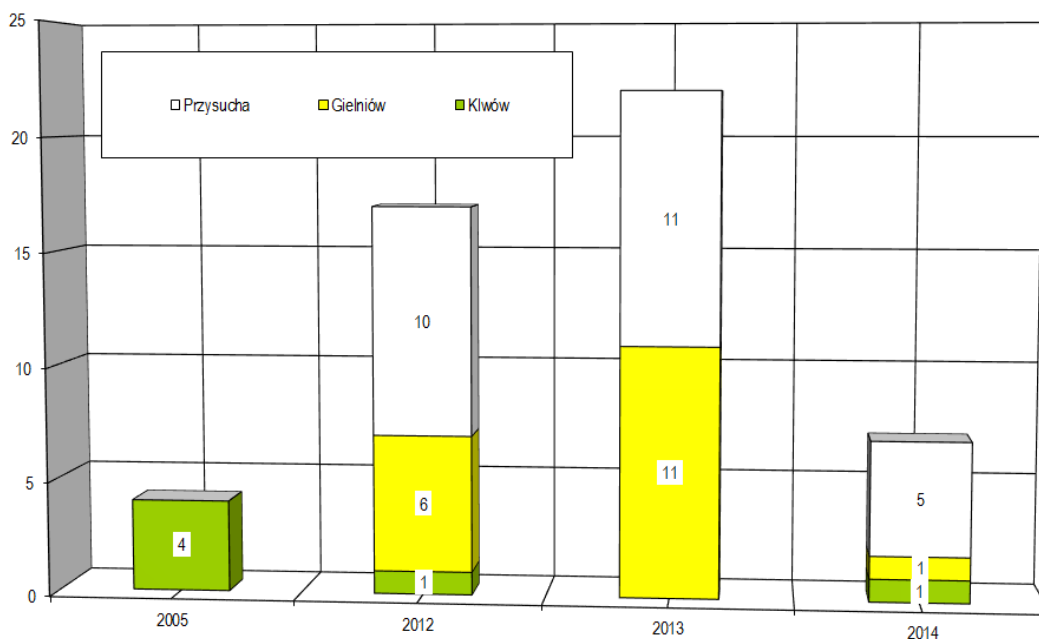
Tabela 3.27 oraz wykresy 3.32-3.34 przedstawia sytuację rodzin dysfunkcyjnych w Powiecie Przysuskim z uwzględnieniem podziału na gminy.

Wykres 3.32 Rodziny korzystające ze wsparcia pomocy społecznej ze względu na potrzebę ochrony macierzyństwa w gminach Powiatu Przysuskiego w latach 2005 i 2012-14

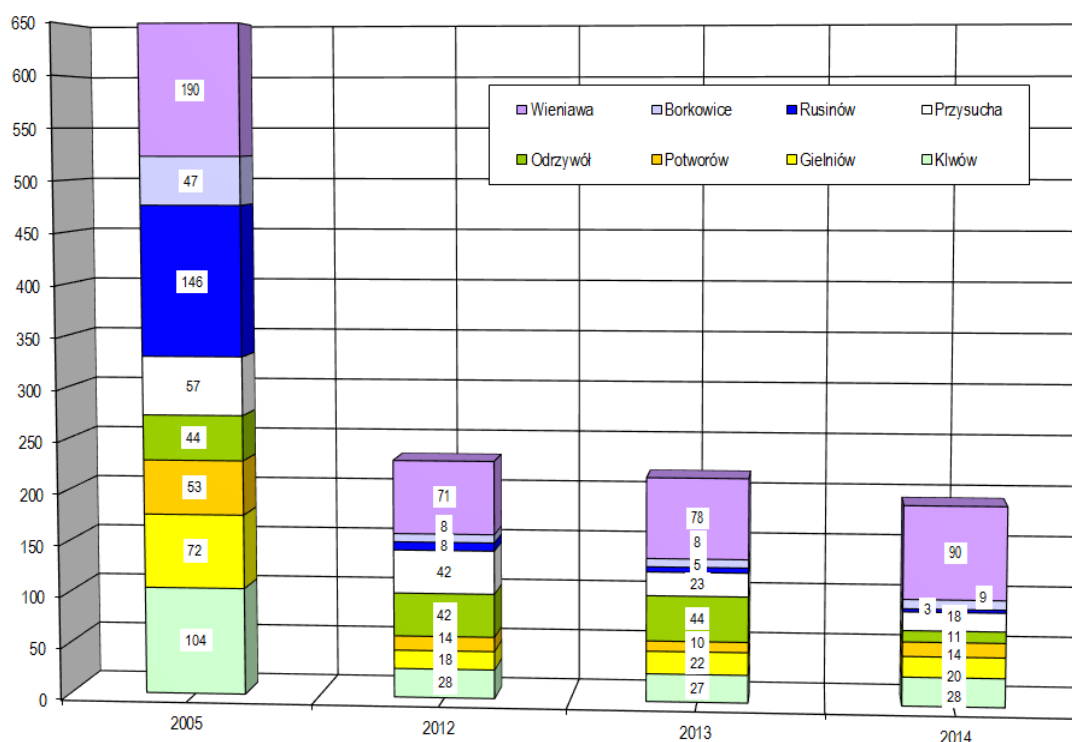
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Wykres 3.33 Rodziny korzystające ze wsparcia pomocy społecznej ze względu na przemoc w rodzinie w gminach Powiatu Przysuskiego w latach 2005 i 2012-14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Wykres 3.34 Rodziny korzystające ze wsparcia pomocy społecznej ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w gminach Powiatu Przysuskiego w latach 2005 i 2012-14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

W związku z potrzebą ochrony macierzyństwa najwięcej rodzin korzysta ze wsparcia pomocy społecznej w gminie Rusinów – ponad 1/4 (26,4%) wszystkich osób w Powiecie Przysuskim - a niewiele mniej w gminie Gielniów i Potworów (w każdej z nich około 1/5 populacji). W gminie Klwów i Odrzywół korzystała podobna ilość osób stanowiących odpowiednio 15,7 i 14,7%. W pozostałych gminach potrzeba ochrony macierzyństwa pojawiała się sporadycznie, a w gminach Borkowice i Wieniawa nie występowała wcale – w tej ostatniej ani razu w całym analizowanym okresie. Ochrona macierzyństwa była istotną formą wsparcia dla rodzin dysfunkcyjnych, zaś zdecydowanie największe jej nasilenie miało miejsce w 2014 roku. Przeciętnie w Powiecie Przysuskim z ochrony macierzyństwa korzystała 4,58 osoby na 1000 mieszkańców.

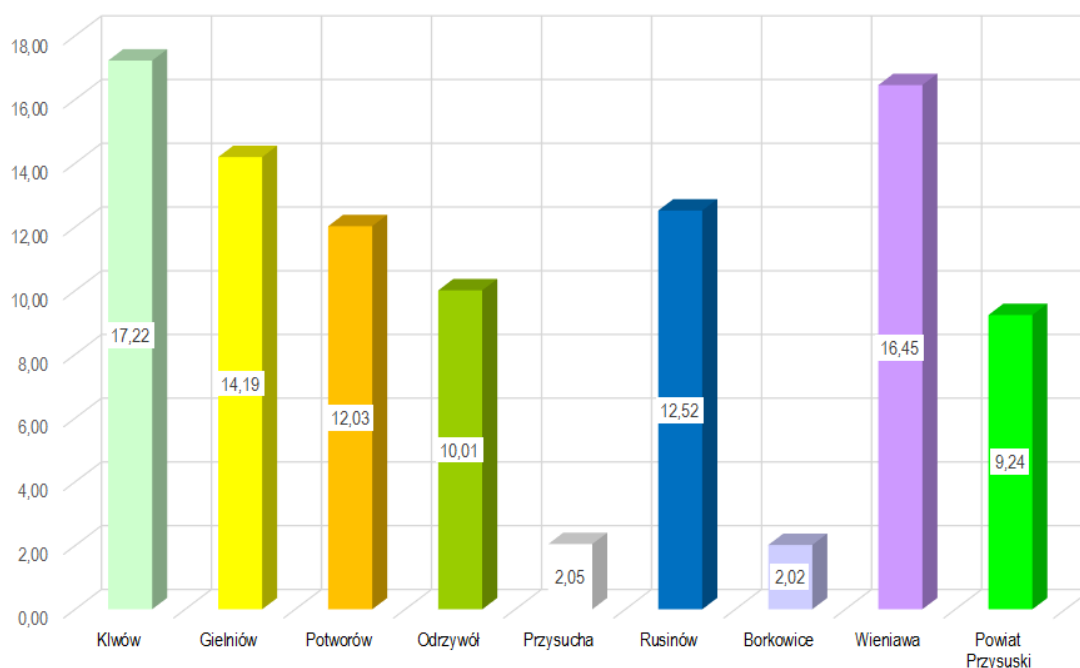
Jeśli chodzi o bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – najczęściej odnotowywany problem – to w liczbach bezwzględnych zdecydowanie dominuje gmina Wieniawa gdzie wystąpiła niespełna połowa odnotowanych przypadków (46,6%). Wśród pozostałych gmin można jeszcze odnotować poziom bezradności w sprawach opiekuńczo wychowawczych w gminie Klwów, Gielniów oraz Przysucha – odpowiednio 14,5, 10,4 i 9,3%. Jeśli chodzi o liczbę osób korzystających ze wsparcia na 1000 mieszkańców zdecydowanie dominuje gmina Wieniawa, gdzie z pomocy korzysta aż 16,5 osoby na 1000 mieszkańców. Warto jeszcze zwrócić uwagę na gminę Klwów gdzie ze wsparcia skorzystało ponad 8 osób na 1000 mieszkańców. W pozostałych gminach poziom był zbliżony do przeciętnej dla Powiatu Przysuskiego – wynoszącej 4,5 osoby na 1000 mieszkańców – lub zdecydowanie niższy.

Przemoc domowa jest rejestrowana i objęta wsparciem głównie w gminie Przysucha, w której odnotowano ponad połowę przypadków, poza tym problem występował jeszcze jedynie w dwóch gminach – Klwów i Gielniów. To jednak nie oznacza, że na terenie pozostałych gmin ten

problem nie istnieje, jest natomiast prawdopodobne iż jest traktowany – również przez ofiary przemocy – jako problem o charakterze osobistym, którego „nie należy wywlekać publicznie”, bądź też nie nastąpiło pozytywne oddziaływanie pomiędzy służbami pomocy społecznej czy też policji z ofiarami przemocy.

Wykres 3.35 przedstawia nasilenie wszystkich problemów rodzin dysfunkcyjnych – ochrony macierzyństwa, bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz przemocy domowej – w poszczególnych gminach Powiatu Przysuskiego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Wykres 3.35 Rodziny dysfunkcyjne w gminach Powiatu Przysuskiego w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Kłwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Warto zauważyć duże dysproporcje w ilości rodzin dysfunkcyjnych korzystających ze wsparcia pomocy społecznej w poszczególnych gminach również w odniesieniu do przeciętnej wartości dla całego Powiatu Przysuskiego. Zdecydowanie najmniej intensywnie problem występuje w gminach Przysucha i Borkowice, gdzie z wszystkich form pomocy korzystało jedynie 2 osoby na 1000 mieszkańców. Na poziomie zbliżonej dla przeciętnej Powiatu Przysuskiego (9,24 osoby na 1000 mieszkańców) uplasowała się gmina Odrzywół, gdzie wsparcie udzielono 10 osobom na 1000 mieszkańców. Problem rodzin dysfunkcyjnych w największym stopniu dotyczył przede wszystkim gminy Kłwów (17,22 osoby na 1000 mieszkańców) oraz gminy Wieniawa (16,45 osoby na 1000 mieszkańców). Warto zauważyć że osoby korzystające z pomocy to przedstawiciele rodzin, które zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego liczą przeciętnie 3,3 osoby na gospodarstwo domowe (przy czym na terenach wiejskich ten wskaźnik ma większą wartość) co oznacza że problemami rodzin dysfunkcyjnych w tych gminach jest zagrożonych łącznie około 5% populacji.

Niezmiernie istotnym elementem walki z przemocą w rodzinie jest funkcjonowanie Zespołów Interdyscyplinarnych działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w gminach Powiatu Przysuskiego. Podstawą prawną powoływania zespołów przez wójtów i burmistrzów jest art. 9A ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie Dz.U. Nr 180 poz. 1493 z późniejszymi zmianami. W skład zespołów w poszczególnych gminach wchodzi przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej, Komendy Powiatowej Policji w Przysusze, komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, oświaty, ochrony zdrowia, Kuratorskiej Służby Sądowej oraz organizacji pozarządowych.

Zespoły interdyscyplinarne zajmują się rozwiązywaniem problemów związanych z występowaniem indywidualnych przypadków przemocy w rodzinie, zgodnie z procedurą *Niebieskiej Karty*. Celem działania jest pomoc osobom dorosłym, dzieciom i całym rodzinom, grupom problemowym i środowiskom dysfunkcyjnym w przezwyciężeniu problemu przemocy w rodzinie. W dalszej kolejności podejmowane są działania pomocowe i interwencyjne wobec zidentyfikowanego problemu, a także współdziałanie i koordynowanie działań.

Procedura *Niebieska Karta* została opracowana przez Komendę Główną Policji i Komendę Stołeczną Policji przy współpracy z Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Procedura została wprowadzona pilotażowo w 1997 roku na warszawskiej Ochocie i po zaopiniowaniu wprowadzona powszechnie w 1998 roku. *Niebieska Karta* składa się z dwóch części, które mają funkcjonariusze Policji podczas interwencji dotyczącej przemocy domowej:

- ✓ Karta A, w której dokumentuje się zgłoszoną sytuację i co zastano na miejscu, a także jakie działania podjęto.
- ✓ Karta B opisuje najważniejsze przestępstwa związane z przemocą domową oraz dane teleadresowe instytucji i organizacji pozarządowych, do których ofiara może się zwracać o pomoc.

Kartę A, wypełnia interweniujący funkcjonariusz na miejscu zdarzenia w obecności sprawcy. Stanowi ona zapis faktu interwencji związanej z przemocą i może stanowić dowód w postępowaniu procesowym w sytuacji, gdy ofiara postanowi złożyć doniesienie o popełnieniu przestępstwa. Po interwencji kartę należy przekazać oficerowi dyżurnemu jednostki. Na podstawie tej karty właściwy funkcjonariusz dzielnicowy ma obowiązek w ciągu siedmiu dni odwiedzić rodzinę i przeprowadzić wywiad środowiskowy, a następnie monitorować sytuację odwiedzając dany adres nie rzadziej niż co miesiąc.

Często zdarza się, że ofiara pod naciskiem sprawcy nie składa zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, wycofuje zarzuty, odwołuje lub zmienia zeznania albo całkowicie odmawia ich składania i współpracy z policją[potrzebne źródło]. Policja wszczyna postępowanie z art. 207 Kodeksu karnego z urzędu, jeżeli dysponuje odpowiednimi informacjami. Bardzo istotny jest fakt, że nie ma możliwości wycofania ani zmiany informacji zawartych w Karcie A nawet na wniosek osoby pokrzywdzonej.

Szczegółowe informacje dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie w Powiecie Przysuskim na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Przysusze w latach 2012-2014 prezentuje tabela 3.28 oraz wykres 3.36.

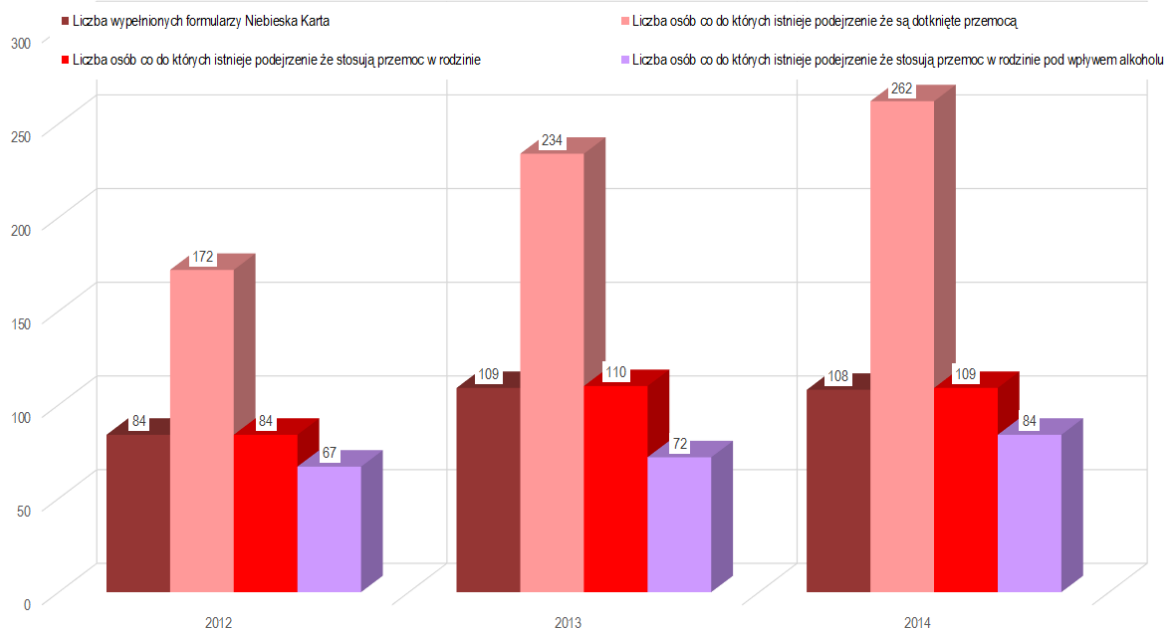
Wykres 3.28

Zjawisko przemocy w rodzinie w Powiecie Przysuskim na podstawie danych odnośnie procedury *Niebieska Karta* w latach 2012-2014

Wyszczególnienie	2012	2013	2014
Liczba wypełnionych formularzy <i>Niebieska Karta</i>	84	109	108
w tym miasto	11	13	12
wieś	74	96	96
Liczba osób co do których istnieje podejrzenie że są dotknięte przemocą	172	234	262
Liczba osób co do których istnieje podejrzenie że stosują przemoc w rodzinie	84	110	109
Liczba osób co do których istnieje podejrzenie że stosują przemoc w rodzinie pod wpływem alkoholu	67	72	84

Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Przysusze

Wykres 3.35 Zjawisko przemocy w rodzinie w Powiecie Przysuskim na podstawie danych odnośnie procedury *Niebieska Karta* w latach 2012-2014

Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Przysusze

Prezentowane dane nie napawają optymizmem, ponieważ wynika z nich iż zjawisko przemocy w rodzinie w Powiecie Przysuskim wzrastało na przestrzeni ostatnich lat, w szczególności więcej było ofiar przemocy, rosła też liczba osób podejrzanych o przemoc pod wpływem alkoholu. Warto również zauważyć iż zwiększenie się liczby odnotowanych przypadków rozpoczęcia procedury *Niebieskiej Karty* świadczyć może także o stopniowym przyroście zaufania ofiar przemocy do działań policji w tym zakresie. Niewątpliwie zjawisko przemocy w rodzinie jest tematem wstydliwym a jego zgłoszenie często traktowane jest jako przejaw nielojalności wobec członków rodziny, nawet jeśli dopuszczają się oni czynów przestępczych.

3.10.4 Osoby uzależnione od alkoholu

Istotnym problemem mającym wpływ na występowanie licznych zaburzeń funkcjonowania rodzin Powiatu Przysuskiego jest alkoholizm. Powoduje on poważną dezorganizację i demoralizację życia rodzinnego, wynikiem czego jest coraz większa ilość rodzin dysfunkcyjnych, nie spełniających swych podstawowych funkcji wychowawczych i opiekuńczych. W rodzinach dotkniętych alkoholizmem, któregośkolwiek z jej członków, obserwuje się również pogarszającą się sytuację materialną. W konsekwencji osoby z tego gospodarstwa domowego stają się klientami pomocy społecznej, ponieważ konieczne jest udzielanie im wsparcia finansowego.

Bardzo niepokojący jest obserwowany wzrost liczby młodych, samotnych kobiet posiadających małoletnie dzieci uzależnionych od alkoholu. Uzależnienie w takich przypadkach powoduje konieczność nagłego zapewnienia dzieciom opieki w placówkach interwencyjnych czy opiekuńczo-wychowawczych.

Z danych statystycznych Ośrodków Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Przysuskiego wynika, iż w roku 2014 odnotowano 58 osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na uzależnienie od alkoholu. To oznacza zdecydowany spadek w porównaniu do tożsamej wartości wskaźnika sprzed 10 lat. Składał się na to skokowy spadek liczby korzystających z pomocy w gminie Gielniów, spadek o 2/3 w gminie Rusinów oraz o połowę w gminach Klwów i Potworów. Łącznie w całym Powiecie w sposób trwały poziom osób korzystających z pomocy ze względu na uzależnienie od alkoholu spadł o ponad 50%.

Tabela 3.28 oraz wykres 3.36 przedstawia liczbę osób w Powiecie Przysuskim korzystających z pomocy z powodu alkoholizmu na przestrzeni lat 2005 oraz 2012-14.

Tabela 3.28

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na uzależnienie od alkoholu w gminach Powiatu Przysuskiego w roku 2005 i latach 2012-14

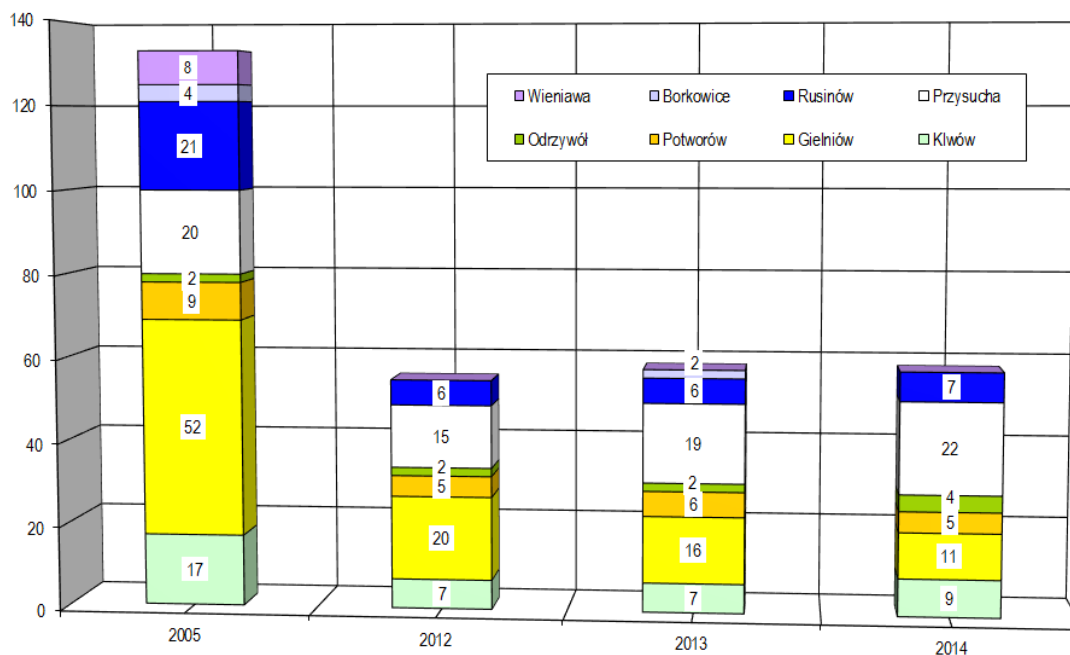
Gmina	2005	2012	2013	2014
Objęci wsparciem przez ośrodki pomocy społecznej na terenie Powiatu Przysuskiego	133	55	58	58
Objęci wsparciem Poradni Przeciwalkoholowej w Przysusze	Bd.	151	171	175

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa i Poradni Przeciwalkoholowej w Przysusze

Zjawisko alkoholizmu w populacji Powiatu Przysuskiego i poszczególnych jego gmin ma charakter trwały i ulega jedynie sezonowym i naskórkowym zmianom. Jego obserwacje na podstawie danych ośrodków pomagających osobom uzależnionym dają jedynie częściowy obraz, ponieważ znaczna część zjawiska jest ukryta i niemożliwa do zarejestrowania w oficjalnych statystykach. Można powiedzieć że statystyki odzwierciedlają przede wszystkim stan prowadzonych działań na rzecz osób uzależnionych, będących pochodną środków pozostających do dyspozycji na ten cel oraz bieżącą politykę antyalkoholową państwa.

Istotne zmiany w zakresie tego bardzo trwale występującego w całym społeczeństwie polskim zjawiska mogą nastąpić w wyniku istotnych i długofalowych zmian w świadomości społecznej w tym przemodelowaniu wizerunku jaki jest, również obecnie kreowany w związku z alkoholem. Reklamy piwa pokazują przygody, przyjaźń, atrakcyjne kobiety, natomiast skutki społeczne i zdrowotne picia alkoholu w jakiegokolwiek formie są fatalne dla fizjologii, psychiki i funkcji społecznych człowieka.

Wykres 3.36 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na uzależnienie od alkoholu w gminach Powiatu Przysuskiego w roku 2005 i latach 2012-14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Kłwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

W tym kontekście bardzo istotne są prowadzone na terenie Powiatu Przysuskiego działania w zakresie przeciwdziałania i walki z alkoholizmem. Na terenie Powiatu istnieją i prężnie działają organizacje pozarządowe zajmujące się osobami uzależnionymi np. SAK *Opoka*. Funkcjonują również Gminne Komisje ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, gminne zespoły interdyscyplinarne oraz programy profilaktyczne. Komenda Powiatowa Policji organizuje liczne akcje profilaktyczne.

3.10.5 Uzależnieni od narkotyków

Jedną z konsekwencji zaburzeń funkcjonowania rodziny jest problem narkomanii, w szczególności wśród nieletnich. Co bardzo niepokojące w ostatnich latach znacznie obniżył się wiek inicjacji osób sięgających po raz pierwszy po narkotyki. Na przełomie lat dziewięćdziesiątych i w pierwszych latach dwudziestego pierwszego wieku były to głównie osoby pomiędzy 16 – 20 rokiem życia (z pojedynczymi przypadkami osób 14-letnich). Obecnie coraz częściej zdarzają się przypadki sięgania po narkotyki dzieci pomiędzy 12 a 14 rokiem życia.

Zwiększa się dostępność i asortyment narkotyków, wśród których dominują narkotyki twarde. O ile w latach poprzednich dominowała tzw. „polska heroina”, którą wytwarzali i rozpro-

wadzali sami narkomanii, to obecnie produkcją i dystrybucją narkotyków zajmują się wyspecjalizowane grupy przestępcze. Ponadto w ciągu ostatnich pięciu lat pojawił się bardzo poważny problem dopalaczy, które dopiero od niedawna zaczęły trafiać na listę substancji zakazanych, a producenci wprowadzają wciąż nowe, które na tej liście się nie znajdują.

Historycznie po narkotyki sięgała młodzież wywodząca się z rodzin zagrożonych patologią. Obecnie ten problem dotyka środowisk, w których nie obserwuje się uzależniania od alkoholu, przemocy itp. Poważnym problemem tych rodzin jest jednak chroniczny brak wolnego czasu dla dzieci, zapracowanie rodziców, ich częsta nieobecność w domu, a co za tym idzie brak więzi emocjonalnych z dzieckiem i brak umiejętności wspólnego spędzania czasu oraz pokonywania występujących problemów. Ludzie posiadający pracę w obawie przed jej utratą angażują się w nią często kosztem własnej rodziny, a najczęściej małoletnich dzieci.

Niemniej w statystykach pomocy społecznej gmin Powiatu Przysuskiego nie odnotowano na przestrzeni zarówno poprzedniego okresu programowania jak i ostatnich lat żadnego przypadku osoby poszukującej wsparcia ze względu na problem narkomanii.

3.10.6 Niepełnosprawni

Definicja osób niepełnosprawnych zawarta w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych mówi: *Niepełnosprawnymi są osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę, oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi.*

Natomiast ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych /Dz. U. z 2010r. Nr 214, poz.1407 tekst jednolity z pozn. zm./ zawęża powyższą definicję określając: *Niepełnosprawnymi są osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych a w szczególności ogranicza zdolności do wykonywania pracy zawodowej, jeśli uzyskały orzeczenie.*

Biorąc pod uwagę powyżej przytoczone definicje niepełnosprawność przedstawia się jako zjawisko niejednorodne, które obejmuje wiele ograniczeń funkcjonalnych, może być fizyczna, intelektualna lub polegać na dysfunkcji zmysłów. Wynikać ona może z choroby somatycznej lub choroby umysłowej. Wymienione zaburzenia, sytuacje mogą mieć charakter stały lub przejściowy. Niepełnosprawność dotyczy osób w każdym wieku. Dla lepszego określenia potrzeb osób niepełnosprawnych przyjmujemy podział na siedem głównych grup:

- ✓ osoby niewidome i słabo widzące,
- ✓ osoby głuche i niedosłyszające,
- ✓ osoby niepełnosprawne intelektualnie,
- ✓ osoby chore psychicznie,
- ✓ osoby niepełnosprawne ruchowo,
- ✓ osoby starsze, niepełnosprawne z ogólnego stanu zdrowia,
- ✓ ze względu na poszczególne rodzaje schorzeń (np. układu krążenia, cukrzyca, hemofilia, choroby nowotworowe).

Indywidualny model niepełnosprawności określa problemy jakie napotykają osoby niepełnosprawne jako konsekwencje swojej choroby. Praca socjalna z osobą niepełnosprawną ma na celu zmotywowanie tej osoby do podejmowania wysiłków w celu jej usprawnienia. Społeczny

model niepełnosprawności – są to ograniczenia, które stwarza środowisko poprzez bariery w funkcjonowaniu rodziny z osobą niepełnosprawną. Istniejące bariery są podłożem marginalizacji – wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych.

Czynnikami warunkującymi niepełnosprawność na poziomie społecznym są: sytuacja rodzinna i relacje w rodzinie, materialne warunki życia rodziny, kontakty społeczne i udział w życiu społecznym członków rodziny, postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych, rola i dostępność instytucji i organizacji powołanych do wspomagania osób niepełnosprawnych, sytuacja prawna i gwarancje prawne osób niepełnosprawnych, relacje osób niepełnosprawnych z instytucjami, makrospołeczne czynniki ekonomiczne odpowiedzialne za rozmiar pomocy społecznej na rzecz osób niepełnosprawnych.

Z dniem 1 września 1997 roku wprowadzona została reforma orzecznictwa inwalidzkiego w wyniku której powstały dwa systemy orzecznictwa ustalające:

- A. Niezdolność do pracy, która stanowi podstawę do wydania decyzji o przyznaniu świadczenia rentowego
- B. Stopień niepełnosprawności, jako podstawę do korzystania z wielu form rehabilitacji zawodowej i społecznej, systemu pomocy społecznej oraz ulg i uprawnień zagwarantowanych osobom niepełnosprawnym w przepisach prawa.

Od 1 stycznia 2002 roku prawo do zasiłku pielęgnacyjnego, ulgi oraz inne uprawnienia zagwarantowane osobom niepełnosprawnym w przepisach prawa dla dzieci mogą być przyznane wyłącznie na podstawie orzeczenia o niepełnosprawności, wydanego według kryteriów stosowanych dla tych orzeczeń w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Dziecko - osoba przed ukończeniem 16 roku życia jest niepełnosprawna jeżeli posiada orzeczenie o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych wydane przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności.

System określający orzekanie o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności do celów pozarentowych regulują następujące akty prawne:

- ✓ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm. ostatnia nowelizacja Dz.U. z 2003 r.; Nr 7 poz. 79)
- ✓ Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 roku w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. nr 139, poz. 1328)
- ✓ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 roku w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia (Dz. U. Nr 17 poz. 162)

Tabela 3.29 oraz wykresy 3.37 i 3.38 prezentują dane statystyczne Ośrodków Pomocy Społecznej, opisujące liczbę osób niepełnosprawnych, w poszczególnych gminach w latach 2005 i 2012-14, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w wartościach nominalnych oraz w przeliczeniu na 1000 mieszkańców poszczególnych gmin oraz Powiatu Przysuskiego.

Tabela 3.30

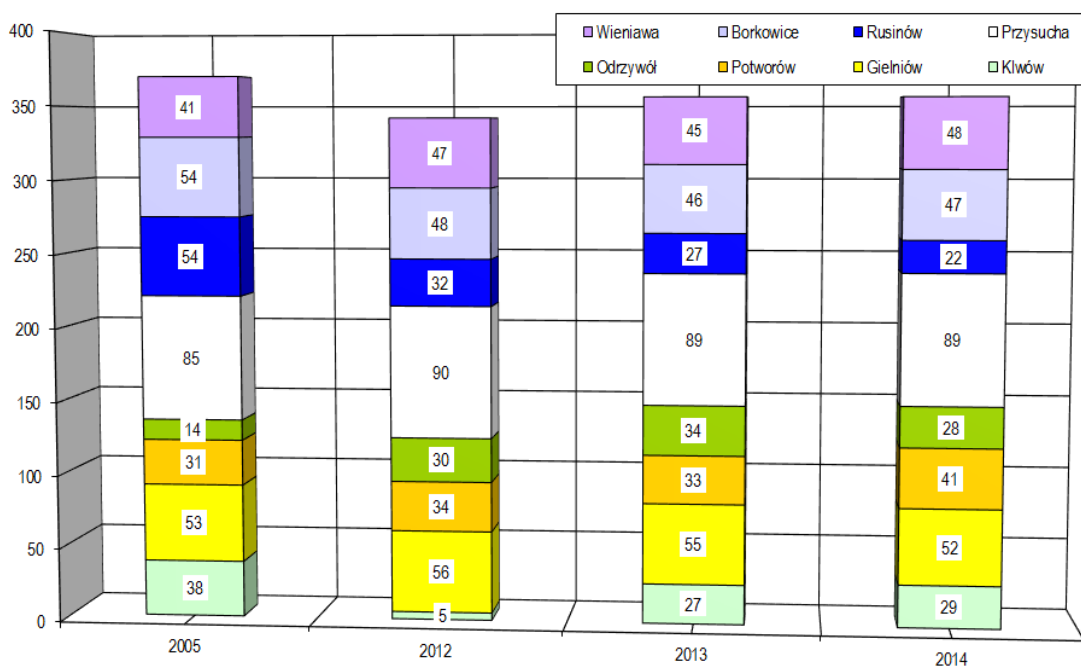
Liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze wsparcia pomocy społecznej w gminach Powiatu Przysuskiego ogółem i na 1000 mieszkańców w roku 2005 i 2012-14

Gmina	2005		2012		2013		2014	
	ilość osób	na 1000 miesz-kańców	ilość osób	na 1000 miesz-kańców	ilość osób	na 1000 miesz-kańców	ilość osób	na 1000 miesz-kańców
Klów	38	11,04	5	1,44	27	7,75	29	8,32
Gielniów	53	10,99	56	12,04	55	11,83	52	11,18
Potworów	31	7,26	34	7,86	33	7,63	41	9,48
Odrzywół	14	3,39	30	7,51	34	8,51	28	7,01
Przysucha	85	6,82	90	7,37	89	7,29	89	7,29
Rusinów	54	12,11	32	7,28	27	6,14	22	5,01
Borkowice	54	11,68	48	10,78	46	10,33	47	10,55
Wieniawa	41	7,43	47	8,59	45	8,23	48	8,78
Powiat Przysuski	370	8,46	342	7,96	356	8,28	356	8,28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Wykres 3.37

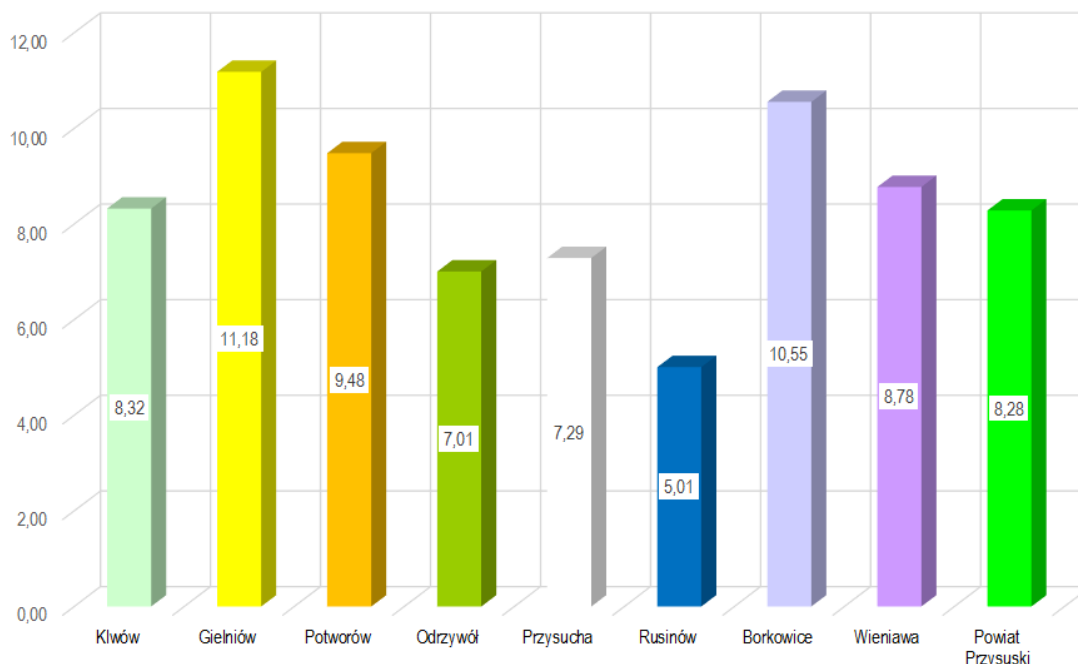
Liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze wsparcia pomocy społecznej w gminach Powiatu Przysuskiego w roku 2005 i 2012-14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Wykres 3.38

Liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze wsparcia pomocy społecznej w gminach Powiatu Przysuskiego na 1000 mieszkańców w roku 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klwów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Z prezentowanych danych wynika że ilość osób korzystających ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności jest na ustabilizowanym poziomie. Mowa tu zarówno o wartościach globalnych dla całego Powiatu Przysuskiego, jak i strukturą przestrzenną uwzględniającą gminy. Niemniej nie oznacza to równocześnie stabilizacji zjawiska, a raczej stanowi informację o skuteczności różnorodnych działań ukierunkowanych na osoby niepełnosprawne realizowanych przez różne podmioty – zarówno publiczne, trzeciego sektora, jak i prywatne – w ramach projektów współfinansowanych przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Również Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie realizuje od 2008 roku projekt *Zmień Swoje Życie* w ramach działań ukierunkowanych na aktywną integrację – społeczną, zawodową, edukacyjną i zdrowotną – osób niepełnosprawnych.

Na 1000 mieszkańców Powiatu Przysuskiego ponad osiem jest niepełnosprawnych (8,28). Podobna proporcja występuje w gminach Klwów i Wieniawa. Nieco poniżej przeciętnej dla Powiatu – około 7 osób niepełnosprawnych na 1000 mieszkańców – było w 2014 roku w gminach Odrzywół i Przysucha. Najniższy poziom odnotowano w gminie Rusinów gdzie na 1000 mieszkańców było jedynie 5 niepełnosprawnych.

Najwięcej osób niepełnosprawnych *per capita* korzystało z pomocy społecznej w gminie Gielniów – 11,18 osoby. Kolejne miejsca zajmowały gmina Borkowice i Potworów – odpowiednio 10,55 i 9,48 osób niepełnosprawnych na 1000 mieszkańców.

Warto podkreślić iż Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie dysponowało w analizowanym okresie ograniczonymi środkami z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz środkami własnymi Powiatu Przysuskiego na dofinansowanie funkcjonowania Warsztata-

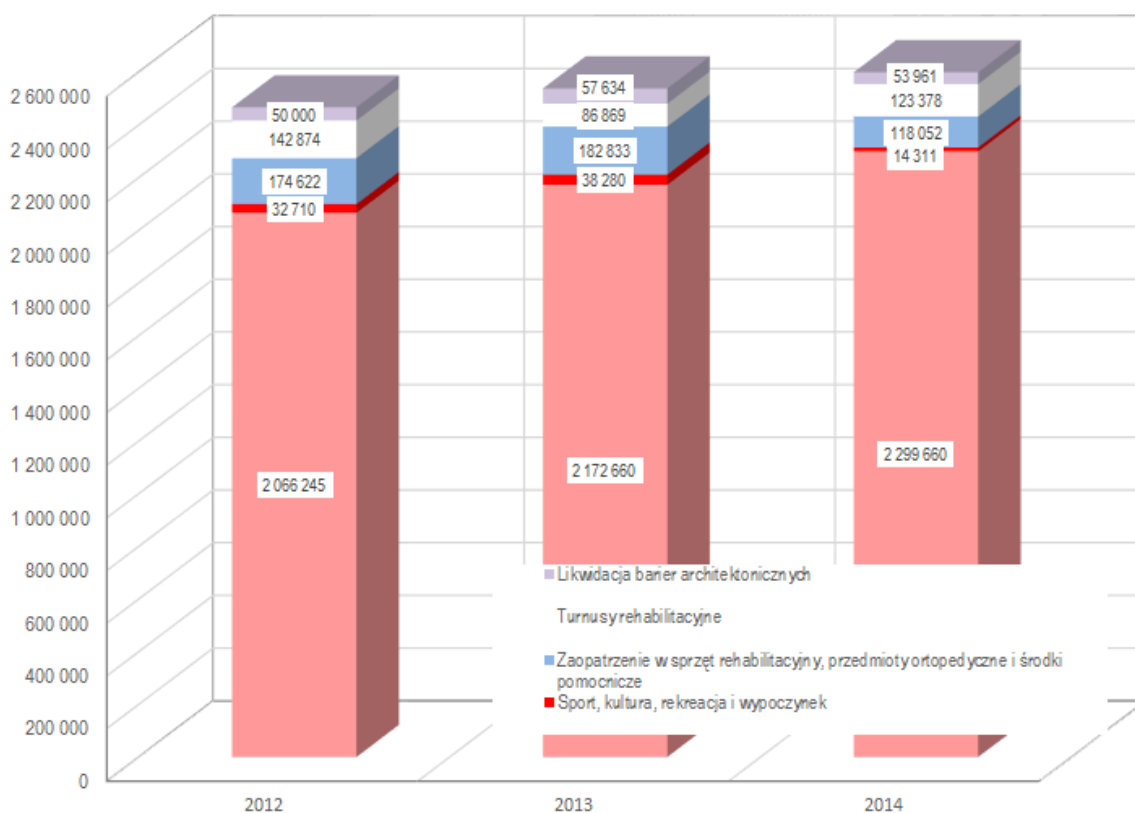
Tabela 3.30

Realizacja zadań w zakresie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych w Powiecie Przysuskim w latach 2012-14 [w zł]

Wyszczególnienie	2012	2013	2014
Warsztaty Terapii Zajęciowej	2 066 245	2 172 660	2 299 660
Sport, kultura, rekreacja i wypoczynek	32 710	38 280	14 311
Zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	174 622	182 833	118 052
Turnusy rehabilitacyjne	142 874	86 869	123 378
Likwidacja barier architektonicznych	50 000	57 634	53 961
Powiat Przysuski	2 466 451	2 538 276	2 609 362

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha

Wykres 3.39 Realizacja zadań w zakresie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych w Powiecie Przysuskim w latach 2012-14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR Przysucha

tów Terapii Zajęciowej, dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i wypoczynku osób niepełnosprawnych, dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych oraz dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych. Niemniej osoby niepełnosprawne i organizacje je reprezentujące uzyskiwały systematyczne wsparcie w ramach istniejących możliwości budżetowych. Szczegółowe informacje na temat składanych wniosków oraz wydatkowanych środków w latach 2012-2014 przedstawia tabela 3.31 i wykres 3.39.

3.10.7 Opuszczający zakłady karne

W Powiecie Przysuskim w analizowanym okresie pojawiła się nowa grupa osób wymagających wsparcia, która nie funkcjonowała w systemie pomocy społecznej w poprzednim okresie programowania – osoby opuszczające zakłady karne.

Negatywny wpływ kary pozbawienia wolności na osoby jej poddawane był uznawany za dosyć trwale upośledzający ich – często i tak niewielkie – zdolności adaptacyjne. Wpływ ten polega przede wszystkim na obniżeniu zaradności w dbaniu o własne sprawy, obniżeniu samooceny i zaniku przekonania o kontrolowaniu swojego życia, nieumiejętności dokonania realistycznej oceny dostępnych źródeł i form pomocy, a w konsekwencji, nierzadko na pojawianiu się całego szeregu niesprzyjających readaptacji postaw, wśród których wymieniano te cechujące się roszczeniowością czy wycofaniem. Pobyt w zakładzie karnym wpaja osadzonym fałszywe przekonanie o łatwości rozwiązywania określonych problemów z uwagi na fakt, że nie są oni zaangażowani w pracę nad nimi. W konsekwencji pojawia się u niektórych z nich przeświadczenie, że za trudności, na jakie napotykają już po wyjściu z zakładu karnego, odpowiedzialne są konkretne osoby (np. kuratorzy) lub instytucje, które nie potrafią czy też nie chcą im pomóc. Opuszczający wspominają o dosyć powszechnej postawie negowania własnej odpowiedzialności za fakt, że trafiło się do zakładu karnego, co dodatkowo potęguje zachowania roszczeniowe. Większość z nich dosyć autokrytycznie przyznaje, że to „*szufla więzienna jako instytucja uczy bezradności*”, choć z drugiej strony pojawiają się także opinie, że postawy takie (wygórowane oczekiwania i pretensje) są przejawem swoistej niewdzięczności wobec faktu, że pobyt w więzieniu w przypadku niektórych osób stanowi możliwość podreperowania zdrowia czy uniknięcia bezdomności.

Tabela 3.28

**Liczba osób opuszczających zakłady karne korzystających ze wsparcia
w gminach Powiatu Przysuskiego w latach 2012-14**

Gmina	2012	2013	2014
Klów	7	7	9
Gielniów	20	16	11
Potworów	5	6	5
Odrzywół	2	2	4
Przysucha	15	19	22
Borkowice	0	2	0
Wieniawa	0	0	0
Powiat Przysuski	55	58	58

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przysucha, GOPS Gielniów, GOPS Klów, GOPS Potworów, GOPS Odrzywół, GOPS Rusinów, GOPS Borkowice, GOPS Wieniawa

Dane dotyczące osób opuszczających zakłady karne, korzystających ze wsparcia instytucji pomocy społecznej na terenie Powiatu Przysuskiego prezentuje tabela 3.31.

Z największym natężeniem zjawiska wsparcia dla osób opuszczających zakłady karne mieliśmy do czynienia w roku 2013, kiedy na terenie Powiatu Przysuskiego skorzystało z niego łącznie 12 osób. W ujęciu dynamicznym, największe zaangażowanie na rzecz tej grupy odnotowano w gminach Gielniów, Klwów i Odrzywół. Blisko połowę mniejsze były działania w gminach Przysucha, Borkowice i Wieniawa. Osoby opuszczające zakłady karne nie korzystały ze wsparcia w analizowanym okresie w gminie Rusinów, zaś w gminie Potworów odnotowano w tym czasie jeden taki przypadek.

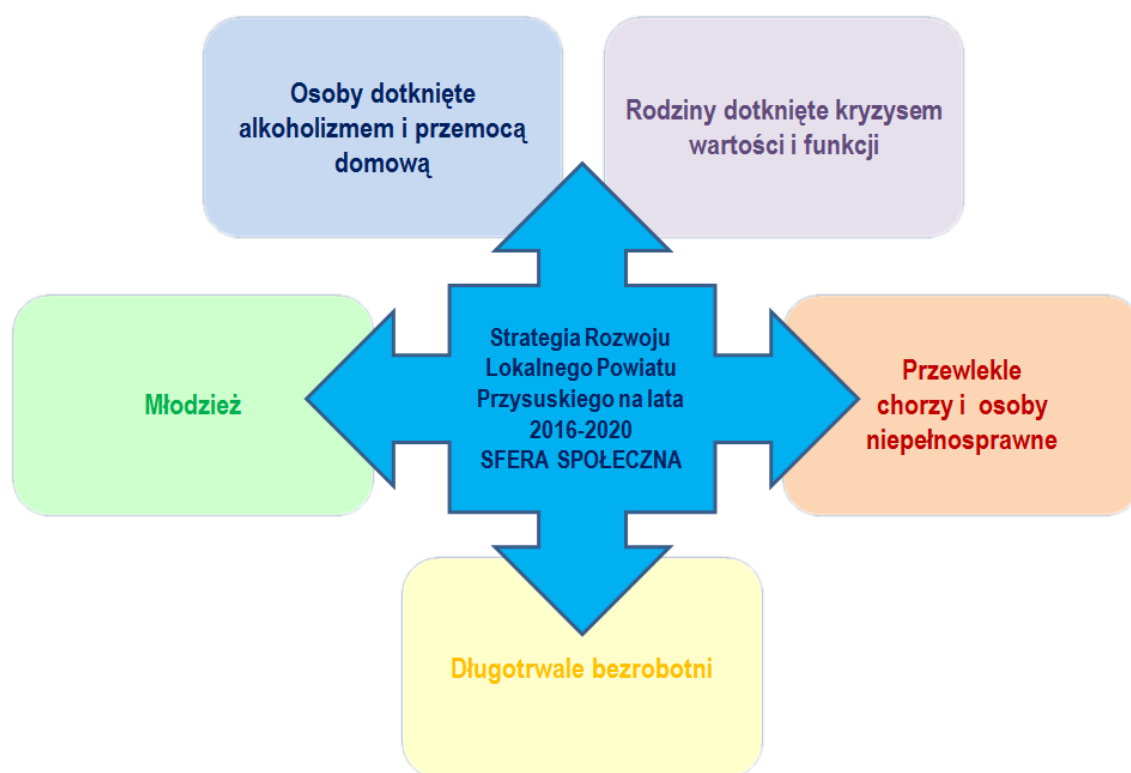
3.11. Identyfikacja problemów

3.11.1. Główne problemy wynikające z przeprowadzonych konsultacji społecznych

Rysunek 3.2 prezentuje grupy osób zagrożonych społecznie i zawodowo, zamieszkujące na terenie Powiatu Przysuskiego, które w wyniku przeprowadzonych konsultacji społecznych zostały uznane za wymagające objęcia działaniami strategii. Problemy dotyczące tych grup stanowią podstawę do konstruowania celów strategicznych i operacyjnych.

Rysunek 3.2

Grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym objęte działaniami Strategii

Źródło: Opracowanie własne

Syntetyczne zestawienie problemów już istniejących oraz zagrożeń które oddziałując z zewnątrz mogą istniejące problemy pogłębić i być przyczyną nowych, które będą przedmiotem rozwiązań części realizacyjnej strategii, dotyczących poszczególnych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym zidentyfikowanych w Powiecie Przysuskim prezentują tablice 3.1 – 3.5.

Tablica 3.1

**Zidentyfikowane problemy i zagrożenia
dotyczące rodzin dotkniętych kryzysem wartości i funkcji rodziny**

Problemy i zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ograniczone zasoby materialne na rozwiązywanie problemów opiekuńczo – wychowawczych ✓ Przemoc domowa i niechęć do ujawniania tego problemu ✓ Konsumpcyjny styl życia ✓ Niewydolność wychowawcza rodziców ✓ Długotrwała postawa roszczeniowa klientów pomocy społecznej ✓ Rozluźnienie więzi rodzinnych ✓ Brak dialogu i niewłaściwe relacje między członkami rodzin ✓ Brak domu pomocy społecznej ✓ Ograniczone zaangażowanie dzieci i młodzieży w różnorodne form spędzania wolnego czasu. ✓ Pogłębiające się patologie społeczne. ✓ Niewystarczająco sprzyjające warunki do zakładania rodziny. ✓ Występowanie zagrożeń mających wpływ na prawidłowe funkcjonowanie rodziny tj. uzależnień, rozpadu więzi rodzinnych, zmniejszającej się ilości czasu wolnego, przemoc w rodzinie. ✓ Mała aktywność środowiska lokalnego na rzecz rodziny. ✓ Brak świadomości problemów uzależnień

Źródło: Opracowanie analityczne, na podstawie konsultacji społecznych

Tablica 3.2

**Zidentyfikowane problemy i zagrożenia
dotyczące osób dotkniętych bezrobociem**

Problemy i zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Wycofywanie się osób bezrobotnych z życia społecznego, zmiany w osobowościach. ✓ Bierność osób bezrobotnych. ✓ Występowanie zjawiska dziedziczenia bezrobocia i ubóstwa tzw. kumulacja bezrobocia w rodzinie oraz uzależnienie od pomocy społecznej ✓ Niskie wykształcenie i kwalifikacje osób bezrobotnych. ✓ Niedostosowane wykształcenia i kwalifikacji osób bezrobotnych do potrzeb rynku pracy. ✓ Istnienie negatywnych skutków bezrobocia: zjawiska zubożenia społeczeństwa i zaburzeń funkcjonowania rodziny. ✓ Emigracja zarobkowa ✓ Duży odsetek osób zatrudnianych na umowach cywilnoprawnych ✓ Długotrwale bezrobocie ✓ Bezrobotni 50+ ✓ Brak systemu motywacyjnego pracodawców do tworzenia nowych miejsc pracy. ✓ Wysokie koszty zatrudnienia pracownika. ✓ Występowanie zjawiska nielegalnego zatrudnienia tzw. szarej strefy. ✓ Degradacja pozycji społeczno-zawodowej połączona z dezaktualizacją kwalifikacji zawodowych. ✓ Frustracja, apatia oraz spadek poziomu samoakceptacji. ✓ Stereotypowe postrzeganie osób starszych przez pryzmat nieaktualnych kwalifikacji zawodowych, gorszego stanu zdrowia, zobowiązań opiekuńczych oraz trudności z zaadaptowaniem się w nowym miejscu pracy.

Źródło: Opracowanie analityczne, na podstawie konsultacji społecznych

Tablica 3.3

**Zidentyfikowane problemy i zagrożenia
dotyczące osób przewlekle chorych i niepełnosprawnych**

Problemy i zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Niski poziom zaangażowania, bierność środowiska osób niepełnosprawnych i ich najbliższego otoczenia. ✓ Niedostateczny dostęp do rehabilitacji zdrowotnej, specjalistycznych usług medycznych, opiekuńczych i opiekuńczo-leczniczych nad osobami niepełnosprawnymi i długotrwale chorymi. ✓ Brak miejsc długoterminowych w zakładach opieki zdrowotnej ✓ Niski poziom tolerancji społeczeństwa dla osób niepełnosprawnych. ✓ Wykluczenie i izolacja społeczna osób niepełnosprawnych. ✓ Starzenie się społeczeństwa powiatu ✓ Niedostatek inicjatyw skierowanych do osób starszych i niepełnosprawnych np. uniwersytet trzeciego wieku ✓ Rosnące potrzeby ilości usług opiekuńczych dla osób starszych w związku ze starzeniem się społeczeństwa w tym brak domu pomocy społecznej oraz rodzinnych domów pomocy społecznej ✓ Duże zapotrzebowanie na turnusy rehabilitacyjne istotnie przewyższające środki przekazywane z PFRON ✓ Brak przyrostu liczby miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych. ✓ Niewystarczające środki finansowe na realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych. ✓ Istnienie barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej utrudniających pełny udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym ✓ Obawa pracodawców przed zatrudnianiem osób niepełnosprawnych wynikająca z warunkowań formalnoprawnych ✓ Istniejących wśród pracodawców stereotyp konsekwencji zatrudniania osób niepełnosprawnych. ✓ Pogłębianie się niepełnosprawności dzieci na skutek braku pomocy na etapie wczesnego wspomagania rozwoju

Źródło: Opracowanie analityczne, na podstawie konsultacji społecznych

Tablica 3.4

**Zidentyfikowane problemy i zagrożenia
dotyczące osób dotkniętych uzależnieniami i przemocą domową**

Problemy i zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Niechęć ofiar przemocy domowej do ujawniania swojego problemu. ✓ Niski dostęp do terapii uzależnień ✓ Słaba motywacja do zmiany osób uzależnionych ✓ Niska świadomość istniejącego problemu, nieświadomość nałogu. ✓ Negatywne konsekwencje wynikające z uzależnień dla rodziny. ✓ Brak jednolitej bazy danych i statystyk na temat osób uzależnionych w tym według typów uzależnień. ✓ Niska skuteczność i efektywność działań podejmowanych na rzecz osób uzależnionych. ✓ Brak integracji działań na rzecz profilaktyki uzależnień oraz oceny skuteczności działań profilaktycznych. ✓ Dostępność i łatwość zakupu środków uzależniających. ✓ Niedostateczna infrastruktura, w której zapewnione byłoby wsparcie dla ofiar przemocy i ich rodzin.

Źródło: Opracowanie analityczne, na podstawie konsultacji społecznych

Tablica 3.5

Zidentyfikowane problemy i zagrożenia dotyczące młodzieży

Problemy i zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">✓ Brak mieszkań chronionych, socjalnych, komunalnych dla wychowanków opuszczających placówki opiekuńczo - wychowawcze i rodziny zastępcze.✓ Wysoka stopa bezrobocia wśród młodzieży.✓ Brak monitoringu umożliwiający przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się dopalaczy i narkotyków. Niedostateczne wykorzystywanie systemu informacji.✓ Niedostateczny poziom samodzielności i świadomości młodzieży.✓ Zagrożenia cywilizacyjne m.in. uzależnienie od urządzeń cyfrowych i cyberprzestrzeni.✓ Niewystarczająca ilość miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych✓ Aktualna sytuacja gospodarcza kraju stwarza realne zagrożenie, iż młodzież będzie miała problem z wejściem na rynek pracy.

Źródło: Opracowanie analityczne, na podstawie konsultacji społecznych

Część II

Rozdział 1.

MISJA POWIATU PRZYSUSKIEGO

1.1 Misja Powiatu Przysuskiego

Misją Powiatu Przysuskiego jest zrównoważony rozwój gospodarczy, przestrzenny i społeczny budujący zintegrowaną i aktywną wspólnotę powiatową wykorzystując jej potencjał, zasoby, tradycje oraz doświadczenie

Rozdział 2.

CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

2.1 Hierarchia celów

Urzeczywistnieniu misji Powiatu Przysuskiego do 2022 roku służy realizacja celów strategicznych określających stany, których osiągnięcie w poszczególnych sferach funkcjonowania Powiatu społeczność lokalna uznaje za pożądane. W dokumencie *Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* określono 8 celów strategicznych.

Cele operacyjne konkretyzują cele strategiczne wskazując kierunkowe działania lub stany docelowe, powinny być również skojarzone z konkretnymi zadaniami i projektami realizacyjnymi. Dla realizacji celów strategicznych określono 49, wynikających z nich celów operacyjnych.

Tablica 2.1

KARTA CELU STRATEGICZNEGO 1
*Planowanie przestrzenne i infrastruktura wspierające rozwój gospodarczy
i podwyższająca jakość życia mieszkańców*

Cel strategiczny 1	Cele operacyjne
PLANOWANIE PRZESTRZENNE I INFRASTRUKTURA WSPIERAJĄCE ROZWÓJ GOSPODARCZY I PODWYŻSZAJĄCA JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW	1.1 Efektywny i pełny plan zagospodarowania przestrzennego Powiatu
	1.2 Powiat zmeliorowany i skanalizowany, posiadający działające zbiorniki retencyjne
	1.3 Przeprowadzony proces scalania gruntów
	1.4 Funkcjonujący i sprawny system zaopatrzenia w energię z rozwiniętym segmentem prosumenckim
	1.5 Sprawny system transportu drogowego w sieci krajowej, wojewódzkiej i powiatowej
	1.6 Rozwinięta infrastruktura turystyki kwalifikowanej (rowerowej, wodnej, biegowej) oraz rekreacji i wypoczynku
	1.7 Zutylizowanie azbestu z zabudowań gospodarczych na wsi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 2.2

KARTA CELU STRATEGICZNEGO 2
Ochrona oraz wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych Powiatu

Cel strategiczny 2	Cele operacyjne
OCHRONA ORAZ WYKORZYSTANIE WALORÓW PRZYRODNICZYCH I KULTUROWYCH POWIATU	2.1. Ożywione tereny leśne Powiatu
	2.2. Osiągnięcie podstawowych standardów UE w zakresie czystości wód powierzchniowych i podziemnych
	2.3. Budowanie lokalnej tożsamości i integrowanie mieszkańców oparte na walorach historyczno-kulturowych
	2.4. Poprawiony stan środowiska przyrodniczego w tym szaty roślinnej i świata zwierzęcego
	2.5. Cieki i zbiorniki wodne Powiatu ekologicznie bezpiecznym miejscem rekreacji i turystyki
	2.6. Ochrona powietrza i rozwiązanie problemu zadymienia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 2.3

KARTA CELU STRATEGICZNEGO 3
Konkurencyjna i efektywna gospodarka o dużej dynamice wzrostu

Cel strategiczny 3	Cele operacyjne
KONKURENCYJNA I EFEKTYWNA GOSPODARKA O DUŻEJ DYNAMICE WZROSTU	3.1. Pozyskanie inwestorów z branży przetwórczej i spożywczej oraz sektorów innowacyjnych
	3.2. Wzrost potencjału gospodarczego – tj. ilości firm działających na 1000 mieszkańców – Powiatu Przysuskiego do poziomu 80
	3.3. Rozwinięty sektor małych i średnich przedsiębiorstw dzięki współfinansowaniu z funduszy UE
	3.4. Rozwinięta wyspecjalizowana gospodarka rolna
	3.5. Rozwinięta gospodarka turystyczna i agroturystyczna
	3.6. Wykorzystany potencjał gospodarczy terenów turystycznych na cele budownictwa mieszkaniowego i infrastruktury turystycznej
	3.7. Wysoko kwalifikowana i mobilna zawodowo kadra dzięki współfinansowaniu z funduszy UE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 2.4

KARTA CELU STRATEGICZNEGO 4***Osoby młode zaadaptowane do zmieniających się uwarunkowań rynku pracy***

Cel strategiczny 4	Cele operacyjne
OSOBY MŁODE ZAADAPTOWANE DO ZMIENIAJĄCYCH SIĘ UWARUNKOWAŃ RYNKU PRACY	4.1 Zwiększona przedsiębiorczość osób młodych
	4.2 Równy dostęp do zatrudnienia młodych osób zagrożonych wykluczeniem oraz wykluczonych społecznie, zawodowo i zdrowotnie
	4.3 Indywidualizowane wsparcie dla osób młodych opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze
	4.4 Poprawa sytuacji osób młodych opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 2.5

KARTA CELU STRATEGICZNEGO 5***Infrastruktura pomocy społecznej dostosowana do potrzeb osób zagrożonych wykluczeniem***

Cel strategiczny 5	Cele operacyjne
INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ DOSTOSOWANA DO POTRZEB OSÓB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM	5.1 Rozwój rodzinnej pieczy zastępczej
	5.2 Wsparcie rodzin naturalnych w społeczności lokalnej
	5.3 Podwyższenie standardów lokalowych i wyposażenia oraz likwidacja barier architektonicznych instytucji pomocy społecznej i rynku pracy
	5.4 Zaktywizowane powstawanie spółdzielni socjalnych w tym w szczególności osób prawnych
	5.5 Wysoka dostępność usług pomocy społecznej odpowiadających zapotrzebowaniu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
	5.6 Systematyczne podnoszenie kwalifikacji kadr instytucji pomocy społecznej i rynku pracy do aktualnych potrzeb

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 2.6

KARTA CELU STRATEGICZNEGO 6
Kształcenie przez całe życie i zapobieganie bezrobociu

Cel strategiczny 6	Cele operacyjne
KSZTAŁCENIE PRZEZ CAŁE ŻYCIE I ZAPOBIEGANIE BEZROBOCIU	6.1 Osiągnięcie stopy bezrobocia w Powiecie Przysuskim na poziomie 16%
	6.2 Szkolenia zawodowe dla osób bezrobotnych umożliwiające zdobycie kwalifikacji adekwatnych do potrzeb rynku pracy
	6.3 Usługi rynku pracy umożliwiające zdobycie umiejętności uniwersalnych niezbędnych do aktywnego poszukiwania pracy oraz podniesienia poziomu motywacji
	6.4 Działania niestandardowe, stanowiące wsparcie suplementarne dla procesu aktywizacji zawodowej
	6.5 Adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 2.7

KARTA CELU STRATEGICZNEGO 7
Innowacje polityki społecznej służące aktywizacji i integracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Cel strategiczny 7	Cele operacyjne
INNOWACJE POLITYKI SPOŁECZNEJ SŁUŻĄCE AKTYWIZACJI I INTEGRACJI OSÓB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM I ZAWODOWYM	7.1 Wzrost poziom aktywności i zatrudnialności osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym poprzez działania aktywnej integracji
	7.2 Poprawa sytuacji rodzin dotkniętych kryzysem i dysfunkcjami, poprzez kompleksowe wsparcie oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i uzależnieniom
	7.3 Rozwinięte partnerstwo publiczno-publiczne i publiczno-prywatne oraz funkcjonujący i rozwinięty trzeci sektor
	7.4 Integracja osób niepełnosprawnych ze środowiskiem
	7.5 Spopularyzowane i wdrożone zasady aktywnego i zdrowego starzenia się
	7.6 Zwiększenie udziału organizacji pozarządowych w świadczeniu usług pomocy społecznej
	7.7 Zapobieganie zjawisku pogłębiania się niepełnosprawności we wczesnym dzieciństwie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 2.8

KARTA CELU STRATEGICZNEGO 8
Otwarty i pomocny dla mieszkańców
oraz efektywnie funkcjonujący samorząd powiatowy

Cel strategiczny 8	Cele operacyjne
OTWARTY I POMOCNY DLA MIESZKAŃCÓW ORAZ EFEKTYWNIE FUNKCJONUJĄCY SAMORZĄD POWIATOWY	8.1 Otwarte i pomocne Starostwo Powiatowe
	8.2 Ustabilizowanie liczebności populacji Powiatu Przysuskiego na poziomie 43 000 osób
	8.3 Efektywne i ekonomicznie funkcjonujące Starostwo Powiatowe
	8.4 Silne i aktywne organizacje pozarządowe wykonujące różnorodne zadania na rzecz Powiatu
	8.5 Poprawienie stanu bezpieczeństwa Powiatu
	8.6 Współpraca wszystkich szczebli samorządu na terenie Powiatu, partnerstwo publiczno-publiczne przy realizacji konkretnych zadań inwestycyjnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

2.2. Uzasadnienie wyboru celów strategicznych

2.2.1. Cel strategiczny *Planowanie przestrzenne i infrastruktura wspierające rozwój gospodarczy i podwyższająca jakość życia mieszkańców*

Potencjał wzrostowy każdej gospodarki, w tym także gospodarki Powiatu Przysuskiego wyznaczać będzie dostępność i skomunikowanie z otoczeniem. Oprócz systemu transportowego sprzyjającego rozwojowi będą to również zaawansowane technologicznie systemy melioracji, odprowadzania, odbioru i utylizacji ścieków oraz rozwiązana kwestia scalania gruntów. Wszystkie działania w tym obszarze będą ukierunkowane na dynamiczne podnoszenie atrakcyjności Powiatu, jako miejsca, które poza przyjaznym nastawieniem do inwestorów, posiada odpowiednie zaplecze materialne umożliwiające skracanie procesów inwestycyjnych.

Integracja z Unią Europejską i wykorzystywanie funduszy strukturalnych zwiększa rolę samorządu Powiatu w dostępie do środków finansowych wspierających rozwój całego jego obszaru. Ma to szczególne znaczenie w kontekście ograniczonych możliwości inwestycyjnych budżetu Powiatu. To wszystko powoduje, że tempo realizacji przyjętej wiązki celów operacyjnych w ramach tego celu strategicznego będzie bardzo silnie uzależnione od skutecznego budowania montażu finansowego ze wszystkich możliwych źródeł – zarówno bezzwrotnych jak i preferencyjnych – oraz kreowania partnerstwa publiczno-publicznego i publiczno-prywatnego.

2.2.2. Cel strategiczny *Ochrona oraz wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych Powiatu*

Środowisko przyrodnicze jako czynnik warunkujący zrównoważony rozwój uzyskało rangę celu strategicznego. Wynika to w oczywisty sposób z zasobów środowiskowych znajdujących się w granicach Powiatu i jego otoczeniu oraz z opinii i oczekiwań mieszkańców wyrażonych w ankietach przeprowadzonych w związku z pracami nad Strategią.

Urok Powiatu Przysuskiego jest postrzegany poprzez istniejący system zieleni, z pięknymi terenami leśnymi. W opinii wynikających z przeprowadzonych konsultacji społecznych należy jednak podjąć wysiłek, aby ożywić tereny leśne Powiatu, podnieść czystość wód powierzchniowych i podziemnych oraz budować lokalną tożsamość i integrować mieszkańców na walorach historyczno-kulturowych.

2.2.3. Cel strategiczny *Konkurencyjna i efektywna gospodarka o dużej dynamice wzrostu*

Głównym czynnikiem napędzającym wzrost gospodarczy Powiatu Przysuskiego będzie kapitał prywatny w sferze gospodarki, jako konsekwencja przyciągnięcia inwestorów i wzmocnienia siły ekonomicznej podmiotów rodzimych – głównie małych i średnich przedsiębiorstw.

Podobnie jak rządy innych krajów Unii Europejskiej, władze samorządowe Powiatu Przysuskiego stawiają na rozwój małych i średnich podmiotów kształtujących innowacyjność gospodarki i najszybciej tworzących nowe miejsca pracy. Rozwój firm tej wielkości, a także przemysłu przetwórczego oraz nowoczesnych usług rynkowych uznaje się za priorytet.

Działania samorządu Powiatowego będą ukierunkowane na polepszenie przedsiębiorcom warunków prowadzenia działalności gospodarczej w ramach infrastruktury technicznej i drogowej oraz ułatwiania procesów inwestycyjnych poprzez przyjazny samorząd.

Powiat Przysuski był od lat postrzegany jako ośrodek rolniczy. Uwzględniając obecne trendy gospodarcze i niezbędne zróżnicowanie gospodarki Powiatu, uznano że wyspecjalizowana i nowoczesna gospodarka rolna powinna być jednym z ważnych filarów wzrostu gospodarczego. Dynamika rozwoju tej dziedziny będzie bardzo silnie uzależniona od skutecznego pozyskiwania środków strukturalnych Unii Europejskiej. Ważnym elementem wspierającym wzrost gospodarstw rolnych będzie również prawidłowa struktura energetyczna gospodarki związana z korzystaniem z alternatywnych źródeł energii. Rolnictwo posiada wysoki potencjał do wytwarzania komponentów biomasy tj. wierzba energetyczna czy resztki pożywnie.

Powiat Przysuski pełen jest miejsc wartych odwiedzenia dla miłośników przyrody, historii i turystyki. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego pozwalają na uprawianie turystyki kwalifikowanej – pieszej, wodnej i rowerowej. Ewolucja sposobów spędzania wolnego czasu oraz zmiany standardów świadczonych usług turystycznych sprawiają, że duże szansę na rozwój posiadają gospodarstwa agroturystyczne. To właśnie ten typ firm turystycznych w kooperacji z właścicielami istniejącej bazy noclegowej oraz organizacjami turystycznymi powinien promować Powiat wśród potencjalnych turystów. O atrakcyjności oferty stanowić będzie położenie geograficzne Powiatu (w odległości około 100 km od trzech dużych aglomeracji) oraz opracowanie i wdrożenie pożądanych standardów obsługi.

2.2.4. Cel strategiczny *Osoby młode zaadaptowane do zmieniających się warunków rynku pracy*

Osoby młode są jedną z grup docelowych znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy. Kwestią problemową pozostaje poziom bezrobocia wśród osób młodych oraz ich przejście z systemu edukacji na rynek pracy. Jak wykazują badania osoby w wieku 15-29 lat charakteryzują się najwyższym poziomem kapitału ludzkiego – rozumianego zarówno jako zasób wiedzy teoretycznej i kwalifikacji czy stan zdrowia, który określa zdolności do pracy, przystosowania do zmian i kreatywność. Jest to również grupa wiekowa osób, które w największym stopniu deklarują uczestnictwo w jakiegokolwiek aktywności związanej z podnoszeniem swoich kwalifikacji zawodowych, zdobywaniu doświadczenia i umiejętności. Cechy te powinny czynić grupę osób w wieku 15-29 lata jedną z bardziej pożądaną na rynku pracy. Tymczasem to właśnie osoby należące do tej grupy wiekowej w dużej mierze stają się bezrobotnymi, co jest istotnym problemem zarówno Polski, jak i innych krajów Unii Europejskiej.

Osoby do 30 roku życia niepracujące i nieuczące się stanowią bardzo zdywersyfikowaną grupę pod względem potrzeb w kontekście aktywizacji zawodowej i wymagają z jednej strony przygotowania wielu rozwiązań, które razem stworzą skuteczną ofertę wsparcia, z drugiej strony zastosowanie systemu możliwie zdecentralizowanego i uwzględniającego regionalne instytucje, które mają bezpośredni kontakt z osobami wymagającymi wsparcia.

Konieczność podjęcia zintensyfikowanych działań skoncentrowanych na osobach młodych jest już od wielu lat sygnalizowana przez Komisję Europejską, która sama podjęła szereg działań mających na celu wsparcie osób młodych.

2.2.5. Cel strategiczny *Infrastruktura pomocy społecznej dostosowana do potrzeb osób zagrożonych wykluczeniem społecznym*

Istotnym czynnikiem wpływającym na rozwiązywanie problemów społecznych jest infrastruktura pomocy społecznej. Wzrost powszechności dostępu do świadczeń pomocy społecznej wraz z rosnącą jakością usług są niezbędnymi elementami rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu i decydują w dużej mierze o poczuciu bezpieczeństwa społecznego.

Innym istotnym uzupełnieniem działań ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów społecznych jest tworzenie na terenie Powiatu Przysuskiego placówek rodzinnej pieczy zastępczej. Placówki opiekuńczo-wychowawcze to jednostki udzielające pomocy rodzinie w wypełnianiu swoich zadań bądź zapewniające dzieciom i młodzieży pozbawionym częściowo lub całkowicie opieki rodziców całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie. Placówki rodzinnej pieczy zastępczej mogą stosować zindywidualizowane działania po niższych kosztach na rzecz pomocy dziecku i rodzinie. Zapewniają dziecku dzienną i całodobową opiekę oraz wychowanie. Realizują zadania przewidziane dla placówek wsparcia dziennego, placówek interwencyjnych i placówek socjalizacyjnych. Mogą być tworzone grupy usamodzielniające dla starszych wychowanków - zorganizowane w celu lepszego przygotowania wychowanków do samodzielnego i odpowiedzialnego radzenia sobie z codziennymi zadaniami życiowymi.

Uruchomienie tych podmiotów infrastruktury społecznej jest warunkiem koniecznym walki z wykluczeniem społecznym i zawodowym wśród młodzieży i osób niepełnosprawnych. Trudno sobie wyobrazić skuteczną politykę społeczną powiatu bez skutecznego zrealizowania tego celu strategicznego i operacyjnego.

Ponadto zaktywizowane powstawanie spółdzielni socjalnych, jako ważnego instrumentu ekonomii społecznej wraz ze zwiększeniem dostępności usług pomocy społecznej (w tym w szczególności usług terapeutycznych dla rodzin dysfunkcyjnych) i podniesieniem kwalifikacji kadr pomocy społecznej oraz publicznych służb zatrudnienia dopełni satysfakcjonującego poziomu zaspokojenia potrzeb osób zagrożonych wykluczeniem w obszarze infrastruktury pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej.

2.2.6. Cel strategiczny *Kształcenie przez całe życie i zapobieganie bezrobociu*

Zmiany zachodzące obecnie na rynku pracy, wynikające m.in. z czynników demograficznych i strukturalnych, warunkują konieczność podjęcia efektywnych działań na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i poszukujących pracy. Zadanie to jest szczególnie istotne w odniesieniu do grup społecznych, które doświadczają największych trudności związanych z integracją z rynkiem pracy, tj. osób długotrwale bezrobotnych, młodzieży do 30 roku życia, osób niepełnosprawnych, kobiet powracających oraz wchodzących po raz pierwszy na rynek pracy, jak również osób po 50 roku życia.

Skuteczność podejmowanych działań zależy bezpośrednio od dopasowania realizowanego wsparcia do zróżnicowanych potrzeb osób bezrobotnych, poprzez ich właściwe zdiagnozowanie oraz kompleksowe podejście, uwzględniające specyfikę lokalnego rynku pracy. Konieczne jest również stworzenie odpowiednich warunków instytucjonalnych dla podniesienia poziomu aktywności zawodowej w regionie poprzez udzielenie wsparcia organizacyjnego i kadrowego na rzecz instytucji realizujących zadania z zakresu aktywnej polityki rynku pracy w Powiecie Przysuskim.

Warunkiem niezbędnym do podniesienia ogólnego poziomu wykształcenia społeczeństwa jest stworzenie warunków powszechnego dostępu do edukacji już od najwcześniejszych etapów wychowania i kształcenia tj. etapu edukacji przedszkolnej. Upowszechnienie edukacji przedszkolnej, a co za tym idzie, wyrównanie szans edukacyjnych dzieci, szczególnie z obszarów wiejskich, wymaga systemowego wdrożenia elastycznych form edukacji przedszkolnej przy jednoczesnym wzmocnieniu działającej sieci ośrodków przedszkolnych i uelastycznieniu ich oferty do rzeczywistych potrzeb dzieci i ich opiekunów. Jednocześnie niezbędne jest również przełamanie barier kulturowych poprzez przekonanie rodziców o znaczeniu wczesnej edukacji dla dalszego rozwoju dziecka i decyzji o skierowaniu dziecka do przedszkola. Istotnym elementem polityki wyrównywania szans edukacyjnych powinno być także wzmocnienie działań instytucji oświatowych ukierunkowane na pomoc młodym osobom, którzy ze względu na czynniki ekonomiczne, społeczne czy kulturowe znajdują się poza systemem szkolnictwa. Wsparcie w tym zakresie powinno umożliwić ukończenie danego etapu kształcenia oraz kontynuację nauki. Wsparcie merytoryczne udzielane przez instytucje systemu oświaty powinno być połączone z systemem wsparcia materialnego umożliwiającego uczniom, szczególnie z grup defaworyzowanych dostęp do materiałów dydaktycznych oraz częściowe pokrycie kosztów związanych z uczestnictwem w systemie oświaty.

Szkolnictwo zawodowe w obecnej sytuacji znacznie odbiega jakością od szkolnictwa ogólnego przez co cieszy się znacznie niższym zainteresowaniem uczniów. Potrzebne jest więc zwiększenie potencjału szkół zawodowych i propagowanie korzyści płynących z wyboru tej ścieżki kształcenia. W ramach programów rozwojowych szkół zawodowych przewiduje się aktywny udział pracodawców w zakresie dostosowywania programów nauczania do potrzeb rynku pracy, praktycznej nauki zawodu oraz poradnictwa i doradztwa zawodowego. Wsparcie udzielone na rzecz szkolnictwa zawodowego przyczyni się do podniesienia jego jakości, a co za tym idzie zwiększenia atrakcyjności w oczach pracodawców oraz uczniów, którzy chętnie będą wybierać tę ścieżkę kształcenia.

Stopień upowszechnienia kształcenia ustawicznego w Powiecie Przysuskim – podobnie jak w całej Polsce – jest znacznie niższy od przeciętnego w pozostałych krajach Unii Europejskiej. Ponadto upowszechnienie kształcenia ustawicznego jest znacznie zróżnicowane w zależności od aktualnie posiadanego poziomu wykształcenia. Osoby posiadające wykształcenie wyższe są znacznie częściej zainteresowane kształceniem ustawicznym, niż osoby o niskich kwalifikacjach i relatywnie gorszej pozycji na rynku pracy.

Przyczyna takiej sytuacji leży z jednej strony w niskiej świadomości społeczeństwa w zakresie znaczenia kształcenia ustawicznego, z drugiej strony jakość kształcenia ustawicznego pozostaje w wielu przypadkach niewystarczająca w odniesieniu do potrzeb rynku pracy.

2.2.7. Cel strategiczny *Innowacje polityki społecznej służące aktywizacji i integracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym*

Dla realizacji tego celu będą wykorzystane innowacje polityki społeczne, nowe skuteczniejsze rozwiązania problemów w obszarze m.in. zatrudnienia, integracji społecznej, w przypadku których dotychczasowe działania nie są wystarczające lub wymagają nowego podejścia. Jednocześnie będą się one koncentrowały na najtrudniejszych i kluczowych problemach, wspierając osiągnięcie celów wynikających z dokumentów strategicznych.

Osoby zaliczone do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym wymagają kompleksowego wsparcia i stworzenia niezbędnych warunków do integracji ze społeczeństwem. Możliwe jest to m.in. poprzez działania zmierzające do kształcenia umiejętności w zakresie pełnienia ról społecznych, wspierania samodzielności oraz zdobywania i aktualizacji kwalifikacji zawodowych. Jednym z elementów systemu wsparcia osób wykluczonych może być rozwijający się sektor ekonomii społecznej oraz wsparcie lokalnych inicjatyw samoorganizacji i samopomocy wśród osób biernych zawodowo, czy dyskryminowanych na rynku pracy.

Wsparciem dla przemian na rynku pracy powinny być również skuteczne i nowoczesne usługi, świadczone przez instytucje pomocy i integracji społecznej. Niezbędny w tym celu jest rozwój form i narzędzi aktywnej integracji zarówno w jej wymiarze społecznym jak i edukacyjnym czy zawodowym. Ponadto wobec zwiększonej liczby zadań z zakresu pomocy społecznej konieczne jest wzmocnienie i doskonalenie kadr instytucji odpowiedzialnych za realizację tych działań. W szczególności dotyczy to pracowników ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, zajmujących się pomocą osobom wykluczonym i prowadzących działania w ramach aktywnej integracji społeczno-zawodowej.

Niepelnosprawność nie jest wyłącznie zjawiskiem medycznym, czy problemem opiekuńczo – medycznym. Obejmuje wszystkie sfery rozwoju człowieka angażując przy tym potencjał

rodziny o zasoby społeczne. Nakłady na wczesną terapię i pedagogiczne wspomaganie rozwoju mogą przyczynić się do ograniczenia w przyszłości wydatków na opiekę zdrowotną.

Za jak najwcześniejszym zdiagnozowaniem zagrożeń i zaburzeń oraz podjęciem rehabilitacji, terapii i wspomagania rozwoju dzieci przemawiają następujące przesłanki:

- ✓ Duża plastyczność centralnego układu nerwowego we wczesnym okresie rozwoju oraz związana z tym możliwość korekcji zaburzonych funkcji,
- ✓ Możliwość zahamowania rozwoju wielu zaburzeń a czasami zatrzymanie niekorzystnych zmian,
- ✓ Duża podatność dzieci na działania rewalidacyjne.

2.2.8 Cel strategiczny *Otwarty i pomocny dla mieszkańców oraz efektywnie funkcjonujący samorząd powiatowy*

Mieszkańcy Powiatu Przysuskiego tworzą lokalną wspólnotę samorządową – powiat ziemski. Pełne możliwości realizowania swoich aspiracji i planów życiowych przez mieszkańców są współtworzone przez samorząd Powiatu – jako istotny element otoczenia – w obszarze prawnym, gospodarczym, społecznym i administracyjnym. To determinuje władze samorządowe Powiatu do określenia wiązki celów operacyjnych, ukierunkowanych na budowę otwartego i pomocnego dla mieszkańców oraz efektywnie funkcjonującego samorządu powiatowego.

Najczęstszym miejscem wzajemnych kontaktów na linii mieszkańcy-samorząd powiatowy jest Starostwo Powiatowe w Przysusze. Sposób w jaki obsługiwani i traktowani są klienci Starostwa stanowi jedną z najważniejszych podstaw do opinii o funkcjonowaniu władz Powiatu – zarówno organów stanowiących, jak i wybieranych przez nie organów wykonawczych. Kreowanie postaw obywatelskich wśród społeczności lokalnej – pożądanym z punktu widzenia rozwoju samorządności – będzie miało istotne powiązanie z realizacją celu operacyjnego 8.1 *Otwarte i pomocne Starostwo Powiatowe*. Pozwoli jednocześnie na utrwalenie przekonania o skuteczności zarządzania Powiatem i przyjaznego nastawienia władz samorządowych do mieszkańców Powiatu.

Skuteczne obniżanie kosztów funkcjonowania administracji powiatowej i podniesienie efektywności jej działania pozwoli na przeznaczenie zaoszczędzonych środków finansowych na inne istotne cele społecznoekonomiczne a konsekwencji wpływać będzie na przyspieszenie tempa wzrostu gospodarczego i zwiększenie zadowolenia mieszkańców Powiatu.

Do sprawnego funkcjonowania i rozwoju Powiatu Przysuskiego niezbędna jest jak najbardziej różnorodna działalność organizacji pozarządowych. Samorząd Powiatu traktując tę działalność jako cenne dopełnienie – a określonych obszarach nawet jako alternatywę – w realizacji zadań istotnych dla rozwoju społecznoekonomicznego Powiatu. Z pełnym szacunkiem traktowana jest znajomość lokalnej specyfiki wśród tych organizacji, adekwatność i szybkość działania, ale przede wszystkim możliwy niższy koszt osiągania porównywalnych efektów. To wszystko powoduje że władze samorządowe Powiatu będą realizować działania mające na celu wzmocnienie i zaktywizowanie wszystkich organizacji pozarządowych, które służą wzrostowi Powiatu Przysuskiego.

Poprawa poczucia bezpieczeństwa mieszkańców Powiatu jest subiektywną oceną, na którą składa się efekt wielu działań rozproszonych, począwszy od edukacji, a skończywszy na bezpośrednich działaniach służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. Bezpieczeństwo jest jedną z najważniejszych potrzeb mieszkańców Powiatu Przysuskiego. Ma ono nie tylko wymiar ochrony życia, zdrowia i dobytku obywateli, ale także bezpieczeństwa funkcjonowania Powiatu. Decyduje o komforcie życia i będzie jednym z czynników wpływających na skuteczność zabiegania o inwestycje stymulujące rozwój gospodarczy, a w konsekwencji także społeczny rozwój Powiatu Przysuskiego.

Dla poprawy stanu bezpieczeństwa w Powiecie ogromne znaczenie ma utworzenie systemu monitoringu w mieście oraz uaktywnienie społeczności lokalnych, mające na celu ich włączenie w działania na rzecz poprawy własnego bezpieczeństwa. Zapobieganie i ograniczanie patologii społecznych, przemocy w rodzinie, przeciwdziałanie biedzie i marginalizacji społecznej bez współpracy służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo z mieszkańcami nie może być skuteczne.

Proces przygotowywania dokumentu *Strategii* dał doskonałą okazję do współpracy przedstawicieli poszczególnych szczebli samorządu. Aspiracją władz Powiatu jest kontynuowanie tej współpracy przy jej realizacji – zarówno w obszarze działań inwestycyjnych jak i miękkich. Takie podejście do implementacji celów *Strategii* będzie dynamizowało rozwój Powiatu i dawało asumpt do lepszego wykorzystania jego potencjału.

Rozdział 3.

ZADANIA REALIZACYJNE SŁUŻĄCE OSIĄGANIU CELÓW STRATEGICZNYCH I OPERACYJNYCH

3.1 Lista zidentyfikowanych zadań

Do realizacji celów strategicznych i operacyjnych *Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016 – 2022* zostały zidentyfikowane zadania, o których informacje zostały zaprezentowane w tablicach 3.1 – 3.8.

Tablica 3.1

KARTA ZADAŃ CELU STRATEGICZNEGO 1 *Planowanie przestrzenne i infrastruktura wspierające rozwój gospodarczy i podwyższająca jakość życia mieszkańców*

Lp.	Zidentyfikowane zadania / projekty	Projekt inwestycyjny	Podmiot odpowiedzialny za realizację
1	Przebudowa drogi powiatowej 1109W Jabłonna – Ulów od km 3+900 do km 6+009 dł. 2,109	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
2	Przebudowa drogi powiatowej 1689W(Gapinin) gr. woj. - Myślakowice – Różanna –Wysokin w km 0+000 do km 6+695 i km 8+845 do km 13+903 dł. 11,753	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
3	Przebudowa drogi powiatowej 1694W Nowe Miasto – Ulów od km 5+701 do km 10+001 dł. 4,300	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
4	Przebudowa drogi powiatowej 3301W Skrzynno – Borkowice –Bryzgów od km 1+830 do km 11+227 dł. 9,397	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
5	Przebudowa drogi powiatowej 3303W Ruszkowice – Zdonków – Ryków od km 0+000 do km 6+267 dł.6,267	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
6	Przebudowa drogi powiatowej 3304W Sokolniki Mokre – Politów – Radestów od km 0+000 do km 8+694 dł. 8,694	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
7	Przebudowa drogi powiatowej 3305W Zawady – Koryciska – Pogroszyn od km 0+000 do km 4+904 dł. 4,904	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
8	Przebudowa drogi powiatowej 3306W Ruski Bród – Hucisko od km 0+000 do km 7+169 dł. 7,169	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
9	Przebudowa drogi powiatowej 3307W dr. nr.749 – Kol. Szczerbacka – gr.woj od km 0+785 do km 3+280 dł. 2,495	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
10	Przebudowa drogi powiatowej 3309W Gielników – Gałki – Zielonka od km 0+000 do km 1+900 i od km 4+718 do km 8+204 dł. 5,386	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych

11	Przebudowa drogi powiatowej 3311W Rusinów – Brogowa – Janików od km 0+000 do km 7+386 dł. 7,386	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
12	Przebudowa drogi powiatowej 3312W Potworów – Rdzuchów – Kol. Bąków od km 0+000 do km 11+984 dł. 11,984	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
13	Przebudowa drogi powiatowej 3313W Drzewica – Rusinów – Sady Kolonia od km 0+000 do km 3+057, od km 6+456 do km 7+140, od km 10+430 do km 15+194 dł. 8,505	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
14	Przebudowa drogi powiatowej 3314W Odrzywół – Kadź – Łojków od km 4+420 do km 7+470 dł. 3,050	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
15	Przebudowa drogi powiatowej 3315W Klwów – Sulgostów – Nieznamierowice od km 3+527 do km 9+405 dł. 8,878	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
16	Przebudowa drogi powiatowej 3316W Jelonek – Sulgostów od km 0+000 do km 2+600 dł. 2,600	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
17	Przebudowa drogi powiatowej 3318W Wola Galecka – Gałki od km 0+000 do km 3+260 dł. 3,260	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
18	Przebudowa drogi powiatowej 3319W Pomyków – Kłonna od km 0+000 do km 2+012 i od km 3+266 do km 12+402 dł. 11,148	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
19	Przebudowa drogi powiatowej 3320W Karczówka – Goździków od km 0+000 do km 1+830 i od km 2180 do km 3+874 dł. 3,524	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
20	Przebudowa drogi powiatowej 3321W Zychorzyn – Jastrząb – dr. kraj. od km 0+000 do km 1+878 dł. 1,878	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
21	Przebudowa drogi powiatowej 3322W Drzewica – Bieliny – Gielniów od km 0+000 do km 3+010 dł. 3,010	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
22	Przebudowa drogi powiatowej 3324W Różanna – Stanisławów – Wysokin od km 0+000 do km 1+200 dł. 1,200	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
23	Przebudowa drogi powiatowej 3326W dr. Nr 740 - Podczasza Wola -Kozieniec –Potworów od km 0+000 do km 3+125 i od km 4197 do km 5+029 dł. 3,957	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
24	Przebudowa drogi powiatowej 3327W Kozieniec – dr. Nr 740 od km 0+000 do km 1+048 dł. 1,048	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
25	Przebudowa drogi powiatowej 3329W Potworów – Jamki – Skrzyńsko od km 4+308 do km 6+950, od km 7+382 do km 10+781, od km 11+798 do km 15+057 dł. 9,300	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
26	Przebudowa drogi powiatowej 3330W Sady – Jamki od km 0+000 do km 4+010 dł. 4,010	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
27	Przebudowa drogi powiatowej 3332W Janików – Sokolniki Suche – dr. Nr 12 od km 0+000 do km 4+305 i od km 9+470 do km 10+773 dł. 5,608	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych

28	Przebudowa drogi powiatowej 3333W Komorów – Skrzynno od km 0+000 do km 1+989 dł. 1,989	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
29	Przebudowa drogi powiatowej 3334W Wir – Goszczewice – Przytyk od km 0+000 do km 0+438 dł. 0,438	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
30	Przebudowa drogi powiatowej 3335W Wir – Ostrołęka – Potkana od km 0+503 do km 1+915 dł. 1,412	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
31	Przebudowa drogi powiatowej 3338W Jabłonica – Smagów – Pawłów od km 1+062 do km 6+045, od km 7+600 do km 9+140, od km 10+097 do km 10+787 dł. 7,213	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
32	Przebudowa drogi powiatowej 3339W Kochanów – Smagów – Krzcięcin od km 4+485 do km 5+704 dł. 1,219	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
33	Przebudowa drogi powiatowej 3340W Długa Brzezina – Bryzgów – Stefanków od km 0+000 do km 6+866 dł. 6,866	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
34	Przebudowa drogi powiatowej 3341W Jabłonica – Pogroszyn od km 0+000 do km 3+176 dł. 3,176	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
35	Przebudowa drogi powiatowej 3342W Niska Jabłonica – Zawonia – Ostałów od km 0+000 do km 0+373 dł. 0,373	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
36	Przebudowa drogi powiatowej 3504W Konary – Żmijków od km 1+275 do km 4+464 dł. 3,189	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
37	Przebudowa obiektu mostowego JNI 01016055 w ciągu drogi powiatowej Nr 3312W w m. Rdzów	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
38	Przebudowa obiektu mostowego JNI 01016057 w ciągu drogi powiatowej Nr 3312W w m. Rdzów	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
39	Przebudowa obiektu mostowego JNI 01016074 w ciągu drogi powiatowej Nr 3339W w m. Rzuców	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
40	Przebudowa obiektu mostowego JNI 01016075 w ciągu drogi powiatowej Nr 3340W w m. Długa Brzezina	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
41	Przebudowa obiektu mostowego JNI 01016068 w ciągu drogi powiatowej Nr 3330W w m. Rdzuchów	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
42	Przebudowa obiektu mostowego JNI 01016069 w ciągu drogi powiatowej Nr 3330W w m. Beżnik	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
43	Budowa sieci gazowej dla odbiorców indywidualnych na terenie Powiatu Przysuskiego	X	gminy Powiatu Przysuskiego Starostwo Powiatowe
44	Odnawialne Źródła Energii w Powiecie Przysuskim – dotacje do budowy instalacji odnawialnych źródeł energii (pompy ciepła, ogniwa fotowoltaiczne)	X	gminy Powiatu Przysuskiego Starostwo Powiatowe
45	Budowa Wieży Widokowej dla turystów na Krakowej Górze	X	Gmina Borkowice
48	Rozwój sieci kanalizacyjnej i przydomowych oczyszczalni ścieków	X	Gminy Powiatu Przysuskiego Starostwo Powiatowe

49	Przebudowa drogi powiatowej Nr 1695W Wólka Magierowa – Brzeski –Klów od km 2+750 do km 9+182 dł.6,432 km	X	Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych
50	Opracowanie i wdrożenie Powiatowego Programu Melioracji i Zbiorników Retencyjnych		Starostwo Powiatowe
51	Opracowanie Planu Zagospodarowania Przestrzennego dla terenu Powiatu		Starostwo Powiatowe
52	Przeprowadzenie procesu scalania gruntów i ujawniania ich właścicieli		Starostwo Powiatowe
53	Gazyfikacja Powiatu	X	Zakład Gazowniczy
54	Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla budynków użyteczności publicznej Powiatu Przysuskiego z uwzględnieniem mieszkańców obszaru powiatu planowany do zrealizowania przy udziale środków WFOŚiGW w Warszawie	X	Starostwo Powiatowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 3.2

KARTA ZADAŃ CELU STRATEGICZNEGO 2***Ochrona oraz wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych Powiatu***

Lp.	Zidentyfikowane zadania / projekty	Projekt inwestycyjny	Podmiot odpowiedzialny za realizację
1	Budowanie lokalnej tożsamości poprzez edukację dotyczącą Powiatu Przysuskiego		Powiatowa Biblioteka Publiczna w Przysusze
2	Program promocji agroturystyki w Powiecie Przysuskim, mający na celu upowszechnienie walorów historyczno-kulturowych związany z Oskarem Kolbergiem		Wydział Edukacji, Kultury i Promocji Starostwa Powiatowego
3	Stworzenie Programu ochrony jakości powietrza rozwiązujący m.in. problem zadymienia oraz otoczenia chlewni w Skrzyńsku		Urząd Gminy i Miasta w Przysusze
4	Wyższa dostępność do dóbr kultury i księgozbiorów		Powiatowa Biblioteka Publiczna w Przysusze
5	Utworzenie Harcerskiego Ośrodka Wypoczynkowego w Toporni k/Przysuch	X	Chorągiew Mazowiecka ZHP
6	Stworzenie pieszych szlaków turystyczno-kulturowych które pozwolą zwiększać wiedzę o walorach historyczno-kulturowych Powiatu	X	Wydział Edukacji, Kultury i Promocji Starostwa Powiatowego
7	Rozbudowa obiektów turystycznych turystyki kwalifikowanej na terenach leśnych Nadleśnictwa Przysucha	X	Nadleśnictwo Przysucha
8	Integracja społeczności lokalnej poprzez tworzenie rozgłośni radiowych i telewizji internetowej		Partnerstwo publiczno-społeczne
9	Uratowanie zabytkowego spichlerza w Borkowicach jako element wzmocnienia potencjału kulturowego subregionu radomskiego	X	Gmina Borkowice Starostwo Powiatowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 3.3

KARTA ZADAŃ CELU STRATEGICZNEGO 3
Konkurencyjna i efektywna gospodarka o dużej dynamice wzrostu

Lp.	Zidentyfikowane zadania / projekty	Projekt inwestycyjny	Podmiot odpowiedzialny za realizację
1	Środki na tworzenie nowych miejsc pracy		Lokalne Grupy Działania <i>Wszyscy Razem, Radomka, Razem na Piaskowcu</i> w ramach PROW
2	Uruchomienie Kopalni Białej Gliny w Borkowicach	X	Inwestor prywatny
3	Program Rozwoju Gospodarstwa Agroturystycznych	X	Inwestorzy prywatni Gminy Powiatu Przysuskiego Starostwo Powiatowe
4	Tworzenie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw		Lokalne Grupy Działania <i>Wszyscy Razem, Radomka, Razem na Piaskowcu</i> w ramach PROW
5	Program Budowy Szlaków Turystycznych i Ścieżek Rowerowych	X	Gminy Powiatu Przysuskiego Starostwo Powiatowe Województwo Mazowieckie
6	Renowacja stawów rybnych i spichlerza w Borkowicach pod kątem turystyki i gastronomii	X	Inwestor prywatny
7	Centrum Hotelowo-Szkoleniowe Pałac Dembińskich w Borkowicach – modernizacja obiektu zabytkowego w ruinie	X	Inwestor prywatny
8	Pensjonat Dwór Mokiejewskich w Rzucowie – modernizacja obiektu zabytkowego w ruinie	X	Inwestor prywatny
9	Dotacje na tworzenie jednoosobowych działalności gospodarczych osób fizycznych		Powiatowy Urząd Pracy
10	Szkolenia podnoszące kwalifikacje zawodowe dla pracowników i właścicieli firm		Powiatowy Urząd Pracy
11	Stworzenie i realizacja Programu <i>Obszary pod inwestycje prywatne w indywidualne budownictwo rekreacyjne i mieszkaniowe</i>		Gminy Powiatu Przysuskiego Starostwo Powiatowe
12	Tworzenie grup producenckich hodowców papryki w szczególności pod kątem rozwoju spożywczego przemysłu przetwórczego		Rolnicy indywidualni Gminy Powiatu Przysuskiego Starostwo Powiatowe
13	Stworzenie i realizacja Programu <i>Pozyskanie średnich i dużych inwestorów z branży przetwórstwa spożywczego oraz sektorów innowacyjnych</i>		Gminy Powiatu Przysuskiego Starostwo Powiatowe Województwo Mazowieckie
14	Renowacja lamusa (w kompleksie zespołu dworskiego w Przysusze) pod kątem stworzenia inkubatora przedsiębiorczości oraz funkcji kulturalnych i edukacyjnych	X	Wydział Pozyskania Środków
15	Renowacja spichlerza (dawny Zespół Szkół Rolniczych w Borkowicach w zespole pałacowym w Borkowicach) pod kątem turystyki i gastronomii	X	Wydział Pozyskania Środków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 3.4

KARTA ZADAŃ CELU STRATEGICZNEGO 4
Osoby młode zaadaptowane do zmieniających się uwarunkowań rynku pracy

Lp.	Zidentyfikowane zadania / projekty	Projekt inwestycyjny	Podmiot odpowiedzialny za realizację
1	Aktywizacja osób młodych pozostających na rynku pracy w powiecie przysuskim		Powiatowy Urząd Pracy
2	Rozwój lokalnej sieci opieki nad dzieckiem poza rodziną biologiczną		Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
3	Realizacja Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Przysuskim		Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
4	Projekt ZMIENŃ SWOJE ŻYCIE - Aktywna Integracja Osób Zagrożonych Wykluczeniem Społecznym i Zawodowym z grupy wychowanków rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych		Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
5	Wypożyczenie szkolnych pracowni matematycznych, przyrodniczych i technik informacyjno-komunikacyjnych w sprzęt i materiały dydaktyczne umożliwiające naukę na zasadzie eksperymentu		Wydział Edukacji, Kultury i Promocji
6	Projekty podnoszące kwalifikacje kadry systemu oświaty w szczególności kształcenia zawodowego, także we współpracy z pracodawcami		Wydział Edukacji, Kultury i Promocji
7	Programy dodatkowych zajęć pozalekcyjnych zarówno dla uczniów z zaległościami w nauce, jak i rozwijające specjalne zainteresowania na poziomie zaawansowanym		Wydział Edukacji, Kultury i Promocji
8	Projekty rozbudowy bazy i infrastruktury sportowej oraz uruchomienia siłowni	X	Wydział Edukacji, Kultury i Promocji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 3.5

KARTA ZADAŃ CELU STRATEGICZNEGO 5
Infrastruktura pomocy społecznej dostosowana do potrzeb osób zagrożonych wykluczeniem

Lp.	Zidentyfikowane zadania / projekty	Projekt inwestycyjny	Podmiot odpowiedzialny za realizację
1	Utworzenie rodzinnego domu pomocy społecznej dla seniorów	X	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
2	Utworzenie dziennego ośrodka wsparcia dla dzieci, młodzieży	X	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
3	Likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej, poprzez dostosowanie ich do potrzeb osób niepełnosprawnych	X	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

4	Utworzenie miejsc parkingowych na osiedlach dla osób niepełnosprawnych	X	Starostwo Powiatowe Burmistrz Gminy i Miasta Przysucha
5	Utworzenie Domu Pomocy Społecznej jako formy opieki długoterminowej dla osób starszych	X	Starostwo Powiatowe Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
6	Adaptacja pomieszczeń budynku szkolnego (dawny Zespół Szkół Rolniczych w Borkowicach w zespole pałacowym w Borkowicach) na potrzeby Zakładu Opiekuńczo Leczniczego	X	Szpital Powiatowy w Przysusze
7	Adaptacja pomieszczeń (w zakładzie opiekuńczo leczniczym w Szpitalu Powiatowym w Przysusze)	X	Szpital Powiatowy w Przysusze
8	Wyposażenie pracowni endoskopowej – zakup aparatu do gastrokopii dla SPZ ZOZ w Przysusze	X	SPZ ZOZ w Przysusze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 3.6

KARTA ZADAŃ CELU STRATEGICZNEGO 6
Kształcenie przez całe życie i zapobieganie bezrobociu

Lp.	Zidentyfikowane zadania / projekty	Projekt inwestycyjny	Podmiot odpowiedzialny za realizację
1	Aktywizacja osób w wieku 30 lat i powyżej pozostających bez pracy w Powiecie Przysuskim	X	Powiatowy Urząd Pracy
2	Powiatowy Program Działań Integracyjnych i Aktywizujących Osoby Niepełnosprawne		Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie Organizacje pozarządowe Ośrodki pomocy społecznej
3	Zwiększenie dostępności do lekarzy specjalistów i rehabilitacji dla osób niepełnosprawnych		Powiatowy Szpital Specjalistyczny
4	Aktywne współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, koordynacja lub wspieranie wspólnych działań na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ich rodzin w tym niepełnosprawnych oraz starszych		Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie organizacje pozarządowe
5	Ochrona i wsparcie osób dotkniętych przemocą w rodzinie i uzależnieniami		Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie ośrodki pomocy społecznej gminne komisje zwalczania problemów alkoholowych
	ZMIEN SWOJE ŻYCIE - Aktywna Integracja Osób Zagrożonych Wykluczeniem Społecznym i Zawodowym z grupy osób niepełnosprawnych		Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 3.7

KARTA ZADAŃ CELU STRATEGICZNEGO 7
Innowacje polityki społecznej służące aktywizacji i integracji
osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Lp.	Zidentyfikowane zadania / projekty	Projekt inwestycyjny	Podmiot odpowiedzialny za realizację
1	Zwiększenie skuteczności działania w zakresie wykluczenia społecznego i zawodowego osób w trudnej sytuacji materialnej oraz osób z niepełnosprawnością – stworzenie spółdzielni socjalnej		Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
2	Wsparcie rodzin wielodzietnych, ubogich rodzin z dziećmi, rodzin z osobami starszymi, rodzin z osobami z niepełnosprawnościami oraz rodzin z innymi osobami niesamodzielnymi i rodziców samotnie wychowujących dzieci		Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
3	Zwiększanie dostępności w gminach wsparcia psychologiczno-pedagogicznego dla rodzin oraz osób samotnie wychowujących dzieci		Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
4	Renowacja lamusa pod kątem uruchomienia Uniwersytetu Trzeciego Wieku	X	Wydział Pozyskania Środków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Tablica 3.8

KARTA ZADAŃ CELU STRATEGICZNEGO 8
Otwarty i pomocny dla mieszkańców
oraz efektywnie funkcjonujący samorząd powiatowy

Lp.	Zidentyfikowane zadania / projekty	Projekt inwestycyjny	Podmiot odpowiedzialny za realizację
1	PROGRAM PROFILAKTYCZNY realizowany w celu poprawy bezpieczeństwa niechronionych uczestników ruchu drogowego		Komenda Powiatowa Policji
2	JUNIOR – Dni bezpieczeństwa w szkołach - zajęcia propagujące bezpieczeństwo w ruchu drogowym oraz związane z bezpieczeństwem ogólnym, przeciwpożarowym, ekologicznym		Komenda Powiatowa Policji Starostwo Powiatowe gminy Powiatu Przysuskiego
3	WIDOCZNY PIESZY - Akcja ukierunkowana na promocję używania oraz dystrybucję materiałów odblaskowych		Komenda Powiatowa Policji Starostwo Powiatowe gminy Powiatu Przysuskiego
4	SENIOR – Mazowiecka Akademia Seniora - omawianiu tematyki związanej z bezpiecznym uczestnictwem w ruchu drogowym		Komenda Powiatowa Policji Starostwo Powiatowe ośrodki pomocy społecznej
5	ROWER – Akcja ukierunkowana na propagowanie używania roweru sprawnie technicznego oraz użytkowanie rzetelnego przygotowania do otrzymania karty rowerowej		Komenda Powiatowa Policji Starostwo Powiatowe

6	Program Policyjnej Profilaktyki Społecznej		Komenda Powiatowa Policji Starostwo Powiatowe ośrodki pomocy społecznej Organizacje pozarządowe
7	Programy profilaktyki przeciwpożarowej: akcja <i>NIE dla wypalania traw</i> oraz program ZGAŚ RYZYKO ograniczenie ilości osób które poniosły śmierć w pożarach i <i>BEZPIECZNY SENIOR</i> propagowanie bezpiecznych zachowań wśród seniorów.		Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej Ochotnicza Straż Pożarna
8	Programy bezpiecznych zachowań podczas wypoczynku: <i>BEZPIECZNE FERIE</i> propagowanie bezpiecznych zachowań podczas wypoczynku zimowego; <i>BEZPIECZNE FERIE</i> propagowanie bezpiecznych wypoczynku letniego		Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej Komenda Powiatowa Policji Ochotnicza Straż Pożarna
9	Zajęcia w szkołach na terenie Powiatu Przysuskiego o tematyce ochrona ppoż. w placówkach oświatowych, bezpieczna ewakuacja z budynku szkoły, omówienie działań prowadzonych przez PSP		Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej
10	NIE DLA CZADU – akcja propagująca zakup i instalowanie czujek tlenu węgla		Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej
11	Program Walki z Dopalaczami		Komenda Powiatowa Policji Starostwo Powiatowe ośrodki pomocy społecznej
12	Monitoring Miasta Przysucha	X	Gmina Przysucha Komenda Powiatowa Policji
13	Poprawa estetyki otoczenia szkolnego	X	Wydział Edukacji, Kultury i Promocji
14	Uruchomienie dwóch punktów o nieodpłatnej pomocy prawnej i edukacji prawnej		Starostwo Powiatowe
15	Regionalne partnerstwo samorządów Mazowsza dla aktywizacji społeczeństwa informacyjnego w zakresie e-administracji i geoinformacji w ramach RPO Województwa Mazowieckiego 2014-2020, II oś priorytetowa „wzrost e-potencjału Mazowsza”, działanie 2.1 „E-usługi”		Starostwo Powiatowe
16	Budowa systemu ostrzegania i alarmowania ludności o zagrożeniach dla powiatu przysuskiego w ramach RPO Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020		Starostwo Powiatowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych

Rozdział 4.

SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII

Programowanie *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* obejmuje przygotowanie i uchwalenie dokumentu *Strategii* wraz z wykazem zidentyfikowanych i zaplanowanych projektów poprawiających sytuację w sferze przestrzenno-ekologicznej, gospodarczej i społecznej na obszarze Powiatu. Realizacja uchwalonej *Strategii* za pomocą zróżnicowanego instrumentarium będzie obejmować rozciągnięte w czasie etapy:

- opracowanie i uchwalenie,
- wdrażanie,
- monitorowanie i ewaluację,
- ocenę i aktualizację.

Schemat procesu wdrażania *Strategii* prezentuje rysunek 4.1

Rysunek 4.1

Proces wdrażania *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022*

Źródło: Opracowanie własne

4.1. Dokumentacja procesu wdrażania

Proces wdrażania *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* będzie oparty na zasadach: jawności życia publicznego, personalnej odpowiedzialności za wykonywanie zadań oraz wieloletniego planowania. *Strategia* będzie wdrażana przez wyznaczone do tego podmioty przy wykorzystywaniu różnych narzędzi.

4.1.1. Zadania realizacyjne

Zadania realizacyjne są narzędziem służącym do osiągnięcia poprawy konkretnej sytuacji w sferze przestrzenno-ekologicznej, gospodarczej czy społecznej Powiatu Przysuskiego. Zadania są opracowywane na podstawie przeprowadzonego procesu opracowania *Strategii*, w szczególności przeprowadzonej diagnozy stanu Powiatu i mają się przyczyniać do osiągnięcia stanów określonych w poszczególnych celach strategicznych i operacyjnych.

Zadania są realizowane przez wyznaczone przez Starostę Przysuskiego stosowne wydziały merytoryczne Starostwa Powiatowego w szczególności Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie i Powiatowy Urząd Pracy – w zakresie *Powiatowego Programu Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych* i *Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych* – oraz Wydział Pozyskiwania Środków – w zakresie *Powiatowego Programu Rewitalizacji*.

Istnieje również możliwość realizacji zadań przez gminy Powiatu Przysuskiego, podmioty prywatne i podmioty trzeciego sektora, zarówno w ramach partnerstwa publiczno-publicznego, publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, jak i w ramach zadań zleconych przez samorząd powiatowy. Ponadto podmioty administracji publicznej, zarówno jednostki podległe Staroście Przysuskiemu, jak i podmioty administracji gminnej, wojewódzkiej czy centralnej, mogą realizować projekty w ramach partnerstwa publiczno-publicznego.

4.1.2. Sprawozdania z realizacji *Strategii*

Coroczne sprawozdania z realizacji *Strategii* przygotowuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy – w zakresie *Powiatowego Programu Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych* i *Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych* – oraz Wydział Pozyskiwania Środków – w zakresie *Powiatowego Programu Rewitalizacji* oraz wyznaczone przez Starostę Przysuskiego stosowne wydziały merytoryczne Starostwa w zakresie wdrażanych przez nie poszczególnych *Zadań realizacyjnych*. Sprawozdania opisują przebieg realizacji *Strategii* wraz ze wskazaniem zadań zrealizowanych, zrealizowanych częściowo i nie rozpoczętych a także identyfikację przyczyn problemów i prezentacją propozycji ich przezwyciężenia. Istotnym elementem Raportu jest ocena osiągnięcia poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych – w kontekście zrealizowanych i zaplanowanych do realizacji zadań i projektów, w szczególności czy w każdy z celów wpisują się przygotowane *zadania* i *projekty*.

Sprawozdania z realizacji *Strategii* są przedkładane Zarządowi Powiatu w terminie do 31 marca każdego kolejnego roku wdrażania oraz prezentowane będą w układzie zbiorczym na stronie www Powiatu Przysuskiego.

4.1.3. Raport o Stanie Powiatu Przysuskiego

Jest on zbiorem w możliwie największym stopniu ujednoliconych informacji o stanie Powiatu obejmujących pełne spektrum jego życia. Przedstawia również pozycję Powiatu Przysuskiego na tle województwa i kraju. Raport opisuje stan Powiatu na podstawie danych statystycznych w połowie okresu wdrażania i po ostatnim roku realizacji *Strategii* tj. w roku 2019 i 2022, a publikowany jest w następnym roku, także na stronie www Powiatu Przysuskiego. Odpowiedzialnym za przygotowanie Raportu będzie Fundacja Sportu Zdrowia i Turystyki EST.

4.2 Podmioty zarządzające realizacją *Strategii*

W zarządzaniu realizacją *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* uczestniczą głównie niżej wymienione podmioty.

4.2.1. Rada Powiatu (RP)

Rada Powiatu podejmuje uchwały w sprawach przyjęcia i zmian *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022*.

Komisje stałe Rady mają wpisane w zakresy swoich działań monitorowanie i kontrolowanie realizacji *Strategii*, zwłaszcza poszczególnych *zadań* i *projektów* realizacyjnych oraz inicjowanie i opiniowanie zmian w jej zapisach.

4.2.2. Zarząd Powiatu (ZP)

Zarząd Powiatu jest odpowiedzialny za wykonywanie uchwał Rady Powiatu w sprawie przyjęcia i zmian *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* oraz nadzór nad jej wdrażaniem. W tym celu Zarząd Powiatu powołuje podmioty wdrażające *Strategię* w do których poza Wydziałem Pozyskiwania Środków, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie i Powiatowym Urzędem Pracy, należeć będą wyznaczone przez Starostę Przysuskiego stosowne wydziały merytoryczne Starostwa Powiatowego, jednostki podległe oraz inne organizacje i instytucje, które będą bezpośrednio nadzorować wdrażanie *Zadań* realizacyjnych.

Na podstawie danych zawartych w sprawozdaniach z realizacji *Strategii*, *Raporcie o Stanie Powiatu*, wyników audytów zewnętrznych realizacji poszczególnych projektów, wskaźniki realizacji i ewaluacja projektów oraz innych dokumentów i danych statystycznych Zarząd Powiatu wnosi do Rady Powiatu o aktualizację *Strategii*.

4.2.3. Wydział Pozyskiwania Środków (WPS)

Wydział Pozyskiwania Środków jest podmiotem kluczowym w procesie realizacji *Powiatowego Programu Rewitalizacji*, a jednocześnie wspiera działania Zarządu Powiatu w odniesieniu do całej *Strategii*, równocześnie zbiera informacje o stopniu wykonania poszczególnych *zadań realizacyjnych* oraz osiągania celów operacyjnych oraz nadzoruje i przeprowadza konsultacje społeczne, a także zbiera informacje odnośnie wskaźników realizacji i ewaluacji projektów oraz

wyniki audytów zewnętrznych projektów. W sprawozdaniach z realizacji *Strategii* WPS informuje i przedstawia oceny oraz wnioski z postępów we wdrażaniu *Strategii*. WPS wnioskuję do Zarządu Powiatu w sprawie utworzenia nowych, bądź likwidacji istniejących *zadań*.

Wydział Pozyskiwania Środków nadzoruje i animuje pozyskiwanie środków pomocy publicznej z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz innych dostępnych źródeł, które będą umożliwiać sfinansowanie realizacji *Strategii*.

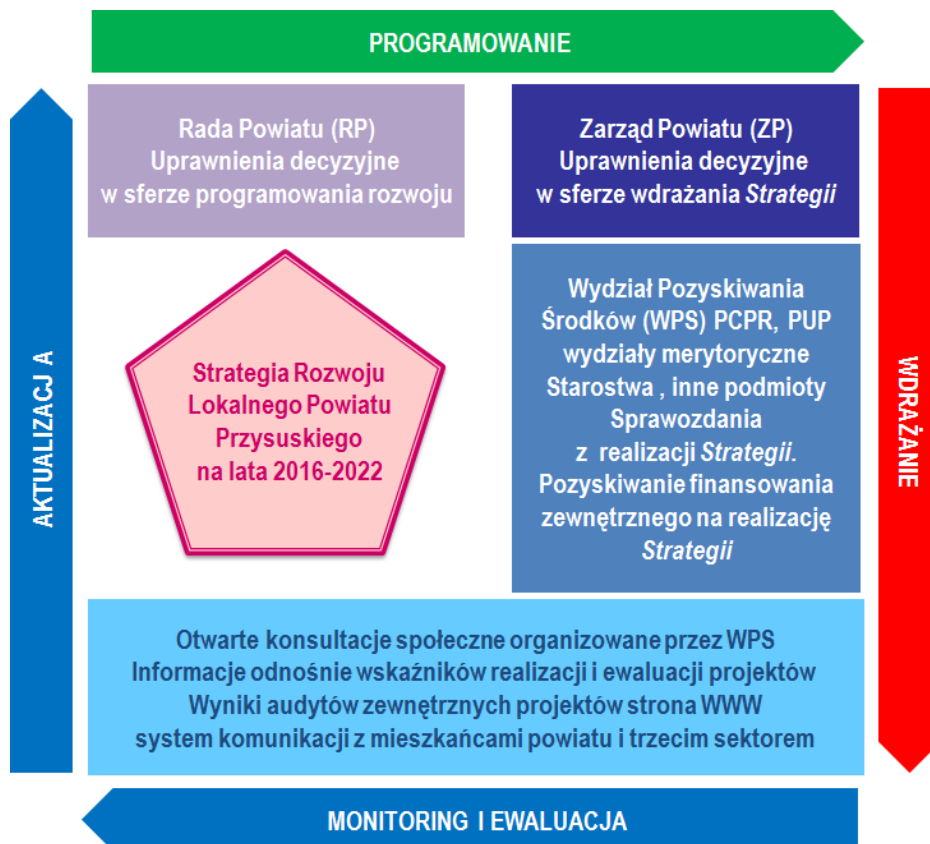
4.2.4. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie i Powiatowy Urząd Pracy

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie jest podmiotem kluczowym w procesie realizacji *Powiatowego Programu Działania na rzecz Osób Niepełnosprawnych*, a razem z Powiatowym Urzędem Pracy odpowiada za *Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych*. Równocześnie zbiera informacje o stopniu wykonania poszczególnych *zadań realizacyjnych* oraz osiągania celów operacyjnych, a także zbiera informacje odnośnie wskaźników realizacji i ewaluacji projektów oraz wyniki audytów zewnętrznych projektów. W sprawozdaniach z realizacji *Strategii* PCPR i PUP informują i przedstawiają oceny oraz wnioski z postępów we wdrażaniu.

PCPR i PUP pozyskują środki z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz innych dostępnych źródeł, które będą umożliwiać sfinansowanie realizacji *Strategii* w zakresie sfery społecznej powiatu.

Rysunek 4.2

Podmioty zarządzające wdrażaniem *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022*

Źródło: Opracowanie własne

4.2.4. Konsultacje społeczne

Dla opiniowania realizacji *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* prowadzone będą otwarte konsultacje społeczne, organizowane i monitorowane przez Wydział Pozyskiwania Środków. Konsultacje mają stwarzać możliwość wypowiedzi mieszkańców, ekspertów oraz różnych organizacji i podmiotów w sprawach związanych z realizacją *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022*.

W ciągu okresu realizacji przeprowadzone będzie co najmniej jedno kolejne badanie *diagnozy społecznej* mieszkańców Powiatu Przysuskiego. Za przeprowadzenie badań na tysiącobowej próbie mieszkańców odpowiedzialna będzie Fundacja Sportu Zdrowia i Turystyki EST. Materiały uzyskane w ramach procesu uspołeczniania wdrażania *Strategii* są na bieżąco zbierane przez WPS. Wydział wykorzysta najważniejsze zagadnienia i wnioski zgłaszane w ramach konsultacji społecznych związane z przygotowaniem i wdrażaniem *Strategii*.

Rozdział 5.

SPOSOBY MONITOROWANIA, AKTUALIZACJI, FINANSOWANIA I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ STRATEGII

5.1. System monitorowania

Prowadzony będzie monitoring wskaźnikowy i społeczny. Monitoring wskaźnikowy będzie prowadzony w oparciu o oczekiwane wskaźniki osiągnięć przez poszczególne podmioty wdrażające *zadania* realizacyjne, zaś monitoring społeczny będzie na podstawie wyników badania opinii, w szczególności poprzez konsultacje społeczne. Poziom osiągania każdego z *celów operacyjnych* i *strategicznych* będzie zmierzony w ostatnim roku realizacji strategii tj. 2022 roku, a poszczególnych *zadań* realizacyjnych – na koniec każdego roku kalendarzowego.

Istotny element systemu monitorowania stanowi sporządzanie sprawozdań z realizacji *Strategii* wraz ze wskazaniem zadań zrealizowanych, zrealizowanych częściowo i nie rozpoczętych oraz identyfikacją przyczyn problemów i prezentacją propozycji ich przezwyciężenia. Istotnym elementem *Raportu* jest ocena osiągnięcia poszczególnych *celów strategicznych* i *operacyjnych* – w kontekście zrealizowanych i zaplanowanych do realizacji *zadań*, w szczególności czy w każdy z celów wpisują się przygotowane *zadania*.

5.2 Sposoby ewaluacji i aktualizacji

5.2.1 Ewaluacja

Ewaluacją objęte będą postępy w realizacji *Strategii* na dwóch poziomach: poszczególnych *zadań* i *celów operacyjnych*.

Ewaluacja zadań – w terminie do 31 marca podmioty realizujące zadania w ramach strategii (Wydział Pozyskiwania Środków, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy oraz wyznaczone przez Starostę Przysuskiego stosowne wydziały merytoryczne Starostwa Powiatowego), przedkładają Zarządowi Powiatu informację na temat osiągniętego na koniec poprzedniego roku kalendarzowego poziomu wskaźników przypisanych do każdego *zadania*.

Ewaluacja celów operacyjnych – w terminie do 31 marca 2019 oraz do 31 marca 2022 Wydział Pozyskiwania Środków zbiera i zestawia materiał sprawozdawczy na podstawie pomiarów wskaźników osiągniętych na koniec roku kalendarzowego, korzystając przy tym także z informacji z powszechnie dostępnych źródeł, ocen eksperckich, wyników monitoringu społecznego i konsultacji społecznych. Ocenę okresową wraz ze sformułowaniem wniosków wykonuje zewnętrzna organizacja trzeciego sektora i przekazuje ją Zarządowi Powiatu i Radzie Powiatu.

5.2.2. Aktualizacja

Wynikające z monitorowania i oceny wdrażania *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022*, zmiany w zapisach dokumentu mogą być dokonywane na bieżąco przez Zarząd Powiatu w *zadaniach* realizacyjnych na wniosek Wydział Pozyskiwania Środków. Ewentualne zmiany dotyczące *celów operacyjnych* i wybranych spośród nich priorytetów mogą być wprowadzone przez Radę Powiatu po każdorazowej ich okresowej ocenie, a *celów strategicznych* – nie częściej niż raz w ciągu kadencji samorządu, rozpoczynając od 2019 roku. Systematyczna aktualizacja *Strategii*, jest ukierunkowana na uwzględnienie w niej pojawiających się nowych zadań i wykorzystanie nowych możliwości.

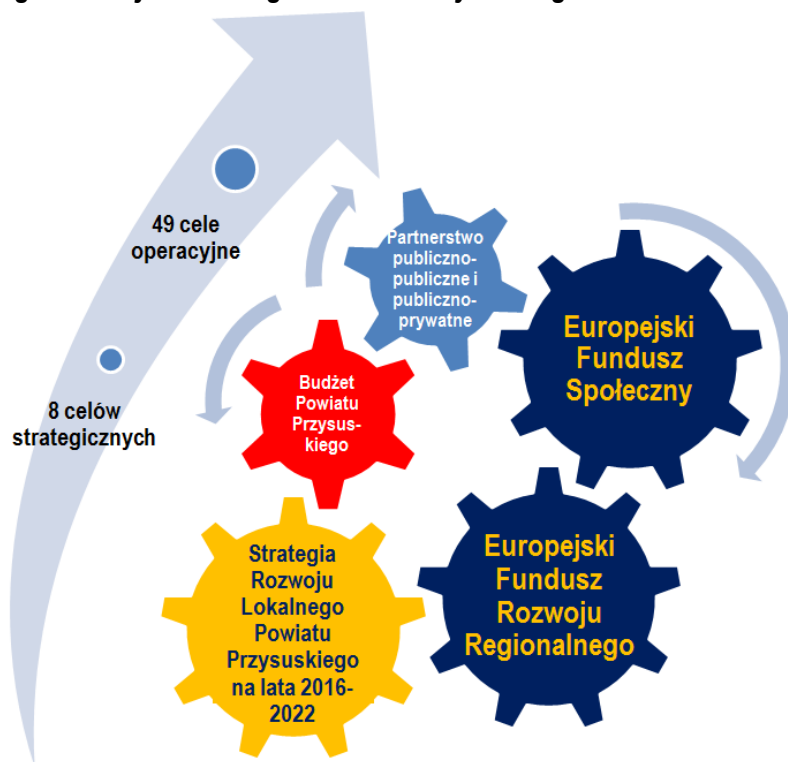
Projekty uchwał w sprawie zmian w *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022*, wymagają przed skierowaniem ich do komisji i na sesję Rady Powiatu opinii Zarządu Powiatu.

5.3 Finansowanie realizacji *Strategii*

Finansowanie realizacji *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* tylko w części zależą od budżetu powiatu. Schemat realizacji i finansowania *zadań* przedstawił na rysunku 5.1.

Rysunek 5.1

**Schemat finansowania realizacji
*Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022***

Źródło: Opracowanie własne

Samorząd Powiatu ma ograniczone środki do bezpośredniego finansowania realizacji *zadań* niezbędnych do osiągnięcia *celów strategicznych i operacyjnych*. Jednak poprzez kształtowanie przestrzeni, stymulowanie rozwoju zasobów ludzkich i zapewnienie bezpieczeństwa w sferze społecznej tworzy warunki do rozwoju gospodarczego, przyciągania inwestorów i pobudzania przedsiębiorczości mieszkańców. Utrzymanie wysokiego tempa rozwoju przy ograniczonych wolnych środkach budżetowych wymaga stosowania montażu finansowego opartego na partnerstwie publiczno-społecznym i publiczno-publicznym, wspieranego pozyskaniem środków bezzwrotnych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Partnerstwo publiczno-prywatne jest formą finansowania realizacji projektów w sferze społecznej przez długoterminowe zaangażowanie organizacji trzeciego sektora – stowarzyszeń, fundacji, a także spółdzielni socjalnych. Wobec ustawowego ograniczenia zadłużenia jednostki samorządowej do poziomu 15 i 60% jej dochodów budżetowych oraz obecnego poziomu zobowiązań montaż finansowy z wykorzystaniem organizacji trzeciego sektora w połączeniu ze środkami bezzwrotnymi pozyskanymi z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej stanie się ważnym narzędziem rozwiązywania problemów społecznych.

Partnerstwo publiczno-publiczne jest formą finansowania *zadań* przez koncentrację środków publicznych – powiatowych, gminnych, województwa samorządowego i administracji centralnej. W latach 2014-2020 oraz w kolejnych okresach programowania może stać się jednym z istotnych źródeł środków na finansowanie *zadań* służących rozwiązywaniu problemów społecznych w Powiecie Przysuskim.

5.4. Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym a organizacjami pozarządowymi

Skutecznemu realizowaniu *Strategii* służyć będzie współpraca z organizacjami sektora publicznego oraz organizacjami pozarządowymi. Podstawowymi sposobami inicjowania uczestnictwa kluczowych reprezentantów poszczególnych sektorów i realizowania współpracy będą partnerstwo publiczno-publiczne, partnerstwo publiczno-prywatne oraz aktywizowanie i wspieranie organizacji pozarządowych.

Partnerstwo publiczno-prywatne jest formą finansowania wydatków na sferę problemów społecznych przez długoterminowe zaangażowanie organizacji trzeciego sektora, szczególnie dla skutecznego pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na realizację *Strategii*. Wobec ustawowego ograniczenia zadłużenia jednostki samorządowej, ograniczonej dochodów budżetowych Powiatu montaż finansowy z wykorzystaniem organizacji pozarządowych i środków bezzwrotnych z funduszy strukturalnych może stać się najważniejszym narzędziem rozwiązywania problemów społecznych Powiatu Przysuskiego.

Do sprawnego funkcjonowania i rozwoju Powiatu Przysuskiego niezbędne jest poczucie wpływu mieszkańców na funkcjonowanie swojego otoczenia i sprawne działanie instytucji. Jedną z najważniejszych form aktywności obywatelskiej jest działalność organizacji pozarządowych, które powszechnie uznaje się za cenne dopełnienie – a czasem wręcz alternatywę – w realizacji *zadań* przez samorząd Powiatowy. Ich walorem jest nie tylko znajomość lokalnej specyfiki, ade-

kwatność i szybkość działania, ale także często niższy koszt osiągania efektów. Inicjowanie współpracy będzie oparte na następujących zasadach:

- aktywizacji społeczności lokalnych,
- wielopłaszczyznowego wspierania organizacji pozarządowych,
- włączania społeczności lokalnych w rozwiązywanie lokalnych problemów i procesy zarządzania Powiatem,
- wspierania aktywnych obywateli Powiatu.

Najważniejsze kierunki działań wobec organizacji pozarządowych to włączanie społeczności lokalnych w proces realizacji *Strategii*, zarządzanie Powiatem (zgodnie z regułą *open government*), a także w identyfikowanie najważniejszych problemów i oczekiwań w ramach konsultacji społecznych oraz wspieranie w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania projektów z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

5.5. Program promocji i *Public Relations*

5.5.1. Założenia

Promocja będzie celową, systematyczną działalnością, która poprzez informowanie i *Public Relations* będzie wzmacniać znajomość *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* wśród społeczności lokalnej. Ma również na celu uświadomienie mieszkańcom w jaki sposób realizacja *Strategii* będzie wpływać na rozwiązywanie problemów społecznych w ich otoczeniu oraz na zaspokajanie ich potrzeb.

Skuteczna realizacja *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* wymaga popularyzowania tworzenia i wspierania porozumień (sieci) publiczno-prywatnych, upowszechniania współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi, w zakresie realizacji zadań publicznych związanych z rozwiązywaniem problemów społecznych oraz społeczne i obywatelskie konsultowanie realizacji *Strategii*. Realizacja celów i priorytetów przyjętych w *Strategii* wymaga posiadania i prowadzenia przez samorząd Powiatu promocji i *Public Relations* w sposób zaplanowany i skoordynowany.

Zarząd Powiatu koordynuje działania informacyjne i promocyjne, między innymi – poprzez inicjowanie wspólnych przedsięwzięć ze wszystkimi instytucjami zaangażowanymi we wdrażanie *Strategii*. Za prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych dotyczących realizacji *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* odpowiedzialny jest Wydział Pozy-skiwania Środków.

5.5.2. Cele i zasady

Cele programu promocji i *Public Relations*:

- społeczność lokalna poinformowana na temat *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022* – jej celach i sposobach realizacji,
- spopularyzowane działania samorządu Powiatowego ukierunkowane na realizację *zadań i projektów* służących rozwiązywaniu problemów osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na obszarze Powiatu Przysuskiego,

- spopularyzowane przedsięwzięcia sfinansowane ze środków funduszy strukturalnych oraz podjęte działania ukierunkowane na pozyskanie środków finansowych na realizację dodatkowych zadań,
- zapewniony powszechny dostęp do informacji o możliwościach ubiegania się o wsparcie ze środków funduszy strukturalnych na realizację projektów służących rozwiązywaniu problemów społecznych na obszarze Powiatu Przysuskiego i osiągania celów strategicznych Strategii, w szczególności dla organizacji pozarządowych,
- Powiat Przysuski rozpoznawalny wśród innych ośrodków województwa mazowieckiego, a także szczególnie wśród powiatów podregionu radomskiego jako ośrodek przyjazny inwestorom, społeczność ludzi otwartych oraz atrakcyjne miejsce zamieszkania i pracy.

Realizacja programu promocji i *Public Relations* będzie oparta na następujących zasadach:

- dostosowania działań promocyjnych do potrzeb i oczekiwań odbiorców,
- kształtowania pozytywnego wizerunku Powiatu Przysuskiego,
- równowagi pomiędzy promocją wewnętrzną i zewnętrzną.

Najważniejsze kierunki działań: poznawanie potrzeb i pragnień mieszkańców, uczestniczenie w istotnych konferencjach i wystawach, intensyfikacja współpracy z regionami partnerskimi, intensyfikacja współpracy z gminami Powiatu Przysuskiego i powiatami ościennymi, intensyfikacja współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi i instytucjami działającymi na rzecz osób wykluczonych społecznie i zawodowo.

5.5.3. Grupy docelowe

Grupy docelowe programu promocji i *Public Relations*:

- społeczność Powiatu Przysuskiego,
- potencjalni inwestorzy z poza terenu Powiatu,
- potencjalni beneficjenci wsparcia ze środków funduszy strukturalnych na realizację projektów służących osiąganiu celów strategicznych Strategii,
- organizacje pozarządowe,
- administracja publiczna zlokalizowana na terenie Powiatu Przysuskiego,
- władze regionalne województwa mazowieckiego (samorządowe i przedstawiciele administracji centralnej w województwie),
- organizacje zawodowe, środowisko biznesu i kultury,
- media.

5.5.4. Środki i instrumenty

Dla osiągnięcia zamierzonych celów programu promocji i *Public Relations* będą stosowane między innymi następujące środki i instrumenty:

- PUBLIKACJA *Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Przysuskiego na lata 2016-2022*, zarówno w postaci całego dokumentu jak też wersji popularyzatorskiej, zawierającej kluczowe informacje. Za publikację odpowiedzialne będzie Wydział Pozyskiwania Środków.

- BROSZURY INFORMACYJNE i PUBLIKACJE związane z wdrażaniem poszczególnych zadań realizacyjnych *Strategii*, wydawane będą w każdym roku. Środki na ich realizację będą pochodziły z budżetu poszczególnych projektów. Za publikację odpowiedzialny będzie Wydział Pozyskiwania Środków, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy oraz wyznaczone przez Starostę Przysuskiego stosowne wydziały merytoryczne Starostwa Powiatowego
- SEMINARIA dla jednostek zaangażowanych we wdrażanie zadań realizacyjnych Wydział Pozyskiwania Środków oraz potencjalnych uczestników partnerstwa publiczno-publicznego i publiczno-prywatnego oraz organizacji pozarządowych organizowane w celu usystematyzowania wiedzy związanej ze *Strategią*. Za organizację odpowiedzialny będzie Zarząd Powiatu.
- STWONA WWW zawierająca informacje o zadaniach i projektach realizacyjnych, publikacje sprawozdań z realizacji *Strategii*, *Raportu o Stanie Powiatu*. Strona WWW będzie bardzo istotnym elementem konsultacji społecznych dającym możliwość pobierania lub wypełniania ankiet na tematy związane z realizacją *Strategii*. Ponadto znajdują się na niej informacje o funduszach strukturalnych szczególnie na realizację projektów służących osiągnięciu celów strategicznych *Strategii*, i zaangażowaniu finansowym UE. Za organizację odpowiedzialny będzie Wydział Pozyskania Środków.
- WSPÓŁPRACA Z MEDIAMI - prasą telewizją, rozgłośniami radiowymi o zasięgu lokalnym i regionalnym w celu upowszechnienia informacji związanych z wdrażaniem Wydział Pozyskiwania Środków. Za inicjowanie współpracy z mediami odpowiedzialny będzie Zarząd Powiatu.
- KONTYNUOWANIE DIAGNOZY POTRZEB SPOŁECZNYCH mieszkańców Powiatu Przysuskiego – ze względu na wysoką wartość informacji zwrotnej uzyskanej w ramach przeprowadzonych badań potrzeb społecznych istotne jest kontynuowanie ich, szczególnie dla uzyskania wiedzy o dynamice procesów społecznych w Powiecie oraz wpływie na nie implementacji *Strategii*. Za kontynuowanie diagnozy społecznej odpowiedzialny będzie Zarząd Powiatu we współpracy z Fundacją Sportu Zdrowia i Turystyki EST.